FUNDAMENTA – UNIVERS

Carmen Dobrovie-Sorin

SINTAXA LIMBII ROMÂNE

Studii de sintaxă comparată a limbilor romanice

EDITURA UNIVERS

Scanned with OKEN Scanner

Coperta colecţiei: Done Stan
Redactor: Ana Antonescu

Volum apărut cu sprijinul Agenţiei Naţionale
pentru Ştiinţă, Tehnologie şi Inovare

CARMEN DOBROVIE-SORIN
The Syntax of Romanian
Comparative Studies in Romance
© Mouton de Gruyter
Berlin. New York, 1994

Toate drepturile asupra acestei versiuni aparţin
Editurii UNIVERS
79349 Bucureşti, Piaţa Presei Libere nr. 1.

Scanned with OKEN Scanner

Carmen Dobrovie-Sorin

SINTAXA LIMBII ROMÂNE

Studii de sintaxă comparată a limbilor romanice

Traducătoare:
Larisa Avram (capitolul 1)
Daniela Urdea (capitolul 2)
Elena Soare (capitolul 3, 4)
Daniela Ionescu (capitolul 5)
Andra Vasilescu (capitolul 6, 7)

editura univers
București, 2000

Scanned with OKEN Scanner

„Ce serait entreprendre le récit d'un cauchemar que de vous raconter par le menu l'histoire de mes relations avec cet idiome d'emprunt [le français], avec tous ces mots pensés et repensés, affinés, subtils jusqu'à l'inexistence, courbés sous les exactions de la nuance, inexpressifs pour avoir tout exprimé, effrayants de précision, chargés de fatigue et de pudeur, discrets jusque dans la vulgarité [...] plus aucune trace de terre, de sang, d'âme en eux. Une syntaxe d'une raideur, d'une dignité cadavérique les enserre et leur assigne une place d'où Dieu même ne pourrait les déloger. [...] sans quoi jamais je n'eusse abandonné le nôtre [le roumain], dont il m'arrive de regretter l'odeur de fraîcheur et de pourriture, le mélange de soleil et de bouse, la laideur nostalgique, le superbe débraillement."

E. M. Cioran, *Histoire et utopie*

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

CUVÎNTUL AUTORULUI 11
CUVÎNT ÎNAINTE 12
ABREVIERI 16
Introducere 17
1. Auxiliarele şi structura constituenţilor GFlex 26
1.1. Construcţiile cu auxiliar 27
1.1.1. Auxiliarele şi mărcile flexionare de timp 30
1.1.2. Auxiliarele şi deplasarea verbului 31
1.1.3. Construcţiile de tip V2 (inversiunea subiect-auxiliar/verb; Aux la Comp) 37
1.1 4. Structuri bipropoziţionale cu auxiliar (I) 38
Concluzii 39
1.2. Structura construcţiilor cu auxiliar 40
1.2.1. Structurile bipropoziţionale cu auxiliar (II) 40
1.2.2. Construcţii de ridicare 43
1.2.3. Structuri monopropoziţionale cu auxiliar 44
Concluzii 48
1.3. Auxiliarele, infinitivul scurt şi distribuţia cliticelor 48
1.3.1. Relaţia dintre auxiliare şi infinitivul scurt 49
1.3.2. Infinitivul scurt şi adverbele clitice 51
1.4. Structurile cu auxiliar şi deplasarea la distanţă a centrului 52
1.4.1. Inversiunea auxiliarului şi principiul categoriilor vide 53
1.4.2. Despre absenţa inversiunii auxiliarului 56
1.4.3. Conjugările inversate şi minimalitatea relativizată 58
1.4.4. Modalele 60
1.5. Legitimarea verbelor, a auxiliarelor şi a constituenţilor GFlex 61
1.5.1. Structura GFlex şi auxiliarele 62
1.5.2. Configuraţiile cu auxiliar şi filtrul temporal 63
1.5.3. Legitimarea verbelor subordonate modalelor 65
1.5.4. Forme temporale „bipropoziţionale“ 65
1.5.5. O încercare de definire a auxiliarelor 66
1.6. Auxiliarul de perfect FI 66
Concluzii 70
Anexă 71

2. Aşezarea cliticelor şi regula de Deplasare Flex-la-Comp 74
2.1. Cliticizarea în limbile romanice 74

Scanned with OKEN Scanner

2.1.1. Plasarea Cliticului ca adjuncție la Flex 76
2.1.2. Plasarea Cliticului ca adjuncție la GFlex 78
2.1.3. Două instanțieri ale regulii de Deplasare a Flex la Comp: deplasarea de tip V2 și antepunerea lui V 80
2.1.4. PCV și Fuzionare 83
2.1.5. Condiția de adiacență asupra Fuzionării 84
Concluzii 87
2.2. Cliticele românești 88
2.2.1. Derivarea ordinii lineare din structura ierarhică 89
2.2.2. O definiție a cliticelor 91
2.3. Regula de antepunere a verbului și de fuzionare a cliticului în română 92
2.3.1. Cliticele adverbiale și antepunerea verbului 92
2.3.2. Deplasarea Flex are ca țintă Comp 93
2.3.3. Negația 95
2.3.4. Forma fonologică a cliticelor pronominale din română: procliză, encliză și fuzionare 96
Concluzii 98
2.4. Deplasarea Flex-la-Comp (antepunerea verbului) în structurile cu auxiliar din română 98
2.4.1. Distribuția cliticelor în structurile cu auxiliar din română 98
2.4.2. Inversiunea auxiliarului și pronumele endoclitice 104
Concluzii 105
Anexă: o notă diacronică – conjugările inversate în limbile romanice vechi 105

3. Structura infinitivelor și a conjunctivelor 108
3.1. Structura propozițiilor infinitivale 108
3.1.1. Statutul categorial al lui *a* 108
3.1.2. Structura constituenților GFlex infinitivali 113
3.1.3. Structurile de control 117
3.2. Structura propozițiilor cu verbe la conjunctiv 119
3.2.1. Statutul categorial al lui *să* 119
3.2.2. Structura constituenților GFlex la modul conjunctiv 124
3.2.3. Despre unele diferențe dintre structurile cu verbul la conjunctiv și structurile cu verbul la indicativ 130
3.2.4. Asupra diferenței dintre GComp și GFlex 132
3.2.5. Filtrul „Complementizator dublu ocupat" și predicația 134
3.2.6. Comp și elementele dislocate la stînga 135

4. Subiecte anaforice în propozițiile cu verbul la conjunctiv 139
4.1. Datele: control, ridicarea subiectului și obviație 139
4.2. PRO și structurile de control 141
4.3. Despre identificarea contextuală a anaforelor 142
4.4. Ridicarea subiectului 146

Scanned with OKEN Scanner

4.5. Obviație 148
4.6. Structura propozițiilor conjunctivale din română 149
4.7. Categoria guvernantă a subiectului în structurile cu conjunctiv din română 150
4.8. Subiectul vid în structurile cu infinitiv din română 154
Concluzii 154

5. Pasivizarea cu auxiliar și cu *se* medio-pasiv a (in)tranzitivelor 156
Introducere 156
5.1. Pasivizarea (in)tranzitivelor 157
5.1.1. Datele 157
5.1.2. Obiectele prototipice nule: saturare în Lexicon și realizare sintactică 160
5.1.3. Pasivizarea (in)tranzitivelor și relația dintre Lexicon și Sintaxă 165
5.1.4. Construcțiile impersonale din franceză și pasivizarea (in)tranzitivelor 168
5.1.5. Legitimarea argumentelor prototipice nule 173
Concluzii 181
5.1.6. Argumente suplimentare în sprijinul condiției de indexare 182
5.2. Pasivul cu *se* în construcțiile cu verbe (in)tranzitive 196
5.2.1. Pasivul cu auxiliar și pasivul cu *se* 196
5.2.2. Pasivizarea cu *se* a intranzitivelor 198
5.2.3. Pasivizarea cu *se* a verbelor (in)tranzitive în limba franceză 201
Concluzii 203
5.3. Observații asupra unor contraste dintre limbile română și italiană 204
5.3.1. *Si* subiect în italiană 204
5.3.2. Verbele inacuzative și se pasiv 208
5.3.3. Ambiguitatea cliticului *se* în structurile cu verbe intranzitive în italiană 211
5.3.4. O analiză alternativă 213

6. Dublarea prin clitic, deplasarea *wh* și cuantificarea 216
6.1. Cuantificare și deplasare în structurile wh 217
6.1.1. Structurile wh și dublarea prin clitic a obiectelor directe 217
6.1.2. Structuri wh fără cuantificare în română 222
6.1.3. Statutul de cuantificator al grupurilor *wh* 223
6.1.4. Structurile wh și cuantificarea: grupuri wh lexicale *vs.* cuantificatori structurali 229
6.2. Cuantificarea și deplasarea în structurile cu dislocare la stînga 237
6.2.1. Cele două tipuri de dislocare la stînga 237
6.2.2. DSC a GN-urilor cuantificate (GNQ) 239
6.3. Grupurile Nominale cuantificate și Ridicarea Cuantificatorului 241
6.3.1. Cuantificatorii pronominali 241
6.3.2. Dublarea clitică și specificitatea 242

Scanned with OKEN Scanner

6.3.3. Ambiguități de domeniu 247
6.3.4. Acuzativele prepoziționale și interpretarea specifică 252
6.4. Obiectele indirecte 254
6.4.1. Dublarea clitică a obiectelor indirecte și cuantificarea 254
6.4.2. Relativele și interogativele românești cu *căruia* 256
6.4.3. Dislocarea la stînga a obiectelor indirecte 257
Anexă: DSC în italiană 258

7. Ce elemente se ridică prin RQ? 259
7.1. Două reguli: la nivelul FL – RGN și Rdet 259
7.2. Reprezentările de la nivelul FL și denotația GN-urilor 260
7.2.1. RDet + încorporarea N': interpretarea cantitativă 261
7.2.2. RDet + RGN: interpretarea presupozițională și interpretarea existențială 262
7.2.3. RGN: interpretarea referențială 265
Rezumat 266
7.3. RDet și condițiile de localitate 267
7.3.1. Acuzativele prepoziționale și Rdet 268
7.3.2. Cuantificatorii pronominali 271
Concluzii 272
7.3.3. Alte pronume cuantificate 273
7.4. RDet și deplasarea wh 275
7.5. Legitimarea categoriilor vide A'-legate 276
7.5.1. Operatorii nuli, acordul wh și configurațiile wh 277
7.5.2. Elemente care legitimează pozițiile A' 278
7.5.3. RDet și cuantificatorii pronominali 279
7.5.4. Configurațiile *wh* și structura constituenților din P și P' 280
7.6. Trei reprezentări în FL pentru *cîți* 280
Rezumat 281
7.7. RDet, referențialitatea și localitatea 281
7.7.1. Condițiile deplasării A' după Rizzi (1990) 282
7.7.2. Reconstrucția, RDet și caracterul local al deplasării *wh* 283
7.7.3. Deplasarea la distanță a grupurilor wh D-legate (legate discursiv) 285
7.7.4. Deplasarea wh la distanță a adjuncților legați discursiv 288
Concluzii 290
7.8. Insulele slabe și domeniul 290
7.8.1. Asimetrii între topicalizare și deplasarea wh 290
7.8.2 Cuantificatorii pronominali și domeniul 291
7.8.3. Insulele slabe blochează domeniul restrîns 292
Anexa 1: Non-referențialitatea în absența Rdet 292
Anexa 2: Determinanții tari 294

BIBLIOGRAFIE 296
INDEX DE NUME 309
INDEX DE SUBIECTE 313

Scanned with OKEN Scanner

CUVÎNTUL AUTORULUI

Cartea de față este traducerea în limba română a monografiei *The Syntax of Romanian*, publicată de Mouton de Gruyter în 1994, al cărei punct de plecare a fost teza mea de doctorat, susținută în 1987. Contractul semnat cu Mouton de Gruyter în 1988 prevedea o simplă traducere în engleză. Mi-am dat însă repede seama că-mi va fi imposibil să-mi traduc eu însămi teza. După aproape cinci ani, terminasem o carte complet diferită, care nu relua, sub o formă revizuită, decît două capitole din teză. Cînd, în 1992, Mircea Martin mi-a sugerat să public şi o traducere în română, ştiam deja că, ocupîndu-mă eu însămi de traducere, voi fi din nou tentată să încerc să rezolv o parte din misterele care, rămase nedezlegate, mă preocupă şi astăzi.

Ţin deci să mulţumesc colegelor mele din România, care au acceptat cu infinită generozitate să traducă aceasta carte: Larisa Avram, Dana Ionescu, Dana Isac, Elena Soare şi Andra Vasilescu. Mulţumesc în mod special Larisei Avram, care a acceptat să recitească cea mai mare parte a manuscrisului, şi mai ales Elenei Soare, care a reunit într-un ansamblu unitar fişiere redactate în stiluri şi programe diferite.

Recitind traducerea am simţit nevoia să suprim unele paragrafe care constituiau comentarii anexe, legate de un anumit context teoretic. În numele tuturor traducătoarelor cer scuze cititorilor pentru stilul uneori arid, ca şi pentru o utilizare uşor inconsecventă a terminologiei de specialitate, care a beneficiat totuşi de generoasa expertiză a Gabrielei Pană-Dindelegan.

Revenind la mulţumiri, sînt extrem de recunoscătoare CNRS-ului, Academiei Române, Universităţilor Paris 7 şi Bucureşti, care au făcut posibilă această traducere, Editurii Univers, care o publică, şi Alexandrei Cornilescu, care a coordonat echipa română.

Scanned with OKEN Scanner

CUVÎNT ÎNAINTE

Cartea pe care o prezentăm cititorilor români este una dintre lucrările fundamentale de sintaxă română apărută în ultimii douăzeci şi cinci de ani. Ea marchează în studiile de romanistică etapa GB a gramaticii generative (Chomsky (1981)), continuînd cu brio linia cercetărilor începute de Vasiliu şi Eretescu (1968), Pană-Dindelegan (1974, 1976) şi Manoliu Manea (1977).

Ca şi aceste cărţi, cea de faţă este o lucrare cadru, o lucrare în care sînt prezentate aspectele esenţiale ale sintaxei verbului, ceea ce a presupus elaborarea unei viziuni coerente asupra structurii propoziţiei simple şi a principalelor structuri de frază în limba română.

Amploarea problematicii discutate este o primă caracteristică a acestei lucrări. Autoarea nu a dispus de alte studii dedicate limbii române în acest cadru teoretic şi, prin natura cercetării, a fost obligată să soluţioneze un foarte mare număr de probleme. Astfel, la nivelul structurii propoziţiei, se discută comportamentul verbelor auxiliare, sintaxa pronumelor clitice, construcţiile reflexive şi pasive (deci tranzitivitatea); la nivelul frazei, se discută construcţiile infinitivale şi conjunctivale; în fine, ultima parte analizează structurile relativ-interogative, punînd în legatură tipologia lor cu o altă structură caracteristică limbii române, dislocarea la stînga şi dublarea prin clitic.

A doua caracteristică a cercetării de faţă, prin care ea se deosebeşte de majoritatea cercetărilor generativiste anterioare dedicate limbii române (excepţie fiind Manoliu-Manea (1977)) este încadrarea datelor limbii române într-o perspectivă comparată. Avantajele unei asemenea perspective sînt pe deplin demonstrate. Compararea permanentă a românei cu celelalte limbi romanice, spaniola, italiana şi mai ales franceza, a dus nu rareori la o reinterpretare superioară a datelor acestor limbi, iar pe de altă parte, datele limbii române sînt prezentate într-o manieră pertinentă pentru romanişti în general, de unde şi utilizarea pe scară foarte largă a acestei lucrări, nelipsită din bibliografiile de sintaxă romanică.

A treia caracteristică a lucrării este cea care pune în evidenţă personalitatea autorului: este vorba de rigoarea şi claritatea argumentării şi de economia mijloacelor folosite. Însuşindu-şi pe deplin scopul de a spori puterea explicativă a gramaticii cu un minimum de mijloace descriptive, cartea de faţă ilustrează un minimalism *avant la lettre*. Într-o perioadă cînd în comunitatea generativistă abundau „soluţiile inginereşti", adică îmbogăţirea „după necesităţi" a aparatului descriptiv (de pildă, proliferarea categoriilor funcţionale utilizate: Grup Acord, Grup Aspect, Grup Mod), autoarea optează pentru un inventar descriptiv minim de categorii funcţionale (Flexiune, Complementizator), reţinînd doar acele categorii a căror relevanţă pentru limbile naturale nu poate fi pusă la îndoială. Prin clasicitatea ei, cartea îşi păstrează pe deplin actualitatea nu numai prin importanţa şi amploarea datelor analizate, dar şi prin tipul de formalizare propus.

Scanned with OKEN Scanner

Rezultatele originale multiple ale cercetării se situează la cel puţin trei nivele, cel descriptiv-explicativ pentru limba română, cel tipologic romanic, cel general teoretic.

La nivelul descrierii limbii române, rezultatul cel mai interesant este, credem, ipoteza că româna este o limbă de tip VSO, nu SVO. Acest rezultat fundamental pentru sintaxa românei este stabilit pe baza comportamentului distinct al auxiliarelor în română, combinat cu o proprietate romanică generală: şi anume faptul că în limbile romanice, verbul iese din grupul verbal şi se ridică la Flexiune. Deplasarea verbului la Flexiune explică, între altele, structurile inversate Verb + Subiect din multe limbi romanice. Spre deosebire de auxiliarele altor limbi, verbele auxiliare din română nu se combină sistematic cu morfemul de timp (am plecat / *aveam plecat), nu permit în nici un context structuri inversate de tipul Auxiliar + Subiect + Verb (*a el venit) şi sînt totdeauna adiacente verbului ridicat la Flexiune.

Aceste proprietăţi ale verbelor auxiliare româneşti pot fi captate dacă presupunem că auxiliarele româneşti selectează un complement de tip GComp/Gflex, al cărui centru este verbul ridicat la Flexiune. Dat fiind că verbul din completivă este totdeauna adiacent auxiliarului, el trebuie să se afle în poziţia cea mai de sus, deci cea mai de la stînga ($Flex^0/Comp^0$) a complementului, subiectul rămînînd în interiorul grupului verbal, într-o structură VSO:

[GComp/GFlex V_{aux} GComp/GFlex[$[V^0+Flex^0]$Flex0 [GV GN [V' u verb GN]]]

Ipoteza românei ca limbă VSO, ca şi ipoteza asupra auxiliarelor ca verbe ce selectează un complement de tip GFlex/GComp sînt confirmate de analiza cliticelor pronominale şi adverbiale, în structuri cum sînt: *o mai văd, îmi tot spune*, unde aceste elemente alcătuiesc un „cuvînt" complex X^0 împreună cu verbul. Existenţa unor structuri de tipul *mai spune-mi, mai caută-l* demonstrează că verbul şi adverbul clitic pot apărea împreună la stînga cliticului. Această distribuţie se poate explica dacă se admite că cele două tipuri de clitice sînt proiectate în poziţii diferite: cliticele pronominale sînt generate într-o poziţie de adjuncţie la nodul GFlex, adică într-o poziţie de unde pot c-comanda argumentul verbal cu care sînt co-indexate. Cliticele adverbiale sînt ataşate direct nodului $Flex^0$ la care se ridică obligatoriu verbul. Se obţine astfel ordinea pronume clitic + adverb clitic + verb (*o mai văd*). Deplasarea nodului $Flex^0$ la C^0 va permite ordinea clitic adverbial + verb + clitic pronominal (*mai spune-mi*).

Distribuţia cliticelor pare şi mai greu de explicat în structurile cu verbe auxiliare, în care: a) cliticele adverbe apar între auxiliar şi verb, b) cliticele pronominale sînt preauxiliare (*l-am mai văzut*) sau după verbul la participiu (*am mai văzut-o*). Această distribuţie se explică coerent dacă se acceptă ipoteza prezentată anterior, că auxiliarele sînt verbe care subcategorizează un complement de categoria GComp/GFlex. Verbul la participiu se ridică pînă la C^0 în propoziţia participială, lăsînd în urmă cliticul *pronominal,* ataşat proiecţiei GFlex. Prin urmare, poziţia sintactică de bază a pronumelui clitic în structurile cu verbe auxiliare este cea finală, postparticipială: *am văzut-o, vom mai vedea-o*. Poziţia în faţă a auxiliarului este rezultatul unei reordonări în cadrul cuvîntului sintactic complex ce include verbul auxiliar + (clitic adeverbial) + verbul principal şi cliticul pronominal.

Se poate spune cu îndreptăţire că analiza oferită de Carmen Dobrovie-Sorin reprezintă prima *explicaţie* sintactică privind distribuţia cliticelor în limba română, anterior avîndu-se în vedere doar constrîngerile fonologice care reglează poziţia iniţială/finală a lor în raport cu verbul.

Din perspectiva sintaxei comparate a limbilor romanice un rezultat de mare frumuseţe priveşte analiza construcţiilor reflexive medio-pasive şi impersonale.

Scanned with OKEN Scanner

Corelînd mai multe date empirice ale românei şi francezei, autoarea explică contrastele dintre perechi de forma: *Se doarme /*Il se dort, Se spune că... /Il se dit que... , *A fost spus că.. / Il a été dit que...*

Analizele propuse în lucrarea de faţă demonstrează convingător că în limbile română şi franceză pronumele clitic reflexiv SE este totdeauna un *clitic acuzativ*, corelat cu o poziţie de obiect direct. Carmen Dobrovie-Sorin demonstrează că această analiză, evidentă pentru exemple de tipul *se spală cămăşi, se îngălbenesc frunzele*, se poate extinde şi la verbe inergative, în contexte de tipul: *se doarme, se rîde*, unde s-ar putea crede că *se* este un clitic nominativ, care leagă poziţia subiect. Pentru aceste structuri autoarea presupune existenţa unui complement intern prototipic de tip *pro*, SE rămînînd un clitic acuzativ. Ipoteza aceasta are mare putere explicativă; de pildă, un asemenea pronume nereferenţial nu se poate deplasa din poziţia de bază şi deci nu poate fi pasivizat în structurile pasive cu auxiliarul *a fi*, întrucît pasivul cu *a fi* presupune deplasarea obiectului în poziţie de subiect. Rezultă că este imposibilă structura *pro_i *a fost dormit* u_i..., dar perfect posibilă structura *se doarme pro...*

Ulterior autoarea a extins această analiză la datele altor limbi romanice (spaniola, italiana), stabilind o distincţie între situaţiile în care SE este un clitic acuzativ şi cele în care SE este un clitic nominativ. Comparaţia sistematică între română şi celelalte limbi romanice *pro*-drop (italiana, spaniola) a permis o reinterpretare superioară a datelor acestora din urmă, analiza propusă de Carmen Dobrovie-Sorin pentru italiană, radical diferită de cea iniţial propusă de Burzio (1981, 1986) şi preluată de Cinque (1988), fiind acceptată de un cerc tot mai larg de romanişti.

Această analiză, care a permis rezolvarea unui mare număr de probleme empirice pentru limbile romanice, presupune o teorie generală asupra pasivizării, complet originală, nu numai în cadrul modelului GB, dar şi al celorlalte modele generativiste (LFG, HPSG etc.), care sînt nevoite să trateze diferit pasivizarea verbelor tranzitive şi a celor intranzitive. Ipoteza existenţei unui obiect intern nul al verbelor intranzitive a pemis unificarea fenomenului, integrîndu-se astfel şi construcţiile de forma *Es wurde getanzt.*

În fine, dintre numeroasele contribuţii la dezvoltarea teoriei sintactice şi semantice generative, amintim tipologia construcţiilor wh şi, mai general, a deplasărilor în poziţie neargumentală (deplasări A-bară). În teoria GB clasică, se consideră că structurile sintactice care implică mişcarea wh sînt structuri cuantificaţionale la nivelul FL. Autoarea dovedeşte că nu există o legătură necesară între deplasarea wh şi structurile de cuantificare, pentru că există structuri sintactice bazate pe deplasarea wh, care nu sînt totuşi structuri cuantificaţionale. Astfel, în limba română, atît întrebările introduse de *cine/ce*, cît şi cele introduse de *care* sînt bazate pe deplasare, dar numai întrebările introduse de *cine/ce* prezintă proprietăţi cuantificaţionale. Astfel, de exemplu, numai întrebările introduse de *cine/ce*, pot legitima goluri parazitare, cum se vede din contrastul dintre *Pe cine ai apreciat înainte de a cunoaşte v* şi **Pe care l-ai apreciat înainte de a cunoaşte v.*

Numai întrebările introduse de *cine/ce* sînt sensibile la fenomenele zise de „încrucişare slabă", în care o variabilă serveşte drept antecedent al unui pronume aflat la stînga ei, cum se vede din contrastul dintre structura inacceptabilă cu *cine* *Pe $cine_i$ *a certat mama* lui_i u_i?, spre deosebire de cea analoagă introdusă de *care Pe $care_i$ l-a certat mama* lui_i u_i? Pe de altă parte, numai întrebările introduse de *care* admit dublarea prin clitic. Contrastul dintre cele două tipuri de întrebări se datorează proprietăţilor inerente ale pronumelor *care/cine*. Deşi ambele ajung să ocupe o poziţie de cuantificator (operator), şi anume SpecC, numai *cine* funcţionează drept operator.

Scanned with OKEN Scanner

Pe de altă parte, există limbi în care simpla prezenţă a unui nominal, chiar şi vid, în poziţia de operator, SpecC asigură funcţia de cuantificator a acestui element. Un exemplu la îndemînă este engleza, unde corespondentul lui *care*, *which*, are proprietăţi de cuantificator. În mod predictibil, dacă se acceptă analiza autoarei, engleza dispune de construcţii cu operator, în vreme ce româna nu dispune de asemenea construcţii. Se stabileşte astfel o importantă dimensiune de variaţie lingvistică în funcţie de comportamentul obligatoriu cuantificaţional sau nu al elementelor care ocupă poziţia de operator. Tipologia construcţiilor wh şi, mai general, a construcţiilor A-bară reprezintă o contribuţie esenţială la înţelegerea variaţiei lingvistice în această zonă a limbilor naturale. Analizele propuse îşi dovedesc din plin valabilitatea în sintaxa şi semantica ultimilor ani, cînd s-au înmulţit cercetările privind focalizarea, topicalizarea etc.

Sperăm să fi sugerat densitatea şi interesul maxim al problematicii discutate pentru categorii diverse de cititori, de la cercetători şi profesori romanişti şi românişti, la studenţi interesaţi de dezvoltările teoriei sintactice şi de posibilitatea aplicării lor în analiza diferitelor limbi naturale.

Înainte de a încheia ţin să amintesc că prin generozitatea autoarei, care a iniţiat un program de cooperare între Universitatea din Bucureşti şi CNRS, această carte, în varianta ei engleză, a circulat de mulţi ani printre lingviştii români din toate generaţiile, influenţa ei fiind deja vizibilă în multe teze de doctorat şi studii elaborate în ultimii ani în România.

Sînt încredinţată că prin rigoarea şi limpezimea cu care analizează un mare număr de fapte, lucrarea va stimula progresul studiilor de sintaxă formală în ţara noastră.

Alexandra Cornilescu

Scanned with OKEN Scanner

ABREVIERI

Ac: acuzativ
A: adjectiv
Adv: adverb
Aux: auxiliar
Cl: clitic
Comp: complementizator
D-structură: structură de profunzime
expl: expletiv
FF: formă fonologică
FL: formă logică
Flex: flexiune
GA: grup adjectival
GAux: grup auxiliar
GB: guvernare şi legare (*government and binding*)
GComp: grup complementizator
GFlex: grup flexionar
GN: grup nominal
GNeg: grup negaţie
GV: grup verbal
N: nume
Neg: negaţie
O: obiect
P: propoziţie
PCV: principiul categoriilor vide
Prep: prepoziţie
Pron: pronume
R: referenţial
S: subiect
Spec: specificator
S-structură: structură de suprafaţă
T: timp
u: urmă
V: verb
V2: verb-second (antepunerea verbului)
V-max: proiecţie verbală maximală
wh: (constituent) interogativ

Scanned with OKEN Scanner

INTRODUCERE

Capitolele acestei cărţi încearcă să propună soluţii la cîteva probleme de sintaxă comparativă ridicate de fenomene existente în română, dar absente din celelalte limbi romanice. Cercetarea comparativă a devenit centrală în gramatica generativă destul de recent, în condiţiile unei schimbări teoretice majore, care a dus de la modelele bazate pe reguli la teoria „principiilor şi parametrilor", introdusă de Noam Chomsky în conferinţele de la Pisa (Chomsky 1981).

Această evoluţie conceptuală a modificat în mod fundamental ipotezele lingvisticii teoretice privind proprietăţile comune ale limbilor naturale. În cadrul vechiului sistem (vezi Chomsky (1955, 1957)), limbile naturale erau considerate a fi seturi de reguli, complet distincte unele de altele şi dezvoltate prin învăţarea limbii. Nu se puteau pune probleme de sintaxă comparată deoarece se presupunea că orice ansamblu de reguli (şi în mod particular o limbă naturală anume) este diferit de orice alt ansamblu de reguli: gramatica universală se rezuma la specificarea formatului general al acestor reguli. În cadrul sistemului actual, teoria constă din principii generale comune limbilor naturale şi care pot fi aşadar testate în orice limbă naturală.

Această nouă teorie ridică imediat problema variaţiei lingvistice. De ce limbile naturale, văzute acum ca realizări ale unor principii generale, par să difere atît de mult una de cealaltă? O ipoteză plauzibilă este că limbile diferă printr-un număr restrîns de trăsături elementare, care, dată fiind puterea deductivă a teoriei, au consecinţe vaste, aparent fără legătură între ele. Trăsăturile diferenţiale sînt concepute ca valori diferite ale unor „parametri". Existenţa parametrilor este deci o ipoteză empirică inerentă cadrului teoretic bazat pe principii; parametrii realizează puntea între principiile generale, presupus universale ale limbajului, şi gama destul de largă a variaţiei lingvistice observabile: Gramatica Universală ar conţine, pe lîngă principiile generale, un set de parametri ale căror valori sînt stabilite în mod diferit, de la o limbă la alta. Unul din scopurile principale ale cercetării curente este de a descoperi, printr-o cercetare atentă a datelor comparative, parametrii relevanţi. În acest cadru, studiul detaliat al oricărei limbi particulare devine pertinent pentru analiza celorlalte limbi şi poate conduce uneori la revizuirea principiilor generale.

Denumirea de „principii şi parametri" pare astfel să desemneze două lucruri distincte: pe de o parte, o teorie foarte bine articulată (un sistem de principii organizate în module distincte: guvernare, teoria legării sau a relaţiilor

Scanned with OKEN Scanner

anaforice, teoria X Bară etc.) şi pe de altă parte, o ipoteză empirică privind variaţia lingvistică şi un program de cercetare asociat acesteia. O parte a acestui program de cercetare este reprezentată chiar de elaborarea teoriei parametrilor: (a) care ar trebui să fie forma generală a unui parametru; (b) la ce tip de elemente, configuraţie structurală sau relaţie se aplică parametrul; (c) ce niveluri sau module ale gramaticii sînt în principiu deschise variaţiei parametrice; (d) cîte valori poate lua un parametru etc. Există răspunsuri pozitive la aceste întrebări, dar nu există încă nici un consens asupra acestor probleme fundamentale. Aceasta înseamnă că studiul sintaxei comparate în gramatica generativă este posibil nu datorită dimensiunii „parametrice", ci datorită sistemului de „principii".

Parametrii reprezintă un procedeu descriptiv, care trebuie constrîns riguros pentru ca analizele să atingă un grad satisfăcător de adecvare explicativă. Se pot impune constrîngeri asupra tipurilor posibile de parametri chiar pe baza principiilor[1].

Se poate presupune că limbile diferă în ceea ce priveşte elementele sau categoriile ce sînt implicate în definirea diferitelor principii generale. Lista din (1) se bazează pe cea oferită de Lefebvre şi Muysken (1985). Elementele din paranteză sînt susceptibile de variaţie, adică ele sînt relevante numai în anumite limbi; elementele care nu sînt în paranteză sînt comune tuturor limbilor:

(1) a. Domeniile sintactice locale sînt GN, P', (GAdj), (GPrep), (P).
b. Pentru a fi accesibil regulii de Deplasare α, un element α trebuie marcat cu trăsături ca (+Wh), +N, (+Q), (+R).
c. Centrii sintactici sînt N, Adj, V, Prep, (Flex), (Comp).
d. Guvernorii proprii sînt V, (Adj), (N), (Prep), (Acord).

Un alt tip posibil de variaţie parametrică este legat de modularitatea modelului. Dată fiind relativa independenţă a diferitelor module (guvernare, relaţii anaforice, teoria Cazului, teoria rolurilor tematice) şi a nivelurilor de reprezentare (structura profundă (D-structura), structura de suprafaţă (S-structura), Forma Logică (FL)), se poate presupune că limbile diferă în ceea ce priveşte modulele sau nivelurile la care se aplică un anumit principiu sau o anumită regulă. Un exemplu binecunoscut este ipoteza lui Huang (1982), conform căreia deplasarea elementului relativ *-wh* se aplică în unele limbi la nivelul de S-structură, iar în altele – numai la nivelul FL. De reţinut este şi propunerea lui Hale (1983), conform căreia în limbile „non-configuraţionale" principiul proiecţiei este valabil numai pentru structura lexicală, nu şi pentru sintaxă.

O altă parte a gramaticii, care este în principiu deschisă variaţiei parametrice, este Lexiconul, posibilitate ce a fost mult exploatată în literatura recentă (a se vedea în special Borer (1984), care limitează domeniul parametrizării lexicale la elementele flexionare). Motivul deseori invocat este faptul că lexicoanele sînt

[1] Nu discutăm aici consideraţiile psiholingvistice care ne-ar putea conduce la formularea unor constrîngeri derivate din achiziţia limbii.

Scanned with OKEN Scanner

evident specifice fiecărei limbi; stabilirea parametrilor s-ar produce în cursul însuşirii lexiconului. Această motivaţie a fost recent pusă sub semnul întrebării de Gleitman (1990), care a arătat că învăţarea Lexiconului se bazează pe un „eşafodaj" sintactic: copilul foloseşte structurile sintactice pentru a deduce sensurile cuvintelor (de exemplu, ale verbelor); a se compara cu mecanismul de „eşafodaj" semantic (Grimshaw (1981), Pinker (1984, 1987)), adică ipoteza că structurile s-ar deduce din sensurile cuvintelor care sînt învăţate anterior pe baza observării evenimentelor.

Cele mai multe dintre analizele prezentate în această carte oferă argumente empirice împotriva unor parametrizări ale Lexiconului propuse în literatura recentă şi sugerează, în schimb, parametrizări ale structurii sintactice. Astfel, argumentele noastre lingvistice conduc la aceleaşi concluzii ca argumentele psiholingvistice ale lui Gleitman.

Un tip de parametru deseori propus în ultima vreme se bazează pe trăsături abstracte (care nu corespund nici unei diferenţe fonologice observabile), cum ar fi Flex [+/-puternică] sau [+/-pronominală], clitice pronominale [+/-referenţiale] sau [+/-argumentale] etc. După Aoun (1981, 1985) limbile pot să difere una de alta în funcţie de tipul de clitice de care dispun: s-ar putea defini astfel patru tipuri de limbi pe baza unor trăsături ca [+/-referenţial] şi [+/-Caz]; după Cinque (1988), cliticul reflexiv *se/si* poate fi caracterizat ca fiind [+/- argumental], iar limbile romanice diferă una de cealaltă prin alegerea pe care o fac privind aceste trăsături. O problemă legată de acest tip de propuneri o constituie faptul că trăsături ca [+/-referenţial] sau [+/-argumental] nu fac parte şi nici nu trebuie să facă parte din noţiunile de bază ale teoriei; asemenea trăsături sînt deseori simple abrevieri ale unor observaţii structurale.

Astfel, termenul de „clitice [-referenţiale]" folosit de Aoun caracterizează cliticele care dublează expresiile R (referenţiale). Posibilitatea dublării prin clitic este o observaţie empirică directă privind configuraţiile sintactice, dar nu există dovezi în ceea ce priveşte natura cliticului însuşi[2]. Parametrii definiţi pe baza unor trăsături abstracte ale itemelor lexicale pot astfel ascunde diferenţe structurale. Analizele ce se bazează pe trăsături abstracte sînt de obicei prezentate ca o „explicaţie" a unor fenomene accesibile observaţiei directe; în locul unei explicaţii, ele dau de fapt un nume abstract fenomenelor observate, fără a permite o înţelegere mai profundă. În capitolele 5 şi 6 ale acestei cărţi se va arăta că, în cîteva cazuri, nu numai că trăsăturile abstracte nu sînt explicative, dar mai mult decît atît, ele postulează o diferenţă inexistentă între limbi sau între două elemente într-o limbă dată: spre deosebire de Aoun (1981,

---

[2] Este binecunoscut faptul că diferenţele de distribuţie a cliticelor nu se corelează în mod obligatoriu cu tipuri diferite de clitice. Conform „generalizării lui Kayne" – pentru care Jaeggli (1982) a oferit o explicaţie teoretică – se poate într-adevăr susţine că posibilitatea dublării cliticului nu se datorează naturii cliticelor, ci mai degrabă existenţei Acuzativelor prepoziţionale. În Dobrovie-Sorin (1990), retipărit aici în capitolul 6, am arătat că în limba română cliticele se comportă ca şi cele din limba spaniolă în ceea ce priveşte generalizarea lui Jaeggli, conform căreia variabilele (mai precis variabilele corespunzătoare pronumelor interogativ-relative) nu pot fi dublate de un clitic.

Scanned with OKEN Scanner

1985), credem că nu există nici o diferență între sistemele clitice din limba română şi limba spaniolă (dialectele sud-americane cunoscute sub numele de spaniola din Rio de La Plata)[3].

Folosirea trăsăturilor de tip „± referențial" necesită observații suplimentare. Nu credem că un element lingvistic dat poate fi considerat „referențial" sau „nereferențial" independent de contextul sintactic în care apare. Deci proprietățile referențiale nu trebuie introduse direct ca proprietăți ce caracterizează elementele lingvistice, ci mai degrabă ca proprietăți ce interpretează reprezentarea sintactică. O teorie a referinței trebuie să ofere: (a) un procedeu formal care atribuie liber indici (indiferent de proprietățile referențiale); (b) condiții de bună formare privind configurațiile indicilor; (c) procedee de interpretare prin care configurațiile date ale indicilor sînt asociate cu proprietăți referențiale (pentru o propunere precisă, vezi capitolul 5). Dat fiind formalismul lanțului, putem presupune că proprietățile referențiale sînt relevante numai la nivelul lanțului, şi nu la nivelul elementelor acestuia. Astfel, chiar dacă am putea folosi trăsăturile [+/- referențial], nu le-am putea folosi pentru clitice, ci numai pentru lanțurile clitice (elemente discontinue formate din clitic şi din urma cliticului).

Un dezavantaj important legat de folosirea trăsăturilor abstracte constă în faptul că tinde să crească numărul cazurilor de sinonimie şi de omonimie în sintaxa şi morfologia limbilor naturale, ceea ce reduce puterea explicativă (analizele cu valoare explicativă ale fenomenelor lingvistice încearcă să reducă sinonimia şi omonimia).

Pentru a clarifica lucrurile, să luăm un exemplu. Se ştie că „sensul pasiv" se poate exprima în diferite feluri, printre care morfemele medio-pasive (vezi limbile greacă sau turcă), cliticele reflexive (vezi *se/si* în limbile romanice) sau verbele copulative urmate de participii trecute. Toate aceste construcții au în comun absorbția rolului tematic extern de „Agent" (absorbția cazului obiectiv este mult mai puțin clară) şi am putea încerca să derivăm această caracteristică din proprietățile configurațiilor sintactice care o manifestă. Propunerea lui Jaeggli (1986a) (preluată recent de Baker, Johnson şi Roberts (1989)) este că sufixul pasiv *-en* absoarbe rolul tematic extern. O asemenea analiză nu poate explica însă existența unor forme de participii trecute care nu atrag după sine apariția fenomenului de pasiv (vezi paradigmele de Present Perfect din engleză). Trebuie atunci stipulată existența a două tipuri omonime de participiu trecut, tipul „pasiv" şi cel „nepasiv" (vezi Baker, Johnson şi Roberts (1989))[4].

---

[3] Acest lucru nu înseamnă că parametrizarea lui Aoun privind sistemele clitice nu se poate dovedi corectă pentru alte limbi.

[4] Cele două morfeme se disting prin faptul că numai „pasivul" *-en* capătă în mod obligatoriu trăsăturile de Acord, calificîndu-se astfel ca un element N (cf. Jaeggli (1986a; 592, nota 6)). Totuşi, nu este deloc clar dacă această diferență se datorează trăsăturilor intrinseci sau mai degrabă faptului că la pasive, spre deosebire de Present Perfect, *-en* apare într-o construcție copulativă. A se observa de asemenea că în franceză şi în italiană morfemul de participiu trecut non-pasiv capătă trăsături de Acord în anumite cazuri.

Scanned with OKEN Scanner

Acest tip de analiză se poate aplica şi pasivelor reflexive, lucru care a fost de altfel propus de Belletti (1982): sensul lor pasiv s-ar datora şi în acest caz unui morfem „pasivizant", cliticul *se*, care s-ar caracteriza exact în acelaşi fel ca morfemul de participiu trecut. Luate laolaltă, ipotezele lui Jaeggli şi Belletti duc la concluzia că morfemul de participiu trecut „pasiv" şi *se* pasiv sînt sinonime[5] şi că *se* „pasiv" şi *se* „reflexiv" sînt omonime.

Prin evitarea folosirii trăsăturilor abstracte putem oferi o analiză prin care semantica este *interpretativă*, adică poate fi citită din structurile care au fost generate de o sintaxă *autonomă*, care nu face nici o referire la sensul „pasiv" al unui element dat. Reprezentarea sintactică ar trebui să aibă în vedere numai proprietăţile distincte *observabile* ale construcţiilor de mai sus: verbul BE (folosim acest morfem scris cu majuscule pentru a ne referi la verbul englezesc *be*, dar şi la cel franţuzesc *être*, cel românesc *a fi* etc.) pentru pasivele cu auxiliar şi *se* pentru reflexivele pasive. Nici unul dintre aceste elemente nu trebuie analizat ca fiind pasivizant. De asemenea, trebuie să înţelegem de ce *se* este compatibil atît cu sensul pasiv, cît şi cu cel reflexiv, spre deosebire de pasivul cu auxiliar.

Cinque (1988) a observat o diferenţă importantă privind distribuţia morfemului italian *si* în propoziţiile la moduri nepersonale, între construcţiile (in)tranzitive, pe de o parte, şi cele inacuzative, pasive şi copulative, pe de altă parte. Aceste date sugerează că ceea ce se considera a fi un singur element, denumit SI „impersonal" în italiană („nominativ", „subiect"), trebuie, de fapt, analizat ca fiind două elemente distincte, iar Cinque propune să le distingem prin trăsătura [+argument] *versus* [–argument]. O asemenea analiză este greu de acceptat, atîta vreme cît postulează o omonimie perfectă: se presupune că două elemente care prezintă exact aceleaşi proprietăţi se caracterizează prin proprietăţi „de conţinut" distincte (adică prin trăsături distincte). Este de fapt posibil să se arate că distincţia dintre SI +arg şi –arg este un artefact. Datele empirice importante pe care încearcă să le capteze această distincţie pot fi analizate ca datorîndu-se diferenţei dintre SI acuzativ şi SI nominativ (vezi capitolul 5). Această distincţie nu este un caz de omonimie, deoarece Cazul constituie o proprietate formală care se poate folosi pentru a diferenţia elementele lingvistice între ele: SI Nominativ şi SI Acuzativ sînt două entităţi formale distincte şi nu două omonime. Motivul pentru care există o asemenea diferenţă de caz la elemente fonologic identice este o problemă diferită (se poate invoca o restructurare diacronică, vezi Naro (1976)).

Să examinăm acum trăsăturile observabile. Noţiuni cum ar fi „clitic" sau „afix" sînt trăsături morfologice care caracterizează anumite iteme lexicale diferenţiindu-le de altele. Trăsăturile de acest fel oferă informaţii descriptive importante ce ne pot ajuta în caracterizarea variaţiei lingvistice. Este evident că limbile diferă una de alta în ceea ce priveşte prezenţa elementelor clitice:

[5] De observat că după J.C. Milner (prelegeri nepublicate), probabil nu există în general o sinonimie lexicală completă; sinonimia morfologică este şi mai puţin probabilă decît sinonimia lexicală.

Scanned with OKEN Scanner

limbile romanice, spre deosebire de limba engleză, dispun de clitice pronominale; limbile slave, spre deosebire de limbile romanice (cu excepţia limbii române care în această privinţă se comportă ca o limbă slavă) prezintă auxiliare verbale care au statut de clitic. Prezenţa/absenţa cliticelor (pronominale şi/sau verbale) este o diferenţă reală, dar una destul de „superficială", care nu merită probabil statutul de opţiune „parametrică": dacă avem o bună definiţie a cliticelor, putem uşor clasifica limbile după prezenţa sau absenţa acestor elemente, însă această clasificare (care poate fi stabilită independent de un cadru teoretic anume) nu ne ajută cu adevărat să înţelegem variaţia lingvistică. Trebuie aşadar să ne continuăm investigaţia şi să vedem dacă se poate demonstra că existenţa cliticelor derivă din alte opţiuni parametrice. Se pare că distribuţia cliticelor depinde de categoriile funcţionale, în general, şi de Flex (sau de Timp), în particular. Astfel, este posibil, în principiu, să se explice prezenţa sau absenţa cliticelor pe baza categoriilor de Timp, care sînt strîns legate de structura constituenţilor GFlex. Ar fi aşadar interesant să considerăm că existenţa elementelor clitice este o consecinţă a unei anumite opţiuni privind structura GFlex (SVO, SOV sau VSO). Aceasta este direcţia investigaţiei prezentate în capitolul 1: vom încerca să demonstrăm că statutul de clitic al verbelor auxiliare din română e legat de faptul că această limbă are verbul în poziţie iniţială. Mai precis, GN-urile subiecte sînt generate ca surori ale Grupului Verbal, iar verbul se ridică la Flex, obţinîndu-se astfel ordinea VSO; subiectul rămîne în poziţia de bază. A se compara cu limbile SVO, care, conform lui Sportiche (1988), s-ar caracteriza în acelaşi fel, dar ar implica în plus ridicarea obligatorie a subiectului în (Spec, Flex').

Cercetările recente privind constituenţii GFlex se caracterizează prin proliferarea poziţiilor sintactice: nu numai că fiecare morfem flexionar este generat într-o poziţie sintactică distinctă (de aici noduri sintactice cum ar fi Timp, Acord, Aspect, Negaţie etc.), dar mai mult decît atît, fiecare dintre aceste morfeme este considerat a fi centrul unei proiecţii funcţionale; de aici GAcord, GNeg, GAsp etc., fiecare proiecţie avînd propriul ei Specificator. Atitudinea pe care o adoptăm în această lucrare este mai conservatoare în privinţa a două ipoteze: (a) Nu presupunem existenţa unui grup de acord (GAcord), nici dedesubtul, nici deasupra grupului temporal (GTimp) (vezi Pollock (1989) şi respectiv Belletti (1990)); (b) Nu presupunem o poziţie Spec pentru fiecare proiecţie funcţională. Ceea ce obţinem este un GComp (o proiecţie a complementizatorului) care domină grupul negativ GNeg, care la rîndul lui domină GFlex (sau mai degrabă GTimp). Vom propune de asemenea un proces de reanaliză prin care centrii funcţionali fuzionează generînd centri încorporaţi de forma (Comp)-(Neg)-(cl)-Timp-V-Acord, unde elementele din paranteze sînt opţionale. Există o singură poziţie Spec pentru acest centru complex, care găzduieşte GN-ul subiect în limbile SVO; în limbile cu verbul în poziţie iniţială aceeaşi poziţie Spec este o poziţie A', care poate găzdui orice fel de constituent.

De asemenea, considerăm că poziţia (Spec, GV) este o poziţie argumentală (poziţie A) în limbile cu verbul în poziţie iniţială, însă este doar o poziţie

Scanned with OKEN Scanner

tèmatică (al cărei statut nu este nici de tip A-, nici de tip A') în limbile SVO. Argumente în favoarea acestei opţiuni sînt prezentate în capitolele 1 şi 2.

Trebuie oare să presupunem că limbile dispun de aceleaşi categorii funcţionale sau putem postula categorii funcţionale diferite de la o limbă la alta? Datele morfologice par să pledeze în favoarea unei variaţii libere: există limbi „aspectuale" pentru care pare necesar să se postuleze o categorie funcţională a „Aspectului", care probabil că nu există în limbile romanice. Din punct de vedere strict euristic, este preferabil să susţinem ipoteza cea mai restrictivă, şi anume că toate limbile dispun de aceleaşi categorii funcţionale. În capitolele 1, 2 şi 3 se va arăta că această ipoteză permite o analiză mai explicativă a anumitor date din limba română decît alte descrieri (vezi Rivero (1988a, în curs de apariţie)) care presupun că limbile balcanice prezintă, pe lîngă Timp/Acord, un nod suplimentar Flex, care ar găzdui particulele conjunctivale şi infinitivale, ca şi anumite auxiliare). Postularea elementelor idiosincratice ne îndepărtează de o reală înţelegere a fenomenelor lingvistice.

Lexiconul este în mod evident diferit de la o limbă la alta: nu numai că nu găsim exact aceleaşi iteme lexicale, dar diferitele clase de verbe nu corespund: un verb tranzitiv în L_1 poate să aibă un corespondent intranzitiv în L_2; acelaşi lucru se întîmplă şi cu intranzitivele-inacuzativele etc.; verbele nu subcategorizează acelaşi tip de grupuri prepoziţionale (GPrep) în diferite limbi etc. Existenţa acestor diferenţe privind membrii claselor lexicale nu înseamnă că şi clasele însele sînt definite diferit. Noţiunile de (in)tranzitivitate trebuie definite în acelaşi fel în engleză, germană şi în franceză, chiar dacă în aceste limbi clasele de verbe tranzitive şi intranzitive nu sînt identice. Este astfel posibil să afirmăm că în măsura în care anumite clase lexicale pot fi definite în limbi diferite, nu există motiv să credem că ele sînt susceptibile de variaţie parametrică. Ceea ce este expus variaţiei este opţiunea pentru un anumit verb într-o anumită limbă, de a aparţine unei clase sau alteia. Aceste observaţii pun la îndoială ipoteza lui Jaeggli (1986a) conform căreia se poate parametriza posibilitatea verbelor intranzitive de a atribui cazul obiectiv (în germană, norvegiană, spre deosebire de italiană sau de engleză).

Ideea că verbele intranzitive ar putea varia de la o limbă la alta, privind proprietăţile de atribuire a cazului, a fost propusă pentru a explica un fapt binecunoscut: verbele intranzitive se pot pasiviza în unele limbi (vezi germana, norvegiana, araba etc. şi marginal franceza), spre deosebire de altele (limbile romanice, altele decît franceza, sau, pe de altă parte, engleza etc.). Problema este că prin parametrizarea (in)tranzitivităţii eliminăm dificultatea în loc să o rezolvăm. Aceeaşi observaţie se aplică şi celeilalte alternative posibile, şi anume parametrizarea proprietăţilor de absorbţie a cazului de către morfemele pasive (vezi Baker (1988); Roberts (1985, 1987), printre alţii). În capitolul 5 vom propune argumente împotriva acestor parametrizări; diferenţele cu privire la pasivizarea intranzitivelor sînt datorate existenţei unor tipuri diferite de construcţii impersonale (vezi construcţiile cu *il* impersonal din franceză, subiectele inversate în limbile romanice care admit subiect nul şi construcţiile cu *es* sau *pro* impersonal din germană).

Scanned with OKEN Scanner

Analiza propusă pentru pasivizarea intranzitivelor deschide calea spre o mai bună înțelegere a construcției romanice care implică verbele intranzitive folosite cu pronumele reflexiv *se/si*. Conform unei generalizări menținute atît de gramaticienii tradiționaliști, cît și de generativiști (vezi în special Belletti (1982)), limbile romanice cu subiect nul prezintă un *se/si* nominativ, care apare, printre alte construcții, în construcțiile de tipul *se* $V_{intranzitiv}$. În capitolul 5 se arată că această generalizare trebuie să fie revizuită. Deși este o limbă care admite subiect nul, limba română nu dispune de SE nominativ. Problema este complicată de faptul că româna prezintă construcția *se* $V_{intranzitiv}$ (*se doarme, se cîntă* etc), care în analiza noastră se bazează însă pe *se* medio-pasiv.

Discuția precedentă anticipează argumente în favoarea ideii că anumiți parametri propuși pentru Lexicon nu sînt necesari; alți parametri surprind diferențe reale între elementele lingvistice (vezi statutul clitic al pronumelor și auxiliarelor în anumite limbi), dar se poate arăta că aceste diferențe derivă din proprietățile structurale ale constituenților sintactici. Unele diferențe între limbi privind distribuția unor elemente comparabile nu ar trebui interpretate ca o consecință a unei diferențe abstracte dintre aceste elemente, ci mai degrabă ca o consecință a diferitelor proprietăți *structurale* ale contextului lor sintactic: constituenți propoziționali GFlex cu verbul în poziție inițială, diferite tipuri de construcții impersonale sau existența vs. absența configurațiilor cu „operator nul" (româna nu prezintă relative de tipul celor în *that*, propoziții clivate, topicalizări de tipul celor din engleză etc.). În capitolul 6 aducem argumente în favoarea faptului că absența configurațiilor cu „operator nul" este motivul pentru care limba română prezintă contraste sistematice între cuantificatorii interogativi „-wh" „puternici" și „slabi" (în sensul lui Milsark (1977)). Acest rezultat nu constituie însă o soluție definitivă. Un „parametru" care distinge între limbile cu și fără „operatori nuli" nu este interesant din punct de vedere teoretic: în cel mai bun caz este o generalizare descriptivă permisă de teoria noastră. Trebuie să înțelegem întîi mai bine noțiunea însăși de „operator nul" (sau mai degrabă tipul de mecanism de legitimare al acelor „variabile" vide care nu sînt legate de cuantificatori lexicali). Apoi trebuie să stabilim o relație între acest tip de legitimare și alte diferențe între limbi. O direcție de cercetare posibilă ar fi încercarea de a stabili o legătură între o tipologie privind ordinea cuvintelor (SVO, SOV, VSO etc.), o „tipologie privind dublarea cliticelor" (româna și spaniola, spre deosebire de franceză și italiană, permit dublarea obiectelor (in)directe cu un pronume clitic) și o tipologie privind deplasarea pronumelui interogativ-relativ *-wh*. În mod evident, „opțiunea operatorului nul" nu constituie un „parametru" dacă prin această noțiune înțelegem o diferență primitivă între limbi. Termenul de „parametru" este, totuși, folosit în mod curent într-o accepțiune mai puțin strictă, pentru a desemna o diferență care explică un set de diferențe între limbi. Cercetări ulterioare vor putea eventual demonstra că o astfel de variație parametrică derivă dintr-o altă opțiune parametrică mai abstractă.

Prin restrîngerea parametrizării Lexiconului reducem în mod drastic numărul parametrilor posibili, deoarece variațiile structurilor sintactice sînt

Scanned with OKEN Scanner

mult mai puține decît variațiile posibile în Lexicon. Lucrarea de față elimină un număr de parametri nejustificați privind Lexiconul şi nu propune nici un „parametru" real, în sensul de diferență primitivă între limbi. Scopul nostru principal a fost stabilirea corelațiilor dintre clase de diferențe lingvistice; cercetarea ulterioară, sperăm, ne va conduce de la aceşti parametri intermediari la descoperirea unor diferențe fundamentale între limbi.

Această viziune restrictivă asupra parametrizării ne-a condus să propunem anumite modificări teoretice care se referă la principiul proiecției, teoria deplasării elementelor *wh-* şi cuantificare, identificarea categoriilor vide şi a pronumelor. Vom rezuma principalele concluzii, trimițînd pe cititor la capitolele respective.

Dacă nu dorim să introducem parametri nejustificaţi privind fie intranzitivitatea, fie pasivizarea, existența intranzitivelor pasive nu poate fi considerată o caracteristică „marcată" a anumitor limbi, ci o posibilitate virtuală a *oricărei* limbi. În capitolul 5 se vor oferi argumente în favoarea ideii că reprezentarea verbelor intranzitive pasive implică prezența obligatorie a unei categorii vide în poziție de obiect (care, în funcție de tipul construcției impersonale, poate forma ea însăşi un lanț tematic sau poate aparține aceluiaşi lanț cu poziția subiectului). Verbele intranzitive active, pe de altă parte, pot apărea cu complemente directe interne, însă nu trebuie postulată nici o categorie vidă cînd nu apar asemenea complemente. Aceasta înseamnă că nu numai principiul proiecției determină pozițiile proiectate în sintaxă: configurațiile sintactice, în special cele pasive pot forța realizarea anumitor poziții; în consecință, obiectele „implicite/prototipice" sau obiectele „interne" vide se pot realiza în sintaxă în configurațiile pasive, în timp ce în structurile active ele sînt saturate în Lexicon şi, în consecință, nu apar la nivel sintactic.

Analiza structurilor cu element *wh* în limba română propusă în capitolele 6 şi 7 conduce la anumite revizuiri privind teoria GB a cuantificării, care par să fie independent motivate de comportamentul expresiilor cuantificate dislocate şi al expresiilor cuantificate *in situ*. Propunerea noastră priveşte mecanismele formale pe care se bazează structurile de cuantificare. Cum definim un GN cuantificat spre deosebire de un GN „referențial"? Relațiile de cuantificare sînt oare stabilite între GN-urile cuantificate şi variabile sau între determinanții nominali şi variabile? În plus, vom propune noi analize pentru anumite fenomene binecunoscute, cum ar fi contrastele interpretative sistematice între sensurile specifice vs. nonspecifice ale pronumelor nehotărîte. Aceste rezultate se îndepărtează de analiza curentă a cuantificării inițiată de May (1977), dar urmează aceeaşi linie cu propunerile lui Cinque (1990), Pesetsky (1987), Williams (1986) şi alții.

Scanned with OKEN Scanner

1. AUXILIARELE ŞI STRUCTURA CONSTITUENŢILOR GFlex

Construcţiile cu auxiliar din română au proprietăţi care le individualizează faţă de celelalte limbi romanice. Acest capitol îşi propune să stabilească structura construcţiilor cu auxiliar din română. Vom încerca să arătăm că există o corelaţie între tipurile de auxiliar şi tipurile de constituenţi GFlex. Dacă această corelaţie este corectă, tipul de auxiliar din română poate constitui un argument indirect în favoarea ipotezei că în această limbă constituenţii GFlex au verbul în poziţie iniţială.[1]

Să începem prin a defini noţiunea de auxiliar:

(A) a. Auxiliarele sînt verbe cu structură lexicală defectivă, caracterizate prin absenţa structurii tematice (ele nu pot marca tematic).
b. Auxiliarele selecţionează un complement de tip GV.

Afirmaţia din (A)a defineşte proprietăţile *tematice* ale acelor auxiliare cunoscute sub numele de „funcţionale"/„slabe" (vezi Lema şi Rivero (1989, 1990), „aspectuale" (Chomsky (1986)b) sau „temporale" (Bennis şi Hoekstra (1988), Guéron şi Hoekstra (1988)). Vom folosi termenul de „auxiliar" cu acest sens restrîns. Afirmaţia din (A)b se referă la proprietatea *structurală* a auxiliarelor. Se ştie însă că această proprietate structurală caracterizează şi alte elemente, cum ar fi modalele din limba engleză sau Flexiunea, care diferă de auxiliare din punctul de vedere al afirmaţiei din (A)a: Flexiunea marchează tematic GV-ul (vezi Chomsky (1986)b), iar modalele din engleză L-marchează (marchează lexical) GV-ul.

Definiţia structurală a auxiliarelor (şi a modalelor) a fost dată pentru prima dată de Chomsky (1955): verbele auxiliare nu sînt noduri soră faţă de verb, ci faţă de GV[2]; cu alte cuvinte, auxiliarele nu sînt în interiorul GV-ului care domină verbul lexical, ci în afara acestuia. Definiţia din (A)b este considerată în literatură ca reprezentînd o generalizare empirică (vezi mai ales Akmajian, Steele şi Wasow (1979), Guéron şi Hoekstra (1988) şi Rouveret (1987)), cuprinzînd, pe lîngă modalele din engleză, şi auxiliarele aspectuale din limbile germanice şi romanice (vezi *have*, *avoir* şi *être* etc.); această generalizare nu cuprinde însă şi auxiliarul din construcţia de pasiv şi nici cauzativele din engleză.

---

[1] Poziţia (Spec,GFlex) este o poziţie non-argumentală care poate fi ocupată atît de subiect, cît şi de alte părţi de propoziţie; (Spec,GV) este o poziţie argumentală rezervată subiectului.

[2] Pentru alte ipoteze privind statutul auxiliarelor vezi Ross (1969), Emonds (1978) şi Akmajian, Steele şi Wasow (1979).

Scanned with OKEN Scanner

Vom arăta (în 1.1) că auxiliarele din română nu pot fi caracterizate ca în (A)b; ele par a fi mai degrabă caracterizate prin definiţia din (B):

(B) Auxiliarele din română nu selecţionează un complement de tip GV; complementul lor este un constituent cu un centru de tip (V+)Flex.

Acest lucru nu înseamnă însă că auxiliarele din limba română sînt asemănătoare cu *aller*, din construcţia de viitor colocvial din franceză, care se comportă, din punct de vedere structural, ca un verb de ridicare. Auxiliarele din română, după cum vom arăta, diferă de verbele din această clasă. Construcţiile cu verbe de ridicare din română presupun doi constituenţi GFlex şi două poziţii de subiect, pe cînd auxiliarele definite în (B) apar în configuraţii în care este activ un singur constituent GFlex şi în care este proiectată o singură poziţie de subiect (a se observa că prin aceste proprietăţi structurale, auxiliarele din română definite în (B) sînt asemănătoare cu auxiliarele definite în (A)b).

În română există un verb modal, *a putea*, care are proprietăţile structurale ale auxiliarelor din limbile romanice şi germanice (vezi (A)b):

(C) Modalele din română au un complement de tip GV.

(B) şi (C) pot fi explicate prin existenţa unui „filtru temporal", o condiţie impusă atît auxiliarelor, cît şi verbelor lexicale.

1.1. Construcţiile cu auxiliar

În acest capitol vom analiza auxiliarele din structura de perfect compus, de viitor şi de condiţional-optativ. Nu vom analiza auxiliarul *a fi* din configuraţia de pasiv, deoarece acesta se comportă din punct de vedere morfo-sintactic ca un verb lexical.

Atît în română, cît şi în engleză există auxiliare de „viitor" şi de „condiţional"; aceste auxiliare sînt urmate de un infinitiv fără particula *to*, respectiv *a*. Cele două particule nu au însă acelaşi statut sintactic.

(1) a. *Copiii vor (*a) pleca la mare.*
b. *Copiii ar (*a) pleca la mare.*

Nu este evident că exemplele din (1) trebuie analizate ca fiind echivalentul construcţiilor de viitor şi condiţional din engleză (*cf. The children will/would (*to) leave for the seaside.*). Am putea interpreta (1)a-b ca fiind comparabile cu viitorul apropiat din franceză, care are o structură bipropoziţională:

(2) *Je vais [$_{GFlex}$ lui ecrire].*

Argumentul principal în favoarea unei structuri bipropoziţionale este oferit de distribuţia cliticelor. Presupunînd că acestea se ataşează în mod obligatoriu la un

Scanned with OKEN Scanner

nod de tip GFlex (vezi capitolul 2), poziția cliticului din (2) indică faptul că verbul complement este guvernat de un nod de tip GFlex; ceea ce înseamnă că în (2) avem un complement reprezentat printr-un constituent GFlex şi că verbul *aller* se comportă din punct de vedere structural ca un verb de ridicare, nu ca un auxiliar (vezi definiția din (A)b). Verbul *aller* poate fi analizat ca auxiliar numai din punct de vedere semantic (el exprimă ideea de viitor), nu şi din punct de vedere structural (pentru o analiză a diferențelor dintre auxiliare şi verbele „cu ridicare"; vezi secțiunea 1.2.).

Întorcîndu-ne la exemplele din (1), observăm că în română cliticele se ataşează în mod obligatoriu la verbul din principală[3], iar acest lucru poate indica faptul că auxiliarul nu are un complement de tip GFlex:

(3) a. *Maria îl va invita sigur.*
b. **Maria va îl invita sigur.*

De asemenea, în limba română auxiliarele din configurațiile de viitor şi de condițional nu se folosesc ca verbe lexicale, spre deosebire de *aller* din franceză. Atît auxiliarul de viitor *voi/veĭ/va/...*, cît şi verbul *a vrea* au acelaşi etimon, *uolo*. În limba română contemporană însă paradigma lui *a voi* este diferită de paradigma lui *a vrea* (vezi (4) şi (5); (4) diferă şi de paradigma verbului lexical *a voi* (vezi (5)b), perceput ca o variantă mai arhaică a lui *a vrea*[4]:

(4) *eu voi/tu vei/el va/noi vom/voi veți/ei vor pleca*

(5) a. *eu vreau/tu vrei/el vrea/ noi vrem/voi vreți...*
b. *eu voiesc/tu voieşti/.../noi voim/voi voiți...*

Diferențele morfologice dintre paradigmele din (4) şi (5) arată clar că în româna modernă auxiliarul de viitor este un element folosit numai în construcția perifrastică de viitor. În mod similar, paradigma din (6)a, folosită în configurația de perfect compus, este diferită de formele lui *a avea* (vezi (6)b), deşi cele două verbe sînt înrudite istoric:

(6) a. *am/ai/a/am/ați/au plecat*
b. *am/ai/are/avem/aveți/au*

A se compara cu *avoir* din franceză sau cu *have* din engleză, care sînt folosite atît ca auxiliare, cît şi ca verbe lexicale.

Cazul condiționalului din română este şi mai clar. Auxiliarul este *aş/ai/ar/am/ați/ar*, iar distribuția sa este restrînsă la formele de condițional şi nu mai are nici o legătură cu *a avea*, cu care este înrudit doar istoric:

---

[3] Cliticul feminin *o* este o excepție de la această generalizare, ceea ce ne va face să renunțăm la ipoteza prezentată aici (vezi secțiunea 1.2.3.).

[4] Etimologia lui *voi* nu este foarte clară; s-ar putea să vină din latinescul *uolo* sau să fie de origine slavă.

(7) *eu aş/tu ai/el ar/noi am/voi aţi/ei ar pleca*

După cum se poate vedea, construcţiile perifrastice de viitor şi de condiţional din română nu pot fi analizate ca bipropoziţionale, ca structura din (2). Acest lucru ne poate duce la concluzia că ele trebuie analizate ca structuri monopropoziţionale cu un verb auxiliar de tipul celor definite în (A)b, definiţie repetată în (8):

(8) Auxiliarele au un complement de tip GV.

Verbele care pot fi caracterizate prin definiţia din (8) nu au toate acelaşi statut. Modalele din engleză au unele caracteristici formale binecunoscute care le deosebesc de verbele lexicale: (a) poziţia pe care o ocupă în structurile cu particulă de negaţie sau cu adverbe; (b) schimbarea poziţiei în raport cu subiectul („inversiunea subiect-auxiliar"); (c) nu se acordă cu subiectul şi (d) nu pot fi folosite la moduri nepersonale. Acest comportament morfo-sintactic neobişnuit a condus la concluzia că modalele din engleză nu sînt generate sub nodul V, ci într-o poziţie specifică, a cărei denumire s-a schimbat din Aux (Chomsky (1957,1965)) în Flex (Chomsky (1981)):

(9) a.

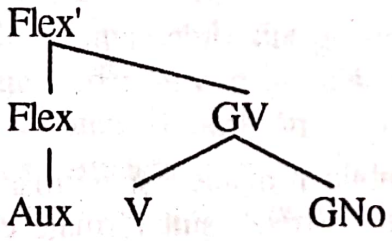

În (9), Aux nu reprezintă nodul Aux din Chomsky (1965), care s-a păstrat ca Flex în teoria actuală (Chomsky (1981)). Flex este o categorie mai cuprinzătoare decît era Aux; cele două noţiuni sînt însă comparabile, avînd amîndouă statut de categorie sintactică. Aux din (9) este o simplă etichetă pentru o anumită clasă lexicală, ale cărei elemente sînt definite în (A).

Spre deosebire de modalele din engleză, auxiliarele aspectuale (vezi *have* din engleză, *avoir* şi *être* din franceză etc.) au comportamentul morfo-sintactic caracteristic verbelor lexicale[5] şi se consideră că sînt generate în afara nodului Flex, sub un nod V (grupurile verbale care au un auxiliar drept centru vor fi notate cu GAux; reamintim că această etichetă nu presupune existenţa unei categorii sintactice distincte) care are un complement de tip GV: la nivelul S-structurii, verbele auxiliare din franceză se deplasează la Flex (ca toate verbele din franceză, vezi Emonds (1978) şi Pollock (1989)):

[5] Auxiliarele la moduri nepersonale se comportă totuşi diferit de verbele lexicale la moduri nepersonale, cf. Pollock (1989).

Scanned with OKEN Scanner

(9) b.

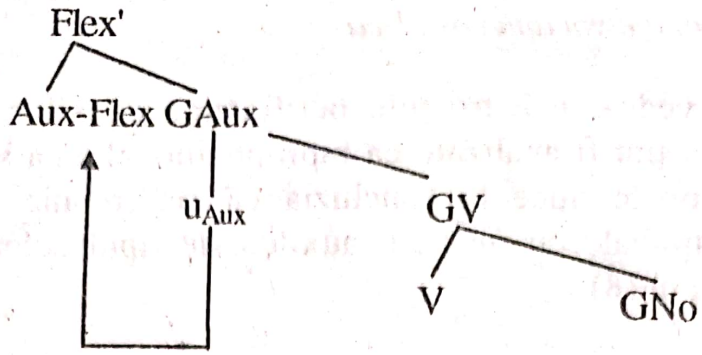

Care este D-structura configuraţiilor cu auxiliar din română: (9)a sau (9)b?

1.1.1. Auxiliarele şi mărcile flexionare de timp

Să comparăm acum (10) şi (11) cu paradigmele din franceză şi engleză din (12)-(13):

(10) *eu am/tu ai/el a/noi am/voi aţi/ei au mîncat*
(11) *mîncasem/mîncaseşi/mîncase/mîncaserăm/mîncaserăţi/mîncaseră*
(12) a. *tu as mangé/tu es parti*
b. *you have eaten/gone*
(13) a. *j'avais mangé/j'étais parti*
b. *I had eaten/I had left*

În engleză şi în franceză (de fapt, în limbile romanice şi germanice în general) structurile de „Present Perfect" şi de „Past Perfect" sînt formate cu auxiliarul de perfect (*have/avoir/être*), la forma de prezent, respectiv de imperfect. Româna foloseşte în cazul mai-mult-ca-perfectului un afix. Paradigmele de perfect compus şi de mai-mult-ca-perfect par deci să fie total diferite de echivalentele lor din engleză şi franceză, limbi în care paradigmele de „Present Perfect" şi „Past Perfect" folosesc acelaşi auxiliar (cu forme temporale diferite). Aceste date pot conduce la generalizarea că în română auxiliarele nu sînt compatibile cu mărcile flexionare de timp. Această caracteristică poate fi explicată dacă presupunem că în română auxiliarele sînt generate sub nodul Flex, ca modalele din engleză (vezi (9)a): deoarece auxiliarul ocupă poziţia Flex, şi presupunînd că poziţiile sintactice pot fi ocupate de un singur element, mărcile flexionare de timp nu pot fi generate.[6]

[6] Aceasta înseamnă că auxiliarele acceptă morfeme de timp numai dacă sînt generate în afara nodului Flex, ca în (9)b. Modalele *should* şi *would* din engleză reprezintă o posibilă problemă pentru această generalizare: ele acceptă morfemul de timp *-ed*, dar proprietăţile lor de distribuţie dovedesc că sînt generate sub nodul Flex. Pentru a rezolva această problemă am putea presupune că *should* şi *would* sînt înregistrate în lexicon ca atare şi introduse direct sub nodul Flex (în loc să le analizăm ca derivînd din deplasarea lui *will/shall* la o poziţie Flex care domină *-ed*).

Scanned with OKEN Scanner

Să comparăm acum paradigma din (10) cu cele din (14):

(14) a. *eu voi fi mîncat*
b. *eu aş fi mîncat*

Aceste exemple nu conţin auxiliarul *am/ai/a...*, folosit în (10), ci auxiliarul invariabil *fi*[7], care poate fi folosit cu orice verb (tranzitiv şi intranzitiv). Diferenţa dintre (10) şi (14) poate constitui un indiciu că *am/ai/ar...* nu poate fi folosit în poziţia de complement al unui alt auxiliar. Faptul că *am/ai/a...* nu pot apărea în poziţia de complement al auxiliarelor de viitor şi de condiţional ar putea fi consecinţa ipotezei formulate mai sus, şi anume aceea că auxiliarul de perfect *am/ai/a...*, precum şi auxiliarele de viitor şi de condiţional sînt obligatoriu generate sub nodul Flex: dacă presupunem că poziţiile sintactice nu pot fi ocupate de mai mult de un element, atunci *am/ai/a...* nu pot apărea în aceeaşi structură cu auxiliarele de viitor sau de condiţional. Va trebui astfel să îl analizăm pe *fi* ca diferit de celelalte auxiliare tocmai pentru că este generat în afara nodului Flex.

Pe scurt, structurile din (9)a-b reprezintă două posibilităţi abstracte între care limbile pot alege: franceza (şi probabil şi celelalte limbi romanice cu excepţia românei) reprezintă tipul (9)b, româna se pare că se caracterizează exclusiv prin (9)a, iar engleza are la dispoziţie atît (9)a pentru modale, cît şi (9)b pentru auxiliarul de perfect. În acest stadiu al cercetării, ideea că auxiliarele din română (cu excepţia lui *fi* invariabil) sînt generate în mod obligatoriu sub nodul Flex pare să explice datele, dar este o simplă stipulaţie; pentru o înţelegere a datelor din limba română trebuie să explicăm de ce este necesar ca auxiliarele să fie generate sub nodul Flex. Analiza propusă în cele ce urmează ne va face să abandonăm ideea că structura configuraţiilor cu auxiliar din română este cea din (9)a. Vom arăta că auxiliarele din română nu corespund definiţiei din (A)b.

1.1.2. Auxiliarele şi deplasarea verbului

Unele teste curente pentru deplasarea verbului la Flex[8] nu se pot aplica în română. A se compara (15)a-b şi (15)c:

(15) a. *Nu plec mîine.*
b. **Plec nu mîine.*
c. *Je ne pars pas demain.*

În (15)c *pas* apare obligatoriu după verb; presupunînd că *pas* este generat în faţa grupului verbal, poziţia sa în S-structură indică faptul că verbul s-a deplasat

[7] Pe lîngă (14)a-b, *fi* apare şi în construcţiile de infinitiv perfect şi de conjunctiv:
(i) *a fi mîncat*
(ii) *aş vrea să fi mîncat*

[8] Vezi Emonds (1978), Pollock (1989) şi lucrările menţionate de aceştia.

Scanned with OKEN Scanner

trecînd peste *pas* (a se compara cu structurile infinitivale din franceză, în care verbul nu se deplasează: *ne pas partir/*ne partir pas*). Datele din (15)a-b nu duc la concluzia că verbul nu s-ar deplasa în română; ele arată numai că particula negativă *nu* este generată în fața flexiunii, nu între Flex şi GV.[9] Să analizăm acum şi propoziţiile în care un auxiliar ocupă poziţia de sub nodul Flex şi este urmat de un verb, ca în (16)a-b. A se compara aceste exemple cu franceza, unde *pas* ocupă poziţia dintre auxiliarul care s-a deplasat la flexiune şi grupul verbal:

(16) a. *N-ar vrea să te supere.*
b. **Ar nu vrea să te supere.*
c. *il n'a pas voulu/*il ne pas a voulu*

Să adăugăm acum şi poziţia centrului Neg în structura din (9)a:

(17)

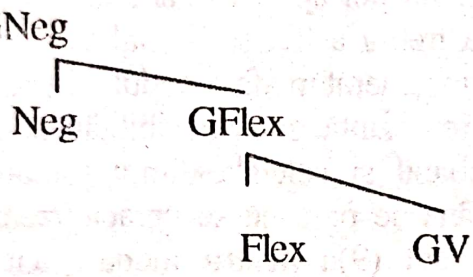

Reluînd aici analiza deplasării V-la-Flex datorată lui Roberts (1985) şi Rizzi şi Roberts (1989), vom presupune că poziţia în care se deplasează verbul este creată la nivelul D-structurii, datorită proprietăţilor lexicale ale Flexiunii: Flex selectionează morfologic o poziţie V (pentru o discuţie asupra noţiunii de selecţie morfologică vezi Lieber (1980)) în care se deplasează verbul. În cadrul unei asemenea analize, deplasarea V-la-Flex satisface o variantă strictă a constrîngerii prezervării structurii, care elimină opţiunea adjuncţiei, ceea ce înseamnă că V nu se poate ataşa prin adjuncţie la elementul dominat de Flex. Dacă acest element nu are o poziţie selecţionată morfologic, V nu se va putea ridica la Flex, ci va rămîne sub GV. Vom presupune că, în general, deplasarea de tip centru-la-centru nu modifică structura: un centru se poate deplasa fie într-o poziţie de centru liberă (cazul standard este deplasarea Flex-la-Comp, dar ne putem imagina că şi V-la Flex ar putea fi un exemplu, în cazul în care poziţia Flex este liberă), fie într-o poziţie selectată morfologic (deplasare de tip V-la-Flex). Adjuncţia este deci exclusă în cazul deplasării centru-la-centru[10].

În concordanţă cu cercetările curente, vom adopta ipoteza că şi categoriile funcţionale sînt centri care proiectează proiecţii funcţionale (vezi Pollock (1989)), dar nu şi ideea că toate proiecţiile funcţionale au o poziţie de subiect. Deşi nu există o teorie explicită a poziţiilor subiectului, am vrea să păstrăm ideea că

[9] Vezi Zanuttini (1989) care arată că există două tipuri diferite de elemente negative: (a) *nu* din română, *ne* din franceză sau *non* din italiană reprezintă elemente funcţionale care selectează complemente de tip GFlex; (b) *pas* este un element adverbial, generat în poziţie pre-GV.

[10] Rizzi şi Roberts (1989) arată că procesul de cliticizare ar putea constitui o excepţie de la această versiune restrictivă a condiţiei de conservare a structurii (vezi capitolul 2).

Scanned with OKEN Scanner

structurile propoziţionale au o singură poziţie de subiect. În acest scop, vom analiza relaţia dintre Timp şi grupul nominal subiect şi relaţiile dintre diversele categorii funcţionale: categoriile Timp, Aspect şi Negaţie par să apară mereu împreună, ceea ce ar putea indica un proces de încorporare (vezi şi capitolele 2 şi 3) care creează un constituent de tip X^0: [$_{Flex}$Neg-V+Timp+Acord]; fireşte, proiecţia acestui element ar fi GFlex[11], iar subiectul ar ocupa poziţia (Spec,GFlex).

Este necesar să facem o observaţie privind poziţia şi statutul mărcilor flexionare de Acord, care în română se combină atît cu auxiliarele, cît şi cu mărcile flexionare de Timp (morfeme legate): în (4), (6) şi (7) auxiliarul are marcă de acord, iar verbul lexical apare sub forma unui infinitiv fără *a* sau a unui participiu; în (18) verbul lexical are atît marcă de Timp, cît şi de Acord:

(18) *eu plec-a-m/tu plec-a-i/el plec-a/noi plec-a-m/voi plec-a-ţi*

Dacă presupunem că fiecare morfem (timp, acord) este generat într-o poziţie sintactică distinctă, atunci am putea adăuga o poziţie Acord la structura din (17). Dar în română nu există nici o dovadă clară în favoarea ideii că GAcord şi GTimp sînt două proiecţii maximale distincte (vezi Pollock (1989)). Am putea chiar pune sub semnul întrebării ideea conform căreia Acordul este un centru sintactic al unei proiecţii maximale; Acordul ar putea fi analizat ca afix de natură nominală, la fel ca pronumele clitice. Vom adopta deci ipoteza că Acordul se ataşează prin adjuncţie la Timp. Aşa cum am arătat mai sus, adjuncţia nu este permisă în cazul deplasării centru-la-centru, în schimb este permisă adjuncţia din bază. (17) devine astfel (19), unde nodul Timp domină fie verbele auxiliare, fie mărcile flexionare de timp.[12] Acestea din urmă au o poziţie selecţionată morfologic la care se ridică verbul:

(19)

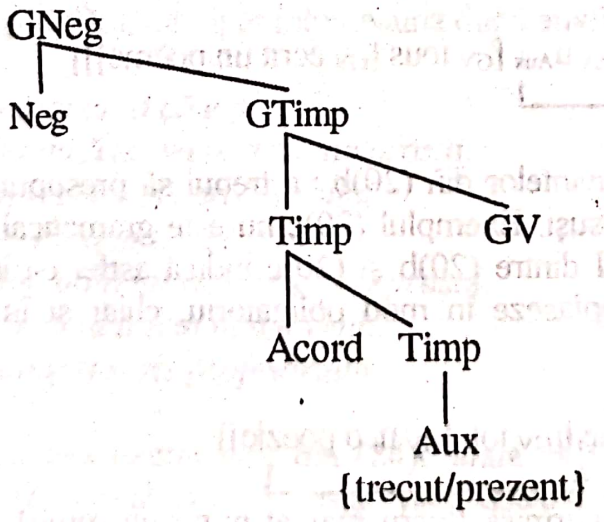

Să analizăm acum distribuţia adverbelor şi a cuantificatorilor flotanţi:

[11] Această analiză a proiecţiilor funcţionale se poate încadra în teoria proiecţiei extinse a lui Grimshaw (1991) conform căreia GNeg, GTimp, GAcord sînt proiecţii extinse ale verbului.

[12] Începînd cu Chomsky (1955) se presupune că aceeaşi poziţie poate fi ocupată atît de morfeme libere, cît şi de morfeme legate (în engleză, nodul Flex poate fi ocupat de modale, de auxiliarul *do*, de *-ed* şi *-s*).

Scanned with OKEN Scanner

(20) a. (i) *Elevii mei văd des filme bune.*
(ii) *Elevii mei citesc toţi o poezie de Verlaine.*
b. (i) *Am văzut adesea filme bune.*
(ii) *Voi vedea adesea filme bune.*
(iii) *Aş merge des la cinema.*
(iv) *Elevii tăi au citit toţi un poem de Verlaine.*
(v) *Elevii tăi vor citi toţi un poem de Verlaine.*
(vi) *Elevii tăi ar citi toţi un poem de Verlaine.*
c. (i) **elevii mei vor adesea vedea filme bune*
(ii) **elevii mei au toţi scris o poezie*

Presupunînd că anumite adverbe şi cuantificatorii flotanţi sînt generaţi în poziţie preverbală, ordinea cuvintelor din (20) arată că în română este posibilă deplasarea Verb-la-Flex.[13] Această analiză este comparabilă cu aceea propusă pentru exemplele din franceză (vezi Emonds (1978)) ca în (21)a-b:

(21) a. * *les élèves tous écriront*
b. *les élèves écriront tous*
c. *les élèves ont tous écrit un poème*

Exemplul (21)a este agramatical deoarece verbul nu s-a deplasat; a se compara cu (21)b, obţinut prin deplasarea verbului.

Să analizăm acum contrastul dintre (20)c şi (21)c. În exemplul din franceză auxiliarul s-a ridicat prin deplasarea de tip V-la-Flex; participiul trecut rămîne *in situ*, sub GV[14]:

(21') c. les élèves $[_{Aux\text{-}Timp}$ ont$][_{GAux}$ u_{Aux} $[_{GV}$ tous $[_{GV}$ écrit un poème$]]]$

Pentru a putea explica ordinea cuvintelor din (20)b va trebui să presupunem că în română se ridică verbul lexical însuşi. Exemplul (20)c nu este gramatical deoarece verbul nu s-a deplasat. Contrastul dintre (20)b şi (20)c indică astfel că în română verbele lexicale trebuie să se deplaseze în mod obligatoriu, chiar şi în prezenţa verbelor auxiliare:

(20') b. ◊ elevii mei $[_{Timp}$ vor$][_{V}$ scrie$_i][_{GV}$ toţi $[_{GV}$ u_i o poezie$]]$

Structura din (20')b nu este însă permisă (lucru marcat printr-un romb), deoarece deplasarea verbului nu respectă condiţia de conservare a structurii: nu există nici o

[13] Putem ajunge la aceeaşi concluzie cu privire la ridicarea verbului dacă presupunem că poziţia în care sînt generaţi cuantificatorii flotanţi este în interiorul grupului subiect, care ar fi la rîndul lui generat în interiorul grupului verbal sau ataşat la acesta (vezi Sportiche (1988)).

[14] Aceasta este probabil o simplificare (vezi Apendicele); am putea presupune că morfemul de participiu trecut este generat sub un nod Flex care guvernează GV-ul (vezi Kayne (1987), Baker, Johnson şi Roberts (1989)).

Scanned with OKEN Scanner

poziţie de centru liberă la care să se poată deplasa verbul. Faptul că (20')b nu este permisă explică o generalizare binecunoscută conform căreia prezenţa unui auxiliar (indiferent dacă este generat sub nodul Flex sau în afara acestuia) forţează verbul lexical să rămână sub GV (vezi modalele din engleză, *avoir/être* din franceză sau auxiliarele din germană). Exemplele din (20) arată că româna contrazice această generalizare (verbul lexical se deplasează obligatoriu în structurile cu auxiliar). Rămîne să vedem care este structura construcţiilor cu auxiliar din această limbă.

Am putea să presupunem că în română auxiliarele sînt un fel de afixe, care selectează morfologic o poziţie V la care să se deplaseze verbul. Aceasta ar rezolva problema poziţiei în care se deplasează verbul; apare însă o dificultate majoră legată de aşa-numitele „conjugări inversate", caracterizate prin inversarea poziţiilor ocupate de verbul lexical şi de auxiliar (a se compara (22) cu (23); pentru o analiză amănunţită a acestor construcţii vezi secţiunea 1.4.):

(22) *am plecat nouă din Vaslui*
(23) *plecat-am nouă din Vaslui*

Posibilitatea de a inversa ordinea morfemelor nu este compatibilă cu ideea că auxiliarele sînt afixe. Trebuie deci să admitem că în română auxiliarele sînt morfeme libere şi astfel nu selecţionează morfologic nici o poziţie pe care ar putea-o ocupa verbul deplasat.

Analiza construcţiilor cu auxiliar din română trebuie să aibă în vedere şi o clasă restrînsă de adverbe monosilabice (*mai, cam, prea, tot*) a căror distribuţie este extrem de constrînsă; acestea precedă în mod obligatoriu verbele lexicale (vezi (24)a şi (24)c), dar apar întotdeauna după auxiliare (vezi (24)b şi (24)d)[15]:

(24) a. *Nu mai cred că e posibil.*
b. *Altă dată nu va mai spune prostii.*
Ion i-a şi scris profesorului.
c. **Nu cred mai că e posibil.*
**Altă dată nu va spune mai prostii.*
d. **De anul trecut mai a venit.*
**Ion şi a scris profesorului.*

Agramaticalitatea exemplelor din (24)c arată că verbul nu se poate deplasa peste adverbele monosilabice. Aceasta nu înseamnă neapărat că verbul nu se deplasează. Am putea presupune că adverbul este generat într-o poziţie ataşată la poziţia în care se deplasează verbul (vezi mai jos). Sau am putea presupune că adverbul este generat într-o poziţie ataşată la verb (vezi Rivero (1988)a); constituentul Adv-V (unde Adv notează adverbele monosilabice enumerate mai

[15] Adverbul nu poate ocupa poziţia imediat următoare auxiliarului de perfect *fi*:
(i) Ion ar mai fi stat, dar nu l-a lăsat Maria.
(ii)*Ion ar fi mai stat, dar nu l-a lăsat Maria.

Scanned with OKEN Scanner

sus) va fi afectat de toate regulile care afectează verbele, de exemplu ridicarea verbului. Exemplul (24)b ar putea fi astfel reprezentat fie ca în (24')b, fie ca în (24'')b:

(24') b. altă dată nu [$_{Aux}$ va] [mai [$_{GV}$ spune$_i$ [$_{GV}$ u$_i$ prostii]

(24'') b. altă dată nu [$_{Aux}$ va] [$_{GV}$ mai spune$_i$ [$_{GV}$ u$_i$ prostii]

Aceste două structuri au în comun ideea că adverbele monosilabice care apar în (24) sînt elemente clitice (pentru definiția cliticelor vezi Capitolul 2). Această ipoteză este susținută de distribuția acestora față de distribuția pronumelor clitice:

(25) a. *Nu-l mai întreb nimic.*
b. *îl mai/şi examinez din cînd în cînd.*
c. **Mai/şi îl examinez din cînd în cînd.*[16]

De remarcat, de asemenea, exemplul din (26), în care se poate vedea endocliticizarea lui *mai:*

(26) *nemaiplecînd Ion de acasă*

Pe scurt, regula de deplasare a verbului pare să fie obligatorie în română, chiar şi în prezența unui verb auxiliar. Acest fapt nu poate fi explicat dacă presupunem că în această limbă structurile cu auxiliar sînt de tipul definit în (A)b: singura reprezentare posibilă ar fi cea din (20')b, care însă nu este corectă[17]. În următoarea secțiune vom investiga o altă ipoteză care trebuie eliminată înainte de a putea trece la analiza structurilor cu auxiliar din română, analiză care ne va face să renunțăm la ideea că acestea pot fi definite ca în (A)b.

---

[16] În unele variante non-standard sînt posibile structuri în care adverbele clitice precedă cliticele pronominale: *??mai îl întreb şi eu ceva*; la negativ, acestea par să fie ceva mai acceptabile: *?nu mai îl întreb nimic*. Aceste exemple ar putea fi obținute la structura de suprafață, în urma unei reordonări a morfemelor. Faptul că la negativ ele par mai acceptabile s-ar putea datora reinterpretării lui *nu mai* ca *numai*, care nu este un adverb clitic şi ocupă ca atare o altă poziție.

[17] Această problemă pare a fi aparent rezolvată dacă adoptăm ipoteza lui Pollock (1989) conform căreia nodul Flex se împarte în doi centri funcționali diferiți, Acord şi Timp (vezi Motapanyane (1989)): Acord ar fi poziția ocupată de auxiliare, iar Timp cea ocupată de verbele lexicale. Se pune însă problema de ce în celelalte limbi romanice nodurile Acord şi Timp nu pot domina auxiliare şi respectiv verbe lexicale. Alte întrebări de ordin tehnic privesc condițiile de deplasare ale verbului/auxiliarului: putem presupune că auxiliarul, care guvernează probabil GV-ul, se ridică la Acord trecînd peste Timp (încălcînd astfel deplasarea centru-la-centru) şi lăsînd astfel poziția de sub Timp liberă pentru V.

Scanned with OKEN Scanner

1.1.3. Construcţiile de tip V2 (inversiunea subiect-auxiliar/verb; Aux la Comp)

Să analizăm acum următoarele date, care arată că în română, spre deosebire de engleză sau franceză, nu există inversiunea subiect-auxiliar:

(27) a. * *Va/ar Ion/el pleca mîine?*
b. * *A Ion/el plecat ieri?*

Tipul de deplasare care este imposibil în (27) există în multe limbi. Urmînd analiza propusă de den Besten (1977, 1983), se presupune în literatura de specialitate că propoziţiile (28)a-c sînt obţinute prin regula cunoscută sub denumirea de „V2" în limbile germanice: auxiliarele (şi verbele lexicale) se deplasează din poziţia Flex, peste grupul nominal subiect, la o poziţie de la începutul propoziţiei, probabil Comp:

(28) a. *Ist er gekommen?*
este el venit?
b. *Kommt er?*
vine el?
c. *Will/would John/he leave tomorrow?*
va/ar John/el pleca mîine?

Den Besten (1977,1983), Kayne (1984, Capitolul 10) şi Roberts şi Rizzi (1989) arată că aceeaşi regulă stă şi la baza exemplelor din franceză din (29):

(29) a. *L'as-tu mangé?*
l-ai tu mîncat?
b. *Le verra-t-il?*
îl va vedea el?

Exemplele din (28)-(29) scot în evidenţă mai multe diferenţe: (a) în franceză şi în limbile germanice, cu excepţia englezei, regula V2 se aplică fie verbelor lexicale, fie auxiliarelor; în cel de al doilea caz, verbul lexical rămîne în urmă; (b) în engleză, V2 se aplică numai auxiliarelor:

(30) a. *Will John come?*
va John veni?
b. **Comes John...?*
vine John?

Imposibilitatea unei structuri de tipul celei din (30)b se datorează faptului că în engleză verbele lexicale nu se ridică la Flex, o etapă necesară (avînd în vedere condiţia asupra deplasării centru-la-centru, vezi Travis (1984) şi Baker (1988)) în deplasarea verbului la Comp.

Scanned with OKEN Scanner

Să ne întoarcem acum la română: dacă există o regulă ca V2 în această limbă, ea se aplică fie verbelor conjugate (vezi (31)a), fie secvențelor Aux V (vezi (31)b), iar acest lucru nu poate fi ușor explicat de principiile generale ale limbii. Exemplul din (31)a pare analog celui din (29)b sau din (28)b din franceză și respectiv din germană, dar (31)b nu are nici un echivalent în nici una din aceste limbi:

(31) a. *Pleacă Ion mîine?*
b. *Va pleca Ion mîine?*[18]

Va trebui deci să stabilim structura exemplului (31)b și de ce (27)a nu este gramatical. Este interesant de semnalat faptul că și în alte limbi romanice, nu numai în română, (27)a este o structură imposibilă. În alte limbi romanice există însă o altă construcție în care GN-ul subiect ocupă poziția dintre auxiliar și verbul lexical. Exemplele de acest fel sînt obținute prin ridicarea auxiliarului la Comp (Rizzi (1982)):

(32) a. *Questa commissione ritiene [aver loro sempre ottemperato agli obblighi previsti dalla legge].*
această comisie crede [au ei întotdeauna îndeplinit obligațiile impuse de lege]
b. *Avendo Mario accettato di aiutarci, potremo risolvere il problema.*
avînd Mario acceptat să ajute, am putea rezolva problema

Româna nu prezintă construcții de acest fel.

1.1.4. Structuri bipropoziționale cu auxiliar (I)

Româna, la fel ca toate celelalte limbi balcanice (vezi Rivero (1988a)), are forme temporale bipropoziționale (eticheta GComp/GFlex scoate în evidență caracterul hibrid al conjunctivului cu *să* din română, v. capitolul 3):

(33) Ion are [$_{GComp/GFlex}$ să-l conducă la gară].

(33) reprezintă un exemplu din paradigma de viitor colocvial, construit cu forma conjugată a verbului *a avea* urmată de conjunctivul cu *să*[19]. Aceasta este în mod clar o construcție bipropozițională: verbul subordonat comportă mărci de acord, iar cliticele pot ocupa numai poziția dintre *să* și verbul imediat următor, deci poziția pe care o ocupă în mod normal în propozițiile subordonate la conjunctiv.

[18] Ordinea VSO este posibilă și este probabil preferată în interogative ordinii VOS, indiferent dacă V este verb sau o secvență AuxV: *Crezi că va citi Ion cartea asta?*

[19] Paradigma completă este: *(eu)am să plec/(tu)ai să pleci/ (el)are să plece/(noi)avem să plecăm/(voi)aveți să plecați/(ei)au să plece*; dar formele de plural tind să devină mai puțin productive și sînt în mod curent înlocuite de *o*: *noi o să plecăm/voi o să plecați/ei o să plece.*

Scanned with OKEN Scanner

Exemplele de tipul celui din (33) par deci să aibă o structură total diferită de aceea a construcţiilor monopropoziţionale cu auxiliar prezentate mai sus.

Totuşi, în mod surprinzător, ele au unele trăsături comune. Cuantificatorii flotanţi şi adverbele nu pot ocupa poziţia dintre verbul principal şi conjunctiv:

(34) a. *Ion are (*adesea) să cînte (adesea) la pian.*
b. *Copiii au (*toţi) să cînte (toţi)la pian.*

Acest fapt nu este cu totul surprinzător dacă presupunem (a) că adverbele şi cuantificatorii flotanţi sînt generaţi într-o poziţie preverbală şi (b) că verbul la conjunctiv se deplasează în mod obligatoriu la Flex. Va trebui de asemenea să presupunem că adverbele nu pot fi generate în faţa grupului verbal principal. Putem interpreta această restricţie ca fiind datorată faptului că verbul este auxiliar; adverbele modifică numai verbele lexicale.

Mai surprinzător este faptul că (35)a-b nu sînt gramaticale:

(35) a. **Are Ion să cînte la pian?*
b. **Aveam să-l conduc la gară.*[20]

În (35)a este clar că auxiliarul nu se poate ridica deasupra grupului nominal subiect (corect gramatical ar fi *are să cînte Ion la pian?*), iar în (35)b se poate observa că auxiliarul nu poate primi afixe de timp. Cum putem explica negramaticalitatea exemplelor (35)a-b? Putem arăta că există o legătură între negramaticalitatea exemplelor (35)a şi (35)b? De ce se comportă la fel construcţiile mono- şi bipropoziţionale cu auxiliar?

CONCLUZII

În această secţiune au fost ilustrate următoarele caracteristici ale structurilor cu auxiliare din română: (a) nu se pot combina cu mărci flexionare de timp şi nu pot apărea în poziţia de complement a altor auxiliare de timp; (b) verbele lexicale trebuie să se deplaseze obligatoriu în afara grupului verbal chiar şi atunci cînd este prezent un auxiliar; (c) în cazul auxiliarelor nu se aplică regula V2 (în română nu există o regulă comparabilă cu inversiunea subiect-auxiliar din engleză, sau subiect-clitic-verb din franceză, şi nici regula Aux-la-Comp din italiană (şi portugheză, vezi Raposo (1987)); în limba română nu există deci nici un context în care GN-ul subiect ocupă poziţia dintre auxiliar şi verbul lexical.[21] Un alt aspect important este că în română cele trei proprietăţi enumerate mai sus definesc nu numai construcţiile cu auxiliar monopropoziţionale, ci şi pe cele bipropoziţionale.

---

[20] Asteriscul indică faptul că sensul de viitor este exclus; astfel de exemple sînt acceptabile atunci cînd sînt interpretate ca sinonime cu exemplele cu *a urma*.

[21] Caracteristicile din (a) şi (c) diferenţiază româna de franceză, italiană, spaniolă şi de portugheză; (b) pare să caracterizeze alte limbi cu subiect nul ca italiana şi spaniola (vezi Belletti (1990)).

Scanned with OKEN Scanner

Caracteristicile din (b) şi (c) ar putea fi explicate printr-o constrîngere de adiacenţă: în română, auxiliarele sînt în mod necesar adiacente verbului sau elementelor clitice ataşate la verb. Acest fapt sugerează că în română auxiliarele sînt elemente clitice, ceea ce şi sînt de fapt (vezi capitolul 2). Dar analiza nu se termină aici. Rămîne să stabilim care este reprezentarea cea mai adecvată. Nu este clar ce fel de poziţie este aceea ocupată de auxiliarele clitice: am putea spune că ele ocupă poziţia de sub nodul Flex, ipoteză ce poate fi sprijinită de proprietatea din (a). Dar şi modalele din engleză sînt generate sub Flex fără ca această poziţie să le atribuie statut de clitice. Care este, deci reprezentarea sintactică a construcţiilor cu auxiliar din română? Pînă acum nu am reuşit să răspundem la această întrebare, ceea ce sugerează că trebuie să abandonăm ipoteza conform căreia auxiliarele din limba română sînt de tipul celor definite în (A)b, care există în limbile germanice şi romanice.

1.2. Structura construcţiilor cu auxiliar

1.2.1. Structurile bipropoziţionale cu auxiliar (II)

Formele temporale bipropoziţionale din 1.1.4. par să aibă la bază o configuraţie de tipul celei din (36); deplasarea V-la-Flex are loc atît în propoziţia principală, cît şi în cea subordonată; $Comp^0$ domină conjuncţia *să*, iar nodul V cel mai de sus domină auxiliarul:

(36)

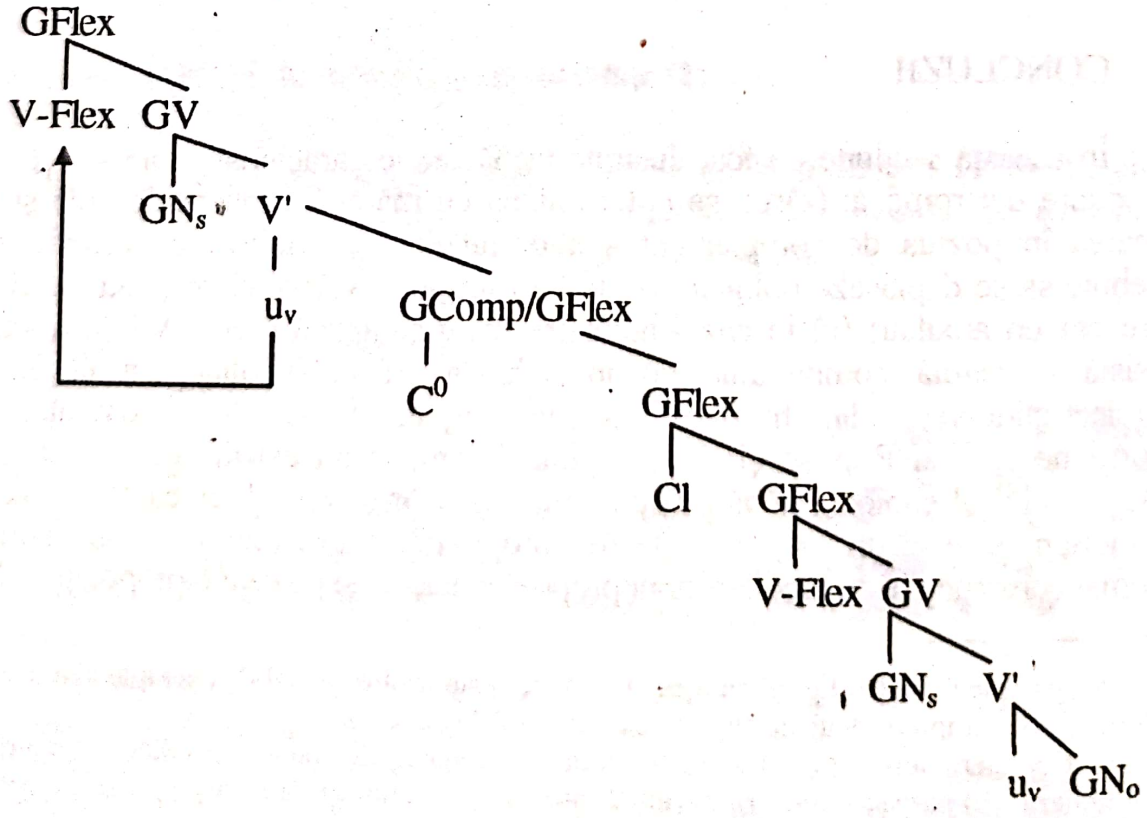

Scanned with OKEN Scanner

În (36) nu apare nici un nod (Spec, GFlex): cel din propoziţia principală este o poziţie de tip A', în timp ce în propoziţia subordonată (Spec, GFlex) nu se poate nici măcar realiza. Această imposibilitate caracterizează atît formele de conjunctiv care apar în formele temporale bipropoziţionale, cît şi formele de conjunctiv din configuraţiile de ridicare şi de control (vezi capitolul 3). Cliticele se ataşează la o proiecţie a nodului Flex (vezi capitolul 2).[22]

Deşi pare plauzibilă, structura din (36) trebuie exclusă, deoarece ea prezice în mod incorect că propoziţiile de tipul celei din (35)a sînt gramaticale:

(35) a.

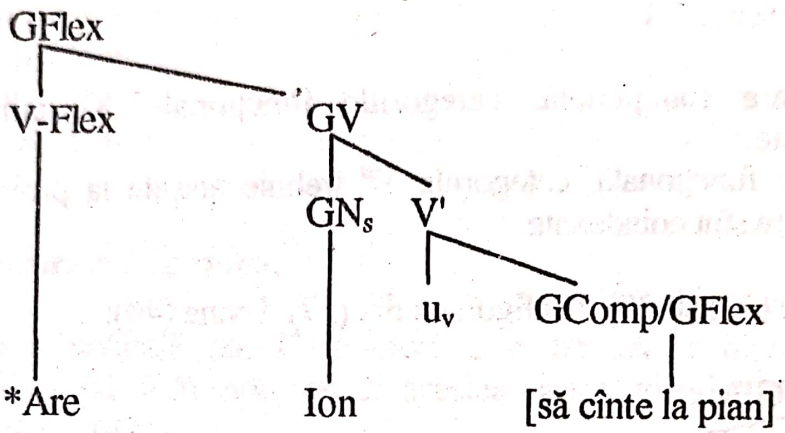

Faptul că (35)a nu este o propoziţie gramaticală poate fi analizat ca o consecinţă a deplasării auxiliarului la Flex. Am putea spune atunci că în română auxiliarele nu se pot ridica la Flex. Dacă presupunem că singura modalitate în care verbul poate primi un afix temporal este prin ridicare la Flex, imposibilitatea acestei deplasări ar putea explica nu numai negramaticalitatea exemplului (35)a, dar şi pe aceea a exemplului (35)b:

(35) b. **Aveam să-l conduc la gară.*

Deoarece auxiliarul nu se poate deplasa la Flex, acest nod nu este generat (Flex nu poate să apară în structura de suprafaţă separat de V). Cum Flex lipseşte din propoziţia principală, cazul Nominativ nu poate fi atribuit în această propoziţie. Cu alte cuvinte, structura cu auxiliar din (33) este „bipropoziţională" în sensul că auxiliarul are un complement de tip GComp, dar, spre deosebire de structurile bipropoziţionale standard, „propoziţia principală" din această configuraţie nu are nici nod Flex, nici poziţie pentru subiect. Singurul element din propoziţia principală este auxiliarul, după cum se poate vedea în configuraţia din (37):

[22] Adjuncţia unui element de tip X^0 la un constituent GX este exclusă de teoria actuală. Cu toate acestea, s-ar putea argumenta că adjuncţia la GTimp este legitimă datorită naturii sale defective (vezi Chomsky (1986)b în legătură cu caracterul defectiv al GFlex-ului).

Scanned with OKEN Scanner

(37)

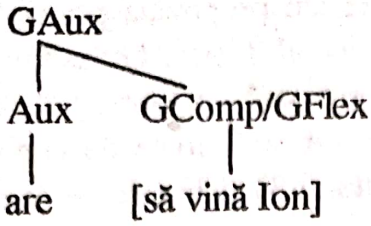

Există însă o problemă: în mod normal, GAux nu poate reprezenta un constituent propoziţional. Vom presupune că auxiliarul este reanalizat ca ataşat la GComp/GFlex. Convenţiile de mai jos permit o implementare tehnică a acestei idei:

(38) Coindexare funcţională: categoriile funcţionale X^0 adiacente trebuie coindexate.

(39) Adjuncţie funcţională: categoriile X^0 trebuie ataşate la proiecţia funcţională YP cu care sînt coindexate.

Avînd în vedere (38) şi (39), configuraţia din (37) devine (40):

(40)

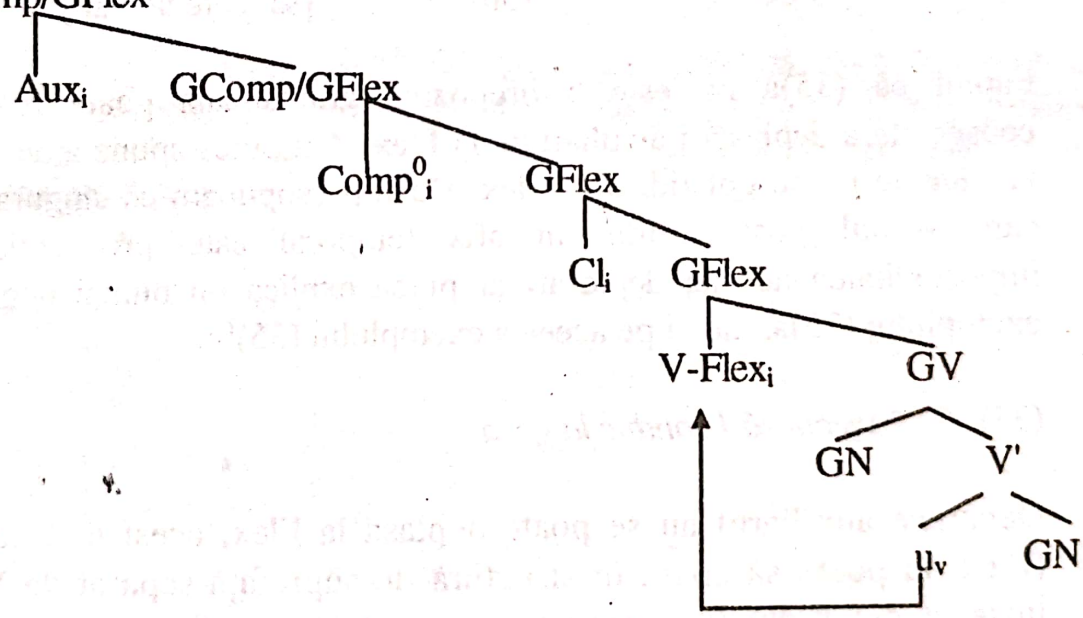

Poziţia care precedă auxiliarul, care nu este reprezentată în (40), este o poziţie de tip A', accesibilă în egală măsură elementelor dislocate, subiectelor sau altor părţi de propoziţie.

Mecanismele de coindexare funcţională şi de adjuncţie funcţională duc la contopirea tuturor proiecţiilor funcţionale legate de aceeaşi proiecţie lexicală. Putem ajunge la acelaşi rezultat, într-un mod mai elegant poate, dacă adoptăm teoria proiecţiei extinse a lui Grimshaw (1991), conform căreia GFlex, GComp şi GAux reprezintă proiecţii extinse ale verbului. Această teorie însă nu elimină complet adjuncţia funcţională, de care este nevoie cel puţin în cazul cliticizării. Dacă atribuim auxiliarelor din română statut de clitic, trebuie să presupunem existenţa unui proces de adjuncţie.

Scanned with OKEN Scanner

Ideea că în română formele temporale „bipropoziţionale" au la bază o configuraţie în care este activat un singur constituent GFlex pare paradoxală atîta timp cît există două morfeme de Acord (atît auxiliarul, cît şi verbul lexical au marcă de acord). Dacă analiza propusă aici este corectă, datele din română arată că distribuţia mărcilor de acord nu depinde de aceea a Flexiunii: Acordul se poate ataşa la Aux, chiar dacă auxiliarul nu se deplasează la Flex (*avea* primeşte marcă de Acord)[23]. Detaliile tehnice rămîn a fi rezolvate în studii ulterioare. Trebuie să remarcăm de asemenea că trăsăturile de Acord care se ataşează la auxiliar în (33)a nu sînt impuse de nici un principiu. De aceea ne-am aştepta ca ele să lipsească, ceea ce se şi întîmplă într-o altă construcţie de viitor din limba română, identică în privinţa propoziţiei subordonate cu (33)a, dar diferită de aceasta prin folosirea elementului invariabil *o*:

(41) *o să plec/pleci/plece...*

1.2.2. Construcţii de ridicare

Configuraţia structurală din D-structură a construcţiilor bipropoziţionale cu auxiliar din română indică în mod clar că acestea nu sînt identice cu construcţia de viitor din franceză din (42):

(42) [$_{GFlex}$ Jean va [$_{GFlex}$ le voir]]

Este clar că *aller* nu poate fi definit prin (A)b: în (42) *aller* nu selecţionează un constituent de tip GV, ci un constituent de tip GFlex. Această construcţie de viitor poate fi analizată din punct de vedere structural ca o configuraţie de ridicare. Cu toate acestea, *aller* corespunde definiţiei *tematice* a auxiliarelor (vezi (A)a), ceea ce ar putea explica de ce este obligatoriu ca subiectul din subordonată să se ridice la poziţia de subiect a principalei (vezi **il va que Jean le voit*).

Structura din (40) diferă de aceea din (42) deoarece este activat un singur constituent de tip GFlex. A se compara cu următoarele construcţii în care subiectul din subordonată s-a deplasat la poziţia de subiect a principalei:[24]

(43) *Ion urmează s-o conducă la gară.*

A urma este un verb de ridicare (cf. *urma să vină toţi elevii a doua zi*), ceea ce înseamnă că se aseamănă cu auxiliarele prin faptul că nu acordă rol tematic extern. Dar dincolo de această asemănare, construcţiile de ridicare din română diferă în mod crucial de construcţiile cu auxiliar[25]; a se compara (44)a-b cu (35)a-b:

---

[23] Această analiză este compatibilă cu ipoteza sugerată în secţiunea 1.1.2. că Acordul este un element nominal de tip X_0 care nu proiectează o categorie maximală, ci se ataşează la o proiecţie a Flexiunii.

[24] Vezi capitolul 4 pentru o analiză a fenomenului de ridicare (şi de control) în propoziţiile la conjunctiv.

[25] În ceea ce priveşte poziţia adverbelor şi a cuantificatorilor flotanţi, verbele de ridicare se comportă la fel ca auxiliarele (a se compara cu (34)a-b):

Scanned with OKEN Scanner

(44) a. *Crezi că urmează şi Ion să cînte?*
b. *Copiii urmau să-l conducă la gară.*

Exemplul din (44)b arată că *a urma* se poate combina cu morfeme de timp; (44)a arată că grupul nominal subiect poate ocupa poziţia dintre verbul de ridicare şi verbul din subordonată (*Ion* s-a deplasat din poziţia de subiect a subordonatei în poziţia de subiect a propoziţiei principale). Faptul că (44)a-b sînt gramaticale nu este surprinzător: verbele lexicale se deplasează la Flex şi, în acelaşi timp, este proiectată o poziţie structurală (netematică) pentru subiect în propoziţia principală, poziţie la care se poate deplasa subiectul din subordonată. Reprezentarea corectă a exemplelor (43) şi (44)a-b este deci structura abstractă dată în (36). Datorită deplasării V-la-Flex din propoziţia principală, grupul nominal subiect care s-a ridicat va apărea între verbul din principală, care s-a deplasat la Flex, şi verbul din subordonată. În (43) subiectul a fost deplasat spre stînga.

În concluzie, structurile de ridicare şi cele cu auxiliar se aseamănă prin aceea că nu acordă rol tematic, dar diferă în ceea ce priveşte numărul de poziţii argumentale de subiect (două *vs.* una); în acelaşi timp, verbele de ridicare presupun doi constituenţi de tip GFlex, în timp ce configuraţiile cu auxiliar presupun unul singur. Acelaşi lucru este valabil şi în engleză şi în franceză. Diferenţa dintre aceste limbi şi română este legată de poziţia Flexiunii, precum şi de poziţia subiectului (în engleză şi în franceză poziţia [Spec, GV] nu are statut de poziţie argumentală, astfel, în structurile cu auxiliar, grupul nominal subiect va ocupa poziţia (Spec, GFlex), ca în (39)a şi b. În structurile cu auxiliar din română, subiectul ocupă poziţia [Spec, GV] (vezi (40)), legată de verbul lexical; nici o poziţie de subiect nu este asociată cu auxiliarul (poziţia care precede auxiliarul este o poziţie de tip A' în limba română).

1.2.3. Structuri monopropoziţionale cu auxiliar

În cele ce urmează vom încerca să vedem în ce măsură configuraţia din (40), pe care am propus-o pentru construcţia bipropoziţională de viitor, poate constitui reprezentarea construcţiilor monopropoziţionale cu auxiliar prezentate în secţiunile 1.1.1. – 1.2.3. Structurile cu auxiliar din limba română au aceleaşi proprietăţi, indiferent dacă structura lor este mono- sau bipropoziţională. De aceea ar fi de aşteptat ca şi construcţiile monopropoziţionale să poată fi reprezentate ca în (40). Amintim că şi în concluziile secţiunilor 1.1.1. – 1.1.3. am arătat că auxiliarele din (45) a-c nu pot avea un complement de tip GV.

(i) *Ion urmează (*adesea) să cînte (adesea) la pian.*
(ii) *Copiii urmează (*toţi) să cînte (toţi) la pian.*
În (i) cuantificatorul nu poate ocupa poziţia dintre verbul *urmează* şi conjunctiv deoarece adverbele nu se ataşează la verbele de ridicare. În (ii) se poate observa că singura poziţie pe care o pot ocupa cuantificatorii este poziţia argumentală în care au fost generaţi (vezi analiza lui Sportiche (1988)).

Scanned with OKEN Scanner

(45) a. *voi pleca*
b. *aş pleca*
c. *am plecat*

Ipoteza conform căreia exemplele (45)a-c au reprezentarea din (40) pare la prima vedere surprinzătoare. O primă problemă este aceea a absenţei particulei *a*. Această particulă, care apare în construcţiile infinitivale, este un echivalent apropiat al lui *să* (vezi capitolul 3), prin urmare ne-am aştepta să apară în (45)a-c, paralel cu prezenţa lui *să* în (37). Dacă pornim de la ipoteza că *a* este un element de tip Comp, absenţa sa în (45)a-c ar putea duce la concluzia că auxiliarele de viitor şi de condiţional nu iau un complement de tip GComp (sau GComp/GFlex), ci mai degrabă un complement de tip GFlex. Această ipoteză ar prezice însă în mod incorect că pronumele clitice se pot ataşa la flexiunea din subordonată:

(46) a. **am îl rugat*
b. **aş îl ruga*

Să ne întoarcem deci la ipoteza conform căreia auxiliarele din (45)a-c au un complement de tip GComp/GFlex. Absenţa lui *a* s-ar putea explica prin regula de deplasare Flex-la-Comp: verbul conjugat se deplasează la poziţia Comp şi astfel *a* nu mai poate să apară[26].

Exemplele din (45)a-c pot fi deci reprezentate printr-o configuraţie abstractă; precum cea din (40), şi prin deplasarea obligatorie V+Flex-la-Comp. Structura lui (45) a-c ar avea în acest caz reprezentarea din (45'):

(45') b.

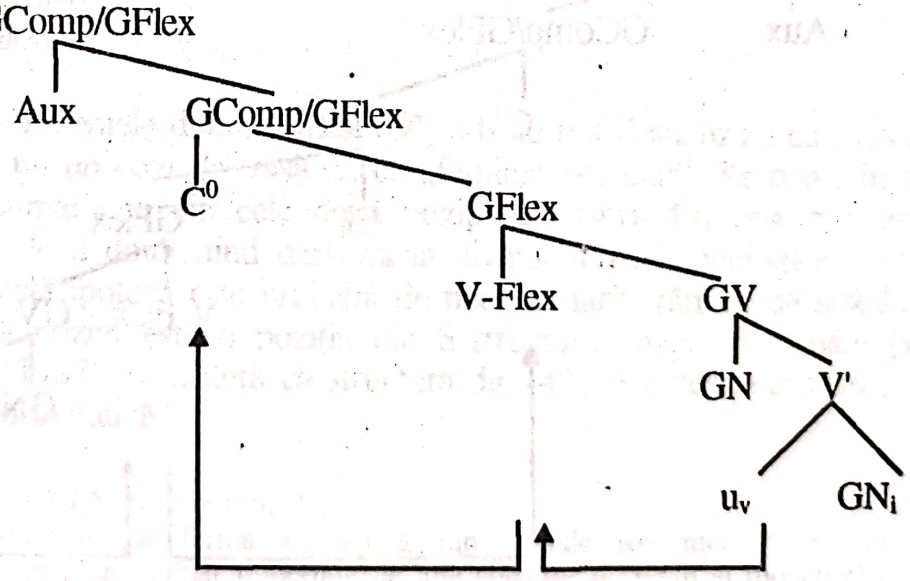

Ipoteza conform căreia deplasarea Flex-la-Comp are loc ca în (45')b pare inadecvată deoarece această regulă nu se aplică în mod general în cazul propoziţiilor subordonate. Problema este însă doar aparentă întrucît este firesc să

[26] Vezi analiza fenomenului V2 propusă de den Besten (1977, 1983); conform analizei lui Roberts(1991), care reformulează în termenii teoriei actuale propunerea lui den Besten, deplasarea Flex-la-Comp reprezintă o deplasare într-o poziţie de centru vidă.

presupunem că deplasarea Flex-la-Comp poate avea loc dacă verbul din regentă subcategorizează o proiecție cu centrul Flex. Această proprietate de selecție ar putea caracteriza auxiliarele, spre deosebire de verbele lexicale care subcategorizează propoziții (constituenți de tip GComp).

Nu este însă suficient de clar de ce Flex-la-Comp este o deplasare *obligatorie* în (45): datorită regulii de încorporare restructurantă, care va fi propusă în capitolul 2, *V+Flex* poate fi interpretat ca *[Flex a V+Flex]*, ceea ce ar fi suficient pentru a satisface condiția impusă de auxiliare. De fapt chiar aceasta este analiza corectă în cazul auxiliarelor bipropoziționale: în *am să plec* auxiliarul *am* are un complement de tip GComp/GFlex cu centrul *[Flex să V+Flex]*. Faptul că auxiliarele sînt incompatibile cu particula infinitivală *a* poate fi pus în legătură cu faptul că infinitivele lungi sînt în general rare în structurile cu auxiliar, poate datorită caracterului lor nominal intrinsec (vezi Kayne (1982): în limba engleză, particula *to* nu apare în construcțiile cu modale[27], iar în franceză infinitivul a fost încorporat în paradigmele de viitor şi de condițional: *manger-ai(s), manger-a(i)s* etc. (vezi Lema and Rivero (1989)). Deplasarea obligatorie Flex-la-Comp care are loc în (45) ar putea reprezenta o modalitate de a transforma infinitivul într-o proiecție verbală.[28]

Să analizăm acum poziția pe care o ocupă cliticele pronominale în construcțiile cu auxiliar. Vom menține ipoteza făcută în (40), că, în general, cliticele se atașează prin adjuncție la grupul flexionar:

(47)

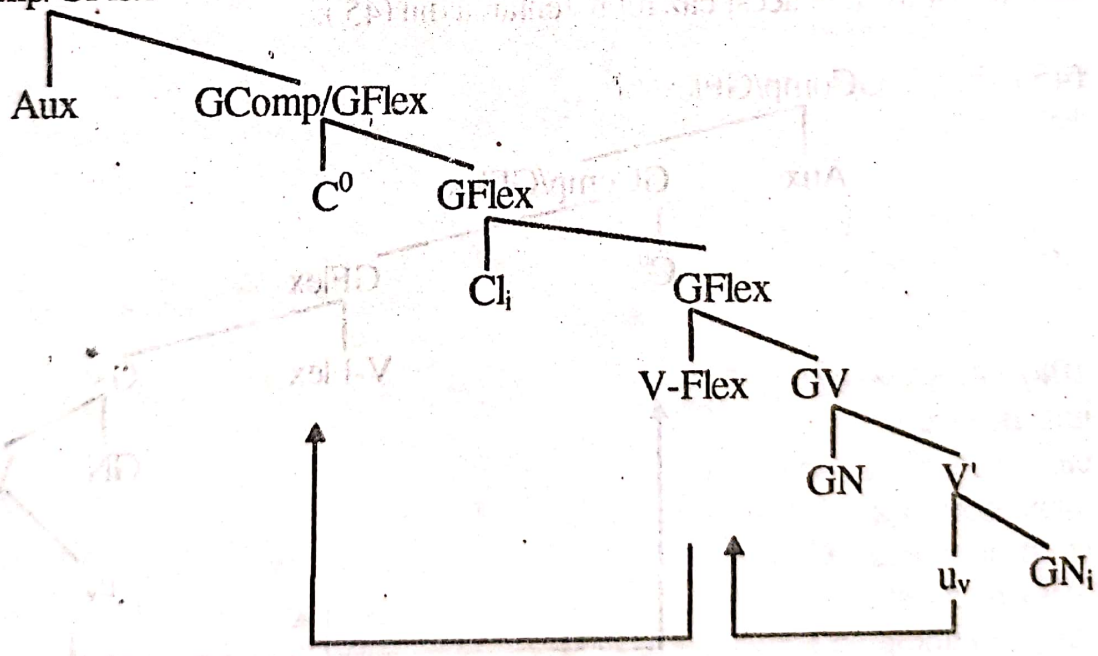

[27] Am putea firește stipula că modalele şi *to* ocupă aceeaşi poziție (vezi, totuşi, problemele pe care această ipoteză le ridică în legătură cu poziția lui *not*), dar întrebarea ar fi cum se poate explica acest fapt.

[28] A se observa că trebuie să admitem antepunerea verbului şi în cazul participiilor (în cazul limbii române, nu numai pentru participiul trecut (vezi (48)a), ci şi pentru participiul prezent (vezi capitolul 2)) – motivul fiind în acest caz că verbul trebuie să se deplaseze cît mai sus posibil, spre exemplu la Comp^0, dacă poziția nu este ocupată de un complementizator lexical.

Scanned with OKEN Scanner

Aşa cum vom arăta în capitolul 2, deplasarea Flex-la-Comp poate antrena cliticele pronominale[29] sau acestea pot rămîne în poziţia iniţială[30]. Prima ipoteză este incorectă în cazul de faţă deoarece exemplele din (46) nu sînt gramaticale. Cea de-a doua ipoteză, pe de altă parte, explică în mod direct numai poziţia cliticului feminin singular *o*:

(48) a. *Am rugat-o.*
b. *Aş ruga-o.*

Dar toate celelalte clitice apar în mod obligatoriu înaintea auxiliarului:

(49) a. *L-am rugat.*
b. *L-aş ruga.*

Exemplele din (48) şi (49) ilustrează o idiosincrazie binecunoscută a cliticelor din limba română: spre deosebire de celelalte clitice, *o* trebuie să ocupe poziţia imediat următoare verbului lexical în construcţiile cu timpuri compuse (exemplele din (48)a-b ar fi negramaticale, dacă am pune cliticul înaintea auxiliarului)[31], în timp ce toate celelalte clitice precedă auxiliarul; în cazul formelor temporale simple, *o*, precedă verbul, la fel ca alte clitice. Atunci cînd atît *o*, cît şi un alt clitic se ataşează la aceeaşi formă verbală compusă, are loc un proces de „despărţire a cliticelor", astfel încît un clitic va preceda verbul, iar celălalt se va ataşa în poziţie postverbală:

(50) *Le-am arătat-o.*
Le-aş arăta-o.

Este evident că diferenţele dintre (48) şi (49) a-b nu pot fi analizate ca „sintactice": regulile sintaxei nu ţin cont de trăsături ca „feminin singular". Se poate în schimb presupune că numai una din cele două poziţii din (48)-(49) este o poziţie din S-structură, cea de a doua fiind derivată la nivelul formei fonologice prin reguli fonologice. Această ipoteză este probabil de necontestat[32]; rămîne să stabilim care dintre cele două poziţii este o poziţie din S-structură: lingviştii români (vezi şi Dobrovie-Sorin (1987)) consideră că structura din (49) este cea „normală", iar cea din (48) una „idiosincratică".

---

[29] Vezi secţiunea 2.1.3. din capitolul 2.

[30] Vezi imperativele la forma afirmativă din limbile romanice (vezi den Besten (1977,1983)), precum şi un număr important de alte construcţii (vechi şi moderne) din limbi romanice.

[31] Paradigma de viitor este oarecum mai puţin clară decît formele de perfect compus sau de condiţional: cliticul *o* apare fie după infinitiv, fie în faţa auxiliarului, cea de-a doua poziţie fiind clar preferată: *o voi vedea/voi vedea-o.* Această diferenţă dintre paradigmele de viitor şi cele de condiţional se datorează regulilor fonologice: auxiliarul de viitor are o consoană iniţială, în timp ce auxiliarul de condiţional începe cu o vocală. A se observa că în afara acestei diferenţe, structura de viitor poate avea, asemeni altor forme compuse, cliticul în poziţie postverbală, lucru nepermis în româna contemporană în cazul formelor temporale simple.

[32] Pentru alte explicaţii ale postpoziţiei lui *o* vezi Bredemeier (1976: 36-42).

Scanned with OKEN Scanner

În capitolul 2 vom aduce argumente empirice în sprijinul ipotezei contrare, conform căreia poziția lui *o* este relevantă pentru sintaxă, pe cînd poziția celorlalte clitice este una „fonologică".

Ipoteza conform căreia deplasarea Flex-la-Comp se aplică în (48)a-b ne permite să surprindem o generalizare valabilă în cazul multor construcții din limba română contemporană și din româna veche: poziția postverbală a cliticelor este corelată cu absența complementizatorilor lexicali. Acest lucru se poate explica prin faptul că deplasarea Flex-la-Comp reprezintă o mutare într-o poziție de centru vidă, care împiedică introducerea unui complementizator lexical. Această corelație poate fi observată în (48)b: particula *a* – care ar putea fi analizată ca un complementizator – lipsește, iar cliticul *o* este în mod obligatoriu postverbal. Să comparăm cu (51), în care (V)Flex-la-Comp nu are loc (ceea ce este evident, avînd în vedere prezența lui *a*, probabil în C^0) și unde cliticul ocupă o poziție preverbală.

(51) *înainte de a o întîlni*

CONCLUZII

Reprezentarea abstractă pe care am propus-o pentru structurile cu auxiliar din română este „bipropozițională" în sensul că auxiliarul este sora unui constituent de tip GComp/GFlex. Cu toate acestea, construcțiile cu auxiliar sînt „monopropoziționale" în măsura în care auxiliarul se atașează la GComp/GFlex și nici nodul Flex superior, nici poziția de subiect superioară nu sînt proiectate[33].

1.3. Auxiliarele, infinitivul scurt și distribuția cliticelor

Este necesar să începem prin a face o serie de observații cu privire la: (a) relația dintre auxiliare și infinitivul fără *a*; (b) relația dintre antepunerea verbului și infinitivul fără *a*; (c) relația dintre distribuția cliticelor și antepunerea verbului.

---

[33] Se pot pune un număr de întrebări în legătură cu poziția centrului Neg:
(i) *Vreau să nu plec.*
(ii) **Vreau nu să plec.*
(iii) **Am să nu plec.*
(iv) *Nu am să plec.*
În (i) Neg guvernează un GFlex complement. Negramaticalitatea lui (ii) este o dovadă a faptului că Neg nu poate guverna un complement de tip GComp (sau GFlex/GComp); am putea spune că GComp-ul este o barieră pentru relația pe care Neg trebuie să o întrețină cu variabila pe care o leagă în GFlex. Negramaticalitatea lui (iii) nu se datorează relației dintre complementizatorul *să* și *nu* (vezi (i)) și poate fi deci pusă pe seama prezenței auxiliarului: aceste elemente nu pot guverna un constituent GNeg. Și, în sfîrșit, (iv) este gramaticală, spre deosebire de (ii), deoarece aici complementul GComp/GFlex cu centrul *să* are statut de constituent GFlex (datorită prezenței auxiliarului, care se poate atașa numai la un constituent care are drept centru un verb cu flexiune). Astfel, conjunctivul cu *să* , care este în mod sistematic ambiguu între GComp și GFlex, își asumă pe rînd aceste două identități categoriale, în funcție de context. Dacă diversele elemente din context impun cerințe contradictorii asupra conjunctivului, atunci rezultatul va fi o secvență negramaticală (vezi (iii)) în care conjunctivul ar trebui analizat ca GComp datorită poziției negației, dar ca GFlex datorită prezenței auxiliarului).

Scanned with OKEN Scanner

1.3.1. Relaţia dintre auxiliare şi infinitivul scurt

Este important să evităm generalizarea conform căreia infinitivul fără *a* din română ar fi consecinţa obligatorie a deplasării Flex-la-Comp (ceea ce ar face imposibilă prezenţa particulei *a*). Să analizăm următoarea paradigmă:

(52) **Pot vedea-o.*
(53) **Pot o vedea.*
(54) *O pot vedea.*[34]

În limba română modernă, verbul *a putea* poate fi urmat fie de o construcţie conjunctivală cu *să*, fie de un infinitiv scurt. În cel de al doilea caz, distribuţia cliticelor este un indiciu clar că verbul nu se deplasazeză din poziţia sa de bază (a se compara (52) cu (48)b). Pe de altă parte, exemplul (53) este o dovadă că pronumele clitic nu se poate ataşa în stînga verbului subordonat, singura posibilitate fiind ca acesta să se ataşeze la stînga auxiliarului, ca în (54). Se poate înţelege distribuţia pronumelor clitice în (53)-(54) dacă presupunem: (a) că în română cliticele nu se pot ataşa la verb, ci numai la Flex în S-structură şi (b) că infinitivul fără *a* din aceste exemple nu are un nod Flex la care să se poată ataşa cliticul; drept care acesta din urmă trebuie să se ataşeze la cel mai apropiat nod Flex, cel din principală. Care este statutul categorial al infinitivului scurt din (52)-(54) în acest caz? Ar putea fi GV (vezi structura din (55)). Verbul nu se poate ridica la Flex deoarece nu există nici un astfel de nod şi trebuie deci să rămînă sub GV:

(55)

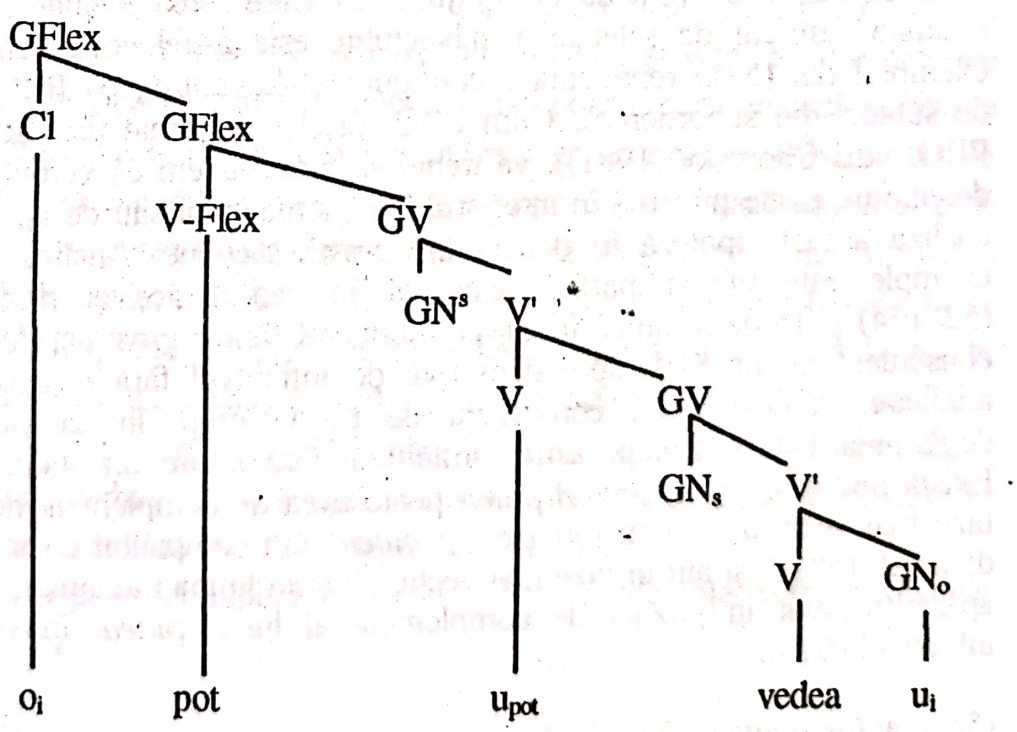

[34] A se observa că exemplul din (54) poate fi caracterizat prin „ridicarea cliticului", deoarece poziţia argumentală identificată de clitic se află în interiorul GV-ului guvernat de *pot*; a se observa, totuşi, că nu putem presupune existenţa unei poziţii non-argumentale din care acesta s-ar fi ridicat. Cu alte cuvinte, exemplul (54) este caracterizat printr-o relaţie directă între clitic şi poziţia argumentală pe care acesta o identifică.

Spre deosebire de auxiliare, *a putea* se poate ridica la Flex. Două consecințe ale acestei deplasări se pot observa în (56)a-b: în (56)a se poate vedea că subiectul principalei ocupă poziția dintre *a putea* și infinitivul scurt (a se compara cu structurile de viitor și condițional unde această ordine a cuvintelor este exclusă), iar în (56)b se observă că *a putea,* spre deosebire de auxiliare, se combină cu morfemele de timp, ca orice alt verb lexical:

(56) a. *Poate Ion veni mîine?*
b. *Ion putuse veni.*

Există astfel argumente în favoarea structurii din (55): distribuția cliticelor și proprietățile sintactice ale lui *a putea.* Acest verb este asemănător cu echivalentele sale din franceză și din alte limbi romanice, în măsura în care are două interpretări distincte, cunoscute în mod curent sub denumirea de „epistemică" și „deontică", ilustrate mai jos. A se observa că în (57) subiectul ocupă poziția (Spec, GFlex), după ce a trecut prin poziția (Spec, GV) a lui *poate,* ca în reprezentarea din (55):

(57) a. *Ion poate ajunge dintr-o clipă în alta.*
b. *Ion poate citi 100 de pagini într-o oră.*

Atunci cînd are sens „epistemic", *a putea* nu impune nici un fel de restricții asupra subiectului; ar fi deci corect să presupunem că în acest caz el se comportă ca un verb de ridicare: subiectul din subordonată se ridică la poziția de subiect a regentei, lăsînd o urmă de GN. Atunci cînd are sens „deontic", *a putea* impune anumite restricții de selecție a subiectului; este astfel corect să presupunem că exemplul din (57)b reprezintă o configurație de control, cu PRO ocupînd poziția de subiect din subordonată. Cum PRO nu este guvernat (în virtutea teoremei lui PRO, vezi Chomsky (1981)), va trebui să presupunem că verbul *a putea* cu sens deontic nu poate guverna în interiorul complementului său de tip GV, dar nu vom analiza această ipoteză în detaliu în această secțiune. Analiza exactă a acestor exemple este numai parțial relevantă în cadrul acestei discuții. Datele din (52)-(54) și (56)a-b indică faptul că infinitivul fără *a* guvernat de *a putea* este un constituent de tip GV, spre deosebire de infinitivul fără *a* guvernat de verbele auxiliare, care este un constituent de tip GComp, în cadrul căruia are loc deplasarea Flex-la-Comp; astfel, infinitivul fără *a* are un statut sintactic diferit. Există însă situații în care *a putea* poate avea un complement de tip GComp: în faze mai vechi ale limbii române, *a putea* era compatibil cu infinitivul precedat de *a* (cf. (58)a), și atît în faze mai vechi, cît și în limba modernă conjunctivul cu *să* apare frecvent în poziția de complement al lui *a putea,* în variație liberă cu infinitivul fără *a:*

(58) a. *Ion poate a cînta dacă vrea.*
b. *Ion poate să cînte dacă vrea.*

Întrebarea care se pune însă în acest caz este de ce, avînd în vedere (58), verbul nu se poate deplasa în interiorul subordonatei de tip GComp, mai ales în (58)a. Am

Scanned with OKEN Scanner

putea presupune că această imposibilitate, clar indicată de distribuţia cliticelor în (56)a-c, este şi ea rezultătul faptului că *a putea* nu este auxiliar. Mai precis, deplasarea Flex-la-Comp este permisă în subordonate numai atunci cînd verbul regent este auxiliar şi ca atare cere un complement de tip V (există o propunere similară pentru inversiunea subiectului clitic în franceză, vezi Rizzi şi Roberts (1989)).

1.3.2. Infinitivul scurt şi adverbele clitice

Să analizăm acum distribuţia adverbelor „clitice":

(59) a. *(nu)(mai)poate (*mai) scrie*
b. *(prea) poate (*prea) spune ce vrea*
(60) a. *ar mai citi-o/va mai citi-o/a mai citit-o*
b. *ar şi scrie/ va şi scrie/ a şi scris*
(61) a. *nemaivăzîndu-l*
b. *Mai lasă-l în pace.*

Datele din (60)a-b arată că în formele temporale simple adverbele „clitice" trebuie să apară obligatoriu înaintea verbului, dar după pronumele clitice. În formele temporale compuse acestea apar întotdeauna între auxiliar şi verb. Se pot propune două analize: (a) adverbul ar putea fi generat într-o poziţie care precedă poziţia la care se ridică verbul lexical; (b) adverbul ar putea fi generat ataşat verbului. Datele din (59) arată în mod clar că a doua ipoteză nu este corectă: dacă adverbul ar fi ataşat verbului, nu am putea explica negramaticalitatea acestor exemple. Am putea însă găsi o explicaţie adecvată dacă presupunem că aceste adverbe trebuie să se ataşeze la un nod Flex, care nu există în (59). Exemplele din (60) arată că aceste adverbe se ataşează la Flex, deci şi la verbul care s-a ridicat la Flex, după care sînt antrenate de verb în deplasarea Flex-la-Comp, în urma căreia cliticele pronominale rămîn în poziţie postverbală (vezi (60)a). Se poate observa o structură similară în (61), Adv-V-cl, care este şi ea rezultatul deplasării verbului.

Pe scurt, analiza propusă explică următorul grup de diferenţe dintre auxiliarele din română şi *a putea*:

(62)

pot $V_{infinitiv}$	*Aux V*
a. *pot adv [V...]	Aux Adv V...(Adv = clitic adverbial)
b. *pot V-o...	Aux V-o (*o* postverbal)
c. pot GN V...	*Aux GN V... (NP = subiect)
d. pot-timp	*Aux-timp (timp = marcă temporală)

Scanned with OKEN Scanner

1.4. Structurile cu auxiliar şi deplasarea la distanţă a centrului

Să analizăm acum exemplele din (63), în care verbul lexical precedă auxiliarul:

(63) a. *Miratu-m-am/miratu-te-ai*
b. *mira-m-aş*
c. *pleca-voi*

Diferenţa sintactică dintre (63) şi echivalentele sale fără inversiune din (64) este corelată cu diferenţe semantice sau ilocuţionare, pe care nu le vom discuta aici[35]:

(64) a. *m-am mirat/te-ai mirat*
b. *m-aş mira*

Tipul de paradigmă inversată ilustrată de (63), folosită încă în româna modernă (vezi şi portugheza europeană), a existat în stadiile mai vechi ale limbilor romanice, spre exemplu în spaniola veche[36]. Faptul că această construcţie (numită „deplasarea la distanţă a centrului" de Lema şi Rivero (1989, 1990)) există încă în română ar putea fi pus în legătură cu existenţa unor structuri paralele în celelalte limbi balcanice din zonele învecinate (albaneza, bulgara, ceha, sîrbo-croata, slovena, slovaca, poloneza).

Nu vom încerca să facem o comparaţie a datelor din română cu construcţii paralele atestate în alte limbi. Vom discuta aici problemele teoretice pe care le pune o asemenea construcţie. Vom arăta că, datorită tipului particular de construcţie cu auxiliar discutat în secţiunile precedente, în acest caz nu se poate vorbi de o încălcare a principiului categoriilor vide. În celelalte limbi romanice moderne, inversiunea auxiliar-verb duce la violarea principiului categoriilor vide datorită proprietăţilor structurale ale auxiliarelor din aceste limbi. Această teorie este mai restrictivă decît cea propusă de Lema şi Rivero care fac distincţia între deplasarea grupului verbal şi inversiunea ilustrată în (63), care trebuie analizată ca o deplasare a centrului, adică a verbului, peste auxiliar. Se pare că există cel puţin o a treia construcţie – pe care Lema şi Rivero (1990) o numesc „antepunerea participiului" – care este asemănătoare „antepunerii stilistice" din islandeza modernă semnalată de Platzack (1987). Este deci nevoie de o tipologie mai

---

[35] Vezi Rivero (1988a) pentru o propunere în legătură cu elementele care determină deplasarea verbului care, la rîndul său, duce la conjugările inversate.

[36] Exemplele din (i)-(ii) sînt din Lema şi Rivero (1989); PE = portugheza europeană, iar SV = spaniola veche:

(i) PE: DIR-se-ia um povo predestinado. (Her 9)
SPUNE-SE+Imp-avut un popor predestinat
„Ai zice că e un popor predestinat."

(ii) SV: Si yo vivo, DOBLAR vos he la soldada (Cid 80)
dacă eu trăiesc, DUBLA tu eu-avea salariile
„Dacă trăiesc, eu vă voi dubla salariile."

Scanned with OKEN Scanner

precisă a deplasării centrului. Am vrea să avansăm ideea că paradigma românească din (63) aparţine unui tip de deplasare a centrului care se poate găsi numai în acele limbi care au construcţii cu auxiliar de tipul celor din română.

Lema şi Rivero (1989, 1990) analizează structurile cu auxiliar din diferite limbi, în care este posibilă inversiunea auxiliar-verb, ca fiind identice cu cele din limbile romanice şi germanice, în care auxiliarul are un complement de tip GV. Cu toate că această ipoteză este aparent corectă şi pentru română, în secţiunile anterioare am arătat că ea trebuie exclusă.

1.4.1. Inversiunea auxiliarului şi principiul categoriilo vide

Să vedem acum care este reprezentarea din D-structură a exemplelor din (63), presupunînd: (a) structura construcţiilor cu auxiliar din română propusă în secţiunile precedente şi (b) că tipul relevant de deplasare este deplasarea verbului. Ipoteza din (b) permite două analize diferite ale deplasării. Lema şi Rivero presupun că verbul se ridică direct din poziţia sa de sub GV la Comp. Avînd în vedere analiza pe care am propus-o pentru construcţiile cu auxiliar, elementul deplasat este Flex şi numai indirect verbul, care s-a ridicat deja la Flex. În (65) cliticele sînt omise, acestea urmînd să fie analizate în capitolul 2, în cadrul unei teorii generale a cliticizării:

(65)

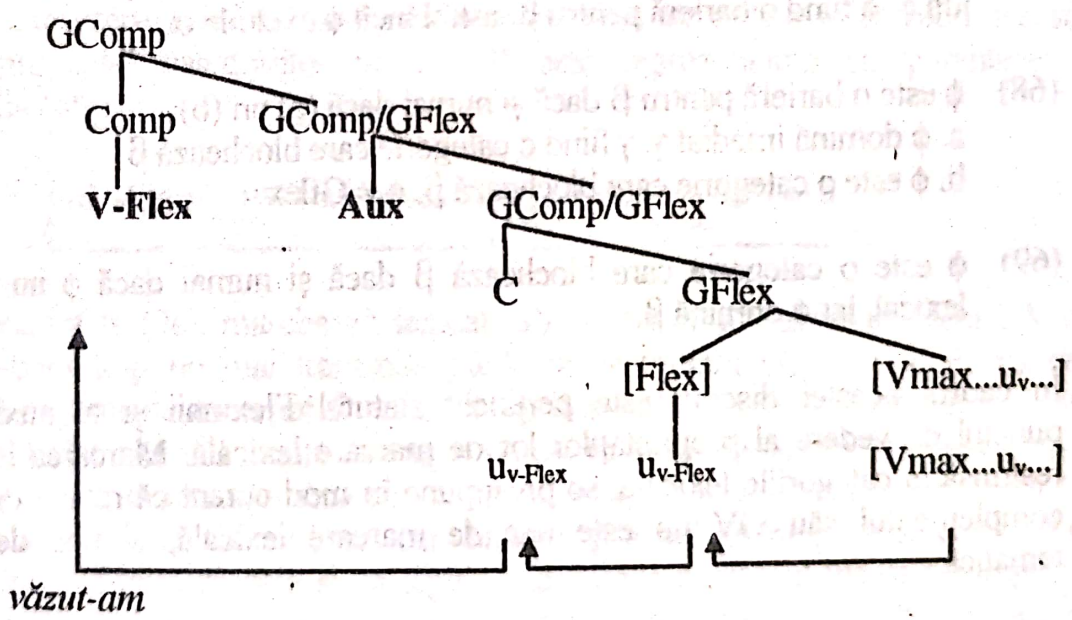

Este clar că regula de deplasare ilustrată în (65) încalcă restricţia asupra deplasării centrului (vezi Travis (1984) şi Baker (1988)), care interzice deplasarea centrului peste un alt centru: (V+)Flex este o categorie de tip X^0 care trece peste altă categorie de tip X^0, auxiliarul. Chomsky ((1986)b) a arătat că această restricţie asupra deplasării centrului nu trebuie stipulată ca atare în gramatică; ea este o consecinţă a principiului categoriilor vide. Deci, de vreme ce această restricţie nu este parte a gramaticii, ea poate fi încălcată, cu condiţia să se respecte principiul categoriilor vide. Această disociere dintre restricţia asupra deplasării centrului şi principiul categoriilor vide se poate observa în configuraţii ca (65). Cum

construcţia este gramaticală, trebuie să presupunem că principiul este respectat. Se presupune în mod curent că în cazul deplasării centrului este pertinentă condiţia de guvernare de către antecedent:

(66) α guvernează adecvat β dacă şi numai dacă α (guvernează tematic şi/sau) guvernează prin antecedent β.

Avînd în vedere, pe de o parte, formularea disjunctivă a principiului categoriilor vide şi, pe de altă parte, necesitatea empirică a guvernării de către antecedent în cazul deplasării centrului, Chomsky (1986 b: 68-78) a propus să fie eliminată partea (b) din definiţia guvernării tematice din (70). Conform acestei definiţii modificate a guvernării tematice, urma elementelor X^0 nu este guvernată tematic, iar principiul categoriilor vide poate fi satisfăcut numai prin guvernare de către antecedent. Dacă vrem să menţinem partea (b) a definiţiei din (70), am putea fie să adoptăm o formulare conjunctivă a principiului (care cere şi guvernare tematică şi prin antecedent, vezi Rizzi (1990)), fie să îl definim exclusiv în termeni de guvernare de către antecedent; parantezele din (66) indică aceste alternative.

Să revenim acum la definiţia guvernării de către antecedent (vezi definiţiile din (18), (25) şi (26) date de Chomsky (1986)b):

(67) α guvernează β dacă şi numai dacă α m-comandă β şi dacă nu există nici un ϕ, ϕ fiind o barieră pentru β, astfel încît ϕ exclude α.

(68) ϕ este o barieră pentru β dacă şi numai dacă (a) ori (b):
a. ϕ domină imediat γ, γ fiind o categorie care blochează β;
b. ϕ este o categorie care blochează β, ϕ ≠ Gflex.

(69) ϕ este o categorie care blochează β dacă şi numai dacă ϕ nu este marcat lexical, iar ϕ domină β.

În cadrul acestei discuţii este pertinent statutul Flexiunii şi al auxiliarelor din punctul de vedere al proprietăţilor lor de marcare lexicală. Marcarea lexicală fiind restrînsă la categoriile lexicale, se presupune în mod curent că relaţia dintre Flex şi complementul său GV nu este una de marcare lexicală, ci una de guvernare tematică:

(70) α guvernează tematic β dacă şi numai dacă (a) este o categorie de nivel zero care marchează tematic β , iar α şi β sînt surori sau (b) β este centrul unei surori a lui α.

Noţiunea de marcare tematică este în general legată de atribuirea unui rol tematic. Firește, acest lucru nu este valabil în cazul elementelor funcţionale: Flex nu acordă nici un rol tematic complementului său de tip GV. Urmînd analizele propuse de Zagona (1988), Guéron şi Hoekstra (1988), Lema şi Rivero (1989, 1990), am putea folosi noţiunea de marcare temporală în cazul guvernării tematice carac-

Scanned with OKEN Scanner

teristice Flexiunii. Proprietăţile principale ale Flexiunii ar putea fi rezumate după cum urmează:

(71) a. Flex guvernează tematic, dar nu marchează lexical complementul de tip GV.
b. α este marcată temporal dacă α este marcată tematic de Flex.
c. un verb ridicat la Flex marchează lexical GV-ul din care s-a ridicat.

Analiza propusă aici diferă de aceea a autorilor mai sus menţionaţi în sensul că nu presupune că auxiliarele „funcţionale" sau „aspectuale" (aceste denumiri se întîlnesc la Lema şi Rivero (1989, 1990) şi la Chomsky (1986 b) pot marca temporal GV-ul complement. Urmînd analiza lui Chomsky (1986 b: 73) vom adopta definiţia dată în (72) (termenul de „element aspectual" folosit de Chomsky a fost înlocuit cu cel de „auxiliar"):

(72) Auxiliarele sînt verbe „defective" care selectează, dar nu guvernează tematic GV-ul.

Auxiliarele, neguvernînd tematic GV-ul, nu-l vor marca nici temporal. Auxiliarele pot marca tematic GV-ul complement sau, mai precis, pot să-l marcheze temporal numai datorită relaţiei lor cu Flex (de exemplu, prin ridicare la Flex)[37].

Să ne întoarcem acum la configuraţia din (65) şi să vedem în ce mod aceasta satisface principiul categoriilor vide; (73) este reprezentarea cu paranteze a arborelui din (65):

(73) $V+I\ [_{GComp/GFlex}\ Aux\ [_{GComp/GFlex}\ u_{v+Flex}\ ...[_{GFlex}\ u_{v+Flex}..\ [_{VP}\ u_{v}...]$

Verbul deplasat la Flex marchează lexical GV-ul din care s-a ridicat; deci GV-ul nu este o barieră şi nu mai transmite trăsătura de barieră GFlex-ului. Există cel puţin două argumente care pot fi aduse în sprijinul ideii că GComp nu este o barieră: centrul său este vid (poate fi ocupat numai în urma deplasării Flex-la-Comp); a se observa că şi în cazul în care complementizatorul *a* ar fi prezent, el ar conta ca ataşat prin adjuncţie la GFlex (vezi capitolul 3), şi astfel GComp nu ar constitui o barieră. Ultima deplasare este şi ea legitimă deoarece auxiliarul însuşi se ataşează la GComp/GFlex. De vreme ce nu intervine nici o barieră între diferitele etape ale ridicării verbului în (73), este posibilă guvernarea de către antecedent, în conformitate cu principiul categoriilor vide.

Trebuie subliniat faptul că explicaţia propusă în legătură cu modul în care este satisfăcut acest principiu nu introduce o soluţie *ad-hoc*: am pornit de la ideea că

[37] Analiza noastră diferă puţin în acest punct de aceea a lui Chomsky (1986 b: 73), care consideră că prin ridicarea la Flex un auxiliar aspectual va putea marca lexical GV-ul. Este greu să explicăm cum este posibilă marcarea lexicală, în condiţiile în care nici Flex, nici elementul aspectual nu sînt elemente care marchează lexical.

Scanned with OKEN Scanner

deplasarea verbului din GV este permisă numai dacă (în prima etapă) verbul se ridică la Flex, de unde poate marca lexical GV-ul din care s-a deplasat şi care astfel nu mai constituie o barieră. Etapele ulterioare sînt şi ele legitime datorită configuraţiei de adjuncţie, care suprimă barierele. Această analiză a structurilor inversate este posibilă datorită configuraţiei speciale a structurilor cu auxiliar propuse în secţiunile anterioare pe baza altor argumente.

1.4.2. Despre absenţa inversiunii auxiliarului

Să analizăm, pentru comparaţie, configuraţia caracteristică tipului A(b) de auxiliar, specific limbilor romanice moderne cu excepţia limbii române; structura din (74) este cea adoptată în mod curent pentru auxiliarele de perfect *avoir/être*:

(74) $[_{GFlex}$ Aux-Flex $[_{GAux}\ u_{Aux}\ [_{GV}$ ...V...]]]^{38}

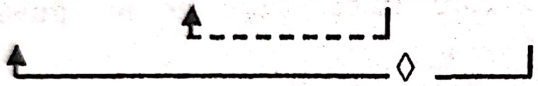

Auxiliarul din (74) nu se ataşează la o proiecţie a Flexiunii; el se deplasează ca orice alt verb, la Flex.

Conform definiţiei date în (72), auxiliarul nu marchează tematic GV-ul; *a fortiori* el nici nu marchează lexical GV-ul, care este deci o barieră. Avînd în vedere configuraţia din (74), această barieră nu poate să dispară prin ridicarea verbului deoarece nu există nici o poziţie la care acesta să se deplaseze şi de unde să poată marca lexical GV-ul. Ridicarea verbului în (74) este astfel blocată, după cum arată rombul, de proprietăţile de barieră ale GV-ului şi, redundant, de GAux şi de GFlex.

Conform acestei analize, absenţa conjugărilor inversate în franceza sau în italiana modernă se datorează tipului de construcţie cu auxiliar de care dispun aceste limbi. În aceste configuraţii ridicarea verbului este blocată în conformitate cu principiul categoriilor vide.

Este interesant să comparăm analiza propusă aici cu aceea propusă de Lema şi Rivero (1989,1990), care consideră – cu mici variaţii de la un articol la altul – că inversiunea auxiliarului este permisă în configuraţii ca (74). Principiul categoriilor vide este respectat datorită următoarelor ipoteze care ar trebui adăugate la cele deja existente în teoria actuală:

---

[38] Este totuşi posibil să presupunem că grupurile verbale participiale sînt guvernate de un nod Flex (vezi Kayne (1987)), care nu a fost introdus în (43); dacă această ipoteză este corectă, va trebui să explicăm de ce în celelalte limbi romanice flexiunea participială nu reprezintă o gazdă adecvată pentru clitice (fie ele pronume sau auxiliare). Am putea propune că Flex poate găzdui cliticele numai dacă determină deplasarea V-la-Flex, dar nu şi în cazul în care se deplasează afixul (*affix hopping*). Dacă această propunere este corectă, va trebui să demonstrăm că în alte limbi romanice are loc deplasarea afixului în cazul flexiunii participiale.

Scanned with OKEN Scanner

(75) a. Auxiliarele funcţionale marchează temporal GV-ul complement.
b. Un GV marcat temporal nu reprezintă o barieră.
c. Un GAux al cărui centru este un auxiliar funcţional (adică un auxiliar care marchează temporal) nu reprezintă o barieră (cel puţin nu pentru deplasarea verbului marcat temporal).

Aceste ipoteze diferă de teoria prezentată mai sus: (75)a generalizează o proprietate pe care Chomsky o consideră a fi numai a Flexiunii (să nu uităm că marcarea temporală este numai o etichetă pentru „marcarea tematică de către Flex"); (75)b reprezintă o slăbire a condiţiilor de marcare lexicală în cazul elementelor care nu sînt bariere; (75)c ar putea fi interpretat ca o extindere a clasei de categorii defective care pot bloca o deplasare: pe lîngă GFlex am mai avea şi un anumit tip de GAux.

Prima obiecţie pe care o putem aduce acestei analize este firește caracterul ei stipulativ şi neeconomic. Cea de a doua problemă are în vedere analiza diferenţelor dintre acele construcţii cu auxiliar care permit şi cele care nu permit inversiunea auxiliarului (în diverse limbi). Conform analizei lui Lema şi Rivero, posibilitatea acestei inversiuni este direct dependentă de proprietatea auxiliarului de a fi „slab"/„funcţional" (spre deosebire de auxiliarele „tari"/„lexicale"); prezenţa unui asemenea auxiliar este cea care permite ca (75) să se poată aplica şi astfel să fie satisfăcut principiul categoriilor vide.

Sîntem de acord cu Lema şi Rivero că auxiliarele funcţionale (definite în (72)), spre deosebire de auxiliarele „lexicale" sau modale (vezi mai jos), permit verbului să se deplaseze pe deasupra lor. Aceasta nu este însă o condiţie suficientă. Un caz pertinent îl constituie *haber*, auxiliarul de aspect din spaniolă (cazul italienei şi al francezei ar putea fi uşor diferit, dată fiind alternanţa *avoir/être),* care este un auxiliar funcţional dacă ţinem cont de definiţia din (72). Pentru a putea explica imposibilitatea inversiunii auxiliarului, Lema şi Rivero (1989,1990) au fost obligaţi să stipuleze că *haber* nu este un auxiliar funcţional, dar este greu de văzut conform cărei definiţii un auxiliar ca *haber* ar avea statut de auxiliar „lexical", iar *am/ai* din română statut de auxiliar „funcţional". Am putea încerca să vedem dacă există argumente independente de posibilitatea conjugărilor inversate pentru a decide dacă un anumit auxiliar este sau nu funcţional; altfel, termenul de „funcţional" este doar o modalitate de notare, care captează un anumit fenomen, fără a-l corela însă cu adevărat cu alte date empirice: auxiliarele care permit inversiunea sînt „funcţionale", spre deosebire de celelalte.

Conform analizei propuse aici, statutul de auxiliar „funcţional" (vezi (A)a) este independent de existenţa paradigmelor inversate, care sînt autorizate de un anumit tip de configuraţie structurală (şi anume aceea din (65)/(73), care caracterizează auxiliarele din română), în virtutea căreia este satisfăcut PCV. Auxiliarul *haber* din spaniolă este funcţional, dar verbul nu se poate deplasa pe deasupra lui pentru că într-o configuraţie de tipul celei din (74) ridicarea verbului ar duce la încălcarea principiului categoriilor vide.

Scanned with OKEN Scanner

1.4.3. Conjugările inversate şi minimalitatea relativizată

Să presupunem acum definiţia principiului categoriilor vide propusă de Rizzi (1990: 7) care impune o condiţie mai strictă în cazul de faţă:

(76) Minimalitate Relativizată: X α-guvernează (α-guvernează = guvernează tematic sau prin antecedent) Y numai dacă nu există nici un Z astfel încît:
(i) Z este un guvernor-α potenţial pentru Y;
(ii) Z c-comandă Y şi nu c-comandă X.

Să analizăm din nou (65): auxiliarul este un guvernor potenţial prin antecedent pentru urma verbului care s-a ridicat[39] şi în virtutea lui (76) acest lucru ar duce la încălcarea principiului categoriilor vide. Pentru a explica gramaticalitatea lui (65) vom propune o regulă de fuzionare, care va fi motivată în capitolul 2:

(77) Fuzionare: Se ataşează α la un element adiacent β, unde α şi β au acelaşi indice funcţional.

Presupunînd că procesul de fuzionare se aplică în mod obligatoriu în cazul conjugărilor invèrsate (pentru a împiedica o încălcare a principiului categoriilor vide), configuraţia din (65) ar trebui modificată ca în (78) – linia întreruptă indică fuzionarea auxiliarului cu verbul antepus:

(78) V-Aux $[_{GAux}\ u_{Aux}\ [_{GComp}\ u_{V+Flex...}\ [\ GFlex\ u_{V+Flex...}\ [_{GV}\ u_{V..}]$

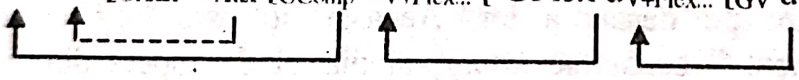

Condiţiile asupra fuzionării date în (77) sînt satisfăcute în (78); auxiliarul şi verbul ridicat la Flex au acelaşi indice funcţional (vezi mecanismul coindexării funcţionale definite în (38)), iar verbul ridicat este adiacent cu auxiliarul.

Presupunînd că această analiză este corectă şi că fuzionarea este obligatorie în cazul conjugărilor inversate (pentru a evita o potenţială încălcare a principiului categoriilor vide), să vedem acum dacă auxiliarele de tip (A)b permit fuzionarea. În (74), reluat aici, auxiliarul şi verbul nu au acelaşi indice funcţional deoarece verbul nu s-a ridicat la Flex; astfel, el nu are statut de categorie funcţională, iar coindexarea funcţională nu se poate aplica. Am putea presupune că marcarea temporală este suficientă pentru ca fuzionarea să poată avea loc. În funcţie de această decizie, fuzionarea va avea sau nu loc în (74); semnul întrebării indică faptul că această problemă rămîne deschisă cercetărilor ulterioare. Problema ar putea avea însă importanţă teoretică generală. Răspunsul nu este însă neapărat pertinent pentru întrebarea empirică la care încercăm să răspundem dacă discuţia precedentă este corectă, iar ridicarea

[39] Această idee diferă de aceea a lui Roberts (1991) care presupune o distincţie A/A' în cadrul poziţiilor X_0, şi o foloseşte pentru a elimina efectele de minimalitate în cazul deplasării centrului la distanţă.

verbului oricum nu poate avea loc în (74), repetat aici, respectîndu-se versiunea standard (nu cea relativizată) a principiului categoriilor vide.

(74) Aux-Flex [$_{G\text{Aux}}$ u_{Aux} [GV...V...]

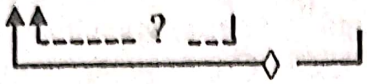

După cum am spus mai sus, mecanismul Coindexării Funcţionale este întrucîtva comparabil cu folosirea „proiecţiilor extinse", în sensul în care le foloseşte Grimshaw (1991): elementele coindexate funcţional aparţin aceleiaşi proiecţii extinse. De remarcat totuşi că noţiunea de proiecţie extinsă nu ne poate ajuta să explicăm de ce deplasarea Flex-la-Comp nu este permisă în (74): deşi verbul lexical aparţine proiecţiei extinse a lui Flex, el nu se poate deplasa peste auxiliar.

Să examinăm acum paradigma de viitor din (79), formată din particula invariabilă *o*, distinctă de cliticul pronominal *o*, urmată de o propoziţie la modul conjunctiv:[40]

(79) *o să plec / o să pleci / o să îl mai ascult*

Evident, particula *o* este un clitic: ea apare într-o poziţie fixă, nu se poate deplasa, şi nici nu poate apărea izolată. Aceste caracteristici se corelează cu posibilitatea de aplicare a Coindexării Funcţionale (vezi (38)): *o, să* şi centrul cu mărci flexionare către care s-a ridicat verbul sînt elemente funcţionale adiacente. De aici rezultă (79'):

(79')

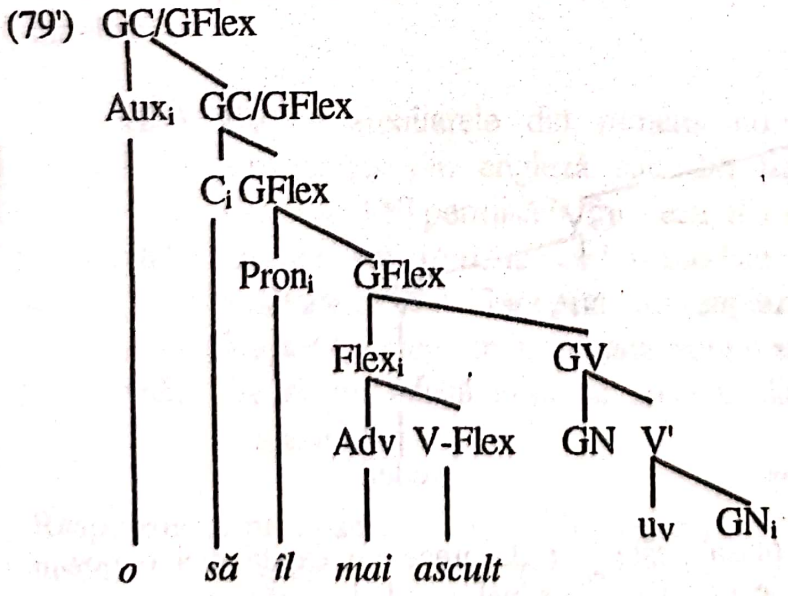

De remarcat că exemplele din (79) nu au forme inversate:

[40] Această paradigmă este în curs de a o înlocui pe cea despre care am discutat în secţiunea 1.2.1., formată din verbul *a avea* (cu mărci de Acord), urmată de un conjunctiv.

Scanned with OKEN Scanner

(80) a. **plec-o-să*
b. **să pleci-o*

(80)a poate fi exclus dacă se consideră că în cadrul deplasării Flex-la-Comp Flex nu se poate deplasa peste două elemente deodată[41]; negramaticalitatea exemplului (80), pe de altă parte, se datorează faptului că Flex-la-Comp poate deplasa V-Flex, dar nu poate deplasa *să V-Flex*.

În concluzie, deplasarea de tip Flex-la-Comp, în cadrul căreia Flex se deplasează peste auxiliare, a fost tratată ca o realizare a regulii Deplasează Flex-la-Comp. Principiul categoriilor vide este respectat datorită tipului de auxiliar caracteristic limbii române. În celelalte limbi romanice, inversiunea auxiliarului mai este permisă în portugheza europeană şi în spaniola veche, pentru auxiliarele de viitor şi de condiţional (însă nu pentru auxiliarul de perfect). Această posibilitate arată că aceste auxiliare prezintă proprietăţile structurale ale auxiliarelor din română. Acest lucru poate explica de ce tocmai auxiliarele de viitor şi condiţional au devenit morfeme complet legate în spaniola modernă; a se compara cu auxiliarele de perfect, care au fost folosite ca morfeme libere şi şi-au păstrat acest statut.

1.4.4. Modalele

Analiza propusă explică şi imposibilitatea conjugărilor inversate în construcţiile cu *a putea*, pentru care a fost propusă structura (81):

(81)

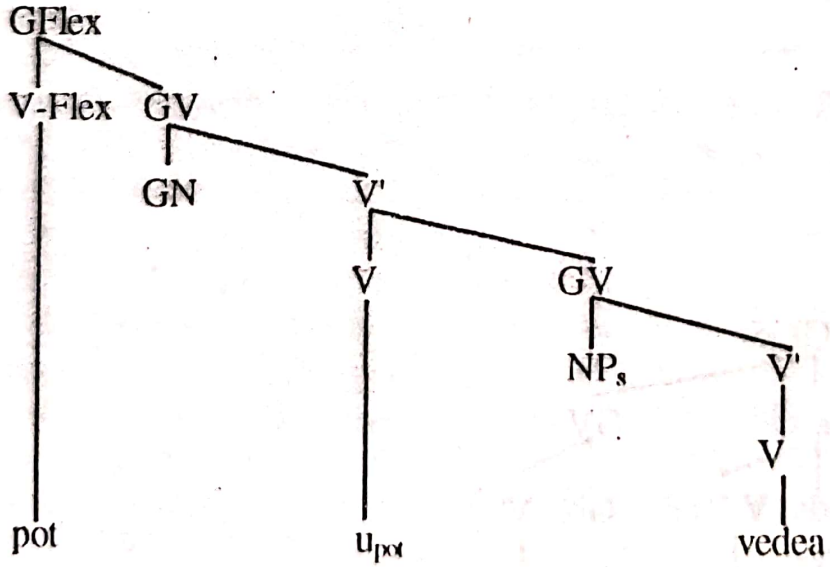

În (81) *vedea* nu se poate deplasa peste *pot* deoarece nu există nici o poziţie intermediară în care verbul să se poată opri pe parcursul deplasării sale, ceea ce i-ar permite eliminarea barierelor (cele două GV-uri şi GFlex-ul):

[41] Două clitice pronominale pot fi depăşite de verb, deoarece o secvenţă de mai multe clitice pronominale ocupă probabil o singură poziţie clitică; a se vedea discuţia exemplelor (24) din capitolul 2.

Scanned with OKEN Scanner

(82) 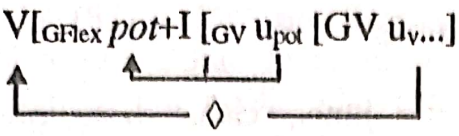

De remarcat că această analiză nu diferă de cea propusă pentru a explica de ce conjugările inversate cu auxiliare funcţionale de tip (A)b sînt incorecte (vezi discuţia cu privire la (74)).

Analiza propusă explică deci contrastul dintre auxiliarele din română şi *a putea* în ceea ce priveşte posibilitatea conjugărilor inversate. Acest contrast se poate adăuga (vezi (62)e) la lista dată în (62)a-d, care cuprinde celelalte diferenţe dintre cele două construcţii:

(62)	*pot* $V_{infinitiv}$	*Aux V*
	a. *pot Adv [V...]	Aux Adv V...(Adv = clitic adverbial)
	b. *pot V-o...	Aux V-o (*o (fem. sg.)* postverbal)
	c. pot GN V...	*Aux GN V... (GN = subiect)
	d. pot-timp	*Aux-timp (marcare temporală)
	e. *V-pot	V-Aux (conjugare inversată)

1.5. Legitimarea verbelor, a auxiliarelor şi a constituenţilor GFlex

Să încercăm acum să înţelegem de ce auxiliarele din română au proprietăţi diferite de cele din engleză sau din franceză: este această diferenţă o consecinţă a altor diferenţe dintre aceste limbi? Această întrebare cuprinde de fapt mai multe întrebări:

(83) De ce auxiliarele din română nu au proprietăţile structurale ale auxiliarelor din engleză sau din franceză? De ce este structura [Gaux *Aux VP*] permisă în franceză, dar nu în română?

(84) De ce are româna verbe modale cu proprietăţile structurale ale auxiliarelor din franceză sau engleză (vezi *a putea*)? De ce este [GV *pot GV*] legitim în română, spre deosebire de [GAux *Aux GV*]?

(85) De ce nu există tipul de auxiliar din română şi în franceză sau în engleză?

Răspunsurile propuse mai jos se vor baza pe filtrul temporal despre care se va discuta în secţiunea 1.5.2. şi pe ipoteza că româna diferă de engleză şi de franceză în ceea ce priveşte structura internă a constituenţilor GFlex. Vom încerca apoi să răspundem la următoarea întrebare:

(86) Putem da o definiţie universală a noţiunii de auxiliar care să cuprindă definiţiile auxiliarelor din română, engleză şi din franceză?

Scanned with OKEN Scanner

1.5.1. Structura GFlex şi auxiliarele

Să analizăm acum două tipuri de limbi, caracterizate prin tipurile de constituenţi GFlex din (87) şi respectiv (88). În opinia lui Sportiche (1988), configuraţia din (87) este reprezentarea din D-structură pentru engleză şi franceză. (88) şi (87) sînt identice în ceea ce priveşte poziţia grupului nominal subiect, generat într-o poziţie internă grupului verbal[42], dar diferă cu privire la poziţia din S-structură a subiectului: în (87) GN-ul subiect se ridică în mod obligatoriu la (Spec, GFlex), pe cînd în (88) rămîne în poziţia în care a fost generat. Pentru a scoate în evidenţă această diferenţă, am reprezentat nivelul structural la care ea se poate observa (după deplasarea verbului la Flex şi după deplasarea subiectului la (Spec, GFlex)).

(87)

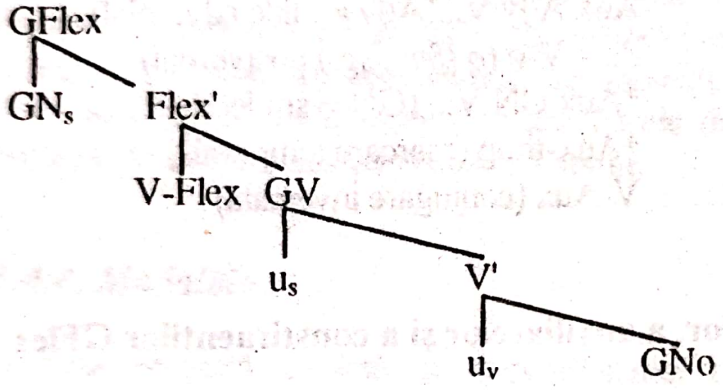

(88)

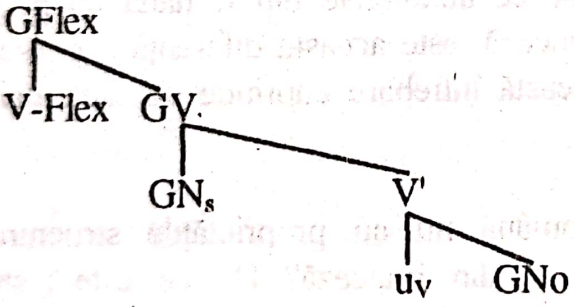

În (87) şi în (88) proiecţia Vmax din analiza lui Sportiche a fost înlocuită de GV şi respectiv GV de V'; în ambele propuneri, subiectul se află sub (Spec, GV). Aceste schimbări sînt necesare dacă vrem să folosim teoria X-Bară propusă de Chomsky (1986)b.

Poziţia (Spec, GFlex) are în mod clar un statut diferit în (87) şi în (88): în (87), (Spec, GFlex) este o poziţie argumentală, poziţia „canonică" a subiectului. Pe de altă parte, în (88), poziţia (Spec, GFlex) nu a fost reprezentată fiindcă este o poziţie non-argumentală opţională (poziţia caracteristică pentru topicalizări şi dislocări spre stînga), accesibilă atît subiectului, cît şi altor părţi de propoziţie.

---

[42] Această ipoteză poate fi găsită (cu unele variaţii tehnice privind (a) statutul categorial al nodului care domină [GN GV] şi (b) limbile în care se verifică această ipoteză) şi în Kuroda (1986); Contreras (1987); Kitagawa (1986); Fukui şi Speas (1986); Sportiche (1988); Zagona (1988); Dobrovie-Sorin (1987).

Scanned with OKEN Scanner

Structurile din (87) şi (88) sînt fundamental diferite, singura asemănare fiind poziţia de bază a subiectului. În cazul de faţă ne interesează numai diferenţele dintre ele. Structurile cu auxiliar din (9)a-b, repetate în (89), apar în limbile caracterizate de (87), adică în limbile de tip SVO; (89)a corespunde modalelor din engleză, iar (89)b auxiliarelor *have* din engleză şi *être/avoir* din franceză:

(89) a. $[_{GFlex}\ GN_s\ [_{Flex'}\ [_{Flex}\ Aux]\ [_{GV}\ u_s\ [_{V'}\ V\ GNo]]]$

b. $[_{GFlex}\ GN_s\ [_{Flex'}\ Flex\ [_{GAux}\ Aux\ [_{GV}\ u_s\ [_{V'}\ V\ GNo]]]$

A se observa că am putea adopta şi o variantă mai complicată a lui (89)b, cu o poziţie de Specificator pentru GAux, care ar fi o poziţie intermediară pentru GN-ul care se deplasează din poziţia de specificator a GV-ului în poziţia de specificator a GFlex-ului:

(89') b. $[_{GFlex}\ GN_s\ [_{Flex'}\ Flex\ [_{GAux}\ u_s\ Aux\ [_{GV}\ u_s\ [_{V'}\ V\ GNo]]]$

Diferenţa dintre (89)b şi (89')b nu este relevantă pentru discuţia de faţă, deoarece pe noi ne interesează care construcţii cu auxiliar satisfac filtrul temporal şi credem că urmele de GN nu sînt vizibile pentru relaţiile de care depinde indexarea temporală.

Să revenim acum la limbile cu verbul în poziţie iniţială, caracterizate prin structura din (88): într-o asemenea limbă, GN-ul subiect nu se ridică în mod obligatoriu la (Spec, GFlex), ci poate rămîne în poziţia de bază, după cum se vede în (90):

(90) $[_{GFlex}\ Flex\ [_{GAux}\ Aux\ [_{GV}\ GN_s\ [_{V'}\ V\ GNo]]]$

1.5.2. Configuraţiile cu auxiliar şi filtrul temporal

Să vedem acum în ce mod pot (89)a-b şi (90) să satisfacă filtrul temporal, o condiţie de legitimare a verbelor. Formularea din (91) se bazează pe cele propuse de Fabb (1984) şi Roberts (1985):

(91) a. Un verb trebuie să fie indexat temporal.
b. Verbul este indexat temporal dacă (i) V se încorporează în Flex sau (ii) V este marcat temporal (th-guvernat de Flex), iar proiecţia V' este soră a Flexiunii.

Filtrul temporal este echivalentul verbal al filtrului de caz, condiţia de vizibilitate impusă expresiilor nominale. Cele două modalităţi în care poate fi satisfăcut filtrul

Scanned with OKEN Scanner

temporal, şi anume prin încorporare sau prin guvernare, sînt paralele cu modalităţile în care expresiile nominale pot satisface filtrul de caz: cliticele pronominale se încorporează, iar grupurile nominale primesc caz prin guvernare (vezi Baker (1988); Baker, Johnson şi Roberts (1989)).

Atît auxiliarele, cît şi verbele lexicale trebuie să satisfacă filtrul temporal. Să analizăm mai întîi (89)a-b: în (89)a auxiliarul este indexat temporal pentru că este generat în poziţia Flex; în (89)b auxiliarul satisface filtrul temporal prin încorporare la Flex (vezi (91)b(i)), ca urmare a deplasării V-la-Flex. Verbul lexical este legitimat prin marcare temporală (vezi (9l)b(ii)); atît în (89)a, cît şi în (89)b auxiliarul ridicat la Flex th-guvernează tematic nodul V'; condiţia de „relaţie de soră" este satisfăcută dacă presupunem că nici urmele de GN, nici cele de V nu sînt vizibile pentru indexare temporală.

Trebuie subliniat că nu auxiliarul este acela care marchează temporal GV-ul (şi indirect V-ul, centrul acestuia); după cum am arătat în (72), auxiliarele nu th-marchează (şi deci nici nu marchează temporal) GV-ul complement. Numai Flex poate marca temporal: în (89)a-b auxiliarul marchează temporal numai fiindcă ocupă poziţia Flex[43].

Să ne întoarcem acum la (90); se poate observa că această configuraţie încalcă filtrul temporal: GN-ul subiect ocupă poziţia dintre (auxiliarul ridicat la) Flex şi V', încălcînd astfel condiţia de „relaţie de soră" din (91)b(ii)[44]. Problema nu poate fi soluţionată prin plasarea auxiliarului în interiorul GV-ului, imediat deasupra lui V', ca în (92). Auxiliarul poate legitima verbul lexical numai prin ridicare la Flex, deci condiţia de „ relaţie de soră" este încălcată şi după ridicarea auxiliarului la Flex[45]:

(92) $\Diamond[_{GFlex}$ Flex $[_{GV}$ GN_s $[_{Aux'}$ Aux $[_{V'}$ V GNo]]]

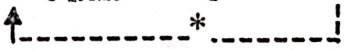

Pe scurt, se pare că există o corelaţie între tipurile de GFlex şi cele de auxiliar: din cauza filtrului temporal, configuraţiile AuxGV sînt excluse în limbile caracterizate în (88), în care verbul se află în poziţie iniţială. Dacă această corelaţie este corectă, un răspuns posibil la (83) ar fi că în limba română constituenţii GFlex nu sînt de tipul prezentat în (88).

---

[43] Un caz diferit este cel din (i):

(i) *He will have gone home.*
el va fi plecat acasă

Trebuie să presupunem că modalul *will*, care este marcat temporal, îi poate transfera trăsătura de timp lui *have*, care la rîndul său o transmite lui *gone*. Acest transfer poate fi interpretat ca un caz aparte de marcare temporală.

[44] În *Would John write such a letter?* filtrul este satisfăcut deoarece urma Flexiunii este adiacentă la V'; relaţia dintre urma Flexiunii şi Flexiunea ridicată la Comp nu este constrînsă de adiacenţă (guvernare prin antecedent, nu guvernare prin centru).

[45] Aceleaşi dificultăţi se ivesc şi dacă presupunem că Aux este generat direct sub Flex.

Scanned with OKEN Scanner

1.5.3. Legitimarea verbelor subordonate modalelor

Să analizăm acum configuraţia din (93), care caracterizează verbul *a putea*:

(93) $[_{\text{Flex}}\text{pot}]\ [_{*\text{GV}}\ u_{\text{pot}}\ [_{\text{GV}}\ \text{V...}]$

Din punct de vedere structural, (93) este identic cu configuraţia caracteristică auxiliarelor definite de (A)b şi am arătat deja că această configuraţie nu este permisă într-o limbă caracterizată de (88). Atunci de ce este această configuraţie permisă în cazul modalelor? Problema se reduce la contrastul dintre auxiliare şi modale, care au proprietăţi de marcare lexicală diferite: modalele, dar nu şi auxiliarele („funcţionale"), pot marca lexical GV-ul complement (vezi Chomsky (1986)b, Lema şi Rivero (1989,1990) printre mulţi alţii). Filtrul temporal ar putea fi satisfăcut în (93) prin marcarea lexicală de către un verb marcat temporal. Trebuie să adăugăm această posibilitate la definiţia filtrului temporal. Astfel, (91)a va deveni (94):

(94) Un verb trebuie să fie indexat temporal sau marcat lexical de un verb marcat temporal.

Este necesară, desigur, o cercetare ulterioară care să aducă argumente în favoarea acestei reformulări a filtrului temporal.

1.5.4. Forme temporale „bipropoziţionale"

Să ne întoarcem, în sfîrşit, la întrebarea din (85). Structura dată în (95), care reprezintă D-structura construcţiilor cu auxiliar din română, este în mod evident imposibilă în franceză sau în engleză, unde nu se poate atribui nominativ prin guvernare; astfel, subiectul postverbal încalcă filtrul de caz:

(95) Aux $[_{\text{GComp}}[_{\text{Comp}}\ \text{V+Flex}]\ [_{\text{GFlex}}\ u_{\text{V+Flex}}\ [_{\text{GV}}\ \text{GN}\ [_{\text{V}'}\ u_{\text{V}}\ \text{...}]]]]$

În legătură cu întrebarea de ce (95) nu poate deveni corectă prin deplasarea subiectului în faţa auxiliarului, trebuie să spunem că atribuirea de caz nominativ prin acord de tip Specificator-centru nu este posibilă în (95). Un motiv posibil ar fi faptul că în acest caz centrul este un element complex (*Aux V-Flex*, obţinut în urma fuzionării) care nu poate intra ca atare în relaţia de acord specificator-centru.

O ultimă remarcă rămîne de făcut în legătură cu gramaticalitatea lui (95) în limbile cu verbul în poziţie iniţială. Atribuirea de caz nominativ nu pune probleme, deoarece atribuirea de caz nominativ prin guvernare este o proprietate definitorie a acestor limbi. Ceea ce trebuie să verificăm este dacă filtrul temporal este satisfăcut: verbul lexical este autorizat de încorporarea în Flex şi este, în acelaşi timp, guvernat de auxiliar. Deoarece auxiliarul însuşi nu se află în nici una dintre relaţiile pertinente cu Flex, trebuie să presupunem că este suficientă Coindexarea Funcţională (vezi (38)) care ar putea fi interpretată ca un fel de Încorporare.

Scanned with OKEN Scanner

1.5.5. O încercare de definire a auxiliarelor

În încheiere vom face cîteva remarci cu privire la noţiunea de auxiliar. Proprietăţile tematice ale auxiliarelor date în (A)a sînt probabil universale. Cu toate acestea, nu putem vorbi de o definiţie universală a auxiliarelor. În unele limbi s-ar putea să nu existe sau structura lor s-ar putea să difere de la o limbă la alta, în funcţie de tipul de constituent GFlex. Această corelare pare să se datoreze filtrului temporal: o anumită structură cu auxiliar este permisă cu condiţia ca atît auxiliarul, cît şi verbul lexical să satisfacă filtrul temporal.

1.6. Auxiliarul de perfect FI

Discuţia noastră despre auxiliarele din limba română nu a inclus şi verbul invariabil *fi* (diferit de auxiliarul de pasiv *a fi*), care este folosit ca marcă a aspectului perfectiv. Paradigmele din (96), construite cu *fi* invariabil, sînt total diferite de perfectul compus, construit cu *am/ai/a* (urmat de participiul trecut).

(96) a. *înainte de a-i fi trimis mama cartea*
b. *Nu cred să fi spus Ion aşa ceva.*
c. *Va fi terminat deja lecţia.*
d. *Ar fi terminat lecţia.*

Problema cea mai importantă pe care o pun aceste date este aceea a explicării alternanţei dintre *fi* şi *am/ai/a*, care diferă de toate celelalte limbi romanice şi germanice: (a) de ce nu permit paradigmele din (96) folosirea lui *am/ai/a*?; (b) de ce nu se poate folosi *fi* în perfectul compus?; (c) de ce este *fi* invariabil?

Pentru a putea răspunde la aceste întrebări va trebui să vedem care este structura lui (96)a-d şi apoi să o comparăm cu cea deja stabilită pentru perfectul compus. Avînd în vedere exemplele (96)c-d am putea fi tentaţi să presupunem că *fi* se ataşează la GComp deoarece auxiliarele de viitor şi de condiţional iau complemente de tip GComp a căror poziţie Comp este ocupată de verbul antepus; cum în (96)c-d *fi* precedă verbul lexical, am putea presupune că se ataşează la GComp, la fel ca toate celelalte auxiliare din română. Dar exemplele (96)a-b pun o problemă pentru această ipoteză deoarece *a* şi *să* ocupă poziţia Comp şi selecţionează de obicei un constituent GFlex cu verbul în poziţie iniţială (vezi capitolele 3 şi 4); astfel, în (96)a-b ar trebui să presupunem că *fi* se ataşează mai degrabă la GFlex, nu la GComp. Ajungem astfel la concluzia inacceptabilă că *fi* ocupă poziţii diferite în structurile din (96)a-b şi din (96)c-d. Am putea, firesc, presupune că în (96)a-b *fi* se ataşează la GComp, dar atunci ar trebui să presupunem şi că *a* şi *să* pot avea fie un complement de tip GFlex, fie unul de tip GComp, ceea ce ar fi la fel de greu de acceptat.

Problema poate fi rezolvată dacă luăm în consideraţie datele din (97):

Scanned with OKEN Scanner

(97) a. *Ion ar mai fi scris dacă l-ai fi lăsat.*
b. **Ion ar fi mai scris...*[46]
c. *Ion ar mai scrie.*

În secţiunile precedente am demonstrat că singura configuraţie structurală pentru (97)c este aceea în care adverbul clitic *mai* se ataşează la Flex şi deci la verb (după deplasarea V-la-Flex). Această ipoteză explică de ce adverbele clitice se deplasează o dată cu verbul de la (V-)Flex la Comp, lăsînd cliticele pronominale în urmă (deoarece se ataşează la Flex'/GFlex, nu la Flex). Această analiză a cliticelor adverbiale, împreună cu ideea că *fi*, la fel ca alte auxiliare, se ataşează la GComp (sau la GFlex), face predicţia incorectă că exemplele din (97)b ar trebui să fie gramaticale. (97)a este singurul exemplu gramatical, ceea ce reprezintă un indiciu important în privinţa poziţiei structurale a lui *fi*. Dacă vrem să adoptăm ipoteza că în (97)a *mai* ocupă aceeaşi poziţie structurală ca în (97)c, singura posibilitate de reprezentare structurală este aceea din (98), unde *fi* se ataşează la Flex:

(98)

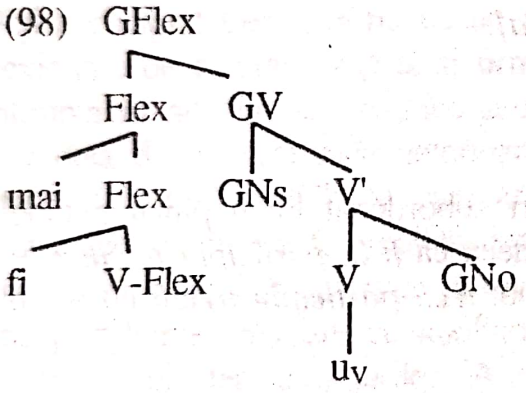

Nu este clar dacă gramatica poate permite ataşarea multiplă a centrilor X^0 (la Flex în particular). Am putea evita această problemă spunînd că *fi* nu este strict vorbind *ataşat prin adjuncţie* la Flex, ci formează mai degrabă un morfem discontinuu cu flexiunea de participiu trecut. Cu alte cuvinte, secvenţa *fi ... participiu trecut* nu ar fi dominată de două categorii diferite (să zicem de Aux şi Flex), ci de o singură categorie, Flex, care domină un morfem discontinuu specificat ca „infinitiv perfect fără *a*". Structurile construite cu *fi* sînt astfel fundamental diferite de cele cu auxiliare de perfect din alte limbi romanice. În cazul acestora din urmă, auxiliarul de perfect este purtător al informaţiei de perfect şi se combină în sintaxă cu flexiunile de infinitiv, conjunctiv, viitor sau condiţional pentru a purta informaţii complexe de tipul infinitiv perfect/ conjunctiv perfect... etc.

În română, „infinitivul perfect" (*fi ... participiu trecut*) şi „perfectul" (*am/ai/a*) sînt înregistrate independent în lexicon şi inserate direct în sintaxă sub nodul Flex.[47] Nu putem spune că în (96)a-b *fi* este marcat pentru infinitiv şi respectiv

[46] Această negramaticalitate este foarte clară în româna contemporană standard. A se observa, totuşi, că exemple de acest tip se pot întîlni în limba vorbită, precum şi în literatura de la începutul secolului (vezi Bredemeier 1976, pp. 56-58). Datele sînt mai complicate în cazul celorlalte adverbe clitice, care pot să apară fie înainte, fie după *fi*.

[47] Analiza de faţă pare să invalideze generalizarea pe care am presupus-o ceva mai sus, conform căreia morfemele flexionare ar fi în mod obligatoriu sufixe (în română, cel puţin): *fi*

pentru conjunctiv, aceste exemple (la fel ca viitorul perfect şi condiţionalul perfect) se bazează pe prezenţa infinitivului perfect (*fi ... participiu trecut*) precedat de *a/să* sau de auxiliare.

În cele ce urmează, vom prezenta o analiză mai precisă a reprezentării din D-structură a lui (96)a-d. Exemplele (96)a-b sînt clare: *a* şi *să* ocupă poziţia Comp şi au un constituent de tip GFlex de forma celui din (98). Prin regula de deplasare (V-)Flex la Comp, care trebuie să se aplice obligatoriu atît în (96)c-d, cît şi în (97)c, secvenţa *mai fi V* se deplasează la Comp, iar cliticele pronominale rămîn în urmă, la fel ca în configuraţiile cu un singur auxiliar examinate în secţiunile precedente. Aceasta explică de ce poziţia cliticelor pronominale din configuraţii de tipul celei din (96) este exact aceeaşi ca în structurile cu un singur auxiliar; *o* este postverbal, în vreme ce celelalte clitice pronominale preced auxiliarul, ca rezultat al unei reguli fonologice.[48]
Analiza exemplelor din (96)a-d face următoarele predicţii:

(99) a. *Ion poate [GV ajunge dintr-o clipă în alta].*
b. **Ion poate [GV fi ajuns ieri].*[49]
c. *Ion poate [GV fi păcălit uşor].*

În secţiunea 1.4.1. s-a arătat că infinitivul scurt subordonat lui *a putea* trebuie analizat ca GV. Această ipoteză, împreună cu ideea că *fi ... participiu trecut* este generat sub Flex, explică imposibilitatea lui (99)b: *fi ... participiu trecut* nu poate

---

pare mai degrabă prefix. Totuşi, la o privire mai atentă, poziţia subcategorizată din punct de vedere morfologic este poziţia de sub Flex, care este un sufix.

[48] A se observa totuşi că în cadrul acestei analize, poziţia lui *o* este oarecum surprinzătoare în (i)-(iii):
(i) *înainte de a fi trimis-o mama,...*
(ii) *Nu cred să fi spus-o Ion.*
(iii) *înainte de a trimite-o mama*
Această problemă se iveşte nu numai în cazul construcţiilor cu două auxiliare, ci şi în cazul celor cu un singur auxiliar (vezi (iii)) şi deci nu afectează cu nimic analiza pe care o propunem pentru *fi*, ci mai degrabă analiza pe care o propunem pentru cliticizarea în construcţiile cu auxiliar în general. Deplasarea (V)Flex-la-Comp nu are loc nici în infinitivele lungi, nici în conjunctivele cu *să*, iar aceasta este singura regulă din sintaxă care creează clitice postverbale (vezi capitolul 2). Dificultatea ridicată de (i)-(iii) este mai puţin importantă decît pare la prima vedere, pentru că poziţia lui *o* ilustrată în (i)-(iii) nu este obligatorie, ci doar opţională:
(iv) *înainte de a o fi trimis mama...*
(v) *nu cred s-o fi spus Ion*
(vi) *înainte de a o trimite mama*
Avînd în vedere (iv)-(vi), nu sîntem obligaţi să presupunem că poziţia lui *o* în (i)-(iii) este aceea pe care cliticul o ocupă în configuraţiile de perfect compus şi de condiţional, deoarece în aceste structuri *o* ocupă obligatoriu o poziţie postverbală. Putem însă presupune că poziţia „sintactică" a lui *o* este aceea din (iv)-(vi), ceea ce ar corespunde analizei pe care am propus-o pentru construcţiile infinitivale şi de conjunctiv precum şi ipotezei noastre în legătură cu *fi*; poziţia postverbală din (i)-(iii) ar fi în acest caz rezultatul unei reguli fonologice.

[49] Sensul acestui exemplu imposibil poate fi exprimat printr-un conjunctiv subordonat: *Ion poate să fi ajuns ieri*, unde *fi* ocupă aceeaşi poziţie ca în (96)b.

Scanned with OKEN Scanner

fi generat deoarece nu există nici un nod Flex mai jos de *poate*. (99)c este gramatical deoarece în acest caz verbul *fi* este auxiliar de pasiv şi se comportă morfologic şi sintactic ca un verb lexical (construcţiile pasive din română sînt comparabile cu construcţiile adjectivale). Astfel, în (99)c *fi* este generat în poziţia V a GV-ului subordonat.

În cele ce urmează vom analiza o proprietate ciudată a conjunctivului perfect: spre deosebire de conjunctivul prezent, acesta este invariabil, neavînd marcă de Acord. Această imposibilitate s-ar putea datora faptului că *fi* e inclus într-un constituent lexical, morfemul discontinuu de „infinitiv perfect", alcătuit din participiul trecut invariabil şi *fi*. Aparţinînd unui constituent lexical, *fi* nu este accesibil nici unei reguli sintactice (datorită ipotezei integrităţii lexicale), iar flexiunea de Acord nu se poate ataşa la *fi*. A se compara cu conjunctivul prezent, unde nodul Flex domină mărcile flexionare de prezent simplu care sînt monomorfemice şi deci se pot combina cu Acordul în sintaxă.

Problema care se pune acum este de ce se construieşte conjunctivul perfect cu *fi* şi participiul trecut, şi nu cu un auxiliar de perfect care ar putea primi mărcile flexionare de conjunctiv şi ar fi urmat de infinitivul unui verb lexical, aşa cum se întîmplă în alte limbi romanice sau germanice. Răspunsul la această întrebare a fost deja dat în secţiunile anterioare: auxiliarele care sînt permise în română se ataşează la GComp/GFlex, care are drept centru verbul deplasat la Comp. Am arătat deja de ce aceste auxiliare nu se pot deplasa la Flex. Aceasta explică de ce auxiliarul de perfect nu poate primi nici flexiune de timp (a se remarca şi absenţa unei paradigme construite cu auxiliarul de perfect) şi nici flexiune de conjunctiv.

Imposibilitatea structurilor Aux GV în română se poate observa şi în paradigmele de viitor şi de condiţional, care nu au un auxiliar de perfect (urmat de un GV participial) subordonat auxiliarelor de viitor şi de condiţional. În concordanţă cu această analiză, exemplele (96)c-d sînt construite cu auxiliare de viitor/condiţional urmate de un GComp/GFlex cu centrul Flex care domină morfemul de infinitiv perfect *fi ... participiu trecut*. Ne-a mai rămas de explicat imposibilitatea exemplelor din (100), care presupun ataşarea multiplă la GComp/GFlex, după cum se vede în (101):

(100) a. **ai avea plecat*
b. **vei avea plecat*

(101) a.

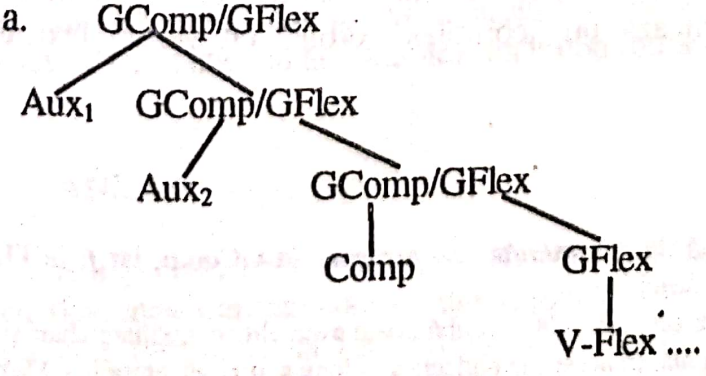

Pentru a exclude (101), trebuie să presupunem că ataşarea la GComp/GFlex nu este recursivă. Astfel, o limbă care are la dispoziţie numai auxiliare care se ataşează la GComp/GFlex nu poate avea constituenţi GAux subordonaţi unui alt Aux. A se compara cu auxiliarele care guvernează complementele GV, spre exemplu, în alte limbi romanice: acestea permit auxiliare subordonate.

Am răspuns astfel la întrebările puse la începutul acestei secţiuni: (a) *am/ai/a* nu pot fi folosite în (96)a-b deoarece acest auxiliar nu se poate deplasa la Flex; nu se pot folosi nici în (96)c-d deoarece nu pot fi subordonate altui auxiliar; (b) *fi* nu este permis în perfectul compus deoarece este parte a unui morfem care conţine informaţia de „infinitiv perfect"; aceasta explică şi (c) de ce *fi* este invariabil. Alternanţa obligatorie a două auxiliare de perfect (unul pentru perfectul compus, iar celălalt pentru paradigmele din (96)[50] este astfel singura posibilitate în cazul unei limbi care are numai auxiliare care se ataşează la GComp/GFlex. A se observa că termenul „auxiliar" este inadecvat în cazul lui *fi*, care este doar parte a unui morfem şi deci nu corespunde definiţiei auxiliarelor din (B).

CONCLUZII

Am arătat că auxiliarele de tip (A)b nu există în limbile cu verbul în poziţie iniţială; în măsura în care aceste limbi au auxiliare, acestea sînt de tip (B). Avînd în vedere aceste corelaţii, faptul că româna are auxiliare de tip (B), şi nu are auxiliare de tip (A)b poate fi folosit ca argument indirect în sprijinul ipotezei că în română constituenţii GFlex au verbul în poziţie iniţială.[51]

Structura propusă aici pentru auxiliarele din română are ceva în comun cu auxiliarele de tip (A)b, şi anume ipoteza că auxiliarele sînt externe GV-ului cu care sînt asociate (această idee a fost iniţiată de Chomsky (1955) şi apoi reformulată de Jackendoff (1972), Emonds (1976), Culicover (1976), Akmajian şi Wasow (1975), Akmajian, Steele şi Wasow (1979)). În cele propuse mai sus, am ajuns la o variantă extremă a acestei ipoteze, care ne aminteşte de ipoteza lui Ross (1969), conform căreia auxiliarele sînt verbe principale („main verbs"): în română, auxiliarele se ataşează la constituenţi GComp/GFlex.

Ipoteza că Aux este extern GV-ului nu este singura posibilitate din punct de vedere teoretic. Am putea aminti propunerea lui Emonds (1978), conform căreia auxiliarele din franceză formează un „complex verbal" cu verbul lexical, după cum se poate vedea în (102):

(102) a. GV → ...V'...

[50] Această analiză nu explică de ce *am/ai/a...* se ataşează la GComp, iar *fi* la Flex şi nu invers. Această problemă rămîne deschisă.

[51] A se observa că reciproca nu este posibilă: o limbă poate avea clitice auxiliare chiar şi dacă nu este o limbă cu verbul în poziţie iniţială. În acest caz cliticele auxiliare s-ar putea ataşa la GFlex.

Scanned with OKEN Scanner

b.

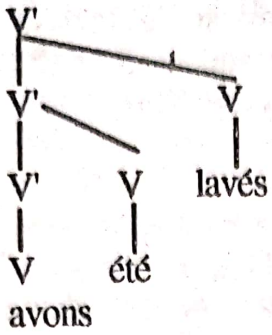

O altă posibilitate ar fi să presupunem că V' este un constituent „plat", adică verbul lexical şi auxiliarele care îl precedă sînt „surori".

O ipoteză care să urmeze această linie de analiză pare la prima vedere corectă pentru limba română: ea surprinde direct coeziunea dintre auxiliare şi verbele lexicale; am putea chiar susţine că argumentele în favoarea ridicării generalizate a verbului, pe de o parte, şi al absenţei inversiunii subiect-Aux, pe de altă parte, sprijină ipoteza că Aux-V formează un constituent. O asemenea ipoteză este apropiată de analiza auxiliarelor din română, adoptată de şcoala structuralistă românească; vezi mai ales Guţu-Romalo (1962) şi Avram (1988), care ajung la concluzia că în română „auxiliarele nu sînt verbe, ci morfeme gramaticale". Analiza prezentată mai sus, conform căreia Aux este extern GV-ului extern pare la prima vedere incompatibilă cu statutul „afixal" (mai precis de „clitic") al auxiliarelor din română. În capitolul 2 vom arăta în ce mod configuraţia propusă este un argument pentru statutul de clitic al auxiliarelor din română.

Dorim să subliniem încă o dată că analiza prezentată este superioară empiric analizei „complexului verbal" deoarece poate explica următoarele proprietăţi: (a) comportamentul asemănător cu cel al afixelor care caracterizează auxiliarele din română se poate observa şi în paradigmele de viitor care sînt în mod clar „bipropoziţionale", în sensul dat în secţiunea 1.2.1. Este clar că *am să plec/ai să pleci* sînt secvenţe fixe, la fel ca alte sintagme Aux-V, dar în acest caz este evident că formele *am/ai/a* nu pot fi analizate nici ca afixe, nici ca elemente clitice (statutul lui *am/ai/a* de clitic/non-clitic depinde de configuraţiile în care apare). În plus, trăsăturile de acord ale verbului lexical, precum şi prezenţa lui *să* şi distribuţia cliticelor indică în mod clar că aceste configuraţii au un constituent subordonat de tip GComp/GFlex; (b) distribuţia cliticului pronominal feminin *o* şi aceea a adverbelor clitice (vezi capitolul 2); (c) existenţa „conjugărilor inversate" de tipul V Aux u_v (vezi secţiunea 1.4.).

În următorul capitol vom arăta că analiza propusă aici este compatibilă cu statutul de „clitic" al auxiliarelor din limba română.

ANEXĂ

S-a propus de curînd (vezi Kayne (1987); Baker, Johnson şi Roberts (1989)) că flexiunea participială *-en* din engleză (vezi şi *-é* în franceză) este generată sub un nod Flex care ia un complement de tip GV. Astfel, ajungem la configuraţii

bipropoziționale în cazul construcțiilor de pasiv și de Present Perfect: verbele auxiliare *have* și *be* se deplasează la nodul Flex superior, iar verbul lexical este în legătură cu propriul său nod Flex[52], după cum se vede în (103):

(103)

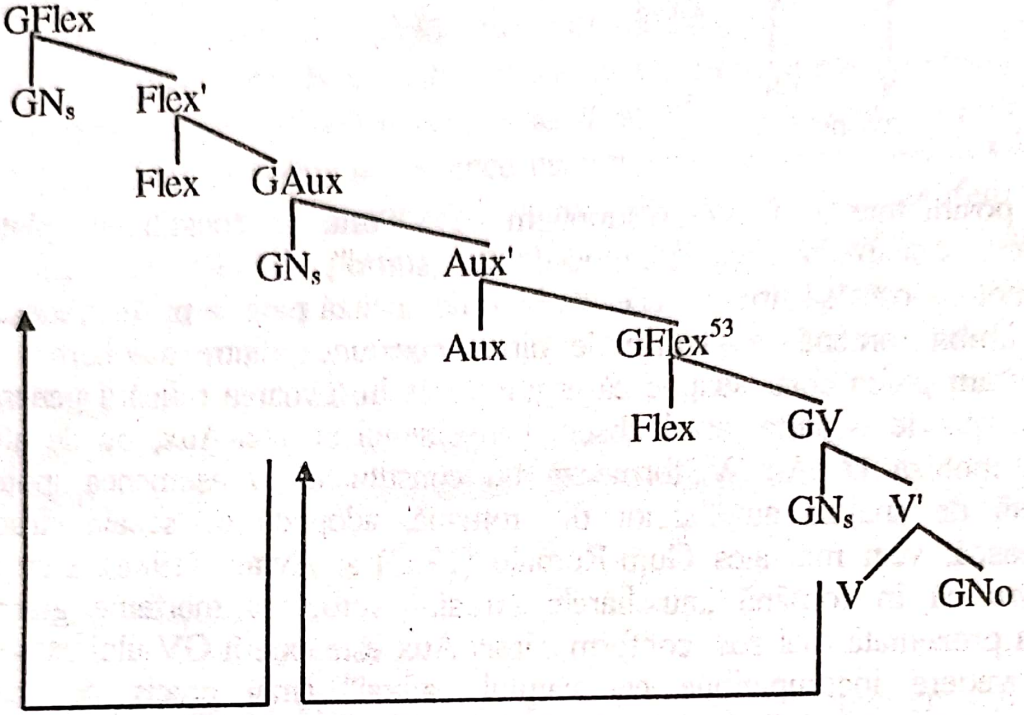

Întrebarea este cum primește verbul lexical flexiunea participială. Există două posibilități: fie prin deplasarea afixului, fie prin deplasarea verbului la Flex. Prima opțiune este singura care există în engleză; pentru franceză se pot formula, în principiu, ambele opțiuni. Există însă un argument în favoarea ideii că flexiunea participială este supusă mai degrabă unui proces de deplasare (*affix hopping*): cliticele pronominale nu se pot ataşa la participiul trecut, ci numai la verbul auxiliar (*je l'ai mangé avec plaisir*; a se compara cu **j'ai le mangé avec plaisir*). Teoria Guvernării şi Legării nu este suficient de clară în privința cliticelor, dar există suficiente argumente în sprijinul ideii că acestea se ataşează la Flex (vezi capitolul 2). Această condiție trebuie să fie mai puternică dacă vrem să surprindem şi distribuția cliticelor în construcțiile cu auxiliar din franceză: Flex poate găzdui cliticele numai dacă determină ridicarea verbului. Această ipoteză poate explica şi datele din română: aici flexiunea participială determină ridicarea verbului şi găzduieşte deci cliticele. Trebuie să subliniem de asemenea şi faptul că în engleză absența cliticelor ar putea fi pusă în legătură cu faptul că în această limbă V-la-Flex este o deplasare permisă numai auxiliarelor.

---

[52] Dată fiind această ipoteză, fiecare verb este generat în interiorul unui GV, care este guvernat de un nod Flex. Un asemenea principiu ar fi mai puternic decît cel propus de Roberts (1985)). Nici un constituent GV nu este dominat direct de un alt verb, auxiliar sau nu. Modalele din engleză nu constituie o excepție: fiind generate sub Flex, pot lua complemente de tip GV. A se compara cu *have*, care este generat în afara Flexiunii şi, drept urmare, ia un complement GFlex.

[53] Nu este clar dacă în cazul de față s-a proiectat un nod (Spec,GFlex). Dacă s-a proiectat, GN-ul subiect va trece prin această poziție în timpul ridicării sale, dar nu poate rămîne acolo din cauza condiției impuse auxiliarelor.

Scanned with OKEN Scanner

Aceste observaţii nu sînt decît simple sugestii şi nu ne îndreptăţesc să excludem cu desăvîrşire ideea că în franceză deplasarea V-la-Flex spre flexiunea de participiu trecut este posibilă. Am ajunge astfel la concluzia că proprietăţile auxiliarelor din română, prezentate în secţiunea 1.1., nu coexistă în mod necesar cu: ridicarea verbului lexical din GV este permisă în franceză[54], fără nici o constrîngere asupra auxiliarului, care este liber să se deplaseze pînă la nodul Flex superior (determinînd, pe de o parte, inversiunea subiect-auxiliar şi, pe de altă parte, posibilitatea auxiliarelor de a se combina cu categoria funcţională Timp). În română, pe de altă parte, auxiliarul nu se poate deplasa la Flex (deci nu va avea loc inversiunea subiect-auxiliar[55], iar auxiliarul nu va avea mărci de timp).

[54] În unele limbi romanice de tip „pro-drop", cum ar fi spaniola, această regulă pare să fie obligatorie: astfel, în spaniolă, nici adverbele, nici cuantificatorii flotanţi nu pot ocupa poziţia dintre auxiliar şi verbul lexical.

[55] Dacă ipoteza noastră cu privire la structura propoziţiei din română este corectă, exemplul din (31)a nu este în mod necesar rezultatul regulii V2: ridicarea verbului la Flex este suficientă pentru a explica ordinea V GNs, deoarece subiectul ocupă o poziţie de „soră" în raport cu GV-ul, poziţie peste care verbul trece în mod obligatoriu în drum spre Flex; „V2", adică deplasarea (V)Flex-la-Comp poate avea loc în (31)a, dar în acest caz se aplică în gol (dacă nu luăm în considerare [Spec, Flex'], care este o poziţie non-argumentală; Comp este adiacent Flexiunii. Exemplul din (31) poate fi de asemenea obţinut direct din reprezentarea din (45')b, unde verbul se ridică la Flex trecînd peste GNs.

Scanned with OKEN Scanner

2. AŞEZAREA CLITICELOR ŞI REGULA DE DEPLASARE FLEX-LA-COMP

În capitolul 1, am folosit distribuţia cliticelor şi în special secvenţele caracterizate prin ordinea V-cl, ca un argument în favoarea analizei structurilor cu auxiliar propuse aici. Acest argument are validitate numai dacă se poate arăta că analiza propusă pentru cliticizare în construcţiile cu auxiliar nu se bazează pe ipoteze *ad-hoc*, ci derivă din principiile care guvernează cliticizarea în general. Este ceea ce vom încerca să realizăm în capitolul de faţă. Prima secţiune va fi consacrată teoriei cliticizării, care va fi ilustrată cu exemple din franceză. În secţiunea 2.2., vom arăta că această teorie este confirmată de datele din limba română. În secţiunea 2.4., vom arăta că distribuţia cliticelor în structurile româneşti cu auxiliar decurge din teoria generală a cliticizării, dacă adoptăm structura secvenţelor cu auxiliar propusă în capitolul 1. Vom arăta care sînt principalele dezavantaje ale propunerilor alternative.

2.1. Cliticizarea în limbile romanice

Noţiunea de clitic poate fi concepută ca o specificare morfologică, pe acelaşi plan cu noţiunile de „afix", „rădăcină", „cuvînt", dar diferită de toate aceste elemente. În legătură cu aceasta, trebuie făcută distincţia între constituenţii care găzduiesc clitice şi „cuvinte", chiar dacă aceşti constituenţi prezintă anumite proprietăţi asemănătoare „cuvîntului". Cliticele „simple" ale lui Zwicky (1977), la care se va face referire mai jos, sub denumirea de clitice „fonologice", sînt iteme „deficiente prozodic", care se încorporează obligatoriu cu elementele adiacente (v. Marantz (1988)); nu trebuie spus nimic în mod special despre sintaxa lor, deoarece ocupă poziţii sintactice caracteristice pentru elementele care nu sînt clitice şi aparţin aceleiaşi categorii lexicale: a se vedea *'s* şi *is* în engleză. Cliticele „sintactice" (cliticele „speciale" la Zwicky) sînt acele clitice care presupun o sintaxă distinctă: distribuţia lor nu depinde de principiile generale ale sintaxei, ci pare să depindă de reguli de plasare a cliticelor, care le sînt specifice, spre deosebire de elementele non-clitice care aparţin aceleiaşi categorii lexicale (a se vedea în special distribuţia complementară care caracterizează pronumele „tari" şi „clitice" în limbile romanice). Datele din română examinate în cele ce urmează vor arăta că noţiunile de clitice „sintactice" şi „fonologice" nu se exclud, dar nici nu se implică reciproc: un element dat poate fi fie sintactic, fie fonologic, fie ambele.

Ne vom ocupa în special de cliticele „sintactice", care vor fi numite aici „clitice" prin abreviere; cliticele „fonologice" vor fi menţionate în mod explicit.

Din punct de vedere descriptiv, au fost stabilite mai multe tipuri de clitice sintactice (Klavans (1980, 1985); Kaisse (1985); Sadock (1991)), pe baza poziţiei lor caracteristice: poziţie iniţială, finală, poziţie secundă, poziţie penultimă, clitice în poziţie pre-centru şi post-centru. Aici vom examina numai tipul de clitice din limbile romanice, şi anume cliticele pre- şi post-centru (mai precis, cliticele pre- şi postverbale)[1], despre care vom arăta că sînt legate unele de altele printr-o regulă care antepune verbul.

Principala problemă teoretică ridicată de elementele clitice este legătura dintre sintaxă şi lexic. Orice analiză a cliticelor trebuie să reconcilieze proprietăţile morfo-fonologice (faptul că cliticul şi gazda lui formează un element cu un grad ridicat de coeziune, care seamănă mult cu un cuvînt) cu caracteristicile lor sintactice (de pildă, cliticele pronominale satisfac cerinţele de subcategorizare a verbelor). Au fost adoptate două ipoteze diferite: (a) potrivit unei teorii sintactice a cliticelor (Kayne (1975)), cliticul este generat de reguli sintactice, într-o poziţie sintactică standard din care este deplasat printr-o regulă obligatorie de plasare a cliticului, şi este ataşat prin adjuncţie la verb; (b) potrivit teoriei morfologice a cliticelor (v. Borer (1984)), complexul [clitic + verb] este un item lexical format prin regulile din Lexicon şi inserat direct într-o structură sintactică. Se poate observa că diferenţa dintre cele două analize ţine de opoziţia dintre un cadru derivaţional şi un cadru reprezentaţional: astfel, configuraţiile din S-structură sînt într-adevăr identice (cel puţin în reprezentarea schematică pe care o dăm aici) în analizele lui Kayne şi Borer:

(1)

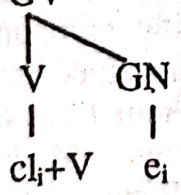

Cele două analize diferă în ceea ce priveşte D-structura postulată: pentru Kayne (1975) poziţia ocupată de e_i este ocupată de clitic în D-structură, în timp ce pentru Borer relaţia dintre clitic şi e_i este una pur reprezentaţională. Abordarea derivaţională vs. reprezentaţională se corelează aici cu o diferenţă în termeni de abordare morfologică vs. sintactică a cliticizării, datorită tipului particular de configuraţie în S-structură, mai precis un element complex X° – secvenţa [$_V$ cl + V] – format din două componente distincte. La baza analizei lui Borer se află Ipoteza Lexicalistă Strictă, potrivit căreia constituenţii X° se pot forma numai în Lexicon; acest punct de vedere este compatibil numai cu abordarea reprezentaţională.

[1] Cliticele interne GN-urilor nu ne interesează aici.

Scanned with OKEN Scanner

2.1.1. Plasarea Cliticului ca adjuncție la Flex

Această versiune strictă a Ipotezei Lexicaliste nu este unanim acceptată; să examinăm, de exemplu, analiza curentă a flexiunii verbale: verbul şi afixele lui de Acord+Timp formează un element X° care este considerat ca derivat pe calea unei reguli sintactice, ridicarea V-la-Flex (radicalul verbal este generat sub V, morfemele de Acord şi de Timp sub Flex – sau, potrivit lui Pollock (1989), sub doi centri funcționali distincți). Dată fiind această analiză, se poate adopta o regulă analoagă pentru plasarea cliticului. Analizînd procesele de încorporare, Roberts (1991) distinge trei tipuri de deplasare centru-la-centru: (a) V-la-Flex este un exemplu de *încorporare prin substituție într-o poziție subcategorizată morfologic*. Potrivit lui Lieber (1980, 1983) afixele subcategorizează morfologic, adică selectează o poziție V, N sau Adj care trebuie ocupată de un element aparținînd categoriei respective; deci morfemele de Timp/Acord ar subcategoriza o poziție verbală. Roberts (1985), urmat de Rizzi şi Roberts (1989), avansează ipoteza că pozițiile subcategorizate morfologic pot servi drept poziție de aterizare pentru regulile sintactice de tipul V-la-Flex; (b) cliticizarea se bazează pe o *încorporare prin adjuncție* a unui centru la celălalt; (c) deplasarea Flex-la-Comp este un exemplu de substituție într-o poziție de centru vidă (această ipoteză trimite la analiza lui den Besten (1977, 1983) asupra fenomenului V2 în limbile germanice).

Regulile (a) şi (c), pe care le-am folosit deja în capitolul 1, vor fi acceptate fără discuție. Diferența dintre (a) şi (b) are drept scop să surprindă diferența dintre afixe şi clitice, care au fost uneori confundate în mod incorect[2]. Mare parte dintre datele examinate mai jos sînt legate de reordonări ale grupurilor de clitice, care contrastează cu poziția fixă caracteristică afixelor: elementul Acord, de exemplu, este un sufix atașat verbului şi nu este posibilă nici o reordonare. Această comparație între Acord şi cliticele pronominale este relevantă datorită faptului că statutul de afix vs. statutul de clitic reprezintă singura diferență dintre aceste elemente în limbile romanice cu subiect nul. Proprietățile lor tematice şi categoriale sînt identice: poartă roluri tematice (sau aparțin unor lanțuri care poartă roluri tematice) şi sînt elemente nominale, deci trebuie să li se atribuie caz (v. Aoun (1981), Jaeggli (1982)). Poziția fixă a afixelor, spre deosebire de poziția relativ liberă a cliticelor față de gazdele lor, este surprinsă în mod corect de ipoteza din (a); după ce V se deplasează în interiorul secvenței subcategorizate morfologic a lui Flex, elementul care rezultă are categoria Flex, iar categoria V va fi invizibilă pentru orice regulă aplicată ulterior. Cliticele, pe de altă parte, nu subcategorizează morfologic şi nu sînt supuse tipului de încorporare definit în (a). Roberts propune ipoteza că acestea se încorporează prin adjuncție la un centru. Analiza Plasării Cliticelor ca o încorporare prin adjuncție la un centru este o adaptare a propunerii lui Kayne (1975), în cadrul teoriei recente a deplasării centru-la-centru (Baker (1988); Travis (1984)).

[2] Pentru o discuție în detaliu asupra diferențelor dintre clitice şi afixe v. Zwicky şi Pullum (1982).

Scanned with OKEN Scanner

O altă revizuire a analizei originale a lui Kayne priveşte gazda cliticului. Mulţi autori (v. mai ales Belletti (1982); Koopman (1984); Rochette (1988)) observă că verbele care nu se deplasează la Flex nu pot servi drept gazde pentru clitice. Această imposibilitate arată că cliticele se ataşează la Flex şi doar indirect la V (ca o consecinţă a deplasării V-la-Flex); în structurile în care V rămîne sub GV, el nu poate servi de gazdă pentru clitice. Partea relevantă din (2) va fi deci analizată ca în (3):

(2) *Jean le connaît.*

(3)

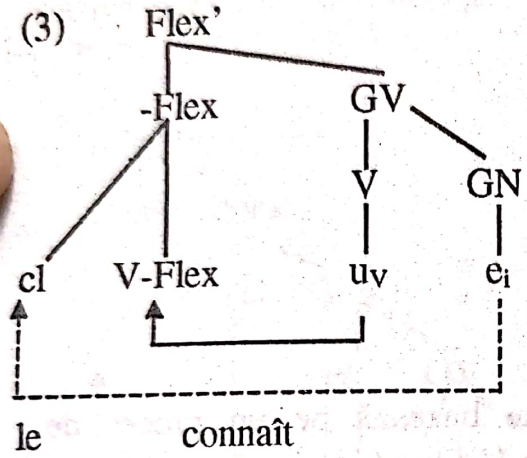

Să examinăm acum ordinea V-cl care caracterizează imperativele la forma afirmativă în toate limbile romanice, ca şi infinitivele din italiană, gerunziile din română şi anumite conjunctive etc.; dăm aici exemple din franceză, dar aceleaşi date se găsesc în italiană, spaniolă, română:

(4) a. *aide-le*
b. *n'aide-le pas*
c. *ne l'aide pas*

Prima întrebare la care trebuie să răspundem este dacă poziţia relativă a cliticului şi a verbului care poate fi observată în (4)a, spre deosebire de (2), se datorează unei reguli de antepunere a verbului sau unei reguli de postpunere a cliticului.[3] Deoarece regulile de coborîre sînt marginale, dacă nu chiar absente, este firesc să adoptăm prima alternativă (care este mai potrivită şi din alte puncte de vedere, pe care nu le vom discuta aici). Această ipoteză, care trimite din nou la den Besten (1977, 1983), poate fi găsită la Rivero (1988a), Kayne (1991), Roberts (1991): inversiunea clitică din structurile cu imperativ din limbile romanice (v. (4)a) este datorată regulii de Deplasare (V)-Flex la Comp[4]

[3] Pentru o altă posibilitate v. Rouveret (1989), care consideră că pronumele clitice nu sînt legate printr-o transformare de pronumele proclitice.

[4] Pentru Kayne (1991) poziţia de aterizare a verbelor antepuse poate fi alta decît Comp. Această ipoteză are drept scop să explice faptul că în infihitivele din italiană cliticele postverbale coexistă cu un element lexical care este probabil dominat de Comp.

Scanned with OKEN Scanner

(aceasta este o revizuire a formulării lui den Besten, care ia în considerare ipoteza curentă privind structura constituenților GFlex și Constrîngerea Centru-la-Centru).

Dată fiind structura din (3), secvența V-cl care caracterizează (4)a ar fi derivată ca în (5):

(5) GComp

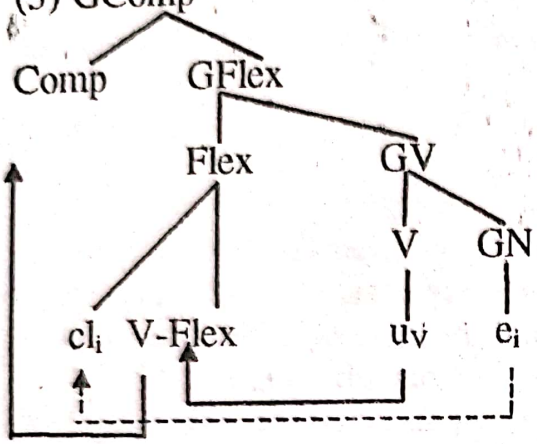

regarde le

Problema pusă de această analiză este că se bazează pe un proces de „excorporare": ca să treacă peste clitic, secvența V-Flex trebuie să iasă dintr-o secvență încorporată, cl-V-Flex. În teoria lui Baker (1988), excorporarea este interzisă printr-un principiu lexicalist care exclude cuvintele care conțin urme (datorită încorporării, secvența cl-V-Flex este un cuvînt; prin deplasarea V-Flex în afara ei s-ar obține un alt cuvînt care conține o urmă: Flex-cl-u$_{V\text{-}Flex}$). O altă cale de a interzice excorporarea este de a invoca o încălcare a PCV-ului (v. Roberts (1991), printre alții): urma verbului conjugat deplasat nu este guvernată de antecedent datorită cliticului care se interpune).

2.1.2. Plasarea Cliticului ca adjuncție la GFlex

Desigur, este posibil să se adopte diverse ipoteze și mecanisme care vor avea efectul de a permite excorporarea din încorporare prin adjuncție și de a o exclude doar în cazul încorporării prin substituție cu un centru subcategorizat morfologic (v., de exemplu, Roberts (1991)). Dar acest tip de teorie nu rezolvă cu adevărat problema excorporării, care reprezintă de fapt un aspect al unei probleme mai generale: aplicînd regula de Deplasare (V)-Flex sîntem obligați să deplasăm întreaga secvență [$_{Flex}$ cl V-Flex] deoarece, singurul nod Flex vizibil este cel plasat cel mai sus (prin principiul A-peste-A). Pentru a lăsa în urmă cliticul, trebuie să stipulăm că regula de Deplasare a lui Flex se aplică la un nod Flex inferior, cel care domină V-Flex.

Scanned with OKEN Scanner

În cele ce urmează, vom propune o teorie a cliticizării care nu se bazează pe excorporare.[5] Ipoteza centrală pe care o propunem este că cliticizarea se bazează pe adjuncţie la GFlex:

(6) Plasarea cliticului: se face adjuncţia cliticelor pronominale la un GFlex fără Spec.

Adjuncţia elementelor X° la proiecţiile de tip GX nu este legitimă în cadrul teoretic actual, dar putem considera că acest lucru este posibil datorită caracterului defectiv al GFlex. Condiţia asupra lipsei Spec va deveni relevantă mai tîrziu.

Potrivit regulii din (6), configuraţia din (7) ar trebui să fie adoptată în locul celei din (5):

(7)

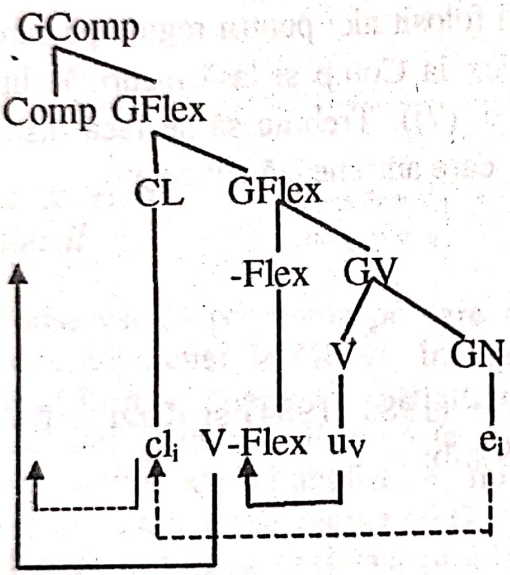

regarde le

Regula de Deplasare a Flex poate depăşi cliticul datorită faptului că nodul Flex nu domină cliticul; nu este nevoie deci de excorporare.

Ipoteza conform căreia cliticizarea pronominală implică adjuncţia la GFlex mai degrabă decît la Flex (mai jos vom aduce argumente în sprijinul ideii că singurele clitice din română care se ataşează direct la Flex sînt cliticele adverbiale) decurge în mod independent din condiţia de bună formare asupra lanţurilor clitice: un clitic pronominal trebuie să îşi c-comande urma, iar un element în adjuncţie la Flex nu c-comandă (dacă definim c-comanda în termeni

[5] O altă propunere care evită excorporarea se găseşte la Kayne (1991), care consideră că sevenţele V-cl se bazează pe o configuraţie de tipul celei din (i):
(i) ...V ... Cl+Flex ... [$_{VP}$ [$_v$ e]...]
(i) se aseamănă cu (5) prin faptul că cliticul a fost ataşat la Flex; (i) este diferit de (5) prin faptul că verbul nu se deplasează mai întîi la Flex şi apoi mai departe, ci direct la poziţia superioară, care după Kayne este o poziţie adjunctă la Flex. Conform acestei analize, deplasarea lui V în urma căreia apar cliticele postverbale nu este supusă constrîngerii de conservare a structurii, care se menţine în analiza propusă aici.

Scanned with OKEN Scanner

de noduri cu ramificare, v. Reinhart (1976)) nici o poziție internă GV-ului.[6] Problema c-comenzii poate fi rezolvată dacă se consideră că cliticele pronominale se atașează în mod necesar unui nod superior, la GFlex, așa cum se arată în (7). Cliticele pronominale nu se pot atașa mai sus decît GFlex, de exemplu la GNeg sau GComp, probabil datorită faptului că Neg sau Comp ar bloca guvernarea urmei cliticului prin antecedent de către clitic.

2.1.3. Două realizări ale regulii de Deplasare a Flex la Comp: deplasarea de tip V2 și antepunerea lui V

Termenul de „antepunere a lui V" va fi folosit aici pentru regula pe care am adoptat-o mai sus, care deplasează (V)-Flex la Comp și lasă în urmă cliticele (ca în imperativele din limbile romanice; v. (7)). Trebuie să se facă distincția între această regulă și deplasarea de tip V2, care antrenează cliticele:

(8) a. *Ne la verra-t-il pas ?*
b. *N'est-t-il pas parti trop tôt ?*

Potrivit lui den Besten (1977, 1983), Kayne (1983, 1984) și Rizzi și Roberts (1989), exemplele (8)a-b sînt derivate din (9)a-b:

(9) a. *Il **ne la verra** pas*
b. *Il **n'est** pas parti trop tôt.*

Secvențele scrise cu caractere îngroșate se deplasează spre stînga, printr-o regulă de V2 (rezidual). Dar dată fiind ipoteza adjuncției GFlex pe care am propus-o mai sus, aceste secvențe nu sînt dominate de Flex și prin urmare nu ar trebui să poată fi supuse regulii de Deplasare a lui Flex (deoarece ele nu formează un constituent, nu ar trebui să fie accesibile nici unei reguli de deplasare):

---

[6] Desigur, am putea considera că nodul Flex care domină secvența cl-Flex nu este un nod cu ramificare, dar aceasta ar fi mai degrabă o stipulație. Această soluție era adoptată în mod curent pentru o problemă similară pe care o punea ideea că cliticul se atașează la V:

(i)
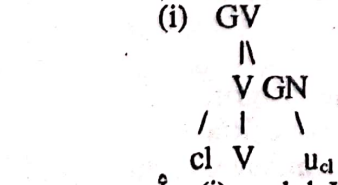

În (i) nodul V' care domină secvența *cl V* trebuie să fie considerat fără ramificare pentru ca cliticul să-și poată c-comanda urma.

(10)

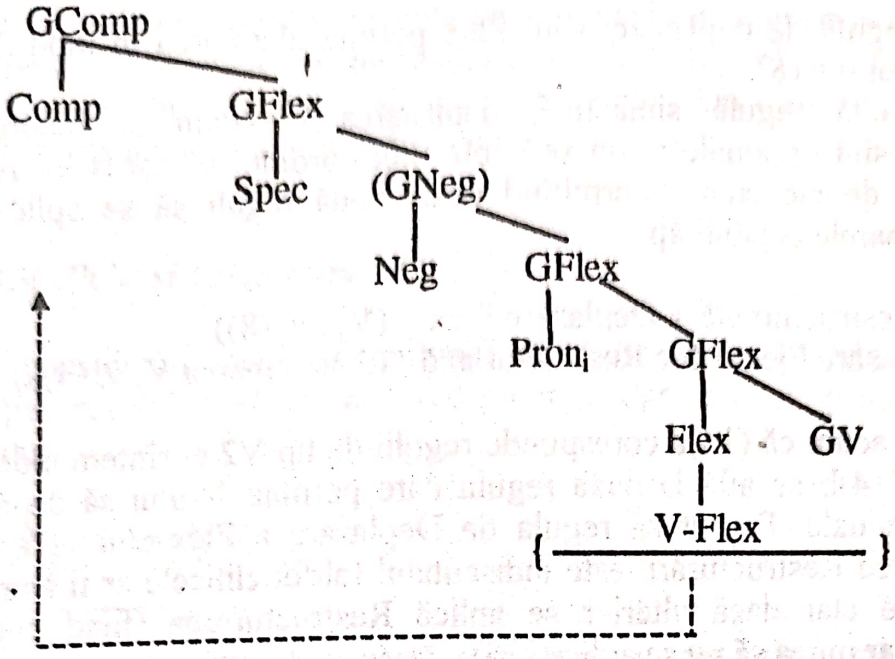

a. *ne la verra il*	u$_{\text{Neg-Pron-V-Flex}}$	*pas*
b. *n'estil*	u$_{\text{Neg- V-Flex}}$	*pas parti*

De observat că problema pe care am menţionat-o aici se pune indepedent de ipoteza adjuncţiei la GFlex, în legătură cu cliticele negative. Într-adevăr, se acceptă în mod curent (v. Zanuttini (1989)) ideea că elementul negativ *ne* este centrul unei proiecţii GNeg şi ia drept complement GFlex (aşa cum se vede în (10)). Potrivit acestei analize, *ne* nu este dominat de către Flex şi ca atare nu ar trebui să fie afectat de regula de Deplasare a Flex.

Un alt aspect al aceleiaşi probleme este existenţa clară a celor două reguli de antepunere a lui V şi V2: dat fiind cadrul foarte general cunoscut drept „Deplasare α", cum se explică faptul că regula de Deplasare a Flex poate opera fie asupra *V+Flex* (pentru antepunerea V), fie asupra *Neg cl V+Flex* (pentru V2)?

Pentru a răspunde la această întrebare, vom introduce regula de Încorporare Restructurantă pe care o formulăm în (12), care depinde de mecanismul de Coindexare Funcţională propus în capitolul 1 şi repetat în (11):

(11) Coindexare Funcţională: Categoriile funcţionale adiacente de tip X° se coindexează.

(12) Încorporare Restructurantă: Categoriile (funcţionale) adiacente de tip X° coindexate sînt combinate într-o singură categorie X°.

Încorporarea Restructurantă va afecta subsecvenţele terminale din (10) care sînt cuprinse între paranteze [x], care din acest moment vor fi reanalizate în categorii de tip X° etichetate Flex:

(13) a. Il [$_{\text{Flex}}$ ne la verra] pas
b. Il [$_{\text{Flex}}$ n'est] pas parti

O aplicare a regulii de deplasare a lui Flex permite derivarea în mod direct a ordinii cuvintelor din (8).

Ca orice altă regulă sintactică, deplasarea Flexiunii şi Încorporarea Restructurantă sînt opţionale şi nu se supun unei ordini; aplicarea lor respectă totuşi condiţia de ciclicitate. Permiţînd celor două reguli să se aplice liber, obţinem următoarele posibilităţi:

(14) a. Înc Restructurantă + Deplasare Flex (V2, v. (8))
b. Deplasare Flex + Înc Restructurantă (Antepunerea V, v. (4)a)

Am arătat pînă acum că (14)a corespunde regulii de tip V2 şi sîntem îndreptăţiţi să credem că (14)b se află la baza regulii care permite V-ului să depăşească cliticele pronominale. Faptul că regula de Deplasare a Flex-ului se aplică în acest caz înaintea Restructurării este indiscutabil (altfel cliticele ar fi antrenate). Totuşi, nu este clar dacă ulterior se aplică Restructurarea (fiind opţională, Restructurarea ar putea să nu se aplice aici).

O problemă de acelaşi ordin apare în ceea ce priveşte secvenţele care nu sînt afectate de deplasarea Flexiunii, de exemplu *tu le vois*. Se aplică Încorporarea Restructurantă în acest caz? Răspunsul ar putea rezida în tipul de legitimare care guvernează cliticele (v. Holmberg (1991), Roberts (1991)):

(15) a. Cliticele sînt legitimate prin încorporare la Flex.[7]
b. Cliticele sînt legitimate prin coindexare cu Flex.

Dacă (15)a este corect, atunci Încorporarea Restructurantă trebuie presupusă, din motive de legitimare (ceea ce propunem noi este diferit de Roberts (1991) şi Kayne (1991) prin faptul că cliticele nu satisfac (15)a prin încorporare directă (adjuncţie) la Flex; mai degrabă ele se ataşează la GFlex şi se supun Încorporării Restructurante la Flex. În mod alternativ, dacă (15)b este suficient, Încorporarea Restructurantă nu este necesară pentru exemplele de tipul *tu le vois* „tu îl vezi". Lăsăm deschisă aici această problemă.

De observat că atît în (15)a, cît şi în (15)b, cliticul trebuie să fie adiacent la Flex deoarece atît Coindexarea Funcţională, cît şi Încorporarea Restructurantă sînt constrînse printr-o condiţie de adiacenţă. Deoarece plasarea cliticelor trebuie să se facă obligatoriu la o poziţie adiacentă, dar nu neapărat *adjunctă* la Flex: un element care este adjunct la GFlex este adiacent la Flex cu condiţia ca GFlex să fie lipsit de Spec. Condiţia privind lipsa Spec care limitează aplicarea Adjuncţiei la GFlex (v. (6)) poate fi privită deci ca o consecinţă a condiţiilor de legitimare care guvernează cliticele.

---

[7] Este binecunoscut faptul că în anumite limbi cliticele nu se grupează în jurul Flex, ci mai degrabă în jurul Comp. Acest lucru sugerează că (15) ar trebui formulat nu doar cu privire la Flex, ci în termeni mai generali, cu privire la centrii funcţionali. Ar fi interesant de aflat dacă variaţia în ceea ce priveşte gazda cliticelor (Flex *vs.* Comp) este corelată cu alte diferenţe între limbi. Cliticele interne GN-ului (sau mai degrabă GDet-ului), pe care nu le studiem aici, sînt acoperite prin sugestia de a extinde (15), deoarece Determinanţii sînt centri funcţionali care guvernează Grupurile Nominale (v. Abney (1987)).

Scanned with OKEN Scanner

Există încă o problemă evidentă pe care încă nu ne-am pus-o în mod direct. Cum poate gramatica să ne asigure că V2 se aplică în interogative şi antepunerea verbului în imperative, infinitive etc.? Un răspuns parţial este legat de condiţia de adiacenţă asupra fuziunii, pe care o vom discuta mai jos.

2.1.4. PCV şi Fuzionare

Să considerăm acum fenomenul de antepunere a verbului. Ipoteza de adjuncţie rezolvă problema excorporării, dar nu şi problema încălcării PCV-ului:

(16) ◊ *regarde$_i$ le e$_i$*

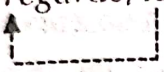

Aşa cum o arată rombul, această reprezentare este nelegitimă dacă acceptăm definiţia PCV-ului propusă de Rizzi în termenii minimalităţii relativizate (v. secţiunea 1.4.3. în capitolul 1): cliticul este o categorie X° şi ca atare blochează guvernarea de către antecedent a urmei de (V-)Flex lăsate de ridicarea (V-)Flex. A se nota că prin Coindexarea Funcţională cliticul este coindexat cu Flex independent de Fuzionare (de exemplu, în (16)); dar în ciuda acestei coindexări putem considera că în (16) cliticul este un element care blochează, probabil datorită indicelui pe care îl poartă (coindexarea funcţională ar trebui să ataşeze un indice funcţional, dar nu ar fi în măsură să şteargă indicii originali ai diferitelor categorii X° adiacente).

Încălcarea PCV-ului poate fi evitată dacă se aplică Fuzionarea (v. capitolul 1): cliticul îşi părăseşte poziţia sa de adjuncţie GFlex şi se încorporează în Flex prin adjuncţie, aşa cum se arată în (17):

(17) regarde$_i$-le$_k$ e$_k$ e$_i$

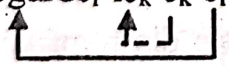

Ca o consecinţă a adjuncţiei la Flex, cliticul nu mai contează ca un element X° distinct de Flex[8] şi de aceea nu mai blochează guvernarea de către antecedent. Trebuie să acceptăm că urma cliticului lăsată de fuzionarea acestuia (v. e$_k$ în (17)) este invizibilă pentru guvernarea de către antecedent.

Conform explicaţiei propuse, Deplasarea Flex-la-Comp este o condiţie suficientă pentru Fuzionare: structura rezultată din Deplasarea Flex-la-Comp este în mod obligatoriu un punct de plecare pentru Fuzionare, deoarece, dacă Fuzionarea nu s-ar aplica, ar apărea o încălcare a PCV-ului:

---

[8] Imposibilitatea deplasării verbului pe deasupra cliticului negativ poate fi datorată faptului că acest clitic nu se poate încorpora în verb, ceea ce se poate datora faptului că Neg este un centru care proiectează o categorie funcţională, spre deosebire de cliticele pronominale; se poate invoca de asemenea o constrîngere care ar cere ca Neg să c-comande Timpul la nivelul S-structurii (v. Laka (1989)).

Scanned with OKEN Scanner

(18) a. $V+I\ [_{GFlex}\ cl\ [_{GFlex}\ u_{V+I}]]$ (Deplasarea Flex-la-Comp)

b. $V+I+cl\ [_{GFlex}\ t_{cl}\ [_{GFlex}\ u_{V+I}]]$ (Fuzionare)

Deoarece Fuzionarea se aplică în mod obligatoriu, Încorporarea restructurantă devine inoperantă. Prin urmare, derivarea din (19) este conformă principiilor generale ale gramaticii, care exclud derivarea din (14)b:

(19) Deplasare Flex + Fuzionare (antepunerea V)

Potrivit propunerilor făcute mai sus, Deplasarea Flex-la-Comp nu este o condiție necesară pentru Fuzionare: teoretic, Fuzionarea se poate aplica în absența regulii de deplasare Flex-la-Comp. Vom considera totuşi că acest lucru nu este posibil. Motivul ar putea fi Principiul de Economie al lui Chomsky (1989): dacă nimic nu obligă Fuzionarea, aceasta nu se aplică. Este necesar să se facă o dinstincție clară între Fuzionarea sintactică descrisă aici şi Fuzionarea fonologică ce se poate aplica în absența Deplasării Flex-la-Comp (v. Marantz (1988)).

În încheierea acestei secțiuni, este util să comparăm Fuzionarea şi Încorporarea restructurantă. Efectul Încorporării restructurante este reanalizarea configurației ierarhice care conține cliticul într-un constituent X° unic; totuşi cliticul rămîne în poziția în care s-a aşezat (prin aşezarea cliticului). Fuzionarea, pe de altă parte, este legată de deplasarea cliticului în afara poziției de adjuncție (la) GFlex. Ca o consecință a Fuzionării, cliticul devine nedisociabil de Flex (nu mai poate fi lăsat în urmă prin aplicări succesive ale regulii de Deplasare a Flexiunii). Prin urmare, cliticul primeşte statutul de morfem legat „derivat", adică un morfem care este legat în cursul derivării. A se compara cu afixele, care prezintă o poziție subcategorizată morfologic; ele sînt, prin urmare, morfeme legate „în bază" (sînt definite ca morfeme legate încă din Lexicon). Un alt caz este reprezentat de cliticele care se ataşează direct la Flex (v. cliticele adverbiale din română) şi care, prin urmare, nu pot fi lăsate în urmă după Deplasarea Flexiunii (aşa cum s-a discutat mai sus, în legătură cu excluderea excorporării).

Potrivit analizei noastre, exemplul (16) ilustrează disocierea făcută de Chomsky (1989) între Constrîngerea de Deplasare a Centrului (CDC) şi PCV: în (16) Deplasarea Flexiunii încalcă CDC (deoarece poziția X° ocupată de clitic este depăşită de antepunerea V), dar se respectă PCV-ul, datorită fuzionării cliticului.

2.1.5. Condiția de adiacență asupra Fuzionării

Pentru a preciza constrîngerile care guvernează antepunerea V şi fuzionarea cliticului, vom considera că un element lexical X intervine între Comp şi GFlex; după antepunerea V față de Comp rezultatul este (20), care este nelegitim, deoarece cliticul blochează guvernarea prin antecedent a urmei verbului:

Scanned with OKEN Scanner

(20) ◊ V-Flex-cl X u_{cl} $u_{V\text{-}Flex}$

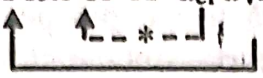

Această încălcare poate fi evitată dacă cliticul se poate deplasa pentru a se ataşa la V-Flex pe deasupra lui X. Vom considera că Fuzionarea este supusă unei constrîngeri de adiacenţă, ceea ce exclude această derivare:

(21) Fuzionarea se aplică numai între elemente adiacente.

Condiţia de adiacenţă asupra Fuzionării are drept consecinţă indirectă o constrîngere asupra poziţiei de antepunere a verbului: deoarece regula antepunerii verbului se poate aplica doar dacă fuzionarea cliticelor se poate aplica la rîndul ei, verbul antepus trebuie să se aşeze în poziţia aflată imediat la stînga cliticului; antepunerea V-ului este deci strict locală; poate depăşi numai cliticul.

Localitatea strictă a antepunerii V-ului poate explica de ce această regulă se aplică în cazul imperativelor din limbile romanice, spre deosebire de alte moduri personale. Există într-adevăr o caracteristică frapantă care distinge imperativele, şi anume faptul că ele nu au subiecte preverbale realizate. Se ridică întrebarea dacă nu există o poziţie sintactică preverbală pentru subiectele vide din imperative. Vom considera că verbele la imperativ nu sînt precedate de un subiect nul vizibil pentru regulile sintactice[9] (lucru relevant în special pentru limbile SVO) şi vom lăsa deschisă problema alegerii altor ipoteze mai precise privind natura exactă a subiectelor imperativelor. Fiind invizibile pentru sintaxă, subiectele imperativelor nu deranjează localitatea strictă cerută de regula antepunerii V-ului. (23) este reprezentarea la nivelul S-structurii pentru (22):

(22) regarde-le

(23) [$_{Comp}$ regarde$_i$-le$_k$] [$_{GFlex}$ u_k u_i]

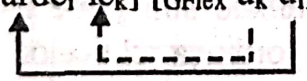

Exemple ca (24)a-b ridică o problemă interesantă pentru adiacenţă. În aceste exemple verbul a depăşit două clitice pronominale:

(24) a. *dă-i-l*
b. *trimite-mi-o*

Care este derivarea pentru aceste exemple: V depăşeşte amîndouă cliticele dintr-o dată sau se aşază mai întîi într-o poziţie intermediară? Cea de-a doua

[9] Amintim cititorului binecunoscutele diferenţe dintre categoriile vide: PRO nu este vizibil pentru regula contracţiei de tipul *want to-wanna* (v. Jaeggli (1980)), dar urmele *wh* sînt vizibile pentru această regulă.

Scanned with OKEN Scanner

ipoteză este probabil incorectă deoarece nu există nici o poziție intermediară pentru verb. Conform primei ipoteze, pe de altă parte, trebuie să înțelegem ce permite celor două clitice să se încorporeze; datorită cerinței de adiacență, cel de-al doilea clitic nu poate fuziona cu verbul conjugat. Această problemă este rezolvată dacă acceptăm că secvențele de clitice pronominale sînt structuri plate, dominate de un singur nod care se atașează la GFlex:

(24') a.

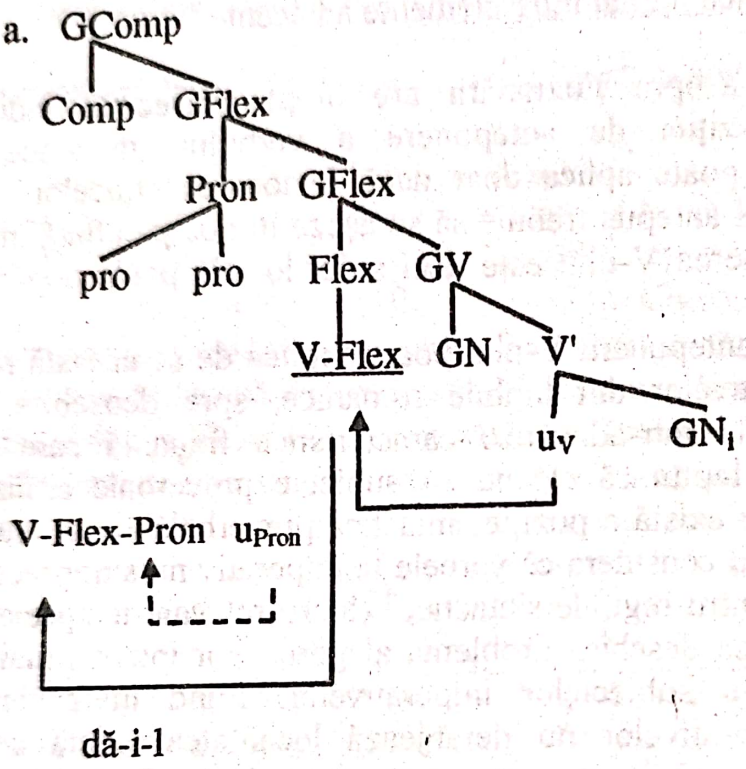

Dată fiind configurația din (24'), antepunerea verbului depășește o singură poziție clitică, iar fuzionarea cliticelor în cazul secvenței de două pronume *i-l* se aplică sub adiacență.

Ipoteza că secvențele de clitice pronominale sînt plate este coroborată de diversele idiosincrazii care caracterizează ordinea cliticelor pronominale: în (25)a cliticul acuzativ precedă cliticul dativ, iar în (25)b se poate observa ordinea inversă:

(25) a. *Je le lui dirai.*
b. *Je te le dirai.*

Atîta timp cît nu putem găsi o explicație sintactică pentru această distribuție, putem presupune că secvențele de clitice pronominale nu sînt structurate ierarhic. Variația ordinii lineare a acestora se datorează, probabil, proceselor de linearizare din Componentul Morfologic[10] (v. Bonet și Alsina (1991)).

[10] În ceea ce privește existența unui Component Morfologic care leagă FF de Fonologie, v. Halle (1989).

CONCLUZII

Teoria cliticizării pe care o propunem aici se bazează pe (a) adjuncţia la GFlex, (b) Deplasarea Flexiunii, (c) Încorporarea restructurantă, (d) Fuzionare. Considerînd că aceste reguli se aplică în mod liber, putem explica fără stipulaţii de ce regula de Deplasare a Flexiunii poate deplasa elemente X° diferite, şi anume fie *cl-V-flex*, fie doar *V-Flex*. Etichetele de V2 şi de antepunere a verbului folosite aici în mod convenţional nu denumesc două reguli distincte, ci mai degrabă două derivări distincte: Încorporarea restructurantă + Deplasarea Flexiunii şi Deplasarea Flexiunii + Fuzionare. Proprietatea comună a acestor două derivări (în ambele cazuri poziţia de aşezare a elementului deplasat este Comp) se datorează unei constrîngeri generale asupra regulii de Deplasare a Flexiunii, şi anume Deplasarea de la centru-la-centru (v. Travis (1984), Baker (1988) şi Chomsky (1986b)): verbul, ca şi secvenţa *clitic-V*, este un constituent X°, care se poate deplasa doar spre poziţia X° imediat superioară, care este Comp. Faptul că această poziţie este poziţia ţintă atît pentru antepunerea V-ului, cît şi pentru deplasarea de tip V2 explică de ce în cazul general aceste reguli se aplică în propoziţiile principale, dar nu în cele subordonate[11]. Proprietăţile divergente ale V2 şi ale antepunerii V sînt o consecinţă a aplicării Încorporării restructurante, pe de o parte, şi a Fuzionării, pe de altă parte.

Aceste două derivări au drept rezultat două tipuri distincte de clitice *sintactice*. Amîndouă se supun cerinţei de legitimare prin încorporare (sau prin adjuncţie la Flex), dar o satisfac în mod diferit: (a) cliticele preverbale sînt plasate într-o poziţie de adjuncţie la GFlex şi se încorporează la verbul conjugat prin Încorporare restructurantă, un proces care transformă (26)a în (26)b; (b) cliticele postverbale sînt clitice *fuzionate*: ele se deplasează în afara poziţiei de adjuncţie la GFlex şi fuzionează cu verbul conjugat antepus:

(26) a. Comp... $[_{GFlex}$ cl $[_{GFlex}$ V-Flex $[_{GV}$ $u_V]$
b. Comp... $[_{GFlex}$ $[_{Flex}$ cl V-Flex $[_{GV}$ $u_V]$ (Încorporare Restructurantă)
c. $[_{Comp}$ V-Flex-cl] $[_{GFlex}$ u_{cl} $[_{GFlex}$ $u_{V\text{-}Flex}]]]$ (Fuzionare)

Dincolo de poziţiile diferite pe care le ocupă faţă de verb, cele două tipuri de clitice prezintă o seamă de alte diferenţe corelate, care sînt direct explicate prin cele propuse aici: (a) spre deosebire de cliticele cu restructurare, cliticele fuzionate nu pot fi lăsate în urmă datorită aplicării succesive a regulii de Deplasare a Flex; (b) coordonarea cliticelor de fuzionare este imposibilă, în timp ce coordonarea cliticelor preverbale este marginal acceptabilă: (c) în secţiunea 2.3.4. de mai jos se va arăta că Fuzionarea are un efect important asupra formei fonologice a cliticelor româneşti.

[11] Ultima posibilitate apare, totuşi, în cazurile în care verbul din propoziţia principală este subcategorizat pentru un complement al cărui centru este Flex (pentru această propunere v. şi Rizzi şi Roberts (1989)), şi acest lucru se întîmplă cu aûxiliarele din română (v. capitolul 1 şi secţiunea 2.4. mai jos).

Scanned with OKEN Scanner

Înainte de a continua examinarea cliticizării din română, trebuie să observăm că nici datele analizate aici, nici alte date pe care le cunoaştem nu ne pot ajuta să decidem dacă adjuncţia la GFlex este o adjuncţie la nivelul bazei sau una obţinută prin deplasare. Este clar că, chiar dacă cliticele pronominale sînt generate direct în bază într-o poziţie de adjuncţie la GFlex, trebuie să acceptăm că există o categorie vidă într-o poziţie A, ceea ce dă seamă de proprietăţile de subcategorizare ale acestora. Prin urmare, la nivelul S-structurii nu există nici o diferenţă între cele două posibilităţi.

Să mai adăugăm că adjuncţia la nivelul bazei ar trebui acceptată dacă dorim să păstrăm ideea că deplasarea unui centru nu poate recurge la adjuncţie; Plasarea Cliticelor este într-adevăr singura regulă care nu se supune acestei constrîngeri.

2.2. Cliticele româneşti

Sistemul clitic al românei este mai bogat decît al celorlalte limbi romanice: pe lîngă cliticele pronominale, această limbă dispune şi de clitice adverbiale (altele decît adverbul de negaţie, care se găseşte în toate limbile romanice) şi de conjuncţii clitice (a se vedea *a* pentru infinitiv şi *să* pentru conjunctiv, discutate în capitolul 3); mai mult, auxiliarele din limba română au statut de clitice verbale.

Toate aceste elemente au aceeaşi distribuţie, şi anume se grupează în jurul verbului conjugat. (27)-(28) sînt cele două secvenţe maximale posibile în limba română; în cazul în care unul sau mai multe elemente nu se realizează, ordinea relativă a celorlalte elemente nu este afectată:

(27) a. Comp - Neg - Pron - Adv - Aux_2 - V
să nu o mai fi văzut
b. *a nu o mai fi văzut*

(28) Neg - Pron - Aux_1 - Adv - Aux_2 - V - Pron[12]
a. *nul ar mai fi întrebat*
b. *nu ar mai fi întrebat-o*

Ordinea din (27) caracterizează timpurile simple. De notat că singurii complementizatori clitici din română sînt *să* şi *a*, pentru conjunctiv şi respectiv pentru infinitiv. În capitolul 3, vom propune o explicaţie pentru faptul că în propoziţiile la indicativ din română complementizatorul nu este un clitic.

Secvenţa din (28) diferă de cea din (27) din două puncte de vedere, despre care vom arăta că sînt corelate: apare Aux_1 şi cliticul de feminin singular *o* este postverbal. Toate celelalte clitice apar în poziţie preauxiliară,

[12] Pentru a da o descriere completă, am inserat Aux_2, dar în secţiunea 1.6. am arătat că *fi* nu se comportă ca un clitic, ci mai degrabă ca o parte a unui morfem discontinuu, generat direct sub Flex. Distribuţia lui *fi*, care a fost discutată în detaliu în secţiunea 1.6., va fi lăsată deoparte aici.

Scanned with OKEN Scanner

În acest punct al discuţiei noastre, secvenţele din (27) şi (28) par a nu avea nici o legătură una cu cealaltă; vom arăta că ele se bazează pe aceeaşi configuraţie, iar diferenţele dintre ele se datorează regulii de Deplasare a Flexiunii care se aplică în (28), dar nu în (27).

2.2.1. Derivarea ordinii lineare din structura ierarhică

Ordinea lineară strictă din (27) nu trebuie stipulată (ca în cadrele de tip „template morphology"), ci poate fi dedusă cu ajutorul unor principii şi al unor condiţii generale de bună formare. Astfel, poziţia relativă a nodurilor Neg, Flex şi Comp se poate explica prin condiţiile de guvernare care trebuie satisfăcute între aceste categorii funcţionale şi proiecţiile acestora: în multe limbi centrul Neg guvernează un constituent GFlex, iar GNeg este el însuşi guvernat de Comp (vezi Zanuttini (1989)). De aici, structura din (29):

(29)

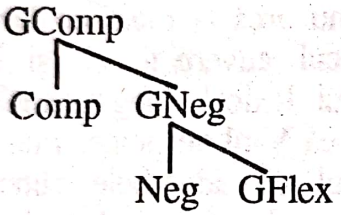

Configuraţia din (29) este aceeaşi pentru toate limbile romanice (sub nodul Neg în franceză se află *ne*, iar în română *nu*). Singura particularitate a limbii române este faptul că elementele complementizatoare ale modurilor infinitiv şi conjunctiv (*a* şi *să*) se comportă ca nişte clitice.[13]

În secţiunea anterioară am adus argumente în favoarea ideii că pronumele clitice din limbile romanice se ataşează la GFlex. Această ipoteză ar putea rezolva două probleme: (a) faptul că pronumele clitice pot fi lăsate în urmă atunci cînd se aplică deplasarea Flex-la-Comp; (b) condiţia de c-comandă între clitic şi urma sa. Nimic altceva nu trebuie adăugat cu privire la cliticele pronominale din română (pentru proprietăţile fonologice ale acestora, vezi secţiunea 2.3.).

Existenţa cliticelor adverbiale constituie o particularitate a limbii române, dar comportamentul sintactic al acestora rezultă fără nici o stipulare specială din teoria generală a cliticelor prezentată mai sus. Avînd în vedere că cliticele adverbiale nu leagă nici o urmă, distribuţia acestora nu este constrînsă de condiţia de c-comandă. Aceste clitice sînt libere să se ataşeze nodului Flex. Următoarele exemple arată că verbul însuşi nu poate fi un suport pentru clitice, în general, şi pentru cliticele adverbiale în particular:

(30) a. *îl mai văd*
**mai îl văd*

[13] După cum s-a arătat în capitolul 3, acest lucru se explică prin faptul că în română poziţia canonică a subiectului este (Spec,GV); rezultă că (Spec,GFlex) nu este o poziţie A, ceea ce înseamnă că nodul Comp este ataşat secvenţei Neg V-Flex şi că Restructurarea şi Încorporarea sînt posibile.

Scanned with OKEN Scanner

b. **pot mai vedea*
mai pot vedea
c. **pot îl vedea*
îl pot vedea

Exemplele din (30)a arată că poziția cliticelor adverbiale este intermediară, între cliticele pronominale și verb. Dată fiind ipoteza că cliticele pronominale se atașează la nodul GFlex, ordinea lineară din (30)a este compatibilă cu două poziții posibile pentru adverb: o poziție atașată nodului GFlex și una atașată verbului. Caracterul negramatical al exemplului din (30)b ne ajută să alegem una dintre cele două posibilități; dacă adverbele clitice s-ar putea atașa direct verbului (așa cum s-a propus de către Rivero (1988)a), exemplele de tipul celui din (39)b ar trebui să fie gramaticale. Dacă în schimb acceptăm ipoteza că cliticele adverbiale se atașează în mod obligatoriu la nodul Flex, atunci negramaticalitatea exemplului din (30)b s-ar putea explica prin faptul – motivat în mod independent (vezi secțiunea 1.4. și mai jos) – că verbul *a putea* subcategorizează un complement de tip GV: infinitivul din (30)b-c este cu adevărat scurt, în sensul că verbul nu urcă la Flex, ci rămîne în interiorul GV-ului: în absența nodului Flex, cliticul adverbial, ca și cliticul pronominal (vezi (30)c) nu se poate atașa verbului lexical. Negramaticalitatea exemplului din (30)b ne obligă astfel să presupunem că V-ul nu poate fi un suport pentru cliticele adverbiale. Trebuie subliniat faptul că adverbele clitice sînt singurele care ar putea fi considerate ca fiind atașate direct verbului, și aceasta pentru următoarele motive: (a) acestea se află la distanța cea mai mică de verb (de cîte ori un clitic pronominal este prezent, ordinea *Pron Adv V* este obligatorie, iar *Adv Pron V* este exclusă); (b) cliticele adverbiale sînt antrenate de deplasarea Flex-la-Comp (vezi discuția din secțiunea 2.3.1. de mai jos). Concluzia, așadar, este că nici un clitic nu se poate atașa direct la verb.

Pe baza observațiilor anterioare putem spune că ordinea lineară dată în (27) se bazează pe configurația ierarhică din (31); nu am luat în considerare Aux_2, care a fost discutat în capitolul 1:

(31)

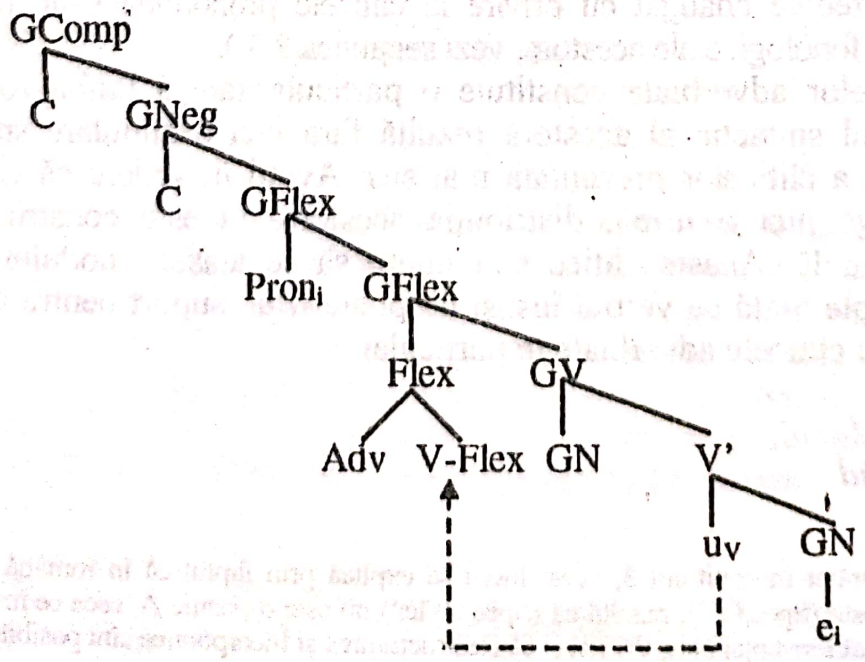

Pentru a sintetiza, ordinea lineară din (27) nu trebuie stipulată; aceasta derivă din structura ierarhică ce se poate obţine direct prin reguli sintactice şi prin ataşarea cliticelor pronominale şi adverbiale la GFlex şi respectiv la Flex. În secţiunea care urmează vom arăta că structura din (31) poate explica diferitele reordonări ale unei secvenţe de clitice.

Această analiză poate fi comparată cu abordările lexico-morfologice, care nu fac decît să stipuleze poziţii structurale diferite pentru fiecare clitic (aşa cum se procedează în morfologia configurațională); dincolo de natura lor non-explicativă, astfel de abordări duc în mod eronat la concluzia că secvenţele de clitice nu pot fi reordonate de către regulile sintactice (în ipoteza în care „cuvintele" nu sînt accesibile regulilor sintactice). Aceleaşi dezavantaje pot fi observate şi în cazul unei teorii „sintactice" a cliticelor care ar considera că grupurile de clitice sînt constituenţi plaţi generaţi sub un nod CL ataşat nodului Flex în sintaxă:

(32)

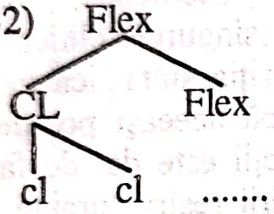

O astfel de structură nu ar putea explica asimetriile discutate mai sus între cliticele adverbiale şi cele pronominale din română (ordinea V-cl este posibilă în anumite contexte bine definite pentru cliticele pronominale, dar nu şi pentru cele adverbiale). Avem nevoie de o teorie care să atribuie grupurilor de clitice o structură *ierarhică* (cu menţiunea că în interiorul secvenţei de clitice există într-adevăr o secvenţă plată, şi anume secvenţa cliticelor pronominale; vezi discuţia referitoare la exemplele (24)).

Structura ierarhică din (31) va fi supusă Încorporării Restructurante şi Fuzionării dacă sînt respectate condiţiile generale propuse în secţiunile anterioare.

2.2.2. O definiţie a cliticelor

În concluzia acestei prezentări a cliticelor din română, vom încerca să definim noţiunea de „clitic sintactic" (care nu trebuie confundată cu noţiunea de clitic *fonologic*), în sensul că vom încerca să identificăm numitorul comun al elementelor clitice aparţinînd diferitelor categorii sintactice, cum ar fi substantivul, adverbul şi verbul:

(33) Un clitic sintactic este un element legitimat prin Coindexare funcţională/Încorporare restructurantă în Flex.

Dată fiind condiţia de adiacenţă asupra Coindexării funcţionale/Încorporării restructurante în Flex, (33) impune ca toate cliticele sintactice să fie adiacente nodului Flex. Aceasta nu înseamnă că orice fel de Flex este un suport adecvat

Scanned with OKEN Scanner

pentru clitice; în secțiunea 1.3.2. se sugerează că pentru a putea funcționa ca suport pentru clitice, Flex trebuie să declanşeze deplasarea V la Flex (cu alte cuvinte, o Flexiune care este un suport pentru clitice nu poate fi supusă operației de Coborîre a afixelor).

Cliticele diferă între ele prin modul în care satisfac condiția (33): (a) Neg este un centru funcțional care subcategorizează un GFlex fără Specificator; Comp este un centru funcțional care subcategorizează un GNeg (în secțiunile care urmează vom arăta că auxiliarele clitice subcategorizează un anumit tip de GComp); (b) cliticele pronominale se ataşează unui GFlex fără Specificator; (c) cliticele adverbiale se ataşează nodului Flex. Astfel, se pare că există o diferență importantă între cazul (a) şi celelalte două: categoriile funcționale de tipul Comp şi Neg sînt clitice, dar acestea nu sînt inserate prin operația de Plasare a cliticelor într-o poziție adjunctă, ci sînt centri sintactici care selectează complemente. Rezultă că adjuncția (fie la GFlex, fie la Flex) nu poate fi considerată ca o proprietate definitorie pentru clitice. De asemenea, cliticele sintactice nu prezintă în mod necesar perechi non-clitice (singurele clitice care prezintă astfel de perechi sînt cele pronominale). Nu poziția sintactică *per se* este cea care defineşte cliticele: conjuncțiile clitice ocupă aceeaşi poziție cu conjuncțiile non-clitice; statutul de clitice al unor conjuncții este dat de faptul că acestea sînt supuse Coindexării funcționale/ Încorporării restructurante (dat fiind faptul că acestea sînt adiacente verbului cu Flexiune, spre deosebire de conjuncțiile non-clitice, care sînt despărțite de Flex prin (Spec, Flex)).

2.3. Regula de antepunere a verbului şi de fuzionare a cliticului în română

În această secțiune vom discuta pe scurt cîteva fenomene care, deşi sînt specifice limbii române, pot fi explicate cu uşurință în cadrul general al teoriei propuse mai sus.

2.3.1. Cliticele adverbiale şi antepunerea verbului

Comparați (34) cu (35):

(34) a. *spune-mi*
b. *dă-mi-l*

(35) a. *mai spune-mi*
b. **spune(-mi) mai*
c. **spune-mai-(mi)*

Contrastul dintre (34)a-b şi (35)b-c poate fi înțeles dacă presupunem structura din (31), în care cliticele adverbiale se ataşează nodului Flex, iar cliticele pronominale se ataşează la GFlex. Dată fiind structura din (31), o regulă ca

aceea de „Deplasare (V-)Flex la Comp" va lăsa cliticele pronominale în urmă şi va antrena cliticele adverbiale (vezi (35)a). Se explică astfel negramaticalitatea exemplelor (35)b-c, care prezintă clitice adverbiale postpuse. De menţionat că nu putem invoca o constrîngere asupra numărului de clitice postverbale: după cum indică parantezele, exemplele sînt negramaticale dacă suprimăm cliticul pronominal (mai mult, în poziţie postverbală pot rămîne chiar şi mai multe clitice *pronominale*, ca în (34)b). În (36) este reprezentat numai segmentul structural relevant:

(36)

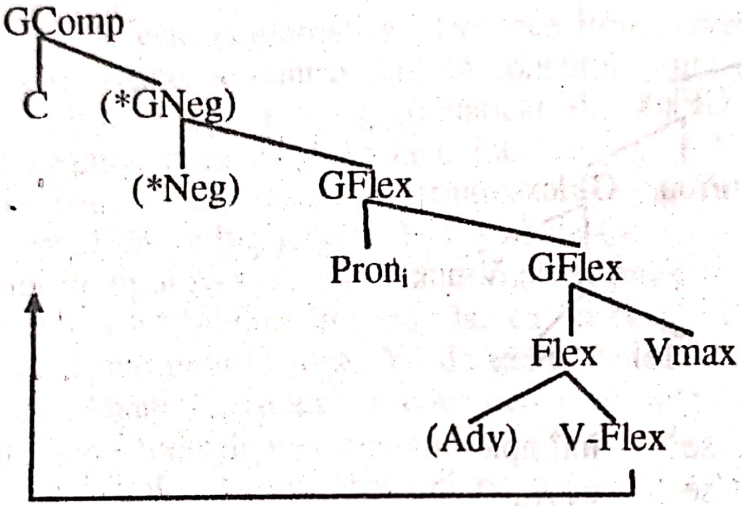

(34) a. spune mi uV-Flex
b. dă mi-l uV-Flex

(35) a. mai spune mi uAdv V-Flex

Comportamentul sintactic al cliticelor adverbiale din română ni se pare deosebit de semnificativ pentru teoria încorporării: elementele care se ataşează nodului Flex însuşi nu pot fi lăsate în urmă atunci cînd Flex se deplasează la Comp. Datele din (35)a-c arată acest lucru numai dacă se poate demonstra: (a) că cliticele adverbiale nu se ataşează nodului Flex însuşi (dacă ar fi aşa, exemplele din (35)a-c nu ar demonstra nimic cu privire la Deplasarea Flexiunii); (b) că Deplasarea Flexiunii are într-adevăr loc (altminteri, cliticul adverbial ar ocupa pur şi simplu poziţia sa iniţială). Punctul (a) a fost deja demonstrat mai sus (vezi discuţia asupra exemplelor din (30); cît despre (b), Deplasarea Flexiunii este evidentă, dată fiind poziţia postverbală care caracterizează cliticele pronominale din (34)a-b.

2.3.2. Deplasarea Flex are ca ţintă Comp

Construcţia ilustrată în (37)b constituie o confirmare interesantă a ipotezei lui den Besten conform căreia Comp este ţinta Deplasării Flex, ceea ce explică inversiunea V-cl:

Scanned with OKEN Scanner

(37) a. *Să se întîmple ce s-o întîmpla.*
b. *Întîmplă-se ce s-o întîmpla*

În (37)b *să* este obligatoriu absent, ceea ce poate fi explicat dacă acceptăm că *să* este un complementizator (vezi capitolul 3) şi că ţinta antepunerii verbului este Comp:[14]

(38)

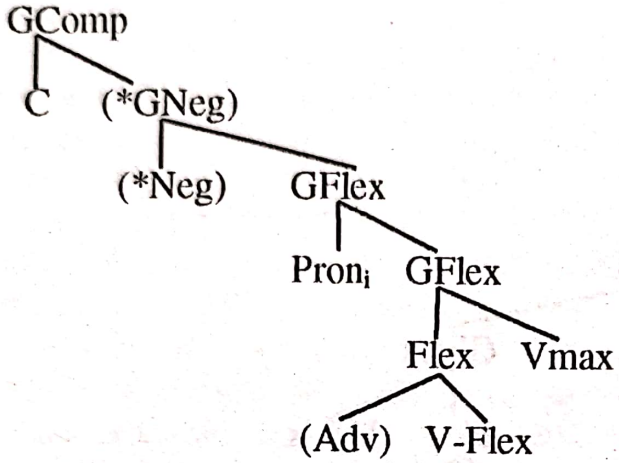

a. să se întîmple
b. întîmplă se $u_{V\text{-}Flex}$

Paradigma din (37) verifică de asemenea condiţia de localitate asupra antepunerii verbului. Într-adevăr, este evident că una dintre proprietăţile particulei *să* este aceea că poate fi despărţită de verb numai de către cliticele pronominale (vezi (37)a), de auxiliarul *fi* (vezi conjunctivul perfect) şi de către adverbul negativ; nici o categorie maximală GX nu poate apărea între *să* şi verb, nici chiar subiectul (vezi capitolul 3). Antepunerea verbului nu se poate aplica în propoziţii negative la modul conjunctiv (aşa cum nu se poate aplica nici în imperative negative) şi nici în propoziţii cu verbe la modul conjunctiv perfect (din motive mai puţin clare). Deplasarea prin care se obţin conjunctivele „inversate" (vezi (37)b) lasă astfel în urmă numai cliticele pronominale; astfel, condiţia de adiacenţă asupra Fuzionării este satisfăcută (să nu uităm că Fuzionarea este obligatorie pentru a evita o încălcare a PCV-ului.

[14] Regula de deplasare a V propusă de Rivero (1988a) diferă de cea propusă de noi în sensul că presupune un pas intermediar, o poziţie denumită Flex. De menţionat că poziţia Flex presupusă de Rivero, care domină elementul *să*, corespunde lui Comp în structura propusă de noi. Diferenţa nu este totuşi numai de ordin terminologic: Rivero postulează două poziţii, Comp şi Flex, în timp ce noi postulăm doar o singură poziţie; în analiza noastră, V ajunge în poziţia lui *să* în (37)b; la Rivero, verbul trece prin această poziţie, dar nu rămîne acolo. Nu este clar ce fel de teste empirice ar putea diferenţia între cele două ipoteze, avînd în vedere că ambele analize duc la concluzia că elemente ca *să* vor lipsi din construcţiile în care verbul este antepus (în analiza de faţă pentru că aceasta este poziţia ţintă a mişcării, în analiza propusă de Rivero pentru că această poziţie este o poziţie intermediară).

Scanned with OKEN Scanner

2.3.3. Negaţia

Distribuţia cliticelor în imperativele afirmative şi negative poate fi analizată ca o consecinţă a PCV-ului:

(39) a. *trimite$_i$-l e$_i$ acasă*[15]
b. *nu-l trimite*
c. **nu trimite$_i$-l ei*
d. **trimite$_i$ nu-l ei*

Exemplul (39)c este negramatical deoarece între adverbul negativ şi clitic nu există nici o poziţie de centru care să constituie ţinta deplasării verbului (vezi (36)); exemplul (39)d este negramatical deoarece a fost sărit un centru, adverbul negativ, ceea ce duce la o încălcare a PCV-ului: particula negativă este un centru care blochează guvernarea urmei verbului de către antecedentul acesteia, adică de verbul ridicat. Procesul de Coindexare Funcţională se aplică secvenţelor de tipul *Neg V+Flex*, nu numai grupului V+Flex. Efectul de blocare indus de Neg (39)d indică în mod clar că un centru intermediar X° blochează guvernarea urmei unui element Y° de către antecedentul său, chiar dacă X° şi Y° sînt coindexaţi funcţional. Fuzionarea este singura strategie de salvare a structurii; negramaticalitatea exemplului (39)d indică faptul că Neg nu poate fuziona cu verbul antepus, probabil pentru că acesta trebuie să îşi păstreze statutul de centru al grupului GNeg. Parantezele din jurul grupului GNeg şi al centrului Neg din (36) şi (39) sînt menite să indice faptul că centrul negativ este obligatoriu absent atunci cînd se aplică antepunerea verbului.

Fie exemplul din (40):

(40) *Negăsindu$_i$-l e$_i$ acasă...*

Particularitatea acestui exemplu constă în faptul că adverbul negativ (de remarcat că forma fonologică a acestui element este diferită de cea a elementului negativ *nu*) este antrenat în deplasarea de antepunere a verbului[16]; astfel, guvernarea de către antecedent nu este blocată şi exemplul este gramatical. Derivarea exactă a exemplului din (40) nu este relevantă; putem adopta una dintre următoarele posibilităţi: (a) *ne* este generat într-o poziţie

---

[15] Imperativele precedate de o conjuncţie acceptă un clitic înaintea lor (după cum este indicat de liniuţa despărţitoare, în (i) între conjuncţie şi clitic poate avea loc o cliticizare fonologică; aceasta este o proprietate generală a cliticelor din română, vezi secţiunea 2.3.4.); cliticul poate ocupa de asemenea poziţia standard postverbală:
(i) *ia-l şi-l du*
ia-l şi du-l
(ii) *ia-ne şi ne du*
ia-ne şi du-ne

[16] Ipoteza noastră este că această deplasare are ca ţintă poziţia Comp, ca şi în cazul general (vezi imperativele din română). A se compara cu Rivero (1988a) care presupune că gerunziile din română urcă pînă la poziţia denumită Flex (care este diferită de Acord/Timp), care este şi poziţia structurală a particulelor de infinitiv şi conjunctiv din română (vezi nota 14 de mai sus).

Scanned with OKEN Scanner

ataşată nodului Flex însuşi, la fel cu celelalte clitice adverbiale (*mai, cam, şi* etc.); regula care deplasează Flex se aplică secvenţei dominate de către cel mai înalt nod Flex, ceea ce înseamnă că această deplasare îl antrenează pe *ne*, la fel ca şi pe celelalte clitice adverbiale (vezi *nemaigăsindu-l acasă)*; (b) *ne* este generat în aceeaşi poziţie ca *nu*, adică sub nodul Neg°, un centru care subcategorizează o proiecţie a nodului Flex; *ne* este specificat ca prefix, cu alte cuvinte, *ne* este subcategorizat morfologic pentru o poziţie verbală în care se deplasează Verbul Flexionat (o deplasare care lasă în urmă cliticele pronominale); constituentul rezultant se deplasează apoi către Comp.[17]

2.3.4. Forma fonologică a cliticelor pronominale din română: procliză, encliză şi fuzionare

Pronumele clitice din (41) diferă de corespondentele lor non-clitice atît prin forma fonologică, cît şi prin distribuţie[18]: pronumele non-clitice obiect direct sau indirect (*pe mine/tine/el/ea; mie/ţie/lui)* apar în contexte caracteristice pentru GN-uri, spre deosebire de clitice, care precedă obligatoriu verbul:

(41) a. *Ion mă/ te/ îl/ o/ ne/ va/ îi/ le apreciază.*
b. *Ion îmi/ îţi/ îi/ ne/ va/ le scrie.*

Secvenţele *cl-V* din (41) ilustrează binecunoscutele proprietăţi (Kayne (1975)) care indică faptul că cele două elemente alcătuiesc un constituent de tip cuvînt (mai precis un constituent X° obţinut prin Încorporare restructurantă). De remarcat totuşi că cliticele din (41) nu satisfac definiţia din (42):

(42) Un clitic fonologic şi suportul său constituie o entitate caracterizată ca un cuvînt din punct de vedere fonologic (regulile fonologice nu percep nici o barieră de tip cuvînt în interiorul secvenţei cl-suport).

Într-adevăr, româna nu prezintă diftongi de tipul *ăa*, care ar trebui postulaţi într-o analiză care nu introduce o limită de cuvînt între clitic şi verb în *mă apreciază* (vezi (41)a). A se compara cliticele din (43), care ocupă o poziţie preverbală, ca şi cele din (41), dar care diferă de acestea prin forma lor fonologică (a se compara *-l, -i, m-, -ţi* cu *îl; îi, mă, îţi*), ceea ce semnalează o „cliticizare fonologică". Astfel, putem spune că cliticele din (41) sînt clitice sintactice, în timp ce cele din (43) sînt atît sintactice (deoarece ocupă aceeaşi poziţie relativă faţă de verb), cît şi fonologice:

---

[17] O astfel de analiză se poate aplica exemplului (i), care după Bredemeier (1976: 73) reprezintă singurul exemplu în care un clitic postverbal coexistă cu un conjunctiv negat:
(i) *Grija noastră n-aib-o nime.* (Eminescu)
De remarcat că *nu* apare sub forma sa neaccentuată *n-*, care probabil funcţionează aici ca prefix. Forma accentuată *nu* nu ni se pare corectă.

[18] Pentru o prezentare extrem de detaliată a cliticelor pronominale din română vezi de Kok (1985, 1989) şi Bredemeier (1976).

Scanned with OKEN Scanner

(43) a. (i) *Nu ştie că-l/ c-o/ că-i aşteaptă mama.*
(ii) *Maria-l/ Maria-i aşteaptă de o oră.*
(iii) *Nu-l/ n-o/ nu-i aştept.*

b. *M-aşteaptă/ te-aşteaptă...*

c. (i) *Mama nu ştie că-mi/ că-ţi/ că-i scrie Ion.*
(ii) *Maria-mi/ Maria-ţi/ Maria-i scrie des.*
(iii) *Nu-mi/ nu-ţi/ nu-i place marea.*

d. *mi-aduce/ ţi-aduce*

De remarcat că cliticele din (43) sînt clitice „sintactice" în relaţie cu verbul conjugat (verbul conjugat constituie suportul sintactic), dar acestea se pot cliticiza „fonologic" fie la dreapta, pe verb (vezi (43)b,d), fie la stînga (vezi (43)a,c), pe constituenţi care nu funcţionează ca suport sintactic (complementizatori, GN-ul subiect, cliticul negativ). Cliticizarea fonologică nu depinde deci de cliticizarea sintactică, ci numai de adiacenţa la nivelul S-structurii[19] (vezi Marantz (1988)): cliticul se poate ataşa fonologic unui element care nu este şi suportul său sintactic.[20]

O proprietate importantă a exemplelor din (43) este faptul că cliticizarea fonologică este opţională, indiferent de direcţia în care se aplică; exemplele (44) diferă de cele din (43) prin faptul că prezintă clitice sintactice non-fonologice:

(44) a. *Nu ştie că îl/ că o/ că îi aşteaptă mama.*
Maria îl aşteaptă.
b. *mă aşteaptă / te aşteaptă...*
c. *Mama nu ştie că îmi/că îţi/ că îi scrie Ion.*
Maria îmi scrie des.
d. *îmi aduce /îţi aduce...*

Să analizăm acum exemplele următoare, care sînt caracterizate de două proprietăţi corelate: cliticele ocupă o poziţie postverbală şi manifestă o cliticizare fonologică *obligatorie* (aşa cum este indicat şi de negramaticalitatea exemplelor din (46), care au un clitic „sintactic", non-fonologic):

(45) a. *apărîndu-mă /-te/ -l...*
b. *apără-mă/-te/-l...*

(46) a. **apărînd(u) îl*
b. **apără îl*

---

[19] Dacă condiţia de adiacenţă este formulată strict, cu alte cuvinte dacă nu se permite nici intervenţia categoriilor lexicale şi nici a categoriilor vide, atunci cliticizarea fonologică poate fi folosită ca test pentru distribuţia categoriilor vide. Mai precis, (43)a ar indica faptul că între conjuncţie şi secvenţa *cl V* nu există nici un subiect vid.

[20] Putem invoca şi cazuri de tipul *I'll go*, unde *'ll* este un clitic fonologic, dar nu şi sintactic (ocupă aceeaşi poziţie sintactică cu *shall/will*, corespondentele non-clitice ale acestuia).

Scanned with OKEN Scanner

Se poate stabili astfel o corelație între caracterul *obligatoriu* al cliticizării fonologice din (45) – spre deosebire de caracterul opțional al acesteia în (43) – și aplicarea deplasării de antepunere a verbului.

CONCLUZII

Pentru a sintetiza, datele analizate în această secțiune sprijină teoria schițată anterior. Mai mult, acum avem la dispoziție cîteva teste importante care ne pot ajuta să deducem structura de adîncime în anumite cazuri care sînt compatibile cu mai multe reprezentări:

(a) Cliticele nu se pot ataşa verbului; acestea se pot ataşa numai nodului Flex sau unui GFlex fără poziție de Specificator.
(b) Dacă antepunerea verbului nu se aplică, ordinea relativă dintre cliticele pronominale şi cele adverbiale este *Pron Adv V-Flex*. De cîte ori avem o ordine diferită, putem considera că s-a aplicat o regulă de antepunere a verbului.
(c) Antepunerea verbului lasă în urmă pronume, dar niciodată adverbe.
(d) Antepunerea verbului declanşează cliticizarea fonologică obligatorie. În toate celelalte contexte cliticizarea fonologică este opțională.

2.4. Deplasarea Flex-la-Comp (antepunerea verbului) în structurile cu auxiliar din română

Să revenim acum la motivația inițială pentru analiza cliticelor pe care o facem aici, care este o încercare de a stabili structura de adîncime a structurilor cu auxiliar din română. Vom arăta că testele identificate mai sus indică toate faptul că în construcțiile cu auxiliar din română verbul lexical este antepus; mai exact, verbul lexical se ridică la Flex, iar (V+)Flex se ridică la Comp. Această ipoteză este esențială pentru analiza propusă în capitolul 1, care este astfel confirmată.

2.4.1. Distribuția cliticelor în structurile cu auxiliar din română

Distribuția cliticelor pronominale în structurile cu auxiliar manifestă următoarele particularități: (a) cliticul feminin singular *o* apare în dreapta verbului lexical (infinitiv sau participiu) (vezi (48)), în timp ce alte clitice apar în fața auxiliarului (vezi (47)a-b); (b) nici un clitic pronominal nu poate apărea între auxiliar şi verb (vezi (47)c-d); (c) cliticizarea fonologică obligatorie caracterizează nu numai pronumele enclitic *o*, ci şi cliticele care ocupă o poziție preauxiliară (vezi (47)a-b vs. (49)c):

(47) a. *l-am rugat*
b. *l-aş ruga*
c. **am îl / o rugat*
d. **aş îl / o ruga*

Scanned with OKEN Scanner

(48) a. *am rugat-o*
b. *aş ruga-o*[21]

(49) a. *îl aştept /l-aştept*
b. *îl am în buzunar/*l-am în buzunar*
c. **îl am rugat*

După cum am remarcat în capitolul 1, faptul că în construcţiile auxiliare *o* este postverbal, în timp ce toate celelalte clitice apar în faţa auxiliarului (vezi exemplele din (47)a-b vs (48)) trimite în mod clar la un proces fonologic: este greu de explicat de ce *o* este în mod necesar postverbal în virtutea trăsăturii sale [+fem]; mai degrabă, ceea ce este relevant este caracterul fonologic „neaccentuat" al acestui clitic. Mai exact, cele două poziţii din (47) şi (48) nu sînt reprezentate la nivelul S-structurii, ci mai degrabă la nivelul Structurii de Suprafaţă; la nivelul S-structurii nu există decît o singură poziţie pentru clitice, dar aceasta este corelată cu procese fonologice care duc la existenţa a două poziţii la nivelul Structurii de Suprafaţă. Acum trebuie să decidem dacă poziţia de la nivelul S-structurii este cea din (47)a-b sau cea din (48). Prima posibilitate ar fi aceea de a considera că poziţia preauxiliară este poziţia sintactică „de bază", asimilînd termenii „preauxiliar" şi „preverbal". S-ar ajunge astfel la următorul tip de configuraţie (vezi Rivero (1988a)):

(50) $[_{GFlex}$ Flex$[_{GAux}$ Aux GV]]

Aceasta este o analiză diferită de cea propusă în capitolul 1, în care configuraţiile cu auxiliar din română sînt reprezentate ca în (51), unde nodul Flex nu selectează GAux, ci proiecţia verbului lexical; Aux se ataşează unui complement GComp/GFlex, iar antepunerea verbului se aplică în interiorul acestui GComp/GFlex:

(51)

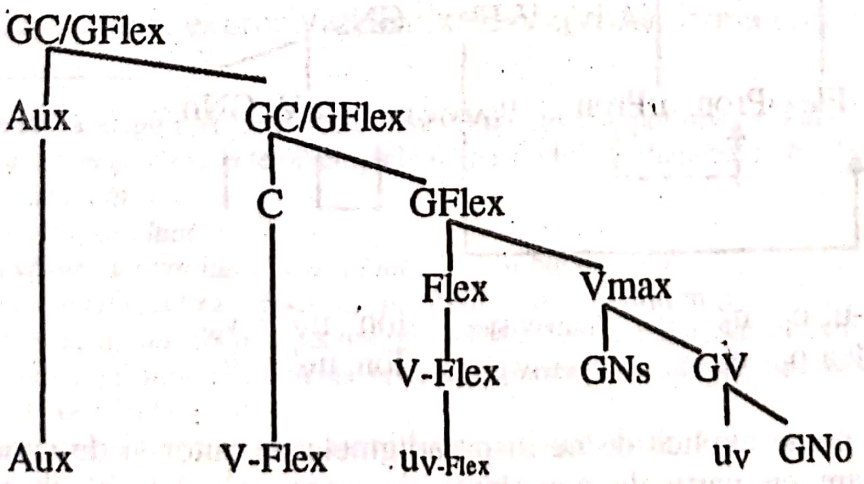

[21] Construcţia de viitor are aceeaşi structură ca şi (48)a-b, dar distribuţia lui *o* este mai puţin clară; atît poziţia preauxiliară, cît şi cea preverbală sînt posibile:
(i) *voi ajuta-o*
(ii) *o voi ajuta*
Ceea ce este important este faptul că poziţia postverbală este disponibilă; a se compara cu timpurile simple, unde *o* poate apărea în poziţie preverbală.

Scanned with OKEN Scanner

Vom arăta în cele ce urmează că această structură ne permite să explicăm distribuția cliticelor din (47)-(48) în cadrul analizei cliticizării propuse mai sus pentru construcțiile fără auxiliar, mai ales dacă am putea arăta că testele propuse la sfîrșitul secțiunii anterioare funcționează corespunzător. Vom reveni asupra analizei alternative din (50) și vom arăta care sînt deficiențele acesteia.

În conformitate cu o generalizare importantă la care am ajuns în secțiunea anterioară, cliticele adverbiale se atașează nodului Flex, iar cliticele pronominale nodului GFlex. În (51) nu există nici un nod Flex care să guverneze Aux; singurul nod Flex disponibil este cel asociat cu verbul lexical. Ajungem așadar la structura din (52), în care atît cliticele adverbiale, cît și cele pronominale se atașează nodului Flex inferior (și deci verbului lexical, în urma deplasării verbului la Flex): ordinea lineară preconizată ar fi deci *Aux-Comp-Pron-Adv-V-Flex*, ceea ce poate fi într-adevăr observat la timpurile „bipropoziționale" (vezi secțiunea 1.2.1.). Cu toate acestea, în construcțiile cu auxiliar ilustrate în (47) și (48), cliticele pronominale nu pot interveni între auxiliar și verb (vezi (47)c-d). Absența acestei ordini poate fi analizată ca un rezultat al faptului că antepunerea verbului este obligatorie; în consecință, cliticul pronominal (generat în poziție mediană) ajunge în mod necesar într-o poziție postverbală, ceea ce poate fi observat în mod direct în cazul lui *o*:

(52)

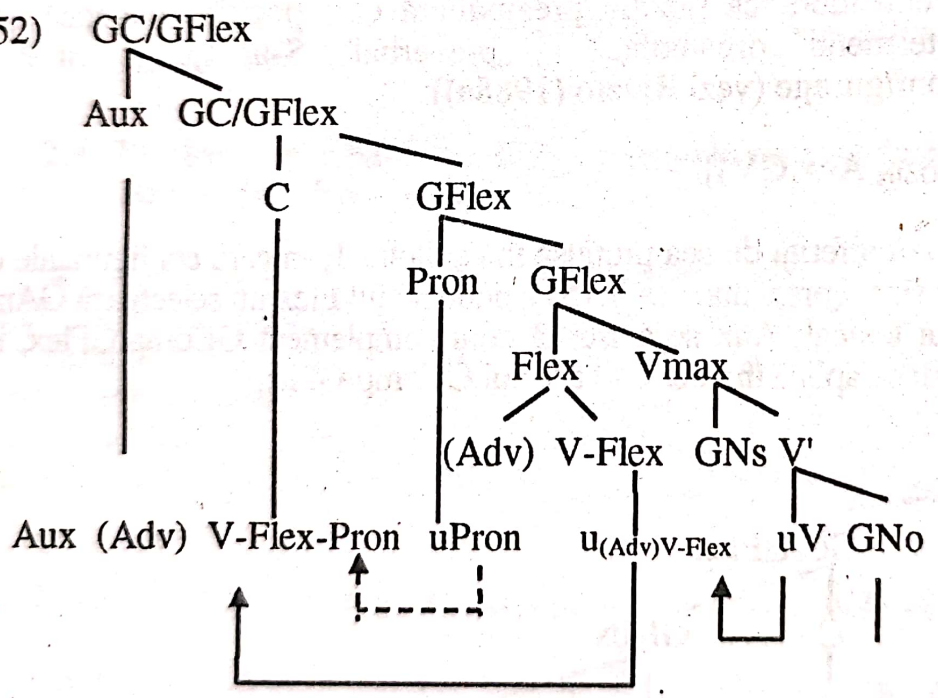

a. a (mai) văz-ut-o_p u_p $u_{(Adv)V\text{-}Flex}$ Ion u_V v_p
b. va (mai) vedea-o_p u_p $u_{(Adv)V\text{-}Flex}$ Ion u_V v_p

Analiza propusă poate explica de ce în paradigmele de viitor și de condițional infinitivul nu apare cu particula complementizatoare *a*[23]: datorită faptului că V+Flex antepus ocupă poziția Comp, elementul complementizator *a* nu poate fi

[23] Se poate imagina o ipoteză alternativă, în care auxiliarele ar fi generate în poziția caracteristică pentru *a*; dar această ipoteză nu poate explica alte proprietăți importante ale structurilor cu auxiliar, în speță nu poate explica distribuția cliticelor.

Scanned with OKEN Scanner

generat (deplasarea Flex-la-Comp este o substituţie într-o poziţie X° vidă). A se compara (52)b cu (53), unde *a* este prezent şi unde *o* ocupă în mod corespunzător poziţia sa preverbală din bază:

(53) *Încearcă s-o pedepseşti fără a o jigni.*

Se pare deci că poziţia enclitică ocupată de *o* în structurile cu auxiliar nu este idiosincratică, ci poate fi derivată cu ajutorul regulii de „antepunere a verbului", care după cum am arătat, se aplică şi în alte structuri, cum ar fi imperativele, gerunziile şi conjugările „inversate" la mod personal. În ceea ce priveşte poziţia preauxiliară ocupată de toate celelalte clitice, există două posibilităţi pe care le vom menţiona aici, dar ale căror merite relative nu intenţionăm să le discutăm. Putem, pe de o parte, presupune că poziţia preauxiliară se explică printr-o regulă fonologică ce deplasează anumite elemente, în funcţie de caracteristicile fonologice ale acestora. Pe de altă parte, putem considera că pronumele clitic are posibilitatea de a se ridica – la nivel sintactic – şi de a se ataşa la stînga auxiliarului (cliticul feminin singular *o* va trebui să rămînă în poziţia sa postverbală din cauza unor constrîngeri fonologice): în ambele alternative poziţia postverbală caracteristică pentru *o* este relevantă din punct de vedere sintactic, fie ca poziţie a cliticelor la nivelul S-structurii, fie ca poziţie ocupată de o urmă de clitic.[24] De remarcat că regula care deplasează cliticul din poziţia sa postverbală în poziţie preauxiliară încalcă variantele stricte ale condiţiei de conservare a structurii, deoarece nu există nici o poziţie sintactică pentru cliticul deplasat. Acest lucru sugerează încă o dată faptul că operaţia implicată are un caracter fonologic, sau poate morfologic, care, spre deosebire de regulile pur sintactice, operează în interiorul unui constituent (complex) de tipul X°.[25]

Este important să observăm că regula responsabilă de urcarea cliticului din poziţia sa postverbală în poziţie preauxiliară pare să afecteze numai cliticele fuzionate[26]. Putem exprima această observaţie sub forma unei constrîngeri:

---

[24] Pentru a alege una dintre cele două alternative se pot invoca două fenomene care existau în româna veche şi în dialecte (exemplele îi aparţin lui Bredemeier 1976: 38-39):
(i) *Tu o ai aruncat-o.*
că eu cînd o am luat
(ii) *L-am văzutu-l/o voi lua-o/ l-a spălatu-l/ m-oi bucura-mă.*
Exemplele din (i) arată că *o* poate apărea în faţa auxiliarului; în (ii) cliticele apar de două ori, atît în poziţie preauxiliară, cît şi în poziţie postverbală, dar niciodată între auxiliar şi verb.

[25] Aceasta presupune existenţa unui Component Morfologic între S-structură şi Structura Fonologică (vezi Halle (1989)).

[26] Fie următoarele exemple, care ilustrează paradigmele de viitor construit cu conjunctivul (vezi capitolul 1):
(i) *Am să-l duc acasă.*
(ii) *O să-l duc acasă.*
(iii) **L-am să duc acasă.* (a se compara cu (i))
(iv) **L-o să duc acasă.* (a se compara cu (ii))
(i) şi (ii) nu implică o antepunere a verbului pînă în Comp, după cum este indicat şi de prezenţa lui *să*, care ocupă poziţia de Comp, şi de faptul că cliticul ocupă o poziţie preverbală. Datorită faptului că antepunerea verbului nu se aplică, cliticul nu se încorporează în verb, ceea ce ar

(54) „Urcarea cliticului" nu poate afecta decît clitice *fuzionate* şi niciodată clitice *restructurante.*

Mai mult, urcarea cliticului de care avem nevoie aici este strict locală: cliticul se deplasează peste elementul X° format din suportul său (Flex şi verbul care s-a deplasat în Flex) şi peste elementele care s-au încorporat în acesta prin procesul de Încorporare restructurantă (auxiliarul):

(55) Urcarea cliticului: un clitic fuzionat se deplasează în faţa grupului încorporat în gazda sa.

Urcarea cliticului pare astfel a fi un proces morfo-fonologic care se aplică în interiorul constituenţilor X° obţinuţi în urma Restructurării şi Fuzionării. Componentul sintactic al gramaticii nu pare să joace vreun rol în cadrul regulii de urcare propriu-zisă a cliticului, dar este relevant pentru stabilirea condiţiilor de aplicare a acestei deplasări.

Ar fi interesant de văzut dacă şi celelalte date analizate în termeni de urcare a cliticului (vezi Rizzi (1976, 1982); Kayne (1989)) respectă aceleaşi condiţii relativ stricte. Putem presupune că cliticele sînt elemente „inerte" din punct de vedere sintactic: acestea sînt plasate într-o anumită poziţie, dar nu se pot deplasa mai departe în cadrul sintaxei (această ipoteză este compatibilă cu ideea că cliticele sînt un tip special de morfeme „legate"): ele pot fuziona şi pot urca, dar aceste procese sînt ambele supuse unor constrîngeri drastice: fuzionarea se aplică în condiţii de strictă adiacenţă şi numai în contexte în care altminteri ar rezulta o încălcare a PCV-ului, iar urcarea nu poate afecta decît cliticele fuzionate şi se aplică în interiorul elementelor complexe de tipul X°. Orice altă reordonare a grupurilor de clitice reprezintă efectul unei deplasări a suportului sintactic al cliticului, şi nu a cliticului propriu-zis.

În concluzie, distribuţia aparent idiosincratică a lui *o* poate fi explicată în mod direct de principiile generale ale cliticizării, dacă acceptăm ipoteza privitoare la structurile cu auxiliar din română (vezi (51)) propusă în capitolul 1: verbul lexical este antepus datorită deplasării lui Flex-la-Comp, iar cliticele pronominale rămase în urmă sînt supuse obligatoriu Fuzionării.

Să nu uităm că avem la dispoziţie un test pentru Fuzionare: cliticele fuzionate sînt în mod necesar clitice fonologice (vezi secţiunea 2.3.4.). Dacă analiza noastră este corectă, ne aşteptăm ca cliticele din structurile cu auxiliar să fie supuse cliticizării fonologice obligatorii. Şi într-adevăr, aceasta este situaţia. Ceea ce este însă şi mai surprinzător este faptul că cliticele *preauxiliare* sînt ele însele supuse cliticizării fonologice *obligatorii,* la fel ca şi cliticele postverbale, în timp ce cliticele preverbale sînt supuse doar în mod *opţional* cliticizării fonologice: imposibilitatea exemplului din (49)c contrastează cu

putea explica negramaticalitatea exemplelor din (iii)-(iv) dacă presupunem că regula – fie ea sintactică sau fonologică – răspunzătoare de poziţia preauxiliară a cliticelor din (48)a-b nu se poate aplica decît cliticelor fuzionate.

(49)a-b; cea de-a doua alternativă în exemplele (49)a-b este *posibilă*, dar nu *obligatorie*, depinzînd de contextul fonologic (*l-* este posibil în loc de *îl* în (49)a deoarece verbul care urmează după clitic începe cu o vocală neaccentuată; a se compara cu (49)b, unde *am* este monosilabic şi deci accentuat).

Să analizăm acum distribuţia adverbelor clitice: deoarece se ataşează direct la Flex, şi nu unei proiecţii a centrului Flex (vezi secţiunea 2.3.), acestea sînt antrenate în antepunerea verbului; în consecinţă, adverbele clitice nu pot ajunge într-o poziţie postverbală; de aceea îşi păstrează poziţia preverbală, apărînd astfel între auxiliar şi verb, după cum se poate vedea în (52) şi (56)a:

(56) a. *aş mai/şi mînca*
b. **mai/şi aş mînca*
c. **aş mînca mai/şi*

Pe scurt, ipoteza propusă privind structura construcţiilor cu auxiliar din română ne permite să derivăm fără nici o stipulaţie *ad-hoc* ordinea lineară strictă ilustrată în (28) şi repetată aici:

(28) Neg-(Pron)- Aux1- adv- Aux2- V- (Pron)

Ceea ce este important relativ la această ordine lineară este faptul că cliticele adverbiale şi pronominale nu sînt adiacente între ele, asa cum sînt în construcţiile non-auxiliare (*Pron Adv V*). Reordonarea din (28) este complet previzibilă, dacă acceptăm ipoteza că verbul lexical este antepus prin regula de deplasare Flex-la-Comp, o regulă care antrenează adverbele clitice în deplasare şi care lasă în urmă cliticele pronominale.

Să analizăm acum ipoteza alternativă din (50), care pare să poată explica uşor poziţia cliticelor preauxiliare: acestea pot fi ataşate la Flex (sau la GFlex); cliticul postverbal *o* ar ocupa o poziţie irelevantă din punct de vedere sintactic. Această analiză lasă fără răspuns următoarele întrebări: (a) De ce este cliticizarea fonologică obligatorie? (b) De ce ordinea *Pron Adv Aux V* este imposibilă? (c) De ce ordinea *Aux Adv V Pron* şi *Pron Aux Adv V* sînt corecte? Prima întrebare se referă la contrastul ilustrat în (49)b şi în (49)c, care indică faptul că cliticizarea fonologică este obligatorie. Avînd în vedere că cliticizarea fonologică a fost analizată mai sus ca o manifestare a fuzionării cliticelor, aceasta înseamnă că fuzionarea cliticelor se aplică în mod necesar în construcţiile cu auxiliar, ceea ce înseamnă că antepunerea V-ului se aplică şi ea în mod necesar. Dar această generalizare nu poate fi explicată de ipoteza structurală din (50), deoarece în acest caz nu are loc antepunerea verbului.

Vom comenta acum pe scurt punctele atinse în (b) şi (c), care sînt legate: dacă este corect să considerăm că cliticele pronominale se pot ataşa unui constituent GFlex al cărui centru este un nod Flex sau unui nod Flex, atunci ne putem aştepta ca cliticele adverbiale să se poată ataşa aceluiaşi nod Flex. Ordinea lineară care ar rezulta ar fi **Pron Adv Aux V*, dar această secvenţă este total negramaticală. S-ar putea bineînţeles stipula că adverbele clitice se

Scanned with OKEN Scanner

ataşează obligatoriu verbelor lexicale (aşa ar putea rezulta ordinea corectă *Pron Aux Adv V),* dar această ipoteză ar fi incorectă, aşa cum o arată imposibilitatea unui exemplu ca (57):

(57) **pot mai/şi cînta*

Dacă cliticele adverbiale s-ar ataşa verbelor lexicale, nimic nu ar împiedica (57).

Conform analizei propuse aici, negramaticalitatea exemplului din (57) se datorează faptului că modalul *a putea* nu guvernează un complement de tipul GComp/GFlex, ci un GV; în consecinţă, nu există nici un nod Flex „inferior" la care adverbul s-ar putea ataşa. Dată fiind ideea că cliticele pronominale şi adverbiale se ataşează aceluiaşi (G)Flex, negramaticalitatea exemplului din (58) este previzibilă:

(58) **pot vedea-o*

2.4.2. Inversiunea auxiliarului şi pronumele endoclitice

În secţiunea 1.4. din capitolul 1 am propus o analiză a paradigmelor inversate de tipul celor ilustrate în (59), unde verbul lexical precedă auxiliarul. Analiza propusă se bazează pe regula de deplasare Flex-la-Comp; inversiunea auxiliarului şi a cliticului reprezintă astfel două realizări ale aceleiaşi reguli.

Putem acum să fim mai expliciţi cu privire la derivarea secvenţelor inversate care prezintă pronume endoclitice (vezi (59). Dată fiind ipoteza propusă cu privire la structura construcţiilor cu auxiliar şi date fiind condiţiile asupra deplasării Flex-la-Comp, putem considera că deplasarea Flex are loc în două faze: în faza iniţială, pornim cu ordinea: *Aux [$_{Comp}$[$_{GFlex}$ pron[$_{GFlex}$ V-Flex ...]]]* (obţinută prin deplasarea V-la-Flex); *(V+*(Flex se deplasează apoi în poziţia de Comp a propoziţiei subordonate, lăsînd în urmă cliticul pronominal, iar ceea ce rezultă este secvenţa *Aux V+Flex-pron; V+Flex-pron* se deplasează apoi în poziţia de Comp din propoziţia principală, lăsînd în urmă nodul Aux, avînd ca efect ordinea *V+Flex-pron-Aux,* caracterizată prin endocliticizarea pronumelui şi encliticizarea auxiliarului:[27]

(59) **V-Flex-pron-Aux** u_{Aux} [$_{C'}$[$_{C}$ $u_{\underline{V\text{-}Flex\text{-}pron}}$][$_{Flex'}$ u_{pron}[$_{I}$ $u_{\underline{V\text{-}Flex}}$] [$_{Vmax}$...$u_{V}$...]]]

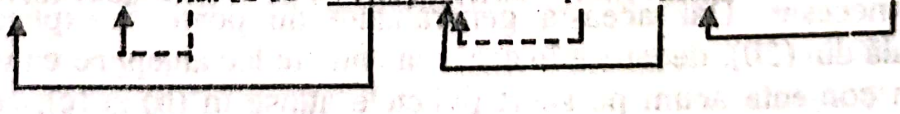

pedepsi-l-aş

[27] În analiza propusă de noi antepunerea verbului este locală, atît în prima fază, cît şi în cea de-a doua fază a derivării. Această analiză nu poate explica exemple ca *ascultatu voi l-aţi vreodată,* care sînt cîteodată citate în literatură (vezi Rivero, 1988a). Probabil că aceste exemple (foarte marginale) pot fi explicate printr-un fel de interacţiune analogică cu alte construcţii.

Scanned with OKEN Scanner

Liniile punctate indică deplasarea către stînga a cliticelor pronominale şi auxiliare, deplasare care trebuie deosebită de deplasarea „standard" centru-la-centru indicată prin linii continue. Ceea ce ne interesează aici sînt ultimele două operaţii, şi anume deplasarea lui *văzutu-l* peste auxiliarul *am*: urma lăsată de V-Flex-pron este guvernată adecvat, deoarece auxiliarul s-a cliticizat la stînga, evitînd astfel o potenţială încălcare a PCV-ului. De observat că în ultima etapă a derivării cliticul este antrenat în deplasare (şi nu este lăsat în urmă de către verb, aşa cum se întîmplă în a doua etapă), ceea ce este de aşteptat în cadrul analizei noastre: ca rezultat al antepunerii verbului, cliticul fuzionează cu verbul, la stînga acestuia, şi deci nu mai poate fi lăsat în urmă.

CONCLUZII

Pe scurt, principalele caracteristici distribuţionale ale grupurilor de clitice din română au fost explicate prin adoptarea unei teorii sintactice a cliticelor conform căreia cliticele sintactice sînt elemente X°, supuse Coindexării Funcţionale şi/sau Încorporării restructurante. Cliticele de tipul conjuncţiilor şi adverbului negativ sînt generate în poziţii de centru funcţional, în timp ce cliticele pronominale şi adverbiale se ataşează la (G)Flex. Configuraţiile ierarhice ale secvenţelor de clitice sînt constrînse de principii generale, cum ar fi c-comanda (între clitic şi urma sa, în caz că aceasta există), şi de condiţii care depind de categoria sintactică (N, Adv sau V) a fiecărui clitic. Deoarece cliticele sintactice ocupă o poziţie sintactică diferită de cea a suportului lor final, secvenţele de clitice pot fi reordonate intern, ceea ce a fost analizat ca o consecinţă a antepunerii verbului (deplasare care poate lăsa în urmă nu numai cliticele pronominale, dar şi cliticele auxiliare). Această regulă declanşează fuzionarea cliticului, ceea ce duce la crearea unor constituenţi rigizi: un clitic fuzionat îşi părăseşte poziţia ataşată la GFlex şi fuzionează cu verbul, şi de aceea nu mai poate fi lăsat în urmă. În mod oarecum paradoxal, un clitic fuzionat – şi *numai* un clitic fuzionat – pare să fie capabil să urce peste o secvenţă de clitice şi să apară astfel într-o poziţie preauxiliară. Rămîne deschisă problema dacă această regulă se aplică la nivel sintactic sau la nivel fonologic.

ANEXĂ – O NOTĂ DIACRONICĂ: CONJUGĂRILE INVERSATE ÎN LIMBILE ROMANICE VECHI

Conform versiunii lui Meyer-Lübke a legii lui Wackernagel, pronumele neaccentuate nu erau permise în poziţie iniţială în limbile romanice vechi. Această imposibilitate se corela cu faptul că limbile romanice vechi erau caracterizate de encliză: cliticele nu se puteau ataşa la dreapta, ci numai la stînga; acestea puteau apărea la stînga verbului numai dacă la stînga lor era prezent un suport „fonologic". Dacă, dimpotrivă, cliticul apărea în poziţie

Scanned with OKEN Scanner

inițială, verbul însuși trebuia să funcționeze ca suport fonologic și deci să rămînă la stînga cliticului.[28] Ipoteza cea mai naturală este să presupunem că legea lui Wackernagel se bazează pe antepunerea verbului (mai precis pe Deplasarea Flexiunii), care lasă cliticele în urmă.

Această regulă era încă productivă în română la începutul acestui secol: paradigma reflexivă din (60) este preluată din *Gramatica română* a lui H. Tiktin (1891 [1945]:123), în care astfel de paradigme inversate apar în mod sistematic, ca variante ale conjugărilor neinversate (vezi (61)):

(60) *miru-mă/ miri-te/ miră-se/ mirămu-ne/ miraţi-vă*
(61) *mă mir/ te miri/ se miră/ ne mirăm/ vă miraţi/ se miră*

Această supraviețuire tîrzie a conjugărilor inversate, care în alte limbi romanice au dispărut de timpuriu (în franceză, în secolele al VI-lea – al VII-lea), se poate datora faptului că pînă în secolul al XVII-lea româna prezenta numai seria de clitice ilustrate în (43), care în mod obligatoriu se cliticizau fonologic pe un alt cuvînt (a se compara cu cliticele din (41), care sînt clitice sintactice și care nu trebuie să se cliticizeze fonologic). Dar restricțiile asupra cliticizării fonologice la dreapta sînt destul de stricte; mai precis, acest proces nu se poate aplica dacă cuvîntul respectiv începe cu o consoană. A se compara cu cliticizarea la stînga, care poate forța introducerea unei vocale finale (*l-am văzut* vs. *văzutu-l-am*), un fenomen comparabil cu introducerea lui *t* în construcțiile inversate cu clitic subiect din franceză (*va-t-il partir* etc.). S-ar putea ca antepunerea verbului să fi fost un mijloc de a oferi un suport la stînga cliticului. Cliticele „sintactice non-fonologice" din (41) nu au apărut decît în secolul al XVII-lea, o dată cu apariția vocalei protetice *î*. Din acest moment, regula de antepunere a verbului nu a mai fost absolut necesară și treptat a dispărut. În româna actuală, paradigma din (60) este complet învechită (aproape de nerecunoscut); totuși, acest tip de construcție a supraviețuit (în stilul foarte literar) în conjunctive (vezi (37) de mai sus) și în timpurile compuse:

(62) *miratu-m-am/ miratu-te-ai...*

Datorită condiției de strictă localitate, antepunerea verbului ne poate oferi indicii cu privire la structura propoziției: avînd în vedere că poziția țintă a acestei deplasări este Comp, o propoziție în care se aplică antepunerea verbului este în mod necesar caracterizată de o adiacență între Comp și constituentul verbal. Avînd în vedere că antepunerea verbului era generalizată la toate propozițiile principale la mod personal din limbile romanice vechi, ajungem la

[28] Conform acestei formulări, legea lui Wackernagel spune că în cazul în care cliticele apăreau în poziție inițială, era de așteptat o conjugare inversată; această lege însă nu spune că astfel de conjugări nu pot apărea și în contexte în care alte elemente GX apăreau în poziție inițială în propoziție (probabil în poziția de (Spec,GComp)). În cadrul teoriei X Bară propuse de Chomsky (1986b), poziția C° este în principiu disponibilă chiar dacă poziția (Spec, GComp) este ocupată de elemente *wh-*.

Scanned with OKEN Scanner

concluzia că structura propoziţiei în limbile romanice vechi era caracterizată prin poziţia iniţială a constituentului verbal. Mai precis, sîntem conduşi la presupunerea că GN-ul subiect nu intervenea între constituentul verbal şi Comp. Această constrîngere asupra antepunerii verbului este bineînţeles interesantă numai relativ la subiectele vide (subiectele lexicale sînt excluse, deoarece în acest caz condiţia de adiacenţă este în mod clar încălcată). Întrebarea care se pune atunci este dacă (63) este o structură gramatical acceptabilă în cazul în care poziţia GN-ului subiect este vidă:

(63) $[_{Comp}V]\ [_{GFlex}\ GN\ cl\ u_V]$

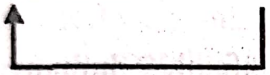

Răspunsul la această problemă constă în „vizibilitatea" categoriilor vide. Putem să presupunem că subiectele nule sau vide de tipul *pro* (fie ele referenţiale sau nu) sînt vizibile pentru regulile sintactice şi ca atare sînt autorizate să apară în poziţia de subiect în (63). Aceasta este desigur o simplă sugestie; pentru a rezolva această problemă ar trebui să analizăm şi alte contexte în care vizibilitatea lui *pro* este relevantă. Dacă (63) este într-adevăr o configuraţie nelegitimă, atunci sîntem conduşi la concluzia că o limbă care permite antepunerea verbului în propoziţiile la mod personal – mai exact româna de la sfîrşitul secolului al XIX-lea – este o limbă cu verbul în poziţie iniţială la nivelul S-structurii; altminteri, *pro* din poziţia [GN, GFlex] ar încălca condiţia de adiacenţă postulată asupra fuzionării cliticului cu verbul antepus, iar ne-aplicarea fuzionării ar duce la o încălcare a PCV-ului.

Scanned with OKEN Scanner

3. STRUCTURA INFINITIVELOR ŞI A CONJUNCTIVELOR

3.1. Structura propoziţiilor infinitivale

Gramaticile româneşti disting în general trei infinitive. Infinitivul „lung" în *-re* a devenit un substantiv în româna modernă (*după plecarea lui*) şi nu îl vom examina aici. Infinitivul „scurt" are două forme diferite: poate fi precedat de particula *a* sau poate apărea fără aceasta („bare infinitive").

Am discutat deja problema infinitivelor fără *a* în capitolul 1, cînd am examinat structurile cu auxiliar:

(1) *Copiii nu-l vor (*a) respecta.*
(2) *Copiii nu l-ar (*a) respecta.*

S-a considerat că aceste exemple conţin verbe auxiliare care iau drept complemente constituenţi de tip GComp[1], caracterizaţi prin Deplasarea V-Flex la Comp; deoarece în S-structură poziţia Comp este ocupată de verbul (cu flexiune) antepus, absenţa obligatorie a lui *a* se poate explica dacă se consideră că această particulă ocupă în mod normal poziţia Comp. În această secţiune vor fi aduse alte argumente în favoarea acestei ipoteze.

3.1.1. Statutul categorial al lui a

Particula infinitivală *a* prezintă o ambiguitate sistematică între statutul de Flex şi cel de Comp. Acest statut ambiguu poate fi uşor demonstrat arătînd că *a* este comparabil cu *to* din engleză şi în acelaşi timp cu *de/di* din franceză şi din italiană (v. Huot (1977, 1981); Kayne (1984); Rizzi (1982)), care sînt analizate ca Flex şi respectiv Comp. Particula din română pare că se găseşte astfel în afara dihotomiei Comp/Flex, ceea ce pune următoarea problemă de sintaxă comparativă: ce proprietate abstractă a românei are drept consecinţă existenţa unui element ambiguu Comp/Flex de tipul lui *a* (acelaşi lucru e valabil şi pentru particula de conjunctiv *să*, v. mai jos, 3.2.), absent în celelalte limbi romanice şi în engleză?

---

[1] Trebuie făcută o distincţie între infinitivul fără particulă din (1)-(2) şi cel care apare după *a putea*:
(i) *O pot vedea.*
Distribuţia cliticelor, ca şi alte cîteva caracteristici arată că infinitivul fără particulă din (i) nu este un GComp, ci un complement de tip GV (v. capitolul 1).

Scanned with OKEN Scanner

3.1.1.1. A *ca element de tip Flex*

Ipoteza că *a* ar avea statut de Flex este sprijinită de o observaţie privitoare la morfologie: infinitivele româneşti nu prezintă o flexiune morfologică specifică[2] analizabilă ca o realizare a nodului Flex: *-a, -i* sau *-e* din *a mînca, a citi, a spune* aparţin radicalului lexical al acestor verbe (a se vedea *voi mîncaţi, voi citiţi, voi spuneţi*). S-ar putea deci considera că absenţa unei flexiuni verbale infinitivale este compensată de o realizare diferită a nodului Flex, şi anume particula *a*. Aceasta, la origine o prepoziţie (provenind din latinescul *ad*), a devenit astăzi un element care marchează infinitivul. Infinitivele româneşti sînt astfel comparabile cu infinitivele din engleză, care prezintă un element Flex prepoziţional, *to*, corelat cu absenţa mărcilor morfologice de flexiune asupra verbului.

Analogia între infinitivele în *a* şi cele în *to* este susţinută şi de anumite aspecte legate de distribuţia lor; ele pot apărea după anumite (semi)auxiliare aspectuale şi în subordonatele subiective:

(3) a. *De-abia a început a vorbi.*
just has he started to speack
b. *A citi e o bucurie.*
to read is a joy

Aceste exemple arată că infinitivele cu *a*, la fel ca acelea cu *to*, sînt proiecţii propoziţionale care ocupă poziţii argumentale. A se compara cu infinitivele fără particulă, care, atît în engleză, cît şi în română, nu au statut argumental, ci sînt doar proiecţii verbale, care pot apărea prin urmare drept complemente ale verbelor auxiliare. A spune că infinitivele cu *a* sînt proiecţii propoziţionale nu ne permite să stabilim statutul lui *a*: acesta ar putea fi generat fie sub nodul Infl, ca *to* în engleză, fie sub nodul Comp, ca *de* în franceză. Prima ipoteză este susţinută de următoarea observaţie: spre deosebire de *de* şi la fel ca *to*, particula din română însoţeşte obligatoriu infinitivele din exemplele de mai sus. Dacă am considera că *to* este generat sub Comp, ar trebui să ne aşteptăm ca acesta să fie absent (aşa cum este *de* în franceză), deoarece poziţiile Comp din infinitive sînt de obicei vide în contexte de acest tip. Nodurile Flex, pe de altă parte, nu sînt vide.[3]

Un alt argument posibil în favoarea statutului de Flex al lui *a* este legat de structurile cu ridicare. Kayne (1984) a analizat faptul că *de* nu poate apărea în exemplele din franceză de tipul celor din (4) ca datorîndu-se statutului de Comp al lui *de*, a cărui proiecţie GComp este categoria guvernantă a poziţiei de subiect din subordonată; deci o urmă de GN care ocupă această poziţie nu poate

---

[2] Cum am amintit deja, „infinitivele lungi" în *-re* au devenit formă nominale; a se compara cu infinitivele în *-er* din franceză.

[3] Infinitivele fără particulă nu sînt GFlex avînd drept centru un nod Flex vid, ci fie GV (în engleză; cf. şi nota 1 pentru română), fie GComp avînd drept centru un V(+Flex)ridicat la Comp° (în română).

Scanned with OKEN Scanner

fi legată de către subiectul care s-a ridicat, aşa cum o cere principiul A al teoriei legării:

(4) *Jean s'est trouvé (*d') être là-bas.*
John happened to be there.
Ion s-a întîmplat a fi acolo.

În varianta engleză, *to* este permis, ceea ce este previzibil în cadrul ipotezei că *to* este plasat sub Flex: flexiunea infinitivală nu guvernează GN-ul subiect, care este prin urmare guvernat în propoziţia principală. Am putea fi deci tentaţi să adoptăm aceeaşi analiză pentru exemplul românesc din (5), care contrastează cu (4) şi pare paralel cu glosa engleză:

(5) *Copiii s-au nimerit a fi acolo.*
'The children happened to be there.'

3.1.1.2. A *este un element de tip Comp*

Coeziunea dintre *a* şi verb este probabil argumentul cel mai direct în favoarea statutului de Flex al lui *a*. Singurele elemente care pot apărea între *a* şi verb sînt elementele cliticele adverbiale, pronominale sau de negaţie (v. (6)a). Nici un alt element nu este admis, după cum se vede în (6)b; a se compara cu exemplul din franceză (6)d, împrumutat de la Pollock (1989):

(6) a. *A nu îl mai ajuta ar fi o prostie.*
b. **a vreodată gîndi*
c. *a gîndi vreodată*
d. *à peine parler l'italien après cinq ans d'études dénote un manque de don pour les langues*

Dacă se consideră că adverbele ca *à peine* – „de-abia" sînt generate într-o poziţie preverbală, ordinea cuvintelor în exemplul (6)d din franceză se poate analiza ca datorată faptului că în infinitivele franceze verbul nu se ridică la Flex (v. Pollock (1989)). Exemplul românesc din (6)c ar putea fi analizat ca implicînd ridicarea verbului la Flex, pe deasupra adverbului.

Această analiză subminează ideea că *a* se află în Flex, deoarece nu există nici o poziţie disponibilă între Flex şi GV care să poată primi verbul ridicat. Să amintim faptul că am adoptat aici o teorie restrictivă în ceea ce priveşte Încorporarea (v. capitolele 1 şi 2), teorie care nu admite adjuncţia în cazul Deplasării unui centru:[4] aceasta înseamnă că verbul nu poate să se ridice către

[4] Sîntem de acord cu Rizzi şi Roberts (1989) în a spune că plasarea cliticelor pronominale constituie o excepţie la această teorie restrictivă. Acest lucru nu pune însă nici o problemă, deoarece nu este clar dacă plasarea cliticelor ar trebui analizată ca o regulă de deplasare sau ca o adjuncţie la nivelul bazei.

Scanned with OKEN Scanner

a. Potrivit teoriei adoptate aici, o secvenţă încorporată poate fi obţinută în două feluri: (a) Încorporarea unui afix este determinată de subcategorizarea morfologică (v. Lieber (1980)); (b) cliticizarea se bazează pe o Încorporare restructurantă (v. capitolul 2), un mecanism de reanaliză care afectează elementele funcţionale adiacente care ocupă poziţii sintactice distincte la D-structură. Pentru o serie de motive pe care le-am discutat deja cu privire la auxiliarele din română (v. capitolul 1), particula *a* nu poate fi analizată ca un afix; cu alte cuvinte ea nu prezintă o poziţie subcategorizată morfologic către care verbul să poată urca. Ne rămîne deci ultimul tip de Încorporare, pentru care este nevoie de o poziţie unde verbul ridicat să se poată aşeza.

Desigur, s-ar putea considera că există două poziţii Flex, una pentru *a* şi cealaltă pentru verbul ridicat, dar acest lucru ar constitui o slăbire a teoriei X Bară pe care o adoptăm aici. O asemenea soluţie ar implica şi probleme de sintaxă comparativă, pentru că ar necesita o explicaţie a faptului că româna are la dispoziţie două noduri Flex[5], spre deosebire de engleză şi franceză. Aceste probleme ar putea fi rezolvate dacă am considera că *a* nu e dominat de Flex, ci de Comp; în acest fel Flex rămîne disponibil pentru ridicarea verbului.

Să examinăm în continuare poziţia lui *a*, *to* şi respectiv a adverbelor *nu/not*:

(7) a. *a nu vorbi*
to not speak
b. **nu a vorbi*
not to speak

În română *nu* apare obligatoriu între *a* şi verb; nu poate apărea în faţa lui *a*. Această distribuţie constituie un alt argument în favoarea statutului de Comp al lui *a*: agramaticalitatea exemplului (7)b poate fi înţeleasă dacă se adoptă analiza conform căreia proiecţia care are drept centru pe *a* constituie o barieră pentru relaţia dintre centrul negativ şi variabila pe care o leagă în GFlex. Ştim că GFlex nu constituie o barieră pentru această relaţie: *nu* precedă în mod normal elementele generate sub Flex. GComp, pe de altă parte, este barieră pentru relaţia care stă la baza cuantificării negative:

(8) **ştiu nu că a plecat*
[I] know not that [he] has left

Dacă se consideră că *a* este sub Comp, negramaticalitatea exemplului (7)b este comparabilă cu cea a exemplului (8). Ajungem deci la concluzia că *a* nu este centrul unei proiecţii GFlex, ci al unei proiecţii GComp. Poziţia lui *not* din

[5] A se remarca faptul că indicativele din română au nevoie de un singur nod Flex, ceea ce pune alte probleme privind comportamentul special al infinitivelor (şi conjunctivelor, v. 3.2.). Putem oare postula configuraţii diferite ale GFlex, în funcţie de modul verbului? Un răspuns negativ se impune dacă vrem să păstrăm o teorie sintactică constrînsă.

Scanned with OKEN Scanner

engleză nu e complet clară[6], dar oricare ar fi analiza adoptată, nu putem considera că *to* este sub nodul Comp.

Un alt contrast interesant între română şi engleză priveşte exemplul din (9), de comparat cu exemplul corespunzător din engleză:

(9) *A plecat fără a spune o vorbă.*
[he] left without to say a word

Se poate considera că negramaticalitatea variantei engleze se datorează încălcării Principiului de Rezistenţă a Cazului, al lui Stowell (1981): infinitivele cu *to* sînt constituenţi GFlex de natură verbală şi ca atare nu pot apărea într-o poziţie care primeşte un caz (de la prepoziţie). Gramaticalitatea exemplului românesc poate fi înţeleasă dacă se consideră că infinitivele cu *a* sînt constituenţi GComp, care pot căpăta prin urmare un statut nominal.

Ipoteza că *a* se plasează sub Comp este susţinută şi de datele din (10); poate fi invocată în acest caz o încălcare a filtrului Comp dublu ocupat („doubly filled Comp filter"), care interzice coexistenţa elementelor *-wh* (adică a pronumelor interogative şi relative) cu elemente Comp [-WH] (conjuncţii subordonatoare):

(10) a. **Are cu cine a se distra.*
b. **Nu ştiu unde a pleca.*

Exemplele în engleză din (11) sînt gramaticale, datorită faptului că *to* este un element de tip Flex:

(11) a. *I don't know with whom to send her to the sea-side.*
'eu nu ştiu cu cine a trimite pe ea la mare'
b. *I am looking for a girl with whom to go to the sea-side.*
'eu caut o fată cu care a merge la mare'

Filtrul Comp dublu ocupat operează în română, aşa cum o arată imposibilitatea următoarelor exemple:

(12) a. **Nu mi-ai spus* că *unde ai fost ieri.*
b. **Nu mi-ai spus unde* că *ai fost ieri.*
c. **Nu mi-ai spus* ca *unde Maria să*[7] *plece.*
d. **Nu mi-ai spus unde* ca *Maria să plece.*
e. **Caut o fată* ca *cu care Maria să plece la mare.*
f. **Caut o fată cu care* ca *Maria să plece la mare.*

[6] Dacă *to* ar fi generat sub Flex, în aceeaşi poziţie ca modalele, ne-am aştepta să existe **to not go* (paralel cu *not to go*), dar acest exemplu este negramatical.

[7] Pentru statutul particulei de conjunctiv *să*, v. 3.2.

Exemplele din (12) devin corecte dacă se omit conjuncţiile subordonatoare:

(13) a/b. *Nu mi-ai spus unde ai fost ieri.*
e/f. *Caut o fată cu care Maria să plece la mare.*

De asemenea, exemplele din (10) sînt gramaticale dacă *a* este omis:

(14) a. *Are cu cine se distra.*[8]
b. *Nu ştiu unde pleca.*

Aceste date par să arate destul de clar că (10) ar trebui să fie analizat ca un caz de încălcare a Filtrului Comp dublu ocupat. Prin urmare, structura acestor exemple nu poate fi (10')a, unde *a* este centrul lui GFlex, ci (10")a, unde *a* se află în Comp:

(10') a. *are [$_{SpecGComp}$ cu cine] [$_{Comp'}$ Comp [$_{GFlex}$ a se distra]]
(10") a. *are [$_{SpecGComp}$ cu cine] [[$_{Comp}$ a] [$_{GFlex}$ se distra]]

3.1.2. Structura constituenţilor GFlex infinitivali

3.1.2.1 Adiacenţa între Comp şi Flex

Datele discutate mai sus arată că *a* are un statut ambiguu, între Flex şi Comp. Statutul ambiguu al lui *a* este foarte important din punct de vedere comparativ: particule ambigue de acest tip nu există în celelalte limbi romanice[9], nici în engleză, dar există în limbile VSO, cum este limba galică[10]. Putem deci încerca să stabilim o corelaţie între existenţa acestui tip de element ambiguu şi structura constituenţilor GFlex.

Ipoteza de bază a analizei care va fi propusă în cele ce urmează este că ambiguitatea lui *a* este datorată faptului că Comp şi Flex sînt adiacente. Structura constituenţilor GFlex din română este de tipul exemplificat în (15), o reprezentare susţinută de argumente independente, aşa cum s-a văzut în capitolele 1 şi 2.

---

[8] În (14) cliticele se ataşează în mod obligatoriu la infinitivul fără particulă:
(i) **se are cu cine distra*
(ii) **nu o ştiu cu cine trimite la mare*
Această distribuţie nu este surprinzătoare, deoarece nodul GC determină o proiecţie maximală peste ale cărei frontiere cliticul nu poate trece. Structura profundă a lui (14) ar fi un constituent GFlex guvernat de un Comp vid; grupul *wh* ocupă poziţia (Spec GC). Tipul infinitivului fără particulă care apare în (14) pare astfel să fie diferit în acelaşi timp de cel din structurile cu auxiliar şi de cel care apare după *a putea* (v. nota 1).

[9] V. însă Rizzi(1982) pentru analiza lui *di*.

[10] Această limbă prezintă elemente care introduc subordonate temporale (*y* „că") şi relative (*a* „cine" şi *y* „că") ce au fost analizate ca particule preverbale (v. Harlow (1983)) pe baza testelor de constituenţă care arată că ele formează un constituent împreună cu verbul următor.

Scanned with OKEN Scanner

(15)

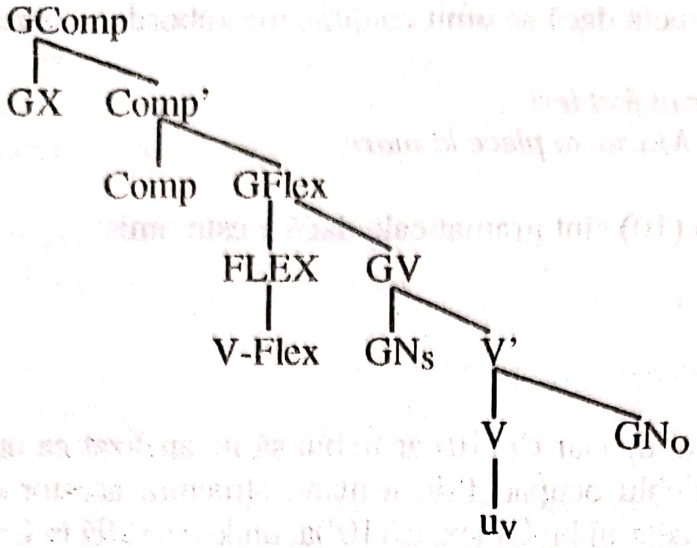

În (15) GN-ul în poziție de subiect este generat ca nod soră față de V' şi se află în această poziție în S-structură ((Spec, GFlex), care nu este reprezentat aici, este o poziție A' care în cazul verbelor la indicativ este accesibilă elementelor dislocate la stînga; pentru motive pe care le vom prezenta în secțiunea 3.2., această poziție nu este generată în infinitive şi în conjunctive). Verbul se deplasează spre Flex (mai precis spre Timp)[11]; *a* este generat sub Comp, şi caracteristicile de tip Flex pe care le are sînt datorate adiacenței dintre Comp şi Flex[12]: aceste poziții devin indistincte datorită regulii de Încorporare/Coindexare Funcțională introduse în capitolele precedente[13]. Amînăm o aplicare mai precisă a acestei idei pînă la secțiunea 3.2.2., unde va fi propusă o analiză unificatoare a infinitivelor şi a conjunctivelor.

Structura GFlex-ului caracteristică englezei şi francezei diferă de (15) prin faptul că în S-structură GN-ul subiect apare sub (Spec, GFlex), separînd prin aceasta pe Flex de Comp. Din moment ce Comp şi Flex nu sînt adiacente[14], Încorporarea/Coindexarea Funcțională nu se poate aplica, deci elementele funcționale ca *to* sau *de* se vor comporta fără ambiguitate ca Flex sau Comp.

---

[11] Infinitivele din română nu prezintă un contrast temporal (*a mînca* vs. *a fi mîncat* este un contrast aspectual) şi deci se poate presupune că ele nu au trăsături de timp. Aceasta este probabil o concluzie greşită, deoarece se admite în mod curent că proiecțiile verbale sînt obligatoriu guvernate de Timp. Cu alte cuvinte, se poate considera că proiecțiile verbale nu diferă unele de altele prin trăsături inerente care ar caracteriza centrul însuşi al proiecției; grupurile nominale şi grupurile verbale ar fi în mod intrinsec indistincte, să spunem GX. Statutul de GN sau GV ar fi datorat diferenței dintre categoriile funcționale regente: GV ar fi un GX guvernat de Timp. GN ar fi un GX guvernat de Det. Întorcîndu-ne la infinitivele româneşti, ele sînt proiecții verbale şi deci trebuie să se considere că sînt guvernate de un element abstract Timp (aici notat cu Flex), chiar dacă acest element este vid din punct de vedere fonetic.

[12] Să notăm că independent de statutul exact al lui *a*, proiecția sa, (adică infinitivele în *a*) poate fi de tip GComp: dacă *a* este generat sub Flex, Comp este obligatoriu vid; după teoria lui Haider (1988), acesta ar fi un caz de „matching projection" (proiecție mixtă) de tip GComp/GFlex.

[13] Coindexare Funcțională: se coindexează categoriile X° adiacente.

[14] Conform acestei analize, condiția de adiacență asupra categoriilor funcționale este sensibilă la categoriile vide de tipul PRO şi urmă de GN.

Scanned with OKEN Scanner

Ne vom întoarce acum la exemplele din (6), care ilustrează o diferenţă importantă între română, pe de o parte, şi franceză şi engleză, pe de altă parte. Potrivit lui Pollock (1989), infinitivele franceze nu părăsesc GV-ul pentru a se ridica la Flex.[15] Structura din (15) arată, în schimb, că infinitivele româneşti părăsesc obligatoriu GV-ul[16], ca şi verbele conjugate.

Această particularitate a infinitivelor româneşti poate fi derivată ca o consecinţă a structurii din (15), dacă presupunem că *Affix-Hopping* (regulă care coboară afixul la verb) este locală şi, în special, că nu poate trece peste un GN vid cu funcţie de subiect; prin urmare, dată fiind poziţia GN-ului subiect în (15), ridicarea verbului la Flex este singura cale pentru Flex de a se ataşa la verb, şi această ataşare este o cerinţă esenţială a morfosintaxei (Flex nu poate fi separat de V la nivelul structurii de suprafaţă). A se compara cu situaţia infinitivalelor din limbile de tipul francezei, care e caracterizată (după Sportiche (1988)) prin faptul că în S-structură Flex este separat de verb doar prin urma GN-ului subiect, care s-a ridicat la (Spec, GFlex); această urmă poate fi considerată ca fiind invizibilă pentru unele fenomene sintactice[17], printre care coborîrea afixului (*Affix-Hopping*). Acest lucru poate explica de ce verbul poate rămîne în interiorul GV-ului: afixul poate coborî spre grupul verbal pe deasupra urmei subiectului.

3.1.2.2. Subiecte lexicale în infinitive

Distribuţia subiectelor lexicale în infinitive aduce argumente în favoarea ipotezei că (15) este structura corectă a constituenţilor GFlex din română. Infinitivele româneşti nu prezintă trăsături de Acord (spre deosebire de infinitivele cu flexiune din portugheză), dar pot avea totuşi subiecte lexicale:

(16) a. *Am plecat înainte de a ajunge mama.*
b. *Am plecat înainte de a ajunge ea.*

Pentru subiectele nominale (v. (16)a), flexiunea morfologică nu distinge între cazul Nominativ şi cazul Acuzativ, dar pronumele arată în mod clar că subiectele din infinitivale sînt marcate pentru cazul Nominativ ((16)b).

Distribuţia subiectelor lexicale în infinitivalele din română este supusă unor constrîngeri severe: ele pot apărea numai în poziţie postverbală. A se compara (16) cu (17):

(17) a. **Am plecat înainte de mama a ajunge.*
b. **Am plecat înainte de a mama ajunge.*

---

[15] Acest comportament contrastează, pe de o parte, cu verbele conjugate lexicale, care în franceză se ridică obligatoriu în Flex, şi, pe de alta, cu auxiliarele *have* şi *be* din engleză, care se pot ridica spre Flex numai în infinitivale.

[16] Pentru italiană a se vedea Belletti (1990).

[17] Faptul că această urmă este invizibilă poate fi legat de statutul poziţiei pe care o ocupă: se poate considera că ea rămîne în afara distincţiei A/A': nu este o poziţie A, dacă poziţiile A se definesc ca poziţii potenţiale de caz; dar nu este nici o poziţie A'.

Scanned with OKEN Scanner

Aceste exemple arată că un subiect preverbal este negramatical, indiferent de poziția exactă ocupată de *a*; deoarece subiectele preverbale trebuie să se afle în (Spec, GFlex), particula *a* s-ar situa în Flex în (17)a şi în Comp în (17)b.

Constrîngerile la care este supusă atribuirea cazului Nominativ în infinitivalele din română pot fi explicate prin două ipoteze: (a) cazul Nominativ este atribuit în poziție preverbală (ca în franceză şi în engleză). În cadrul acestei ipoteze ar trebui să adoptăm ideea conform căreia în structurile marcate [–Timp], [–Acord] subiectul lexical este deplasat obligatoriu în poziție postverbală; (b) cazul Nominativ este atribuit în poziția postverbală; în frazele marcate [+Acord] se poate aplica o regulă opțională, care deplasează subiectul în poziție preverbală (v. subiectele preverbale pentru indicativ şi conjunctiv).

Vom adopta aici cea de-a doua ipoteză, deoarece este evident mai simplă, evitînd o regulă obligatorie de deplasare. Deplasarea opțională a Grupului Nominal subiect în poziție inițială (în frazele marcate [+Acord]) poate fi analizată ca un caz de dislocare la stînga cu clitic *(Clitic Left Dislocation)* (*cf.* capitolul 6), ce se aplică la subiecte şi ne-subiecte în condiții asemănătoare. Soluția din (b) ne va permite în plus să explicăm o altă particularitate frapantă a românei: faptul că în infinitive (şi în conjunctive) subiectele lexicale, pe de o parte, şi subiectele vide controlate şi urmele subiectelor urcate, pe de alta, nu se află în distribuție complementară.

3.1.2.3. Observații asupra atribuirii cazului Nominativ

În cadrul teoretic GB este adoptată în general poziția conform căreia cazul Nominativ este atribuit de un element Flex care domină Acordul şi Timpul sau cel puțin una dintre aceste două trăsături (v. Chomsky (1981)). Problema este că dacă se adoptă o definiție strictă a guvernării în termeni de c-comandă (v. Reinhart (1976)), Flex poate atribui cazul Nominativ sub guvernare în (15), dar nu într-o structură în care subiectul GN ocupă poziția (Spec, GFlex) (a se vedea în engleză şi în franceză). Prin urmare putem considera că în engleză şi în franceză cazul Nominativ este atribuit prin intermediul lanțului format de GN subiect şi trăsăturile de Acord ale verbului. Trebuie deci făcută distincția între (a) atribuirea cazului Nominativ sub guvernare de către Flex şi (b) transmiterea cazului Nominativ de la Acord (prin relația de acord între Spec şi centru).

Ipoteza că Acordul nu atribuie cazul Nominativ (datorită naturii sale nominale şi datorită Principiului de Rezistență a Cazului al lui Stowell, Acordul nu poate să atribuie caz), ci mai degrabă transferă acest caz la subiectul nominal, pune două probleme importante: (a) cum primeşte Acordul cazul Nominativ; (b) de ce cazul Nominativ poate fi transferat de la Acord la subiect?

Pentru a răspunde întrebării (a), putem presupune că Acordul este marcat inerent pentru cazul Nominativ, aşa cum cliticele obiecte indirecte sînt marcate inerent pentru cazul Dativ (v. capitolul 6). Întrebarea (b) presupune că trăsăturile de caz existente în Acord nu sînt suficiente pentru a satisface Filtrul cazual (*Case Filter*); cu alte cuvinte, considerăm că Filtrul cazual nu se aplică

Scanned with OKEN Scanner

la nivelul lanţurilor tematice, ci mai degrabă la nivelul elementelor nominale care participă la acest lanţ: fiecare dintre ele trebuie să poarte un caz, chiar dacă aparţin aceluiaşi lanţ tematic.[18] Mai rămîne să înţelegem de ce cazul Nominativ, spre deosebire de cazul Obiectiv, poate fi împărţit de elemente care aparţin aceluiaşi lanţ tematic. Răspundem printr-o simplă sugestie: cazul poate fi transmis în interiorul unui lanţ tematic, dar numai către o poziţie care nu a primit caz sub guvernare; poziţia Spec este tocmai o astfel de poziţie.

Deoarece în limbile SVO cazul Nominativ nu poate fi atribuit sub guvernare, strategia acordului între centru şi Spec este singura posibilă: trăsăturile de Acord ale verbului primesc un caz inerent, care poate fi transferat subiectului din (Spec, GFlex). A se compara cu lanţurile din reluarea clitică: cliticul primeşte cazul obiect, care nu poate fi transferat poziţiei de obiect direct, deoarece această poziţie nu este de Spec (ea primeşte caz în mod normal, sub guvernare); de aici necesitatea unei prepoziţii care să atribuie caz obiectului direct reluat.

Un element esenţial este aici faptul că trăsăturile de Acord ale verbului nu sînt obligatorii pentru atribuirea cazului Nominativ sub guvernare. O altă dovadă interesantă vine de la infinitivele din italiană, care pot avea subiect lexical doar dacă se aplică regula Aux-la-Comp (v. Rizzi (1982)), care deplasează auxiliarul peste GN-ul subiect. Să amintim că în italiană cazul Nominativ este în mod normal atribuit în poziţie preverbală (v. Rizzi (1982)). Cum această atribuire depinde de existenţa trăsăturilor de Acord ale verbului, ea nu se poate aplica pentru infinitive. Regula de ridicare Aux-la-Comp are drept rezultat o configuraţie de guvernare, care permite atribuirea cazului Nominativ chiar în absenţa trăsăturilor de Acord.

Să comparăm aceste fapte cu distribuţia subiectelor lexicale în infinitivele din română: aici nu este necesară ridicarea Aux-la-Comp; acest fapt este o dovadă în favoarea reprezentării din (15), unde cazul Nominativ este atribuit sub guvernare în poziţia (Spec, GV).

3.1.3. Structurile de control

Vom examina acum o altă problemă esenţială a gramaticii limbii române – infinitivele permit în acelaşi timp subiecte lexicale şi control obligatoriu:

(18) a. *Am început a citi* Cei trei muşchetari.
b. *Am mîncat înainte de a pleca.*
c. *Ion a plecat înainte de a ajunge mama acasă.*

[18] Această ipoteză este necesară pentru a explica faptul că un obiect direct reluat de un clitic este obligatoriu precedat de o prepoziţie, care poate lipsi dacă obiectul direct nu este reluat de un clitic: rolul prepoziţiei ar fi să atribuie un caz obiectului direct în contextele în care trăsăturile cazuale sînt atribuite cliticului şi deci nu mai sînt disponibile pentru Grupul Nominal obiect (v. explicaţia propusă de Jaeggli (1982) pentru generalizarea lui Kayne).

Scanned with OKEN Scanner

În (18)c apare un subiect lexical. Această posibilitate e greu de conciliat cu ideea că în (18)a-b subiectul este PRO. A se compara cu engleza şi cu franceza, care sînt caracterizate prin distribuţia complementară dintre subiectele lexicale (care pot apărea numai în frazele cu verbe la moduri personale) şi PRO (care poate apărea numai în frazele cu verbe la moduri nepersonale). Se adoptă în general ideea că această distribuţie complementară este singura posibilitate teoretică: subiectele lexicale trebuie să aibă caz şi pentru acest lucru ele trebuie să ocupe poziţii guvernate, pe cîtă vreme PRO ocupă o poziţie neguvernată (ceea ce rezultă din faptul că este specificat în acelaşi timp ca anaforă şi ca pronume, cf. „teorema lui PRO" din Chomsky (1981)).

Vom încerca să explicăm datele din română fără a introduce nici o inconsecvenţă teoretică: nu trebuie să admitem, de pildă, existenţa unor poziţii care pot fi guvernate (ceea ce ar permite subiectele lexicale) şi neguvernate (ceea ce ar permite apariţia lui PRO). Se pot imagina două tipuri de soluţii: (a) prima posibilitate este de a considera că structura lui (18)c este diferită de cea a exemplelor (18)a-b; (b) cea de-a doua posibilitate este să se admită că subiectul controlat al infinitivelor din română nu este PRO.

Vom schiţa rapid o aplicare a primei soluţii şi vom arăta că aceasta este inadecvată. Structura din (15), propusă mai sus, poate fi adoptată pentru propoziţiile din română care conţin subiecte lexicale postverbale sau *pro*, dar PRO nu poate apărea în GN_S, deoarece această poziţie este guvernată de (V-)Flex. Este totuşi posibil să se postuleze o altă poziţie, neindicată încă, şi anume (Spec, GFlex):

(15')

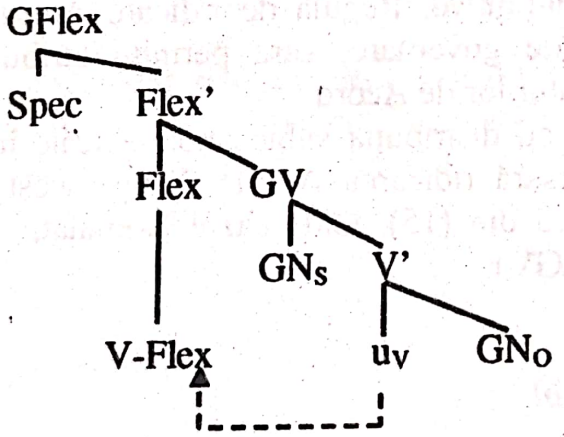

Adoptînd o definiţie strictă a C-comenzii (în termeni de noduri cu ramificare), poziţia (Spec, GFlex) nu este guvernată de nici un element în GFlex[19], şi, în consecinţă, PRO este legitimat în această poziţie.

O structură de acest tip rezolvă problema iniţială, dar ridică o alta: reprezentarea din (15') presupune că există două poziţii A pentru subiect, (Spec, GV) şi (Spec, GFlex). Acest rezultat este inacceptabil nu numai din considerente conceptuale[20], ci şi pentru că duce la un lanţ (PRO_i, e_i) cu PRO situat în (Spec, GFlex) şi *e* în (Spec, GV)), de un tip necunoscut.

[19] Acelaşi rezultat poate fi obţinut dacă se adoptă o condiţie de direcţionalitate asupra guvernării (v. Travis (1984)): în română nodul Flex ar guverna numai spre dreapta.

[20] Să amintim că, contrar lui Sportiche (1988) şi Pollock (1989), presupunem că într-un domeniu GFlex există o singură poziţie A pentru GN-ul subiect.

Astfel, am putea accepta două poziţii posibile pentru subiect, dintre care doar una s-ar realiza într-o propoziţie dată. Această posibilitate poate fi pusă de acord cu cadrul nostru teoretic: poziţiile Spec nu sînt realizate obligatoriu şi Principiul Extins al Proiecţiei este satisfăcut în mod corect fie de (Spec, GV), fie de (Spec, GFlex); prima opţiune ar caracteriza subiectele lexicale, şi cea de-a doua structurile cu PRO. Totuşi, ideea că subiectul ar putea să-şi aleagă poziţia în funcţie de trăsăturile sale inerente ar reprezenta un defect pentru teoria sintactică. Mai mult, se pare că nu există dovezi independente în favoarea existenţei a două poziţii distincte pentru grupurile nominale subiecte în infinitivale. Această soluţie a problemei pare deci să fie o simplă stipulaţie[21], menită să salveze ideea că în infinitivele româneşti subiectele controlate sînt elemente PRO, în ciuda faptului că subiectele lexicale sînt şi ele posibile.

Concluzia noastră este că o structură ca aceea din (15') nu poate fi reprezentarea corectă a infinitivelor controlate din română. În consecinţă, trebuie să ne întoarcem la cea de-a doua posibilitate: subiectele controlate din infinitive în română nu sînt elemente PRO. Această direcţie de cercetare, care este necesară în mod independent pentru explicarea conjunctivelor controlate, ne va conduce la adoptarea unei alte teorii, în care efectele controlului nu depind de prezenţa lui PRO. Pe linia deschisă de Manzini (1983), Bouchard (1984) şi Borer (1987), vom defini controlul ca pe o relaţie de tip anaforic (v. capitolul 4), ceea ce ne va permite în plus să explicăm şi ridicarea subiectului în infinitivele româneşti (ca şi în conjunctive).

3.2. Structura propoziţiilor cu verbe la conjunctiv

3.2.1. Statutul categorial al lui să

Conjunctivul românesc este o formă analitică, alcătuită din particula invariabilă *să* urmată de un verb care are flexiune de mod, persoană şi număr:

(19) *eu să plec / tu să pleci / el să plece / noi să plecăm*[22] *etc.*

Particula *să* are un statut sintactic ambiguu: funcţionează atît ca marcă a modului conjunctiv (un fel de prefix flexionar), cît şi ca o conjuncţie subordonatoare, care ocupă poziţia Comp. Această natură ambiguă este comparabilă cu ambiguitatea sistematică a particulei *a* de la infinitiv. Se va adopta în esenţă aceeaşi structură: ca şi *a*, particula de conjunctiv *să* este generată sub Comp,

[21] O altă dificultate priveşte atribuirea rolurilor tematice. Dacă rolul tematic extern este atribuit unei poziţii specifice, probabil subpredicaţie, cum poate PRO să-şi primească rolul, dacă (Spec, GV) nu este proiectat? Am putea spune că rolul tematic extern este atribuit celui mai înalt GN din GFlex, şi nu unei poziţii fixe.

[22] Flexiunea de conjunctiv este identică cu cea de indicativ, cu excepţia persoanei a treia singular (v. *el pleacă*). Pe lîngă prezentul conjunctiv, româna prezintă şi un conjunctiv perfect invariabil, construit cu auxiliarul de perfect *fi*, discutat în 1.6.:
(i) eu / tu / el ... să fi mîncat

dar nu se poate distinge de Flex deoarece Comp şi Flex sînt adiacente, şi acest lucru permite Coindexarea Funcţională şi/sau Încorporarea restructurantă.

3.2.1.1. Să *este un element de tip Flex*

Argumentul cel mai direct în favoarea statutului de Flex al lui *să* este legat de exemple ca (20)a-b:

(20) a. *Vreau ca pînă mîine să termine Ion cartea asta.*
b. **Vreau ca pînă mîine să Ion termine cartea asta.*

În (20)a *să* nu ocupă prima poziţie a propoziţiei subordonate, ocupată de un element de tip complementizator, *ca*; (20)b, pe de altă parte, arată coeziunea putenică dintre *să* şi complexul verbal (termen care desemnează secvenţa formată din verb şi cliticele adverbiale şi pronominale). *Să* pecedă obligatoriu celelalte elemente ale complexului verbal; grupul cel mai mare care poate separa pe *să* de verb este Neg-cl-Adv-Aux[23], şi aceste elemente sunt ele însele strict adiacente verbului conjugat (v. capitolul 2):

(21) a. *Aş vrea ca de mîine să nu îl mai ajuţi la treabă.*
b. *Aş vrea ca pe Ion să-l vezi mîine.*
c. *Aş vrea ca Ion să şi traducă.*
d. *Aş vrea ca Ion să nu plece înainte de întoarcerea Mariei.*

Nici un alt element nu poate separa pe *să* de verb, nici măcar subiectul (v. (20)b). Cerinţa de strictă adiacenţă între *să* şi complexul verbal poate arăta că *să* aparţine complexului verbal. Cu alte cuvinte, *să* este un element de tip Flex.

Testele de constituenţă, cum ar fi coordonarea, susţin această ipoteză:

(22) a. *Ştiu că mama a plecat şi Ion a rămas.*
b. *Vreau (ca mîine) să plece mama şi să rămînă Ion.*
c. **Vreau (ca mîine) să plece mama şi rămînă Ion.*

Exemplul (22)a arată că complementizatorii de tipul lui *că* (introducînd fraze subordonate cu verbul la modul indicativ) nu trebuie repetaţi în al doilea membru al coordonării; ceea ce arată că în română elementele de tip Comp pot avea drept complemente GFlex-uri coordonate.[24] Exemplele din (22)b şi (22)c arată că *să* trebuie repetat în membrul al doilea. Negramaticalitatea lui (22)c

---

[23] Poziţia Aux este ocuată de auxiliarul de perfect *fi*, iar sub Adv se găseşte o clasă restrînsă de clitice adverbiale: *mai*, *prea* (v. capitolele 1 şi 2). A se nota că cliticele pronominale şi adverbiale apar în aceeaşi ordine în celelalte moduri verbale:
(i) Pe Ion îl şi vede primar.
(ii) Pe Ion l-au şi avansat.

[24] Această posibilitate nu este totuşi generală în celelalte limbi: **je sais [$_{GC}$ que tu viens] et [$_{GI}$ Marie part]]* (v. Godard (1989)).

poate fi înţeleasă dacă se consideră că *să* este un element clitic care se ataşează verbului (mai precis unei proiecţii a lui Flex); în (22)c această cliticizare duce la o încălcare a constrîngerii structurilor coordonate (v. Kayne (1975: 101[25] şi Rizzi (1986)b). Statutul de clitic al lui *să* poate fi văzut ca un argument în favoarea statutului său de Flex, adoptînd şi ipoteza că în română cliticele sînt ataşate obligatoriu (proiecţiei) lui Flex (v. capitolul 2). Dar elementele de tip Comp ar putea avea şi ele statut de clitice dacă s-ar putea arăta că se supun Coindexării Funcţionale (v. definiţia cliticelor în (33), capitolul 2).

În favoarea ideii că *să* apare sub GFlex, şi nu sub GComp sînt şi datele din (23)a-c, care arată că *să* poate apărea împreună cu elemente *wh*, spre deosebire de complementizatorii standard de tipul lui *că*:

(23) a. *Am cu cine să plec.*
b. *Caut o fată cu care să plec la munte.*
c. *Caut fata cu care (*că) pleacă Ion la munte.*

3.2.1.2. Să *este un element de tip Comp*

Alte proprietăţi disting însă pe *să* de particulele de tip Flex: (a) *să* este invariabil; (b) *să* poate fi centrul unei propoziţii subordonate; (c) precedă obligatoriu cliticele şi negaţia[26]:

(24) a. *Vreau să nu-l mai întîlneşti.*
b. **vreau nu să-l mai întîlneşti*
c. **vreau îl să mai întîlneşti*
d. **vreau nu-l să mai întîlneşti*

Faptul că *să* ocupă poziţia iniţială în propoziţie în (24)a sugerează că este plasat sub Comp (dacă am considera că este plasat în Flex, ar trebui să spunem că o categorie vidă ocupă Comp sau că are loc o deplasare nulă a lui *să (V-Flex)* în Comp).

Conform unei generalizări empirice clare, Neg°, centrul GNeg-ului, subcategorizează complemente de tip GFlex (v. Zanuttini (1989)), şi nu de tip GComp. În virtutea acestei generalizări şi considerînd că *să* se află sub Comp, ne aşteptăm ca (24)b, ca şi (25), să fie negramaticale:

(25) **ştiu nu că a scris Ion poezia asta*

---

[25] Negramaticalitatea lui (22)c ar fi paralelă cu cea a exemplelor (i)-(ii), împrumutate de la Kayne (1975):
(i) **Paul la [déteste et considère comme bête]*
(ii) **Jean vous [parlera et pardonnera]*
Kayne citează exemple gramaticale ca *Paul les lit et relit sans cesse* şi sugerează că acestea se pot datora faptului că *lire et relire* este reanalizat ca un verb complex.

[26] Să mai adăugăm că *să* provine din conjuncţia latină *si*.

Scanned with OKEN Scanner

Dacă am considera că *să* se află sub Flex am fi obligaţi să stipulăm ordinea diferită a lui *să* şi *nu* în (24)a.

Ipoteza că *să* se găseşte sub Comp explică, pe de altă parte, şi imposibilitatea exemplului din (24)c. Se poate invoca o încălcare a condiţiei de localitate asupra aşezării cliticelor, deoarece, în general, aşezarea cliticelor nu poate depăşi o limită de tip GC. Exemplul din (24)c violează în acelaşi timp condiţia asupra lanţurilor clitice şi cea asupra poziţiei ocupate de Neg faţă de Comp.

Să examinăm acum exemplele următoare:

(26) a. *Să trăiască România!*
b. *Să se întîmple ce s-o întîmpla!*

(27) a. *Trăiască România!*
b. *Întîmple-se ce s-o întîmpla!*
c. **Să întîmple-se ce s-o întîmpla!*
d. **Întîmple-se să ce s-o întîmpla!*

Există două diferenţe între (26) şi (27): pe de o parte, prezenţa vs. absenţa particulei *să* şi, pe de altă parte, o diferenţă în ordinea cuvintelor: în (26)b cliticul pronominal *se* ocupă poziţia canonică pentru clitice, iar în (27)b *se* urmează în mod obligatoriu verbul. Aceste date pot fi explicate printr-o regulă de deplasare a verbului în poziţie iniţială către Comp, care interzice în acelaşi timp inserţia lui *să* (v. negramaticalitatea lui (27)c-d, datorată prezenţei lui *să*). Aceste date sugerează că *să* este plasat în C.

Acest argument este similar celui al lui den Besten (1977, 1983), în favoarea ideii că regula „Inversiunii Subiect-Clitic V'"[27] deplasează pe V' (care în notaţia lui den Besten desemnează verbul conjugat însoţit de cliticele negative şi pronominale) spre Comp (v. şi Kayne (1984), Rizzi şi Roberts (1989)). Exemplele din (28)a-c, pe care den Besten le împrumută de la Dubuisson şi Goldsmith (1976), arată că inversiunea între subiectul-clitic şi V' se corelează cu suprimarea complementizatorului (acest argument este relevant pentru dialectele franceze în care se permit noduri Comp dublu ocupate):

(28) a. *Comment dit-il qu'il s'appelle?*
b. *Comment qu'il dit qu'il s'appelle?*
c. **Comment que dit-il qu'il s'appelle?*

Dat fiind că *que* este un complementizator, paradigma din (28)a-c este un argument în favoarea ideii că „inversiunea subiectului clitic" este o regulă care deplasează verbul spre Comp. Argumentul pentru română este inversat. Presupunînd că exemplele din (27) sînt produse de deplasarea verbului în C, absenţa obligatorie a lui *să* este un argument în favoarea ideii că *să* se află în C:

[27] După Emonds (1976), această regulă constă în deplasarea spre dreapta a cliticului.

Scanned with OKEN Scanner

verbul se deplasează în Comp, care prin acest fapt nu mai este disponibil pentru *să*[28].

Un alt argument în favoarea acestei propuneri este adus de distribuţia complementizatorilor; în franceză, complementizatorii lexicali sînt obligatoriu absenţi în frazele principale cu verbe la modul indicativ (în afară de cele exclamative), dar sînt prezenţi obligatoriu în frazele independente cu verbe la modul conjunctiv:

(29) a. *Que tout le monde soit prêt.*
'ca toată lumea să fie gata'
b. *Que les masques tombent.*
'ca măştile să cadă'

Dacă presupunem că conjunctivele din română seamănă cu cele din franceză în sensul că cer un Comp realizat în propoziţiile independente cu verbe la conjunctiv, elementul *să* care apare în (26) trebuie să fie considerat ca fiind un element de tip Comp.[29]

Putem observa că în franceză, ca şi în română, nodul Comp care este centrul propoziţiilor conjunctive poate fi omis numai dacă se aplică deplasarea verbului în C. Este firesc să credem că în (27) *să* lipseşte din acelaşi motiv pentru care *que* lipseşte în (30), adică datorită faptului că poziţia Comp este ocupată de verbul deplasat[30]:

(30) a. *Vive la France!*
b. *Ainsi soit-il!*

Tipul de deplasare a verbului pe care îl considerăm valabil pentru (27) şi (30) nu se poate aplica în frazele subordonate deoarece constituenţii GC cu V drept centru contează ca proiecţii verbale şi, în general, frazele subordonate trebuie să conteze ca argumente (nominale) ale verbului principal; complementizatorii lexicali ar putea satisface această cerinţă (v. Kayne (1982))[31]. În cadrul acestor ipoteze ne aşteptăm la negramaticalitatea lui (32) contrastînd cu (31):

---

[28] O explicaţie uşor diferită a omiterii obligatorii a lui *să* în (27)c-d se găseşte în Rivero (1988a), care consideră că *să* ocupă o poziţie Flex, între poziţia C° şi poziţia T/Acord. Absenţa lui *să* în (27)c-d s-ar datora tot deplasării verbului (care trece prin Flex în drumul lui către Comp). Diferenţa dintre ipoteza lui Rivero şi cea propusă aici este în parte de natură terminologică (noi etichetăm Comp o poziţie pe care ea o etichetează Flex) şi în parte de substanţă: în analiza lui Rivero deplasarea lui V nu se sfîrşeşte în Flex/Comp, aşa cum se întîmplă în analiza noastră.

[29] A se nota că în frazele independente la conjunctiv *ca* este negramatical.

[30] Acest lucru nu înseamnă că acelaşi tip de deplasare este valabil pentru (27) şi (30). Paralelismul priveşte numai relaţia dintre deplasarea lui V şi absenţa complementizatorului (altminteri obligatoriu) în frazele la conjunctiv. A se nota că şi franceza, spre deosebire de română, permite coexistenţa dintre *que* şi inversiunea verb-subiect (v. *Que vive la France*).

[31] Am propus în capitolul 1 să se considere că deplasarea lui V spre nodul C al unei propoziţii subordonate se aplică în construcţiile cu auxiliar din română. Aceasta deoarece auxiliarele cer drept complement o proiecţie a V-ului.

Scanned with OKEN Scanner

(31) a. *Doresc să trăiască România.*
b. *Doresc să se întîmple ce s-o întîmpla.*

(32) a. **doresc trăiască România*
b. **doresc întîmple-se ce s-o întîmpla*

3.2.2. Structura constituenţilor GFlex la modul conjunctiv

3.2.2.1. Adiacenţa dintre Comp şi Flex

Să revenim acum la structura canonică a constituenţilor propoziţionali:

(33)

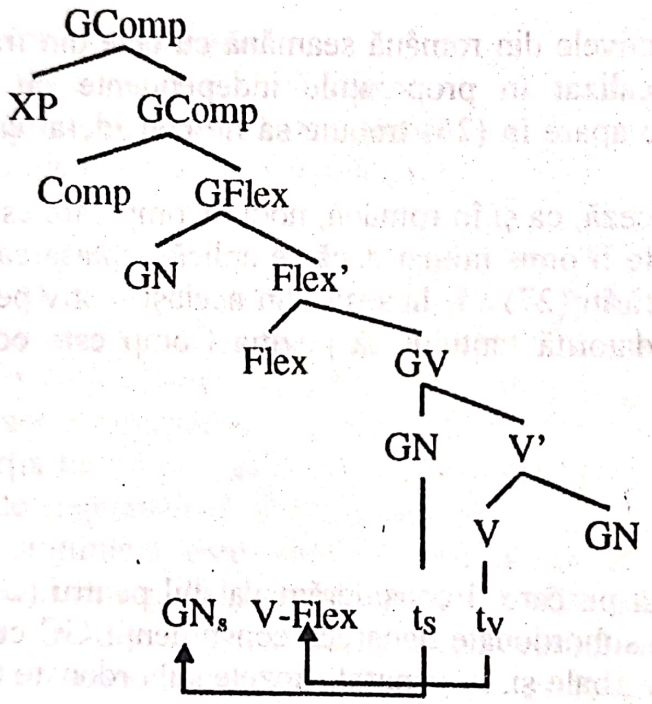

Indiferent de ipoteza exactă privind statutul său categorial, morfemul de conjunctiv *să* din română nu poate ocupa nici una dintre poziţiile acestei structuri. Să presupunem mai întîi că *să* este generat sub Flex; în acest caz, *ca* ar trebui să se afle sub Comp (v. (20)a). În cadrul acestei ipoteze trebuie notate două particularităţi importante, care disting propoziţiile din română cu verbe la modul conjunctiv de corespondentele lor din limbile romanice: (a) poziţia (Spec, GFlex) nu este în mod obligatoriu ocupată de un GN subiect, ci de orice tip de constituent: complemente verbale, grupuri prepoziţionale, adverbe etc. (v. (21)[32], care sînt discutate mai sus dintr-un alt punct de vedere); cu alte cuvinte, poziţia (Spec, GFlex) este o poziţie A'; (b) s-ar putea considera că există două poziţii Flex distincte; una pentru Timp (care serveşte şi ca poziţie

[32] Pot fi dislocaţi în mod concomitent mai mulţi constituenţi, ceea ce aminteşte Dislocarea la stînga cu clitic din Cinque (1990) (a se compara cu dislocarea la stînga din engleză, care implică în mod necesar un singur constituent):
(i) *Aş vrea ca pînă mîine Ion să termine cartea asta.*

de aterizare pentru deplasarea V-la-Flex) şi cealaltă pentru *să*. Cealaltă variantă este să presupunem că *să* este generat sub C°. Această ipoteză implică la rîndul ei cîteva stipulaţii *ad-hoc*: (a) Comp ia un complement de tip GFlex care nu prezintă o poziţie (Spec, GFlex) (ceea ce trebuie stipulat pentru a înregistra faptul că nici un constituent nu poate interveni între *să* şi elementele grupate în jurul V-Flex (adverbul negativ *nu*, cliticele pronominale şi adverbiale, auxiliarul *fi*); (b) constituenţii dislocaţi, inclusiv subiectul, ocupă poziţia (Spec, C'); (c) avem nevoie de două poziţii Comp distincte, una pentru *să* şi una pentru *ca*.

Concluzia care se poate trage din cele spuse pînă acum este că ambele ipoteze sugerează clar că poziţia (Spec, GFlex) nu este o poziţie A în conjunctivele din română.[33] În consecinţă, reprezentarea constituenţilor GFlex cu conjunctiv din (33) nu este adecvată pentru română. Am putea să adoptăm în locul acesteia (34), care este o reprezentare susţinută în mod independent de caracteristicile structurilor cu auxiliar şi de structura propoziţiilor infinitivale (v. capitolele 1-2 şi secţiunea 3.1.):

(34) $GFlex \rightarrow [_{GFlex}\ V\text{-}Flex\ [_{GV}\ GN_S\ [_{V'}\ u_V ...]]]$

Diferenţa dintre (34) şi (33) priveşte poziţia A a subiectului GN: (Spec, GFlex) în (33), Spec, GV în (34). Ridicarea V-ului la Flex se face pe deasupra GN-ului subiect, ceea ce explică deja poziţia postverbală a subiectului în conjunctivele cu *să*; poziţia (Spec, GFlex), care este o poziţie A', a fost omisă în (33).

Distribuţia lui *să* poate fi descrisă corect considerînd că *să* guvernează constituentul GFlex din (35), unde (Spec, GFlex) este obligatoriu neocupat. Aceasta este o caracterizare minimală a lui *să*, independentă de statutul exact (Comp sau Flex) al acestuia; în (35), eticheta GX subliniază ambiguitatea sistematică a lui *să*:

(35)

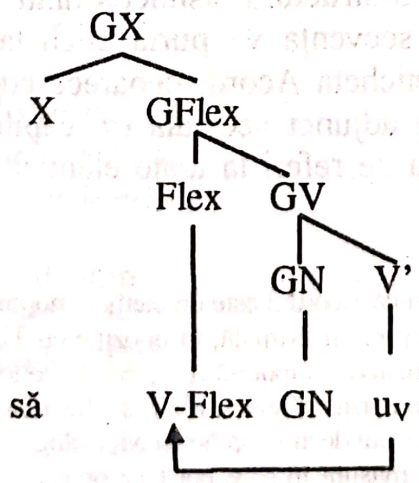

[33] S-ar putea susţine că subiectul ocupă de fapt poziţia (Spec, GFlex); adiacenţa obligatorie dintre *să* şi complexul verbal s-ar obţine prin deplasarea verbului (însoţit de celelalte elemente funcţionale) spre o poziţie adiacentă lui *să*. Această ipoteză nu poate fi acceptată deoarece într-o structură ca (33) nu există nici o poziţie (între *să* şi (Spec, GFlex)) care ar putea primi verbul; v. şi 3.1.1.2. pentru o remarcă privind o altă analiză în termeni de Încorporare.

Scanned with OKEN Scanner

3.2.2.2. Coindexare Funcțională și Încorporare restructurantă

Pînă aici am considerat că distincția teoretică între Comp și Flex este relevantă, chiar dacă, din motive întemeiate, ar putea fi irelevantă în anumite cazuri. Vom trece acum la examinarea unor propuneri recente, conform cărora Flex nu este un centru funcțional indivizibil, ci se divide în mai mulți centri distincți: GTimp, GAcord[34] și respectiv GNeg (cf. Pollock (1989). Problema care se pune este dacă noțiunile de Flex și GFlex rămîn relevante în acest cadru; aceasta pune mai departe problema statutului GC și a diferenței dintre acesta și GFlex.

Proliferarea proiecțiilor funcționale ca GTimp, GAcord, GNeg etc. trebuie să fie pusă de acord cu faptul că în S-Structură elemente ca Acord, Timp etc. nu funcționează cu statut de constituenți independenți, ci sînt atașate la verb[35], ducînd astfel la elemente hibride (verbe conjugate) care au statutul unor cuvinte (post)sintactice.[36] În mod corespunzător, proiecțiile maximale din S-Structură nu sînt GTimp, GAcord etc., ci categorii hibride pe care am putea să le etichetăm GTimp/Acord/V, după elementul hibrid V-Timp-Acord care este centru:[37]

(36)

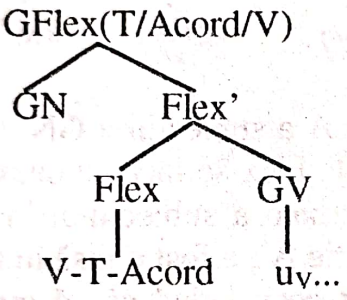

Configurația din (36) corespunde structurii propoziționale de tipul celei din franceză; categoria X° complexă V-Timp-Acord este rezultatul deplasării succesive a lui V spre Timp și Acord; verbul s-a ridicat la o poziție subcategorizată morfologic de Timp. În S-structură distincția dintre V, Timp și Acord nu mai este relevantă, și toată secvența va purta eticheta categorială Timp; secvența care rezultă nu poartă eticheta Acord, deoarece considerăm că Acordul nu guvernează GTimp, ci este adjunct acestuia (v. capitolul 1). Am putea deci păstra eticheta Timp pentru a ne referi la toate elementele care sînt dominate de Timp în S-Structură.

---

[34] Așa cum am arătat în capitolul 1, considerăm că Acordul este un element nominal (comparabil cu cliticele pronominale) care nu proiectează o categorie maximală, în opoziție cu Timp și Neg, dar pentru claritatea discuției vom accepta pentru moment această ipoteză (propusă de Pollock (1989)).

[35] Vom lăsa deoparte o altă alternativă, conform căreia verbul și flexiunile verbale sînt constituenți separați la nivelul S-structurii care nu s-ar uni decît la un Nivel Morfologic, postsintactic.

[36] Acești constituenți sînt cuvinte *sintactice* în măsura în care pot face obiectul anumitor reguli sintactice ca V2 (a se compara cu cuvinte rezultate din cliticizarea fonologică (*I'll leave, le livre du garçon*), care nu sînt implicate în nici o regulă sintactică), dar sînt și postsintactici deoarece sînt ei înșiși rezultatul anumitor reguli sintactice, cum ar fi deplasarea V-ului la Flex. A se remarca totuși că regula V-la-Flex este determinată de subcategorizarea morfologică (v. Lieber (1980)) și deci această regulă se aplică probabil înaintea regulilor pur sintactice.

[37] A se vedéa noțiunile de proiecții „fuzionate" (*merged*), „mixte" (*matching*) sau „extinse" care au fost propuse de Platzack (1983), Vergnaud (1987), Haider (1988) și Grimshaw (1991).

Scanned with OKEN Scanner

Procesul de Încorporare descris aici caracterizează afixele, care sînt subcategorizate morfologic pentru o poziţie V la care se ridică verbul. În capitolele 1 şi 2 au fost prezentate argumente în favoarea unui alt tip de Încorporare, Încorporarea restructurantă. Ca şi în cazul Încorporării de afixe, categorii X° distincte sînt generate în poziţii sintactice distincte, dar în final sînt încorporate unele altora, în virtutea următoarelor mecanisme ((37)a corespunde lui (38) din capitolul 1 şi (37)b corespunde lui (12) din capitolul 2):

(37) a. Coindexare Funcţională: se coindexează categoriile funcţionale X° adiacente.
b. Încorporare restructurantă: categoriile (funcţionale) X° adiacente coindexate se fuzionează într-o singură categorie X°.

Motivaţia principală a Încorporării restructurante a fost discutată în secţiunea 2.1.3. Vom relua pe scurt ideea de bază. În exemple ca (38)b, secvenţa *Neg-cl-V+Flex* [38] a fost deplasată prin regula Deplasare Flex:

(38) a. *tu [ne le vois] pas*
b. *[ne le vois]-tu* $u_{ne\ le\ vois}$ *pas?*

Posibilitatea de a deplasa secvenţa în paranteze din (38) indică faptul că ea formează un constituent şi considerăm că Încorporarea restructurantă este mecanismul relevant pentru acest proces: prin această Încorporare mai mulţi centri distincţi formează un singur constituent X°, care poate fi deplasat ca o entitate.

A se remarca faptul că Încorporarea restructurantă nu este o regulă obligatorie. Exemplele binecunoscute de tipul celor din (39) arată: (a) că cliticele pot rămîne în urmă după Deplasarea Flex-la-Comp (v. (39)a); aceasta înseamnă că Încorporarea restructurantă nu s-a aplicat înaintea Deplasării lui Flex; (b) că Neg blochează acest tip de deplasare (v. (39)b-d):

(39) a. *Ecris-le.*
b. *Ne l'écris pas.*
c. **n'écris*$_i$*-le* e_i *pas*
d. **écris*$_i$ *ne le* e_i *pas*

(39')

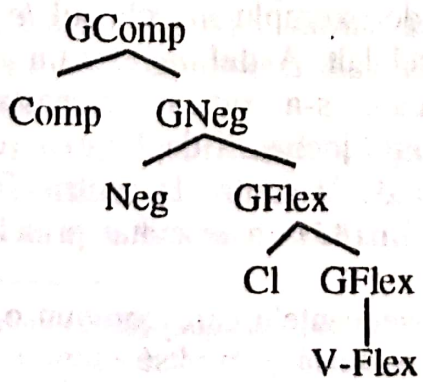

[38] Semnul „–" indică o relaţie între morfeme legate; „+" indică Încorporarea restructurantă.

Structura din (39') poate fi observată în numeroase limbi (sînt omise pozițiile de subiect, deoarece nu sînt relevante aici). Poziția relativă dintre Neg, Comp şi a cliticelor pronominale este probabil motivată de relația dintre Neg şi Timp (v. Zanuttini (1989) şi Laka (1989)). Această structură corespunde îndeaproape celei din (38)b (Comp rămîne neocupat).

Exemplul din (39)a poate fi analizat ca fiind produs de deplasarea verbului conjugat în Comp (v. den Besten (1983) şi mai sus, capitolul 2) pe deasupra cliticului pronominal. Exemplul din (39)c este negramatical datorită faptului că verbul s-a deplasat într-o poziție inexistentă. Aşa cum se specifică prin constrîngerea de prezervare a structurii, pozițiile sintactice nu pot fi create în cursul derivării; un centru cum este verbul poate fi deplasat numai într-o poziție de centru prevăzută de regulile de bază, şi o asemenea poziție este inexistentă între centrul negativ *ne* şi secvența verb-clitic. Exemplul (39)d este deosebit de interesant: poate fi exclus prin constrîngerea deplasării unui centru dacă admitem că *ne* este un centru care blochează deplasarea verbului în poziția Comp superioară. Ajungem deci la concluzia că *ne* funcționează ca un centru distinct de (V)-Flex.

Pe scurt, exemplele din (39) arată că Încorporarea restructurantă nu se aplică în mod necesar. Exemplele de tipul celui din (38)a vor prezenta deci o ambiguitate structurală, permițînd două reprezentări distincte, cu şi fără Încorporare restructurantă. În acest caz, care este eticheta categorială a proiecției celei mai înalte, altfel spus, care este elementul care joacă rolul de centru al acesteia, pentru reprezentarea fără Încorporare restructurantă? Pare firesc să adoptăm poziția conform căreia chiar şi în absența Încorporării restructurante există o coerență puternică între diferitele categorii funcționale aglomerate în jurul verbului. S-ar putea invoca o cerință generală asupra categoriilor funcționale: ele trebuie neapărat să fie „conectate" cu categorii lexicale. Procedura Coindexării Funcționale definită în (37)a este o posibilitate pentru a satisface această exigență.

Coindexarea Funcțională este de altfel o condiție necesară, dar nu suficientă pentru Încorporarea restructurantă. Se poate astfel considera că aplicarea Coindexării Funcționale are loc înaintea regulii de Deplasare a Flex-la-Comp, care este presupusă de exemplele din (39)a. Contrastul dintre (39)a şi (39)d arată că elementele coindexate funcțional, de exemplu *ne*, cliticul *le* şi verbul conjugat, nu devin indistincte unul față de celălalt. Astfel, *ne* este un antecedent potențial al urmei lăsate de V+Flex care s-a ridicat. Aceasta explică negramaticalitatea exemplului (39)d, unde *ne* blochează deplasarea verbului în Comp, prin constrîngerea asupra deplasării de la centru la centru. Efectul de blocare pe care îl are intervenția cliticului în (39)a este evitat prin Fuzionare (v. capitolul 2).

Astfel, este clar că elementele sau sub-secvențele care compun o secvență coindexată funcțional (sau o „proiecție extinsă") nu se supun neapărat Încorporării restructurante, ci rămîn diferite unele față de altele. De notat: condiția de adiacență care constrînge atît Coindexarea Funcțională, cît şi Încorporarea restructurantă ne obligă să admitem că nu există mai multe poziții

distincte ca (Spec, ACORD), (Spec, Timp) sau (Spec, Neg) disponibile pentru argumentul extern (prin comparaţie cu Pollock (1989), pentru care aceste poziţii sînt esenţiale). Se consideră că numai proiecţia funcţională cea mai înaltă are o poziţie Spec.

Să ne întoarcem acum la conjunctivele cu *să*. Conform generalizării empirice propuse mai sus, *să* este adiacent la secvenţa de elemente care sînt acumulate în jurul verbului conjugat. Reprezentarea din (35), pe care o repetăm aici, este neutră în ceea ce priveşte statutul exact al lui *să* şi al proiecţiei sale:

(35)

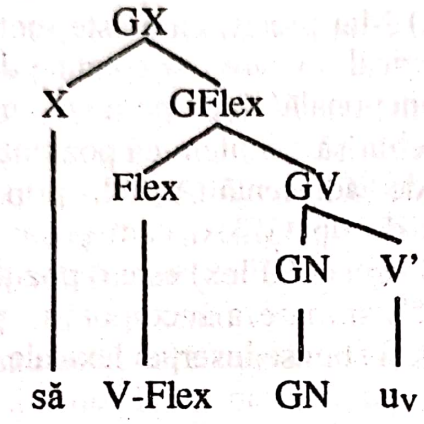

Dată fiind Coindexarea Funcţională, pe de o parte, şi Încorporarea restructurantă, pe de alta, există două realizări posibile ale lui (35): (a) *să* se poate restructura împreună cu (Neg-cl) V+Flex, conducînd la o categorie X° complexă etichetată Flex, a cărei proiecţie ar fi etichetată GFlex (v. (40)a); (b) pe de altă parte, s-ar putea considera că *să* este doar coindexat funcţional cu (şi nu încorporat în) (Neg-cl) V+Flex (v. (40)b):

(40) a. $[_{GFlex}\ [_{F}\ să_i\ \text{V-Flex}_i]\ [_{GV}\ GN\ [_{V}\ u_V ...]]]$
b. $[_{GX}\ [_{X}\ să_i]\ [_{GF}\ [_{F}\ \text{V-Flex}_i]\ [_{GV}\ GN\ [_{V}\ u_V]$

Pentru ambele alternative, proiecţia lui *să* este o proiecţie extinsă a lui Flex, ceea ce explică statutul de „particulă Flex" acordat adesea lui *să* (v. Farkas (1981, 1984) şi Dobrovie-Sorin (1987))[39]. Este de remarcat faptul că, după Grimshaw (1991), GComp este întotdeauna o proiecţie extinsă a lui Flex (şi în consecinţă a lui V). Aici, numai anumite GComp-uri se comportă ca proiecţii extinse ale nodului Flex; o discuţie mai aprofundată poate fi găsită în partea care urmează.

Este irelevant, atît pentru (40)a, cît şi pentru (40)b, dacă *să* se află sub un nod Comp sau Flex. Această problemă are însă consecinţe asupra statutului lui *ca*: dacă *să* este în Comp, sîntem obligaţi să considerăm că nodul GComp este

[39] Farkas (1988) propune o analiză diferită, apropiată de cea adoptată aici: *să* ar avea o „viaţă dublă", atît sub formă de Comp (în sintaxă), cît şi ca Flex (în morfologie). Această dublă analiză este formalizată prin două reguli de subcategorizare distincte, în cadrul teoretic autolexical al lui Sadock (1985, 1991). În ceea ce urmează vom arăta că dublul statut al lui *să* nu trebuie stipulat, ci este rezultatul Coindexării Funcţionale.

Scanned with OKEN Scanner

recursiv (deoarece avem nevoie de o poziție de Comp pentru *ca*); dacă *să* se află dimpotrivă în Flex, atunci *ca* poate fi în Comp (a se vedea exemple ca (20) și (21)). În lipsa lui *ca* (v. (24)a și (26)a-b), un element vid ar putea ocupa poziția Comp. Dacă analizăm acest ultim caz după sugestia lui Haider (1988), vom avea o proiecție „mixtă" etichetată GC/GFlex. Deci, indiferent de statutul exact atribuit lui *să*, proiecția lui va avea fie un statut de constituent mixt GComp/GFlex, fie acela de proiecție extinsă a lui Flex sau GFlex.

În acest caz, de ce (Spec, GFlex) nu blochează Coindexarea Funcțională/Încorporarea restructurantă? (Este o întrebare care apare doar în cazul în care se consideră că *să* se află în Comp.) Mai precis, care este motivul pentru care (Spec, GFlex) nu domină material lexical, în care caz condiția de adiacență nu este satisfăcută, iar Coindexarea Funcțională/ Încorporarea nu se aplică. Pentru a răspunde la aceste întrebări ar trebui să admitem că pozițiile A' nu sînt luate în considerație pentru condiția de adiacență: astfel, prin reguli de subcategorizare, *să* cere un complement de tip GFlex, care poate prezenta o poziție (Spec, GFlex); dar cum în română (Spec, GFlex) este o poziție A', *să* se poate încorpora în (Neg-Cl-) V-Flex.[40] Ca urmare a Încorporării, pozițiile A' (intermediare) sînt suprimate și deci nu pot fi supuse inserției lexicale.[41]

3.2.3. Despre unele diferențe dintre structurile cu verbul la conjunctiv și structurile cu verbul la indicativ

Revenim la motivele pentru care româna nu prezintă un element similar lui *să* în propozițiile cu verbul la modul indicativ. Dacă *să* ar fi în Flex, nu s-ar putea răspunde la următoarea întrebare: de ce structurile cu verbul la conjunctiv prezintă două noduri Flex, iar cele cu indicativ numai unul? Dacă presupunem, dimpotrivă, că *să* se află în Comp, putem compara acest element cu complementizatorul caracteristic structurilor cu indicativ:

(41) a. *Știu că a plecat mama.*
b. *Știu că ar veni și mama.*
c. *Știu că mama ar veni și ea.*
d. *Știu că ieri a plecat mama.*
e. *Sînt sigură că pe Ion nu l-ai văzut de anul trecut.*

Așa cum arată aceste exemple, *că* poate apărea fie în fața complexului verbal (v. (41)a,b), fie în fața elementului dislocat la stînga, care poate fi subiectul sau un alt constituent. Dată fiind ipoteza noastră asupra structurii propoziției în

[40] Detaliile tehnice ale acestui proces nu sînt pertinente aici; se poate considera că se aplică succesiv Încorporarea restructurantă: cliticele pronominale fuzionează cu V-Flex, iar apoi Neg fuzionează cu Cl-V-Flex; și, în sfîrșit, *să* fuzionează cu Neg-Cl-V-Flex.

[41] O alternativă tehnică ar fi să se considere că pozițiile A' sînt generate mai tîrziu în cursul derivării, după ce Încorporarea s-a aplicat; pozițiile A' nu mai pot fi inserate într-o secvență încorporată.

Scanned with OKEN Scanner

română, un exemplu ca (41)c trebuie analizat ca implicînd dislocarea la stînga a subiectului, la fel ca în cazul altor constituenţi în (41)d-e.

Această distribuţie arată că spre deosebire de *să*, care este ambiguu între statutul de Flex şi cel de Comp, *că* este distinct de Flex: o poziţie (Spec, GFlex) poate interveni între *că* şi complexul verbal. Această diferenţă între indicative şi conjunctive nu este accidentală: într-o formă uşor diferită, o putem găsi în araba clasică, de exemplu: elementul Comp de la conjunctiv precedă obligatoriu verbul, pe cînd elementul Comp de la indicativ precedă obligatoriu un GN (v. Ayoub (1982)).

Diferenţa dintre structurile cu verbul la indicativ şi cele cu verbul la conjunctiv poate fi mai bine înţeleasă dacă se iau în consideraţie alte cîteva diferenţe binecunoscute privind trăsăturile de Timp ale fiecăruia dintre aceste două moduri. Se admite că nodul Comp conţine trăsături abstracte de Timp (v. den Besten (1983), Stowell (1981)). Atunci se pune problema: ce diferenţă există între trăsăturile de Timp din Comp şi acelea din Flex? Pare normal să se considere că trăsăturile de Timp din Comp reprezintă momentul vorbirii, în timp ce trăsăturile de Timp care apar în Flex precizează coordonatele temporale ale evenimentului la care referă GFlex (Enç (1987)). Vom nota aceste elemente cu T° şi respectiv Timp şi vom examina relaţia dintre acestea. Modul conjunctiv exprimă un eveniment dependent de propoziţia principală. Referinţa temporală a propoziţiilor la modul conjunctiv este deci dependentă de Timpul din propoziţia principală: pentru a atribui referinţă temporală conjunctivului din română trebuie luat în consideraţie Timpul din propoziţia principală. Pe de altă parte, indicativul poate avea referinţă temporală independent de propoziţia principală[42]. Aceste două tipuri de Timp sînt numite în mod curent „anaforic" şi „deictic" (v. Partee (1984)); şi unii autori au încercat să le trateze în termenii distincţiei [+anaforic] / [–anaforic] (v. Bennis şi Hoekstra (1988) şi Fassi-Fehri (în curs de apariţie), care folosesc această distincţie în moduri diferite). Discuţia prezentă este descriptivă şi nu presupune o teorie completă. Timpurile [–an] sînt interpretate prin referire la momentul vorbirii, ceea ce înseamnă că timpurile [–an] sînt distincte de trăsăturile T° din Comp. Această distincţie necesară dintre timpurile [–an] şi T° poate fi formalizată dacă atribuim indici de Timp diferiţi nodurilor Comp şi respectiv Flex. Este firesc să se considere că existenţa a doi indici Timp diferiţi blochează Coindexarea Funcţională, iar aceasta blochează Încorporarea restructurantă; de aici statutul clar de Comp al lui *că* în structurile cu indicativ din română.

Să ne întoarcem acum la proprietăţile referenţiale ale timpurilor în structurile de conjunctiv: dată fiind distincţia pe care o facem între Timp şi T°,

[42] Această diferenţă dintre indicativ şi conjunctiv este foarte des întîlnită în limbile naturale. Totuşi, este de remarcat că acest contrast poate fi mai mult sau mai puţin accentuat: franceza şi engleza, de pildă, prezintă fenomenul numit „concordanţa timpurilor", prin care fiecare timp al unei fraze subordonate la modul indicativ este dependent de Timpul frazei principale (deşi se poate nota că această dependenţă este mai degrabă formală decît referenţială: un anumit timp din propoziţia principală cere un anumit timp în propoziţia subordonată). În română, concordanţa timpurilor este mult mai puţin restrictivă. Subjonctivul din franceză, pe de altă parte, prezintă un grad de independenţă faţă de timpul din propoziţia principală.

Scanned with OKEN Scanner

eticheta [+an] este nepotrivită, deoarece sugerează că în propozițiile cu verbul la conjunctiv trăsăturile de Timp generate sub Flex au același indice cu trăsăturile T° din Comp. Dar nu acest lucru ne interesează: proprietatea specifică a Timpului în structurile cu conjunctiv este aceea că referința nu este construită prin raportare la momentul vorbirii, ci mai degrabă prin raportare la trăsăturile de Timp ale elementului Flex din propoziția principală. Aceasta înseamnă că în cazul propozițiilor cu verbul la conjunctiv, în Comp nu există trăsături T°: T° ar face imposibilă relația cerută de conjunctiv între trăsăturile de Timp din principală și cele din subordonată. Putem deci considera că, în Forma Logică, Timpul de la conjunctiv urcă din Flex în Comp (cum Comp nu domină trăsături T°, este o poziție accesibilă pentru trăsăturile de Timp generate sub Flex), de unde poate intra în relația cerută cu Timpul din propoziția principală[43]. Dincolo de amănuntele tehnice, se consideră în mod general că în cazul conjunctivului se stabilește o relație specifică între Comp și Flex (v. mai ales Safir (1981, 1985)) într-o mare varietate de limbi; în termeni de indexare, putem spune că Flex și Comp au același indice de Timp (sau indici de Timp compatibili) în propozițiile cu verb la modul conjunctiv (sau infinitiv), ceea ce permite Coindexarea Funcțională și Încorporarea restructurantă.

Se vede deci că indistincția dintre Comp și Flex nu este întîmplătoare, ci depinde de un tip particular de structură a GFlex-ului (și de aceea poate fi întîlnită în anumite limbi, iar în altele nu); mai depinde și de atribuirea de indici de Timp identici (sau compatibili) nodurilor Flex și Comp (această condiție este satisfăcută în structurile cu verbe la conjunctiv și în cele cu verbul la infinitiv, spre deosebire de cele cu indicativ). De observat că în cazul indicativului, poziția (Spec, GFlex) nu poate să blocheze Coindexarea Funcțională/Încorporarea restructurantă a lui *că* (elementul Comp caracteristic propozițiilor cu verbe la modul indicativ) și Neg-Cl-V-Flex; factorul care blochează este în acest caz reprezentat de indicii de Timp distincți/incompatibili care sînt atribuiți nodurilor Flex și Comp. Deoarece Coindexarea Funcțională/Încorporarea restructurantă este blocată, (Spec, GFlex) poate fi generat, așa cum o arată exemplele din 41(c-e). Se poate face comparația cu subjonctivul din franceză (și, în general, din limbile romanice): Încorporarea Comp în Flex este blocată de (Spec, GFlex), care în franceză este o poziție A.

3.2.4. Asupra diferenței dintre GComp și GFlex

Am ajuns mai sus la concluzia că, date fiind caracteristicile distribuționale ale lui *să* și independent de statutul lui de Flex sau de Comp, structura constituenților GFlex conjunctivali din română trebuie să fie de tipul celei din (34). Considerînd că *să* este un element de tip Comp, se poate explica faptul că nu există un corespondent al acestui element pentru propozițiile cu verbul la indicativ. Am putea aduce un alt argument în favoarea aceleiași ipoteze

[43] De notat că această relație nu este strict „anaforică", deoarece trăsăturile de Timp de la conjunctiv nu au același indice cu Timpul din propoziția principală, ci doar depind de acesta.

Scanned with OKEN Scanner

încercînd să răspundem la următoarea întrebare: există o relaţie între existenţa unui element ca *să* şi consituenţii GFlex de tipul celor din (34)?

Vom examina mai întîi ipoteza conform căreia *să* este în nodul Flex; în consecinţă, nodul Comp va fi vid (de la Bresnan (1970, 1972) a fost acceptată ideea că elementele de tip GFlex sînt guvernate în mod obligatoriu de Comp). Vom avea deci o categorie vidă în Comp şi două elemente Flex: pe de o parte *să*, şi pe de alta nodul Flex la care se ridică verbul. Problema cea mai dificilă pe care o avem de rezolvat aici este statutul celor două noduri Flex distincte. Ar trebui să acceptăm că limbile diferă între ele în ceea ce priveşte regulile de bază: anumite limbi ar prezenta mai multe noduri Flex decît altele. O astfel de ipoteză duce la o teorie sintactică prea permisivă, care nu ne-ar ajuta să înţelegem cu adevărat variaţia lingvistică. Mai concret, nu putem stabili nici o legătură între existenţa a două noduri Flex distincte şi structura de tip VSO din (34); astfel, dacă acceptăm existenţa a două noduri Flex în (35), nimic nu împiedică existenţa a două noduri Flex în limbi SVO ca engleza şi franceza: nimic nu ne opreşte să inserăm un nod Flex între (Spec, GComp) şi Flex' în (33), dar această situaţie nu pare să fie întîlnită în realitate. Ipoteza că *să* s-ar afla în Flex apare deci ca neexplicativă.

Dacă, dimpotrivă, acceptăm că *să* este în Comp, ne aşteptăm ca un element de acest tip să poată apărea numai în limbile de tip VSO (vezi (34)), unde Comp şi Flex sînt adiacente unul faţă de altul; în (33) poziţia subiect intervine între Comp şi V-Flex; şi astfel face imposibilă existenţa unui element de tipul lui *să*, obligatoriu adiacent complexului verbal. Această corelaţie între un tip particular de GFlex şi existenţa unui element ambiguu între Comp şi Flex pare să existe într-adevăr. În anumite limbi VSO, printre care limba galică, orice element de tip Comp se încorporează obligatoriu în V/GFlex (cf. Rouveret (1987); reformularea în termeni de Încorporare ne aparţine), independent de tipul trăsăturilor de Timp. Diferenţa dintre română şi aceste limbi poate ţine de faptul că româna este o limbă de tip VSO care mai este şi orientată către topic, adică are o poziţie Topic în interiorul GFlex. Alte limbi VSO, ca araba clasică, seamănă mai mult cu româna, prin faptul că elemente Comp diferite precedă verbe şi respectiv proiecţii maximale nominale. Prin această generalizare pare că se acoperă cazul *să* vs. *că*, dar numai parţial: *că* este legitimat nu numai în faţa unui GX, ci şi în faţa unui verb, spre deosebire de *hanna* din arabă, care poate preceda doar un GX.

Întorcîndu-ne la *să*, conform ipotezei că acesta ocupă poziţia Comp, proprietăţile care ar pleda în favoarea unui statut Flex pot fi în întregime derivate din faptul că *să* este supus Coindexării Funcţionale/Încorporării restructurante cu Flex. Invers, par mai greu de înţeles caracteristicile de tip Comp ale lui *să* dacă se consideră că acesta este în Flex; pe lîngă problema de sintaxă comparativă prezentată mai sus, ar fi necesare stipulări pentru a răspunde la următoarele întrebări: (a) de ce trebuie să rămînă nodul Comp neocupat; (b) de ce Neg trebuie să fie mai jos decît *să*, atîta vreme cît acest element este mai sus decît toate celelalte elemente Flex; (c) de ce poziţia lui *să* este o ţintă pentru deplasarea lui V?

Scanned with OKEN Scanner

Mai trebuie adăugat că, independent de statutul exact atribuit lui *să*, proiecţia care îl domină este fie GFlex, fie o proiecţie fuzionată de tip GComp/GFlex.

3.2.5. Filtrul „Complementizator dublu ocupat" şi predicaţia

Să examinăm acum exemplele din (23) ((23)a este reluat în (42)), care pot fi interpretate ca un argument împotriva statutului de Comp al lui *să*:

(42) *Am cu cine să plec.*

Contrastul dintre conjunctiv şi infinitivul cu *a* este deosebit de semnificativ; a se compara (42) şi (43), care arată că elementele *wh* pot coexista cu infinitivul fără particulă, dar nu cu infinitivul cu *a*:

(43) a. **am cu cine a pleca*
b. *am cu cine pleca*

În secţiunea 3.1. am analizat negramaticalitatea lui (43) ca fiind datorată Filtrului „Comp dublu ocupat". A se nota însă că prin acelaşi raţionament ajungem la concluzia că *să* nu este un element de tip Comp, deoarece (42) nu reprezintă o încălcare a acestui filtru. Dar această concluzie este în contradicţie cu argumentele aduse mai sus în favoarea statutului de Comp al lui *să*. Această problemă poate fi rezolvată dacă se explică negramaticalitatea lui (43) fără a face apel la Filtrul „Comp dublu ocupat"[44].

Analiza care urmează se bazează pe faptul că infinitivul cu *a* apare în poziţii tipice de GN, iar poziţiile de GV sînt excluse; cu alte cuvinte, infinitivul cu *a* poate funcţiona numai ca argument, şi nu ca predicat. Negramaticalitatea lui (43) s-ar datora faptului că elementele *wh* intră obligatoriu în construcţii predicative, dar infinitivul cu *a* nu funcţionează ca predicat[45]. Conjunctivele cu *să*, pe de altă parte, pot funcţiona ca predicate, de unde posibilitatea apariţiei lor împreună cu elemente *wh-* în Comp.

Această ipoteză poate explica şi alte contraste între infinitivul cu *a* şi conjunctivul cu *să* (a se nota totuşi că (44)b era gramatical în stadiile mai vechi ale limbii române):

(44) a. *Pot cînta.*
b. **Pot a cînta.*

---

[44] Acest lucru este necesar şi în mod independent, dată fiind posibilitatea unei deplasări *wh* la distanţă pentru infinitivul cu *a*. În (i) trebuie să presupunem că urma *wh* intermediară coexistă cu *a*:
(i) *Ce nu ştii că te-au rugat a scrie?*

[45] Ele pot funcţiona şi ca proiecţii nominale, aşa cum o indică faptul că pot fi utilizate fără restricţie în locul infinitivelor cu *a*, vezi mai ales exemplele din secţiunea 3.1., care rămîn gramaticale dacă înlocuim conjunctivul cu un infinitiv cu *a*.

Scanned with OKEN Scanner

(45) *Pot să cînt.*

Asimetria din (44)a-b poate fi explicată, dacă presupunem că *a putea* are obligatoriu drept complement o proiecţie verbală: în (44)a infinitivul fără *a* este un constituent de tip GV, care satisface trăsăturile de subcategorizare ale lui *a putea*; (44)b este negramatical, deoarece infinitivul cu *a* nu are statut de proiecţie verbală. Exemplul (45) este gramatical, ceea ce arată că structurile cu verbul la conjunctiv, spre deosebire de infinitivul cu *a*, pot fi proiecţii verbale.

Distribuţia de tip GN, care caracterizează infinitivul cu *a*, în contrast cu statutul de predicat al conjunctivelor cu *să*, poate capta şi următoarea observaţie: structurile cu auxiliare din română (v. capitolul 1) sînt construite cu auxiliare urmate fie de un infinitiv fără particulă (v. paradigmele de viitor şi de condiţional), fie de un conjunctiv cu *să* (v. forma colocvială de viitor *am să-ţi scriu*), infinitivul cu *a* fiind exclus. Această distribuţie este previzibilă dacă se consideră că: (a) auxiliarele au obligatoriu o proiecţie verbală drept complement; (b) infinitivul cu *a* nu poate conta ca proiecţie verbală.

Pe scurt, infinitivul cu *a* diferă de conjunctiv prin distribuţia sa de tip exclusiv nominal. Această generalizare empirică explică mai multe fenomene centrale pentru sintaxa limbii române. Dar această diferenţă nu este datorată unui statut categorial diferit: infinitivul cu *a* şi conjunctivul cu *să* trebuie să primească acelaşi statut categorial, ele sînt proiecţii „fuzionate" sau „mixte" pe care le-am etichetat GComp/GFlex/GV, avînd un centru complex, Comp-V-Flex. Trebuie în acest caz să stipulăm că diferenţa dintre conjunctivul cu *să* şi infinitivul cu *a* este datorată trăsăturilor inerente ale lui *a* şi *să*: efectele de „Comp dublu ocupat" care caracterizează infinitivul cu *a* din română sînt datorate statutului nominal al lui *a*, şi nu poziţiei Comp pe care acesta o ocupă; conjunctivul cu *să*, pe de altă parte, este un constituent fuzionat GComp/GFlex/GV care poate conta fie ca GFlex/V, deci ca un predicat, fie ca GComp, deci ca un argument. Pe de altă parte, complementele de tip GComp care nu sînt GComp/GFlex/GV „fuzionate" funcţionează în mod necesar ca argumente, şi nu ca predicate (v. exemplul (23)b, care arată că GComp cu verbul la modul indicativ produc încălcări de tip „Comp dublu ocupat"). Proiecţiile GComp/GFlex/GV pot deci conta ca proiecţii GV deoarece verbul conjugat este un segment al centrului lor complex.

3.2.6. Comp şi elementele dislocate la stînga

Să examinăm următoarele exemple:

(46) a. *Vreau ca mîine să vină Ion.*
b. *Doresc ca pe Ion să-l examineze Popescu.*

Ca este obligatoriu în aceste exemple:

(47) a. **vreau mîine să vină Ion*
b. **doresc pe Ion să-l examineze Popescu*

Scanned with OKEN Scanner

(47) a-b redevin corecte dacă *mîine* şi *pe Ion* ocupă o poziţie postverbală:

(48) a. *Vreau să vină Ion mîine.*
b. *Vreau să-l examineze Popescu pe Ion.*

Aceste exemple pun o problemă evidentă pentru analiza conform căreia *să* este un element de tip Comp: în aceste exemple prima poziţie în propoziţie nu este ocupată de *să*, ci de un alt element, *ca*.

În exemplele din (46)-(47), *ca* este cerut de prezenţa unui element lexical care îl precedă pe *să V*. Evident, aceasta este o poziţie A' care adăposteşte constituenţi dislocaţi (un adverb în (46)a, un obiect direct în (46)b). De asemenea în mod clar *ca* nu este cerut de filtrul de caz: prepoziţia *pe* atribuie caz acuzativ lui *Ion* (v. capitolul 6). Care este atunci statutul lui *ca*? Putem găsi un principiu general care să fie responsabil de distribuţia acestuia?

Este important să remarcăm faptul că negramaticalitatea exemplelor din (47) nu este generală: greaca se aseamănă cu româna prin faptul că prezintă o particulă de conjunctiv *na* comparabilă cu *să*, care precedă obligatoriu complexul verbal; constituenţii dislocaţi precedă particula *na* (nu pot apărea între *na* şi verb), dar în acest caz nici un alt element nu este necesar (cu alte cuvinte, exemplele greceşti corespunzătoare celor din (47) sînt gramaticale). (49) este deci o cerinţă specifică numai anumitor limbi:

(49) Elementele lexicale trebuie să fie guvernate.

Principiul din (49) este firesc: el cere ca orice element lexical să fie determinat în raport cu celelalte elemente dintr-o structură dată; un element lexical care nu este guvernat este *hors structure* şi deci ilicit. Condiţia din (49) ar putea fi considerată ca o condiţie de vizibilitate comparabilă cu Filtrul de caz; am putea să o numim Filtrul de guvernare. Aceste două filtre sînt independente unul faţă de altul. Într-adevăr, există contexte care satisfac Filtrul de guvernare, dar nu şi Filtrul de caz. În limbi ca franceza, reluarea clitică este exclusă datorită Filtrului de caz (cliticul absoarbe cazul obiectiv, care nu mai este astfel disponibil pentru GN-ul lexical aflat în poziţie de obiect direct); în ceea ce priveşte Filtrul de guvernare, nici o încălcare nu poate fi invocată, dacă sîntem de acord cu Borer (1981, 1984) că GN-urile reluate prin clitice se găsesc în poziţia de tip A pe care o ocupă în mod normal.

Filtrul de guvernare este relevant pentru situaţia inversă, ilustrată în (47)a-b, exemple care nu manifestă nici o încălcare a Filtrului de caz; negramaticalitatea lor poate fi cauzată de faptul că, atunci cînd ocupă o poziţie postverbală, *mîine* şi *pe Ion* nu sînt guvernate (definiţia guvernării de care avem nevoie aici este cea bazată pe definiţia strictă a c-comenzii, în termeni de noduri cu ramificare, v. Reinhart (1976)).

Reluăm exemplele din (47)a-b, cu indicarea aproximativă a structurii:

(47) a. *vreau $[_{GY}$ e$[_{GX}$ mîine$_i$ [să vină Ion t_i]]]
b. *doresc $[_{GY}$ e $[_{GX}$ pe Ion$_i$ $[_{GX}$ să-l examineze t_i Popescu]]]

Conform definiţiei stricte a C-comenzii, *mîine* şi *pe Ion* c-comandă toţi constituenţii GFlex, dar ei înşişi nu sînt c-comandaţi de nici unul dintre ei, încălcînd prin aceasta filtrul din (49).[46]

Să urmărim acum exemplele din (48). Acestea sînt corecte, deoarece constituenţii *mîine* şi *pe Ion* sînt guvernaţi în interiorul propoziţiei cu verbul la conjunctiv de către Flex şi respectiv V.

Definiţia guvernării adoptată aici duce la următoarea generalizare: elementele care ocupă poziţii dislocate la stînga adjuncte pe lîngă o proiecţie GX dată nu pot fi guvernate de elemente din afara GX-ului. Acest lucru este în general acceptat pentru anumite elemente precum centrii şi specificatorii; vom extinde această consideraţie la elementele dislocate (care pot fi de fapt considerate ca dominate de (Spec, GComp)). Exemplele din (46) sînt corecte, deoarece *mîine* şi *pe Ion* sînt guvernate de *ca*.

Dată fiind posibilitatea guvernării de către un element din afara GX-ului, negramaticalitatea exemplelor din (47) necesită un comentariu în plus: verbul principal nu ar trebui să poată guverna elemente adjuncte la conjunctivul cu *să*[47].

Mai mult, trebuie spus că această analiză nu explică în mod direct exemplul (50):

(50) *N-am găsit încă o fată cu care Ion să se înţeleagă.*

Conform Teoriei X Bară propuse în Chomsky (1986)b, elementele *wh* ocupă poziţia (Spec, C'), poziţia Comp care este centru fiind obligatoriu vidă (datorită unui filtru comparabil cu Filtrul „Comp dublu ocupat"). Prin urmare (50) nu ar conţine nici un element care să poată guverna substantivul *Ion* şi ar trebui să fie negramatical, ceea ce nu se întîmplă. O soluţie posibilă ar fi să spunem că, deşi vid, Comp poate legitima un element dislocat. Acest lucru necesită o uşoară reformulare a explicaţiei noastre cu privire la (47): faptul că elementele dislocate nu pot fi guvernate în interiorul propoziţiei subordonate se datorează faptului că nodul Comp nu este actualizat, iar nu faptului că este vid.

Să urmărim în final (51)-(52):

(51) a. *Aş vrea* să-*l examineze mama pe Ion.*
b. *Aş vrea* să *plece şi Ion.*

(52) a. *?? aş vrea* ca *să-l examineze mama pe Ion*
b. *?? aş vrea* ca să *plece şi Ion*

---

[46] De notat totuşi că exemplele următoare sînt gramaticale, în ciuda faptului că *mîine* şi *pe Ion* nu sînt guvernate:
(i) [$_{GFlex}$ Mîine [$_{F'}$ va veni Ion]]
(ii) [$_{GFlex}$ pe Ion [$_{F'}$ îl va examina Popescu]]
Filtrul nostru de guvernare nu se aplică în propoziţiile principale, dar acest lucru nu este problematic, date fiind diferenţele binecunoscute dintre propoziţiile principale şi cele subordonate.

[47] Această posibilitate depinde de specificări de natură lexicală: anumite verbe principale sînt capabile să guverneze subiectul unei propoziţii cu verbul la conjunctiv, într-un fel similar cazurilor din engleză cu Marcare Excepţională a Cazului, cf. *I made John cry* (v. Rivero (1988b)).

Scanned with OKEN Scanner

Exemplele din (52), care sînt foarte puțin diferite de cele din (51) în prezența lui *ca*, sînt incorecte[48]. Se poate considera că această negramaticalitate arată că elementul *ca* este subcategorizat obligatoriu de un GComp care prezintă un (Spec, GComp).[49]

[48] În româna vorbită, exemplele din (52) sînt acceptabile (de aceea am folosit două semne de întrebare în loc de „*"; dar cum este vorba de două sociolecte distincte, am putea menține „*" în (52)), ceea ce arată că în acest dialect *ca să* funcționează ca o variantă a lui *să*.

[49] Conform ipotezei că structurile de conjunctiv cu *să* sînt proiecții de tip GFlex, negramaticalitatea exemplelor din (52) ar putea fi explicată printr-o regulă obligatorie a secvenței vide care ar muta particula *să* în Comp (cf. Farkas (1982), Dobrovie-Sorin (1987), dar o astfel de regulă nu are un statut clar.

Scanned with OKEN Scanner

4. SUBIECTE ANAFORICE ÎN PROPOZIȚIILE CU VERBUL LA CONJUNCTIV

Am arătat în capitolul 3 că structura propozițiilor din română, în general, şi a propozițiilor cu conjunctiv, în particular, diferă substanțial de cea din celelalte limbi romanice. În acest capitol vom arăta că această analiză este pertinentă pentru explicația unei binecunoscute evoluții istorice, comune limbilor balcanice: structurile cu infinitiv au fost înlocuite (total sau parțial, în funcție de limbă) de construcțiile cu conjunctiv. Vom încerca să înțelegem această evoluție, pornind de la următoarea întrebare: ce proprietăți ale conjunctivului din română permit acestuia să înlocuiască infinitivul?[1] Un răspuns la această întrebare nu cere neapărat un studiu diacronic. Vom adopta aici un punct de vedere comparativ şi vom încerca să înțelegem proprietățile pe care le au în comun construcțiile cu infinitiv (în limbile romanice în general, inclusiv în română) cu conjunctivul din română (spre deosebire de conjunctivul din alte limbi romanice).

4.1. Datele: control, ridicarea subiectului şi obviație

Să examinăm următoarele exemple, în care conjunctivul din română se traduce doar printr-un infinitiv în celelalte limbi romanice sau în engleză:

(1) a. *Am început să citesc* Cei trei muşchetari.
b. *Ion a încercat să-l pedepsească pe Mihai.*
c. *I-am cerut să scrie o poezie.*

(2) *Ion vrea să plece devreme mîine.*

(3) a. *Toți băieții s-au nimerit să fie bolnavi.*
b. *Copiii tăi par să fie foarte obosiți.*

Aceste exemple ilustrează trei relații semantice distincte între propozițiile subordonate şi cele principale, care depind de proprietățile semantice ale verbului principal. Datele din (1)a-b sînt exemple de „control obligatoriu": subiectul propoziției subordonate este *obligatoriu* coreferent cu un element din

[1] Vom lăsa deschisă o altă întrebare fundamentală: de ce dispare treptat infinitivul din aceste structuri?

Scanned with OKEN Scanner

propoziția principală (fie subiectul, fie obiectul). Împreună cu Williams (1980), Mohanan (1985) și Koster (1984, 1987) credem că trebuie făcută o distincție între „control obligatoriu" și „control opțional", pe de o parte, și „control arbitrar", pe de altă parte (v. (1)c și (i)-(iv) în nota 2). Spre deosebire de controlul opțional, controlul obligatoriu necesită un antecedent (altfel spus, nu apar cazuri de control arbitrar) și nu permite nici antecedenți separați, nici antecedenți care să nu fie în relație de C-comandă, nici antecedenți non-locali.[2]

Exemplul (2) contrastează cu echivalentul francez:

(2') *Jean$_i$ veut qu'il$_{j\neq i}$ parte tôt demain matin.*
Jean vrea ca el să plece devreme mîine dimineață.

(2') ilustrează efectul de obviație: anumite verbe guvernează o propoziție cu verbul la conjunctiv dacă subiectul din subordonată este diferit referențial de cel din principală; dar cînd subiectul din subordonată este coreferent cu cel din principală, infinitivul înlocuiește obligatoriu conjunctivul. Exemplul (2) arată că în română conjunctivul nu prezintă efectul de obviație.

Exemplele din (3) sînt construcții cu ridicarea subiectului, care sînt diferite de (1) prin faptul că verbul principal nu poate selecta un subiect lexical, ci numai un subiect expletiv, ca în (4):

(4) *S-a nimerit să fie bolnavi toți băieții.*

Exemplele din (3) sînt derivate din (4) prin ridicarea subiectului din subordonată spre poziția de subiect a propoziției principale. Se admite că exemplele din (1) și (3) sînt caracterizate prin configurații sintactice distincte: mai precis subiectele din subordonată au tipuri sintactice diferite (în termeni tehnici, PRO și urmă de GN pentru (1) și respectiv (3))[3]. Oricît de diferite pot părea, aceste două tipuri de subiecte vide au în comun faptul că pot apărea numai dacă verbul este fie la infinitiv (în limbile romanice, inclusiv în română)[4], fie la conjunctiv

---

[2] Iată spre comparație proprietățile opuse ale controlului opțional ilustrate în exemplele (i)-(iv), împrumutate din Koster (1987: 111):
(i) *It is impossible [e to help Bill]*
este imposibil a ajuta Bill
'este imposibil să-l ajuți pe Bill'
(ii) *John proposed to Mary [e to go to the movies]*
John i-a propus lui Mary a merge la film
'John i-a propus lui Mary să meargă la film'
(iii) *It is difficult for Mary [e to help Bill]*
este greu pentru Mary a ajuta Bill
'este greu pentru Mary să-l ajute pe Bill'
(iv) *John thinks [$_{GFlex}$ it is impossible [$_{GFlex}$ e to shave himself]*
John crede e imposibil a bărbieri pe el însuși
'John crede că e imposibil să se bărbierească pe el însuși (singur)'

[3] S-au propus, ca și pentru (2), mai multe analize (cf. mai jos, secțiunea 4.5.).

[4] În română infinitivul poate să apară în locul conjunctivului foarte rar în (1) și oarecum mai ușor în (3); în (2) numai conjunctivul este posibil în româna modernă.

Scanned with OKEN Scanner

(în română). Această generalizare ridică o dublă problemă: care este proprietatea comună configurațiilor de ridicare și celor de control și de ce această proprietate este compatibilă cu conjunctivul în română, dar incompatibilă cu subjonctivul din celelalte limbi romanice? De remarcat că exemplele din (1)-(3) conțin conjunctivul cu *să*. Analiza noastră va trebui să explice de ce propozițiile cu verbul la conjunctiv introduse prin *ca* (v. 3.2.6., capitolul 3) nu sînt acceptabile în construcțiile ilustrate în (1) și (3); cît despre exemplele din (2), ele permit infinitivul cu *a*, dar în acest caz interpretarea este diferită.

Vom răspunde întrebărilor de mai sus examinînd pe rînd cele trei construcții presupus distincte ilustrate în (1)-(3). Pentru fiecare dintre ele, punctul de la care vom pleca va fi analiza standard acceptată pentru construcțiile de infinitiv care le ilustrează în franceză și în engleză. Apoi vom încerca să vedem cum trebuie să modificăm această analiză pentru a o putea extinde la română, unde poate fi folosit conjunctivul (în locul infinitivului sau în variație liberă cu acesta).

Principalele noastre concluzii susțin ipoteza că principiile teoriei legării guvernează controlul obligatoriu (v. Koster (1978a, 1984, 1987); Bouchard (1984); Manzini (1983); Borer (1987)). Vom aduce de asemenea argumente în favoarea ideii că ridicarea subiectului și controlul obligatoriu se bazează pe aceeași relație structurală (v. Koster (1978a, 1984, 1987)).

4.2. PRO și structurile de control

Exemplele în limba română din (1) manifestă aceleași „efecte de control" ca și glosele lor din engleză[5]: subiectul din subordonată este obligatoriu coreferent cu un element din propoziția principală. În ambele limbi aceste construcții sînt constrînse sintactic: în engleză (ca și în limbile romanice, cu excepția românei), relația de control cere o subordonată infinitivală, în timp ce româna admite conjunctivul, pe lîngă infinitiv, excluzînd indicativul. În analiza care urmează vom arăta că, în ciuda aparențelor, configurațiile de control din română sînt supuse acelorași constrîngeri sintactice ca și corespondentele lor din limbile romanice și din engleză.

Efectele de control sînt în mod obișnuit analizate (cf. Chomsky (1981)) ca fiind determinate de un tip special de categorie vidă, „anafora pronominală", notată PRO. Datorită trăsăturilor lui inerente, acest element (care apare ca subiect al infinitivului) trebuie să intre obligatoriu într-o relație de control[6]: el are nevoie de un antecedent apropiat, care îi stabilește referința; antecedentul este un element din propoziția principală, fie subiectul, fie obiectul, în funcție

---

[5] (i) a. *Am început să citesc* Cei trei mușchetari.
b. *Ion a încercat să-l pedepsească pe Mihai.*
c. *I-am cerut să scrie o poezie.*

[6] Aceasta este o prezentare foarte simplificată a teoriei lui PRO, dar care este suficientă pentru discuția pe care o facem aici.

de verbul principal.[7] Relația obligatorie dintre subiectul unui infinitiv și un element din propoziția principală este numită „control", de unde termenul de „element controlat" care se aplică lui PRO.

Evident, această analiză nu este ușor de extins la română. Pot fi explorate două direcții de cercetare. O primă posibilitate, ușor de respins, este aceea că subiectul vid din construcțiile conjunctivale din română este de același tip abstract ca subiectul vid din construcțiile cu infinitiv din engleză și din limbile romanice, și anume PRO. Această analiză, propusă de Dobrovie-Sorin (1987), conduce la o teorie infalsificabilă a lui PRO (v. 3.1.3., mai sus). Este clar că în virtutea faptului că e „identificat" de trăsăturile de Acord ale verbului, subiectul vid al conjunctivului din română este mai degrabă de tip *pro*, deci este comparabil cu subiectul propozițiilor cu verbul la un timp personal. Relația dintre Acord și *pro* fiind comparabilă cu cea dintre pronumele clitice cu funcție de obiect și urmele lor (v. Rizzi (1982)) ar trebui să notăm *pro* prin (Acord, e), paralel cu notația (cl, e) folosită pentru clitice.

Un alt argument împotriva ideii că subiectul conjunctivului ar fi de tip PRO este legat de faptul că propozițiile conjunctivale din română sînt compatibile atît cu subiecte vide, cît și lexicale. Acest lucru este previzibil dacă subiectul vid este *pro*, dar nu dacă este PRO: prin „teorema lui PRO", PRO poate ocupa numai poziții inaccesibile subiectelor lexicale. Această problemă se pune și pentru subiectele vide din infinitivele românești, care alternează cu subiecte lexicale. Prin urmare, dată fiind posibilitatea ilustrată în (5)a-b, este dificil de admis că subiectele vide din (6)a-b au statut de PRO:

(6) a. *Ion a mîncat înainte de a pleca mama.*
b. *Ion a plecat înainte să plece mama.*

Trebuie deci să renunțăm la ideea că în română efectele de control sînt determinate de PRO.

4.3. Despre identificarea contextuală a anaforelor

O teorie diferită a controlului a fost propusă de Koster (1978a, 1984, 1987); Bouchard (1984); Manzini (1983); Borer (1987), care au în comun încercarea de a reduce teoria controlului la teoria legării, admițînd că PRO are un statut de anaforă.

Manzini se departajează prin faptul că admite că PRO nu este o anaforă standard, ci una „fără categorie guvernantă", care se supune unui principiu A revizuit: o anaforă fără categorie guvernantă trebuie să fie legată în categoria guvernantă a domeniului din care face parte. Teoria lui Manzini poate să fie corectă pentru controlul opțional. Pentru controlul obligatoriu, vom considera

[7] Dacă nu există nici un antecedent disponibil, singura interpretare care poate fi atribuită subiectului infinitivului este „arbitrară" (a vorbi este ușor), dar acest tip particular nu ne interesează aici.

Scanned with OKEN Scanner

că ceilalți autori au dreptate încercînd să-l reducă la teoria standard a legării; cu alte cuvinte, PRO este o anaforă și ca atare se supune principiului A al teoriei legării:

(7) a. O anaforă este legată în categoria ei guvernantă.
b. β este legat de α dacă β este coindexat cu α și α c-comandă pe β.
c. Categoria guvernantă a lui β este categoria minimală care îl conține pe β, guvernorul lui β și un subiect.[8]

Potrivit lui Borer (1987), statutul de anaforă nu se acordă unei categorii vide, ci unui anumit tip de Acord (adică Flexiunilor verbale care identifică subiectele vide) sau mai precis lanțului (Acord, e). Reformulată astfel, ideea lui Borer este extrem de importantă pentru datele din română, în care subiectele controlate sînt identificate de către trăsăturile de Acord.

Analiza de față diferă totuși de cea a lui Borer (sau cel puțin de o interpretare posibilă a celor propuse de Borer) și se apropie mai mult de cea a lui Bouchard și Koster, în măsura în care admite că un element controlat (care poate fi o categorie vidă, Acord, sau (Acord,e)) nu este marcat intrinsec ca anaforă[9], ci are statutul unei anafore contextuale.

Distincția dintre anaforele contextuale și cele intrinseci este deosebit de clară dacă le privim în legătură cu principiul A. Acest principiu are statutul unei condiții de bună formare asupra anaforelor intrinseci; pe de altă parte, anaforele contextuale nu sînt constrînse de acest principiu, ci mai degrabă definite de el:

(8) O anaforă contextuală este un element care se supune principiului A.

Cu alte cuvinte, principiul A al teoriei legării este tautologic pentru anaforele contextuale, în timp ce pentru cele intrinseci are statut de constrîngere sintactică. Acest lucru este ilustrat foarte clar de reflexivele din franceză (ca și din celelalte limbi romanice):

(9) a. *Je$_i$ me$_i$ lave e$_i$.*
b. *Tu$_j$ me$_i$ laves e$_i$.*
c. *Jean$_i$ se$_i$ lave e$_i$.*
d. **tu$_j$ se$_i$ lave e$_i$.*

În (9)a, spre deosebire de 9(b) (și acest lucru este valabil pentru toate pronumele clitice de persoana întîi și a doua cu funcție de obiect), *me* este legat în interiorul categoriei sale guvernante; aceasta înseamnă că *me* este anaforă în (9)a și pronume în (9)b. A admite existența unor trăsături inerente („anaforic" *vs.* „pronominal") pentru *me* în (9)a și (9)b pare stipulativ; este mai satisfăcător

[8] Se pot găsi în literatura de specialitate mai multe formulări alternative ale acestor definiții, care însă nu ne interesează aici.

[9] Borer menționează explicit trăsături anaforice iherente pentru ACORD, dar analiza ei poate fi interpretată în termeni de identificare contextuală.

Scanned with OKEN Scanner

să se spună că statutul anaforic/pronominal al lui *me* este determinat contextual: în (9)a este respectat principiul A, ceea ce îi conferă lui *me* statut anaforic, în timp ce în (9)b principiul A este încălcat, ceea ce îi conferă lui *me* statut pronominal. Se poate compara cu cazul lui *se*, care este marcat *inerent* ca anaforă şi ca atare trebuie să respecte principiul A ((9)d este negramatical pentru că încalcă principiul A).

Pe scurt, anaforele inerente sînt obligatoriu şi anafore „contextuale" (deoarece întreţin obligatoriu o relaţie anaforică), dar anaforele contextuale sînt elemente care pot întreţine o relaţie anaforică, dar care nu sînt supuse obligatoriu principiului A al teoriei legării (şi prin urmare pot funcţiona ca elemente pronominale).

Să ne întoarcem acum la subiectele conjunctivelor din română. Ele diferă în mod clar de *se* şi se comportă asemănător cu *me/te*:

(10) a. *Vreau pro$_i$ să plece pro$_j$ mîine.*
b. *Eu aş vrea ca Ion$_i$ să plece mîine, dar Maria$_j$ vrea neapărat să plece pro$_i$ poimîine.*
c. *Eu aş vrea ca Ion$_i$ să plece mîine, dar Maria$_j$ m-a convins că trebuie pro$_{i/j}$ să plece poimîine.*

În exemplele (10)a-c subiectul conjunctivului nu funcţionează ca anaforă, deoarece nu este supus principiului A al teoriei legării; el se comportă de fapt ca un pronume. A se compara cu exemplele din (1), unde subiectul conjunctivului poate participa la o relaţie de legare, impusă de verbe cu control obligatoriu. Cu alte cuvinte, subiectele controlate din română nu sînt anafore intrinseci, ci doar anafore „contextuale"; trăsăturile inerente ale Acordului sînt neutre în ceea ce priveşte specificarea [+an] sau [–an]; Acordul este compatibil cu amîndouă, iar alegerea depinde de context.

Dinstincţia dintre anaforă contextuală şi intrinsecă ne permite să menţinem distincţia dintre subiectele infinitivelor şi subiectele conjunctivelor şi să explicăm în acelaşi timp proprietăţile pe care le au în comun. Punctul de plecare este la Borer, care asimilează PRO unui „Acord anaforic"; vom considera aici că Acordul anaforic, în special subiectul conjunctivului din română, este o anaforă contextuală, în timp ce PRO – sau mai degrabă subiectul infinitivului, deoarece dată fiind analiza de mai sus PRO nu există în gramatica noastră – este obligatoriu o anaforă. Aceasta nu implică existenţa unei trăsături intrinseci [+an] care ar caracteriza subiectele infinitivelor: acestea sînt categorii vide care nu sînt identificate prin trăsături (a se compara cu *pro*, care este identificat de Acord) şi deci trebuie să intre în relaţie cu un antecedent care le conferă trăsăturile necesare pentru atribuirea unei referinţe. Relaţiile dintre subiectele infinitivelor şi antecedenţii lor sînt de tipuri diferite; considerăm că teoria legării este cea care guvernează controlul obligatoriu; controlul opţional (şi arbitrar) este explicat probabil de teoria lui Manzini, dar vom lăsa deoparte această problemă aici.

Scanned with OKEN Scanner

În concluzie, teoria controlului pe care o adoptăm urmează ipoteza conform căreia controlul obligatoriu se reduce la teoria legării. Obiectul acestei teorii nu este un tip special de *element* lingvistic (fie PRO, fie o categorie vidă anaforică, fie Acord anaforic), ci mai degrabă un tip special de *relaţie* lingvistică, şi anume legarea anaforică. Vom utiliza termeni ca „elemente controlate" sau „anaforice", dar trebuie reţinut că această etichetă nu desemnează trăsături intrinseci.

Teoria controlului pe care am schiţat-o mai sus priveşte numai aspectele sintactice ale fenomenului, dar presupune implicit şi un aspect lexical. Aici vom considera că efectele de control obligatoriu sînt impuse de proprietăţile lexicale ale verbelor de control (*start, try*, „a începe", „a încerca" etc.) Principii care ţin de interfaţa dintre semantică şi sintaxă trebuie să explice de ce relaţia de control obligatoriu, adică de coreferinţă obligatorie a subiectului din subordonată cu un element din propoziţia principală, este în mod obligatoriu exprimată printr-o relaţie anaforică. Aici intervine aspectul sintactic al controlului: relaţiile anaforice sînt obiectul unui modul sintactic, teoria legării.

Întorcîndu-ne la datele din română care au fost prezentate mai sus, ele pot fi rezumate prin următoarele generalizări: (i) în română nici un tip de subiect (nici din structurile de conjunctiv, nici din cele de infinitiv) nu primeşte statut anaforic. Aceasta contrastează cu subiectele infinitivelor din franceză sau din engleză, care sînt obligatoriu anaforice (adică fie PRO, fie urmele rezultate din deplasarea unui GN; lăsăm deoparte cazul Marcării Excepţionale a Cazului); (ii) în română structurile de conjunctiv (şi de infinitiv, v. 3.1.) pot fi controlate, dar nu sînt obligatoriu controlate; (iii) structurile de indicativ din română nu se pot controla.

Pe scurt, problema controlului priveşte caracterul obligatoriu al controlului în engleză şi în franceză şi caracterul lui facultativ în română. Pentru această limbă este posibilă doar stabilirea condiţiilor sintactice care permit o configuraţie de control, dar nu se pot stabili condiţiile sub care o configuraţie de control este obligatorie. Aceste condiţii sintactice trebuie separate de cerinţele lexicale: atît în structurile de conjunctiv din română, cît şi în cele de infinitiv din engleză şi din franceză proprietăţile de control sînt impuse de proprietăţile lexicale ale verbului principal. Propoziţiile cu verbe la conjunctiv fie sînt controlate obligatoriu sau opţional, fie nu sînt controlate deloc, în funcţie de particularităţile lexicale ale verbului principal.

Vom încerca deci să răspundem la următoarele două întrebări: (a) de ce în română, spre deosebire de engleză şi franceză, subiectul propoziţiilor cu verbe la conjunctiv poate avea statut de anaforă?; (b) de ce subiectul unei propoziţii la indicativ din română nu poate funcţiona ca anaforă?

Înainte de a răspunde acestor întrebări, vom arăta că ele se pun şi pentru fenomenele de ridicare a subiectului şi de lipsă a efectului de obviaţie ilustrate în (3) şi respectiv în (2).

Scanned with OKEN Scanner

4.4. Ridicarea subiectului

Să examinăm acum fenomenul ridicării subiectului:

(11) a. *Toți băieții$_i$ s-au nimerit să fie t_i bolnavi.*
b. *Copiii tăi$_i$ par să fie t_i foarte obosiți.*

Se consideră în mod curent că urmele rezultate din deplasarea unui GN, și în special urmele subiectelor care s-au ridicat, au statut de anaforă, adică trebuie să fie legate în interiorul categoriei lor guvernante. Acest lucru explică de ce ridicarea subiectului se aplică subiectelor din structurile de infinitiv, dar nu și subiectelor din propozițiile cu verbul la mod personal. Propozițiile infinitivale nu reprezintă categorii guvernante pentru propriile lor subiecte și deci este posibilă o relație anaforică între subiectul principal și cel din subordonată. Urmele de GN se supun de asemenea Principiului Categoriei Vide (PCV), cu alte cuvinte, ele trebuie să fie guvernate propriu și se admite în mod general că această condiție este îndeplinită în infinitivele care nu au drept proiecție maximală un GComp, ci doar un GFlex (o formulare echivalentă acesteia ar fi să se spună că se aplică obligatoriu suprimarea GComp). Mai precis, reprezentarea în S-structură a construcțiilor cu ridicare ar fi aceea din (12), unde *e* este o urmă de GN:

(12) John$_i$ seems [$_{GFlex}$ e$_i$ to go]

Configurațiile de control sînt considerate (Chomsky (1981)) ca diferite de (12), în care un GComp este proiectat:

(13) John$_i$ tried [$_{GComp}$ [$_{GFlex}$ e$_i$ to go]]

Structura din (13) arată că *e* nu este guvernat de verbul principal, în consecință *e* nu poate fi o urmă de GN, ci PRO. Koster (1978a, 1984, 1987) demonstrează că această ipoteză poate fi corectă pentru controlul opțional, dar nu pentru controlul *obligatoriu* (și în special pentru *try, start* – „a încerca", „a începe" etc.). După Koster, ridicarea subiectului și controlul obligatoriu se bazează pe aceeași *structură configurațională*, caracterizată prin absența Comp-ului. Această ipoteză este susținută empiric[10] de argumente care privesc distribuția completivelor infinitivale din olandeză.[11]

---

[10] Desigur, se pot face cîteva obiecții. Se știe că în franceză (v. Kayne (1984)) complementizatorul *de* poate preceda un subiect controlat obligatoriu, dar nu urma unui subiect ridicat. Dacă, după Koster, am vrea să găsim diferența dintre PRO și urma de GN, distribuția diferențială a lui *de* ar putea fi explicată prin luarea în considerație a diferențelor privind configurația lanțurilor: urmele de GN, spre deosebire de PRO, aparțin aceluiași lanț ca și antecedentul lor. Pentru o discuție referitoare la alte probleme, v. Koster (1987: 113-119).

[11] Ridicarea subiectului, controlul obligatoriu și Marcarea Excepțională a Cazului se comportă în același fel (infinitivele subordonate apar la stînga verbului principal, nu sînt admise elemente de tip Comp și nici particula infinitivală *te*) și diferă de controlul opțional (infinitivele subordonate sînt extrapuse, adică apar la dreapta verbului principal).

Scanned with OKEN Scanner

Datele din română pe care le examinăm aici aduc alte dovezi în favoarea aceleiaşi analize. Înainte de a începe discuţia detaliilor, ar trebui să observăm că terminologia lui Koster poate duce la confuzii: subiectul vid controlat obligatoriu este numit „PRO guvernat" sau „PRO anaforic", sau „PRO obligatoriu". Dată fiind teoria actuală a lui PRO, aceste etichete sînt contradictorii. Se pare că autorul păstrează eticheta PRO pentru a capta proprietăţile de control care disting exemple ca (13) de ridicarea subiectului (v. (12)). Totuşi, această distincţie poate fi explicată în mod independent de teoria tematică; lanţurile tematice structurale care corespund exemplelor (12) şi (13) sînt diferite:

(14) a. (GN, e)
b. (GN) (e)

Categoriile vide din (14)a-b au amîndouă statut de anaforă. Cea din (14)a este şi o urmă rezultată din deplasarea unui GN; această etichetă descrie doar faptul că o categorie vidă şi antecedentul său GN fac parte din acelaşi lanţ tematic. Altfel spus, eticheta „urmă rezultată din deplasarea unui GN" cuprinde informaţia care priveşte lanţul tematic din structură şi la fel PRO (acest element nu aparţine aceluiaşi lanţ cu antecedentul său). Dar dată fiind forma modulară a teoriei pe care o adoptăm, nu este necesar să se stabilească clase de elemente lingvistice pe baza tipului de lanţ în care intră. Într-adevăr, urmele de GN şi reflexivele sînt ambele clasate ca anafore, deci ca elemente constrînse de principiul A şi nu sînt stabilite subclase pentru a capta faptul că doar urmele de GN, şi nu reflexivele, aparţin aceluiaşi lanţ tematic ca antecedentul lor. Conform acestei teorii, nu vedem nici un motiv pentru care ar trebui postulate două tipuri distincte de categorii vide pentru urmele de GN (în special cele rezultate din procesul de ridicare) şi pentru subiectele cu control obligatoriu; ambele sînt considerate anafore, dar diferă din punctul de vedere al teoriei tematice.

Pe scurt, abordarea lui Koster face legătura între două ipoteze: (a) o analiză a controlului în termeni de legare anaforică şi (b) ipoteza conform căreia controlul şi ridicarea subiectului au aceeaşi configuraţie structurală. O asemenea corelaţie pare necesară, deoarece ridicarea subiectului se bazează, conform analizelor curente, pe o relaţie de legare anaforică. A se vedea însă Borer (1987), care încearcă să evite această consecinţă a propriei sale ipoteze, stipulînd că verbele cu ridicare au un complement de tip GFlex, pe cînd verbele cu control au un complement de tip GComp, caracterizat prin deplasarea lui (V)-Flex în Comp. O asemenea diferenţă între ridicare şi control nu este susţinută de dovezi empirice în română.

Să ne întoarcem acum la subiectul structurilor de conjunctiv din română. Datele ilustrate în (11) aduc o nouă problemă în peisajul pe care l-am schiţat: ceea ce contează ca urmă de GN nu este doar o categorie vidă (ca în cazul standard ilustrat în (12)), ci un subiect nul pe care l-am notat prin *(Acord,e)*. Relaţia dintre GN-ul ridicat şi urma acestuia este mediată de către Acord, prin faptul că acordul face parte din lanţul care leagă urma de GN de antecedentul

Scanned with OKEN Scanner

ei. Vom avea deci nu un lanț *(GN,e)*, ci un lanț *(GN, Acord, e)*; categoria vidă are în același timp statut de pronume (identificat de Acord), cît și de urmă rezultată din deplasarea unui GN.

Acest tip de lanț nu poate fi postulat în teoria standard conform căreia membrii intermediari ai unui lanț sînt în mod obligatoriu categorii vide (v. Chomsky (1981)). Datele din română impun ideea că anumite elemente lexicale, de pildă flexiunea verbală, pot fi elemente intermediare ale lanțurilor. Acesta nu este un caz izolat: în capitolul 5 (v. și Rizzi (1986)b) vom adopta ideea că structurile cu *si* medio-pasiv comportă lanțuri de tip (GN, se, e), iar în capitolul 6 vom discuta un tip de deplasare *wh* care se bazează pe un lanț de tipul (*wh*, cl, e), unde urma de *wh* este „dublată" de un clitic. Se vede deci că Acordul și cliticele pot reprezenta legături legitime în interiorul unui lanț; a se observa că aceste elemente ocupă poziții A' și deci condiția privind compoziția lanțurilor poate fi modificată astfel încît să se permită prezența unor elemente non vide care ocupă poziții A' (dar nu poziții A).

4.5. Obviație

Să comparăm exemplul (15)a cu corespondentul său din franceză, din (15)b-c:

(15) a. *Ion vrea să plece devreme mîine.*
b. **Jean$_i$ veut qu'il$_i$ parte tôt demain matin.*
c. *Jean$_i$ veut qu'il$_j$ parte tôt demain matin.*

Exemplul (15)b ilustrează efectul de obviație: subiectul propoziției cu verbul la conjunctiv nu poate avea același referent cu cel al propoziției principale.[12] Au fost propuse două tipuri de explicații. Pe de o parte, se poate considera că în cazul conjunctivului categoria guvernantă este propoziția principală (această caracteristică s-ar datora tipului special de trăsături de Timp care caracterizează conjunctivul); în consecință, (15)b ar încălca principiul B, deoarece subiectul din subordonată, care este un pronume, ar fi legat în mod incorect de către subiectul propoziției regente (pentru această propunere, v. Jakubowicz (1985); Kempchinsky (1985); Picallo (1985)). Se poate considera, pe de altă parte, că propozițiile cu verbul la conjunctiv definesc o categorie guvernantă pentru subiectul lor. În cadrul acestei ipoteze condițiile de legare nu sînt încălcate în (15)b: subiectul din subordonată este liber în interiorul categoriei sale guvernante (propoziția subordonată). Negramaticalitatea lui (15)b trebuie explicat• prin alte principii (Bouchard (1984), Sufier (1986); Everaert (1986)).

Vom adopta cea de-a doua ipoteză și vom propune (16) ca principiu determinant pentru efectul de obviație:

[12] Cîteva excepții interesante au fost observate de Ruwet (1984), la care vom reveni la sfîrșitul secțiunii 4.7.

(16) A se folosi o anaforă în locul unui pronume atunci cînd acest lucru este posibil.

Exemplul (16) poate fi considerat un caz particular al Principiului de Evitare a Pronumelui[13]: dacă într-o configuraţie dată se poate alege între un subiect pronominal şi un subiect anaforic, cea de-a doua posibilitate va fi aleasă în mod obligatoriu. Negramaticalitatea lui (15)b poate fi deci explicată în felul următor: (15)b nu se bazează pe o relaţie anaforică legitimă în franceză, şi o astfel de configuraţie anaforică legitimă există, cea în care propoziţia subordonată este infinitivală.

Dat fiind (16), lipsa efectului de obviaţie care caracterizează conjunctivul din română se reduce la proprietatea discutată mai sus, în 4.3., mai precis la faptul că propoziţiile conjunctivale sînt accesibile legării de tip anaforic. Cu alte cuvinte, dacă putem rezolva problema enunţată la sfîrşitul părţii 4.3., vom putea rezolva nu numai problema controlului, ci şi problema obviaţiei pusă de conjunctivul din română.

Analiza noastră este diferită de cea propusă de Rivero (1987), care consideră că în aceste exemple care ilustrează lipsa efectului de obviaţie, subiectul conjunctivului din română este un pronume a cărui categorie guvernantă este propoziţia subordonată. Această ipoteză pune o problemă serioasă: structurile de conjunctiv din română permit şi ridicarea subiectului, şi în acest caz Rivero trebuie să admită că propoziţia principală este categoria guvernantă a propoziţiei cu verbul la conjunctiv. Mai mult, din analiza lui Rivero asupra efectului de obviaţie nu reiese clar contrastul dintre română şi celelalte limbi romanice (v. şi discuţia de la sfîrşitul acestui capitol).

4.6. Structura propoziţiilor conjunctivale din română

Răspunsul la întrebarea formulată mai sus, şi anume de ce subiectul conjunctivului din română primeşte statutul de anaforă, nu poate fi dat fără să reamintim structura de constituent a propoziţiilor cu verbul la modul conjunctiv. În capitolul 3 am propus un principiu al Încorporării restructurante, în virtutea căruia *să* se combină cu Flex şi, în mod indirect, cu verbul, deoarece în structura de suprafaţă verbul se ridică obligatoriu la Flex. Aşa cum o indică numeroase teste, acest proces de încorporare dă naştere unui cuvînt „post-sintactic"[14], adică unei categorii complexe X°, *să (Neg cl) V-Timp-Acord*. Astfel, comportamentul de tip Flex pe care îl prezintă *să* – datorat încorporării

[13] Chomsky (1981) foloseşte principiul de Evitare a Pronumelui pentru a explica faptul că, în engleză, pronumele genitive pot fi omise în anumite GN-uri. Jaeggli (1982) foloseşte acelaşi principiu pentru a explica faptul că subiectele vide şi cliticele cu funcţie de obiect sînt folosite în locul subiectelor cu realizare fonologică şi respectiv al obiectelor pronominale non-clitice. Chomsky (1981: 142, 45) aminteşte şi o sugestie a lui J. Guéron, care propune să se derive efectul de obviaţie din Principiul de Evitare a Pronumelui.

[14] Cf. Shibatani şi Kageyama (1988).

Scanned with OKEN Scanner

– şi natura lui de „Comp" – datorată poziţiei în care este generat – sînt conciliate. Eticheta categorială a lui *să fie* din (11) va fi deci Comp/Flex/V, care proiectează constituenţi Comp/Flex/GV, şi nu GComp, ca în structurile de subjonctiv din franceză şi din engleză. S-a mai stabilit că statutul de Comp/Flex/GV al conjunctivului cu *să* este independent de statutul exact acordat lui *să*: chiar dacă am considera că *să* este sub Flex, proiecţia lui este una mixtă, de tip GComp/Flex/GV (v. Haider (1988)).

4.7. Categoria guvernantă a subiectului în structurile cu conjunctiv din română

Putem acum să răspundem întrebării pe care am pus-o la sfîrşitul părţii 4.3.: de ce propoziţia principală constituie categoria guvernantă pentru subiectul nul al conjunctivelor[15], un element discontinuu pe care l-am notat *(Acord, e)*, adică o categorie vidă identificată de flexiunea de Acord din forma verbală. Deoarece categoria guvernantă pentru un element X este domeniul GFlex sau GComp care conţine pe X şi centrul care îl guvernează, categoria guvernantă a unui element *(Acord, e)* la conjunctiv este GFlex-ul minimal care conţine elementul care guvernează *(Acord, e)*. Dacă admitem că elementul care guvernează *(Acord, e)* este acelaşi cu cel care guvernează Acordul, problema se reduce la identificarea acestuia din urmă. Într-un exemplu ca (17), Acord se află sub V-Flex, iar elementul guvernor este următoarea categorie centru, şi anume *să*:

(17) Ion va încerca $[_{C/Flex/GV}$ să $[_{GFlex}[_{V\text{-}Flex}$ plece] e t_v mîine]]

În consecinţă, categoria guvernantă a Acordului va fi proiecţia lui *să*, şi anume subordonata la conjunctiv. Acesta nu este însă rezultatul de care avem nevoie. Vom considera că *să* nu poate fi elementul care guvernează Acordul, datorită procesului de Încorporare restructurantă pe care l-am discutat mai sus: în S-structură, Acord şi *să* aparţin aceluiaşi constituent complex X°, [Comp-V-Flex]; nici unul dintre elementele care aparţin acestui complex nu poate avea statutul de centru guvernor faţă de un alt element aparţinînd complexului.[16] Următorul element care ar putea guverna este verbul principal şi deci propoziţia principală (care este prima proiecţie GFlex care conţine verbul principal) constituie categoria guvernantă a Acordului. În acest fel obţinem rezultatul dorit, şi anume faptul că propoziţia principală reprezintă categoria guvernantă a

[15] Datele analizate aici nu reprezintă un caz de legare la distanţă, fenomen care caracterizează anumite limbi germanice. Legarea la distanţă pare restrînsă la relaţiile anaforice care se stabilesc între două lanţuri tematice distincte; deplasarea GN este obligatoriu locală. Datele examinate aici arată că ridicarea subiectului (adică deplasarea GN) este permisă în aceleaşi condiţii ca şi controlul.

[16] Aşa cum am mai discutat deja în capitolul 3, un element X° care aparţine unei secvenţe rezultate din Încorporarea restructurantă este totuşi capabil să blocheze deplasarea centrului unui element Y° aparţinînd aceleiaşi secvenţe. Acest lucru nu se datorează totuşi faptului că X° ar conta ca un centru guvernor, ci doar ca antecedent guvernor.

Scanned with OKEN Scanner

subiectului din subordonata la conjunctiv, ceea ce explică faptul că subiectul propoziţiei la conjunctiv poate fi legat de un element din propoziţia principală.

Acelaşi rezultat poate fi obţinut dacă considerăm că (a) relaţia pertinentă dintre *să ... V+Timp + Acord* este Coindexarea Funcţională mai degrabă decît Încorporarea restructurantă, şi (b) *să* nu poate fi un centru guvernor pentru Acord. Ultima afirmaţie poate fi privită ca o consecinţă a principiului din (18):

(18) Un element α care este coindexat funcţional cu un element β nu poate fi centru guvernor pentru β.

Potrivit acestei analize, subiectul vid din conjunctivul cu *să* din română poate primi statut de anaforă, dar nu este marcat cu trăsături anaforice intrinseci; statutul anaforic sau pronominal depinde de contextul lingvistic şi în special de verbul principal. În cazul verbelor cu control obligatoriu, subiectul vid al structurilor de conjunctiv primeşte un statut anaforic, iar în absenţa unui asemenea verb, primeşte un statut pronominal. Vom examina acum contextele în care subiectul structurilor de conjunctiv nu poate avea statut anaforic datorită contextului sintactic.

În limbi ca engleza şi franceza, Încorporarea restructurantă între Flex şi Comp nu se poate aplica, deoarece poziţia (Spec, GFlex) întrerupe adiacenţa strictă. În consecinţă, elementul Comp guvernează poziţia de subiect din subordonată şi în mod corelativ constituentul GComp este categoria guvernantă a elementelor care ocupă poziţia de subiect.[17] Această analiză explică de ce subiectul structurilor conjunctivale nu poate să funcţioneze ca anaforă în engleză, franceză, italiană sau în spaniolă.

Această analiză a datelor din română poate explica faptul că subiectul unei structuri de conjunctiv nu va putea stabili o relaţie anaforică în cazul în care Comp şi V+Flex nu sînt afectate de Încorporarea restructurantă (sau de Coindexarea Funcţională). Este ceea ce se întîmplă într-adevăr în structurile cu verbul la conjunctiv introduse prin *ca*: acestea iau drept complement o propoziţie cu verbul la conjunctiv introdusă prin *să* precedat de un element dislocat, care blochează Încorporarea restructurantă între *ca* şi *să-Timp-Acord*:

(19) *Ion vrea ca pe Maria s-o ajute numai Petre.*

În (19) *ca* este posibil datorită faptului că nu există o relaţie anaforică între subiectul propoziţiei subordonate şi propoziţia principală. A se compara cu (20)-(21):

---

[17] Această ipoteză ar trebui conciliată cu cea a lui A. Rochette (1988), conform căreia structurile de conjunctiv din limbile romanice sînt mai degrabă de tip GFlex, decît constituenţi de tip GComp. S-ar putea considera că şi în cazul în care Comp nu funcţionează drept centru al GComp-ului (probabil datorită tipului de trăsături de Timp pe care le domină, cf. secţiunea 3.2.4.), totuşi funcţionează ca guvernor minimal faţă de subiect, a cărui categorie guvernantă va fi deci propoziţia cu verbul la conjunctiv.

Scanned with OKEN Scanner

(20) a. *Ion începe s-o ajute pe Maria.*
b. *Ion a încercat să-l pedepsească pe Mihai.*
c. *Ion va îndrăzni să-l înfrunte pe profesor.*

(21) a. **Ion începe ca pe Maria s-o ajute.*
b. **Ion a încercat ca pe Mihai să-l pedepsească.*
c. **Ion va îndrăzni ca pe profesor să-l înfrunte.*

Exemplele din (20), fără *ca*, sînt corecte. În (21), *ca* este exclus[18] deoarece verbul principal impune control obligatoriu[19] (adică o relație anaforică).

Această discuție se extinde la propozițiile cu verbul la modul indicativ din română: din motive pe care le-am prezentat în secțiunea 3.2.5., complementizatorul *că* nu poate fi reanalizat cu verbul conjugat; prin urmare *că* guvernează Acordul și respectiv categoria guvernantă a Acordului indicativ este GComp care îl domină direct. Astfel se explică de ce subiectul propozițiilor cu verbul la indicativ din română nu poate fi legat de un element din propoziția principală.

Pe scurt, am arătat că, datorită structurii lor specifice, construcțiile cu conjunctiv introduse prin *să*, spre deosebire de cele introduse prin *ca* și de propozițiile cu verbul la indicativ, permit ca subiectul lor să fie legat de un antecedent din propoziția principală. Dată fiind ipoteza că relația de control reprezintă un tip special de relație anaforică, datele din română privind controlul își găsesc explicația.

În ceea ce privește ridicarea subiectului, vom examina acum pe rînd două ipoteze. Prima posibilitate este să considerăm că exemplele de tipul celor din

---

[18] Există unele contraexemple aparente:
(i) *I-am permis lui Ion ca mîine să stea acasă.*
Exemplele de acest tip (care după părerea noastră nu sînt perfect gramaticale) diferă de cele din (21) prin faptul că elementul care controlează nu este subiectul propoziției principale, ci obiectul indirect. Lipsa obviației se poate observa în situații similare și în celelalte limbi romanice (v. Picallo (1985) și Jakubowicz (1985)):
(ii) *Le permitiré / diré a Juan que él entregue el premio.*
'îi voi permite/spune lui Ion ca el să dea premiul'
Explicația pentru gramaticalitatea exemplului (i) va fi deci aceeași ca pentru exemplul (ii). Deoarece obiectul indirect din propoziția principală nu c-comandă probabil poziția de subiect din propoziția subordonată, nu putem spune că exemplele de tipul (i) se bazează pe o relație anaforică (v. definiția din (7)). De fapt, verbele din (i) și (ii) nu sînt verbe cu control obligatoriu și ca atare ele se sustrag teoriei legării (v. Koster (1987)). Acesta este motivul pentru care poate fi folosit un pronume în (ii); același lucru este valabil și pentru (i), unde subiectul conjunctivului nu poate fi decît un element de tip pronominal (dată fiind atît prezența lui, cît și lipsa relației de c-comandă între cele două elemente care ne interesează).

[19] În româna non standard, *ca* poate introduce o structură de conjunctiv în care lipsește constituentul dislocat. Totuși, chiar pentru acest dialect, structurile de conjunctiv introduse de *ca să* sînt incorecte dacă verbul este un verb cu control obligatoriu și ridicare; mai precis, exemplele din (21) sînt agramaticale chiar dacă sînt omiși constituenții dislocați și se menține *ca* în fața lui *să*. Acest lucru arată că elementul *ca* funcționează ca un guvernor al Acordului, deși *ca* este aparent adiacent lui *să* și în principiu se poate aplica reanaliza funcțională (pentru o discuție mai detaliată v. secțiunea 3.2.3.).

Scanned with OKEN Scanner

(11) au la bază lanţuri de tipul *(GN, e)*, unde *e* este subiectul vid al verbului la conjunctiv, iar GN-ul este subiectul ridicat. Problema este că relaţia dintre aceste două elemente nu satisface condiţia de legare căreia trebuie să i se supună anaforele: subiectul vid este guvernat de elementul Comp-V-Flex şi în consecinţă categoria guvernantă a subiectului este GComp/Flex/V din propoziţia subordonată; cum subiectul principal este în afara acestui GComp, urma rezultată din deplasarea unui GN încalcă principiul A al teoriei legării (nu este legată în categoria sa guvernantă), iar exemplele din (11) ar trebui să fie negramaticale, ceea ce este fals. Ne vom întoarce acum la cea de-a doua posibilitate, propusă deja în secţiunea 4.4., şi anume un lanţ complex de tipul (GN, Acord, e). Fiecare verigă a acestui lanţ satisface condiţia asupra anaforelor: *e* este legat de Acord în GComp/Flex/V iar Acordul este legat de GN-ul din principală,[20] aşa cum am explicat mai sus pentru cazurile cu control.

În sfîrşit, să revenim la efectele de obviaţie. Exemplele din (2) sînt structuri cu control permise în română, ca şi exemplele cu control obligatoriu din (1). Deci lipsa obviaţiei, analizată aici ca un caz de strategie a Evitării Pronumelui, este numai aparentă. Această explicaţie prevede că nu va fi admis *ca* în (2), aşa cum nici în (1) acest element nu este permis; dar se pare că această predicţie este contrazisă:

(22) *Aş vrea pro$_i$ ca mîine să plec pro$_i$ la munte.*

Acest gen de exemplu din română este comparabil cu binecunoscutele excepţii marginale care privesc efectele de obviaţie studiate de Ruwet (1984):

(23) *?Je$_i$ voudrais bien / j'aimerais bien que je$_i$ sois enfin autorisé à partir en Israel.*
Eu aş dori mult / mi-ar plăcea mult ca eu să fiu în sfîrşit autorizat a pleca în Israel.

(Mai mulţi vorbitori nativi ai limbii franceze insistă că exemplele lui Ruwet ar trebui să fie precedate de un semn de întrebare sau chiar de două.)

Dat fiind (16), problema care se pune cu privire la (22) şi (23) este că se foloseşte un pronume în locul unei anafore. Această posibilitate pare să fie legată de faptul că evenimentul de care este vorba în subordonată este văzut ca distinct de evenimentul din principală: „distanţa" dintre cele două evenimente este marcată de modul condiţional, de pasiv, de negaţie etc. Am putea sugera că această legare anaforică nu este obligatorie pentru acest tip de relaţie;

---

[20] Această relaţie anaforică este întreruptă de *ca*: ridicarea subiectului este exclusă în conjunctivele cu *ca*, aşa cum se arată în Grosu şi Horvath (1987):
(i) **Toţi elevii$_i$ s-au nimerit [$_P$ ca exerciţiul ăsta t$_i$ să-l greşească]*.
(ii) **Bombele$_i$ pot [$_P$ ca în orice moment t$_i$ să explodeze]*.
(iii) **Copiii tăi$_i$ par [$_P$ ca pe profesor t$_i$ să fie supăraţi]*.
Această negramaticalitate nu este surprinzătoare, din motivele pe care le-am arătat mai sus (v. imposibilitatea controlului în structurile de conjunctiv introduse de *ca*).

Scanned with OKEN Scanner

identitatea de referent dintre două pronume ţinînd de două categorii guvernante diferite este de fapt suficientă. Dincolo de această similaritate, cazurile din română de tipul (22) diferă de cele din franceză prin faptul că sînt perfect gramaticale şi foarte productive.

S-ar putea pune întrebarea dacă această explicaţie nu este circulară pentru cazul românei: spunem că lanţul [Acord, e] este pronominal în structurile de conjunctiv introduse prin *ca* (v. (23)) şi anaforic în cele introduse prin *să* (v. (2)), dar nu pare să existe nici un argument empiric în favoarea acestei analize. Acest lucru ar fi adevărat dacă am lua în consideraţie numai (22) şi (2), adică dacă am considera problema obviaţiei în mod izolat. Dar această problemă nu poate fi înţeleasă independent de control. Şi controlul obligatoriu ne oferă un argument empiric în favoarea analizei propuse pentru obviaţie: cazurile de control obligatoriu arată că este imposibilă o relaţie anaforică în structurile de conjunctiv introduse prin *ca*; prin urmare, nu putem considera că în (22) este vorba de un caz de legare.

4.8. Subiectul vid în structurile cu infinitiv din română

Analiza pe care am propus-o pentru subiectul anaforic al structurilor cu verbul la conjunctiv se extinde la cele cu verbul la infinitiv. Aşa cum am menţionat deja, subiectul structurilor cu infinitiv din română nu este PRO, deoarece nu se găseşte în distribuţie complementară cu subiectul lexical. A se observa totuşi că subiectul vid al structurii cu verb la infinitiv din română nu este identificat de trăsături de Acord (ca infinitivul conjugat din portugheză) şi deci poate căpăta referinţă numai în mod indirect, în virtutea relaţiei pe care o întreţine cu un antecedent. El este fie anaforă (adică fie controlat obligatoriu, fie urmă de GN), fie controlat opţional (sau, un caz particular, controlat arbitrar). Deci prezenţa obligatorie a unui antecedent nu ar trebui văzută ca o caracteristică a lui PRO, ci mai degrabă ca o consecinţă a lipsei trăsăturilor de Acord.

CONCLUZII

În concluzie, vom compara analiza propusă aici cu cea a lui Rivero (1987), care examinează ridicarea subiectului şi obviaţia, lăsînd deoparte problema controlului.[21] Rivero consideră că propoziţia în română prezintă structura caracteristică celorlalte limbi romanice (comună cu cea a englezei): *ca* ar ocupa poziţia Comp, *să* ar fi într-o poziţie Flex de un tip particular, deosebită de Acord/Timp către care se ridică verbul. GN-ul subiect, dominat de (Spec, GFlex), intră în două relaţii de guvernare distincte, cu nodul Flex, pe de o parte, şi cu verbul principal, pe de altă parte; acesta din urmă ar fi capabil să

[21] Rivero mai discută şi o problemă privind focalizarea subiectului din conjunctivale (*cf.* Picallo (1984)), pe care am lăsat-o deoparte pentru că aprecierile privind gramaticalitatea exemplelor nu ne sînt clare.

Scanned with OKEN Scanner

guverneze (Spec, GFlex), deoarece GFlex nu constituie o barieră în limba română, datorită unei opţiuni parametrice, coindexarea dintre GComp şi GFlex[22]. Rivero admite că această coindexare nu este suficientă pentru a explica în totalitate datele din română, drept care sînt introduse mai departe două alte stipulaţii: (a) pentru anumite dialecte ale românei categoriile funcţionale de tipul lui Comp nu au statut de guvernori minimali; (b) un Comp într-o propoziţie la indicativ proiectează o categorie care va fi o barieră internă.

Potrivit analizei propuse aici, cazurile în care categoriile funcţionale nu reprezintă centri minimali guvernori sînt datorate mecanismului de Încorporare restructurantă (sau Coindexare Funcţională). Comportamentul structurilor de conjunctiv introduse prin *să* se datorează faptului că *să*, spre deosebire de *ca* şi *că*, se poate încorpora în / poate fi coindexat funcţional cu V-Flex. Această analiză explică în mod direct contrastul dintre structurile de conjunctiv introduse prin *să*, pe de o parte, şi cele introduse prin *ca* şi cele la indicativ, pe de altă parte. Condiţia de adiacenţă, care constrînge atît Coindexarea Funcţională, cît şi Încorporarea restructurantă, permite ca nodul Comp să nu aibă statut de centru guvernor minimal pentru Flex într-o limbă în care V-Flex ocupă poziţia iniţială în constituentul GFlex. Astfel, proprietăţile specifice structurilor cu verb la conjunctiv din română pot fi derivate din structura specifică a constituenţilor GFlex în această limbă.

[22] Există un argument important în favoarea coindexării dintre Comp şi Flex, şi anume faptul că elementele conjunctive (*ca* şi *să*) sînt fonetic distincte de *că*, elementul care introduce propoziţiile subordonate cu verbe la modul indicativ şi conjunctiv. Putem totuşi remarca faptul că relaţia dintre Comp şi Flex nu este restrînsă la română; chiar în limbile în care nu există nici o manifestare a acordului între Comp şi Flex, putem considera că există o relaţie abstractă între aceste două elemente (cf. Safir şi Pesetsky (1981); Safir (1981)), care ar putea fi formalizată în termeni de coindexare.

Scanned with OKEN Scanner

5. PASIVIZAREA CU AUXILIAR ŞI CU *SE* MEDIO-PASIV A (IN)TRANZITIVELOR

Introducere

Verbele intranzitive se pot pasiviza în unele limbi, în timp ce aceeaşi transformare este imposibilă în altele. Această variaţie a fost analizată prin parametrizarea proprietăţilor verbelor intranzitive (Jaeggli (1986)) sau a morfemului de pasiv (Marantz (1984) şi Baker (1988)). În acest capitol vom arăta că astfel de parametrizări nu sînt necesare; diferenţele cu privire la pasivizarea intranzitivelor menţionate mai sus se pot atribui existenţei unor tipuri diferite de construcţii impersonale.

Plecînd de la observaţia că limbile care permit pasivizarea intranzitivelor permit şi pasivizarea tranzitivelor cu obiect prototipic nul (vezi construcţia *es wurde gespielt/gegessen*, „exp a fost jucat/mîncat" din germană, care în română este negramaticală: **a fost jucat/*a fost mîncat*), vom propune o analiză bazată pe ideea că intranzitivele prezintă în esenţă aceeaşi structură ca tranzitivele cu obiect prototipic nul; mai precis, ele presupun existenţa unui obiect intern nereferenţial, care este externalizat prin operaţia de pasivizare.

Reflexivele medio-pasive se pot combina cu verbe intranzitive în limba română, dar nu şi în limba franceză. Astfel, atît româna, cît şi franceza prezintă contraste importante între construcţia de pasiv cu auxiliar şi cea cu *se* medio-pasiv, ceea ce ne obligă să renunţăm la ideea general acceptată că aceste două construcţii au aceeaşi structură. Analiza noastră pleacă de la o diferenţă evidentă: construcţiile medio-pasive cu *se*, spre deosebire de pasivele cu auxiliar, se bazează pe un lanţ format din trei membri, care îl conţine pe *se* ca verigă intermediară între poziţia de subiect şi cea de obiect.

Se presupune în mod curent că în italiană construcţiile de tipul *si dorme* se bazează pe un *si* „impersonal", mai precis un clitic nominativ cu rol de subiect cu interpretare arbitrară, comparabil cu *on* din franceză. Vom arăta că această analiză nu se poate adopta pentru română şi vom propune în schimb ca elementul *se* care apare cu verbele intranzitive să fie analizat ca un *se* medio-pasiv. Datele din română conduc la o revizuire importantă a analizei construcţiilor de tipul *si dorme* din italiană. Analiza propusă pentru limba română sugerează că în italiană *si dorme* este ambiguu între o structură cu *si* medio-pasiv (care ar trebui să existe din aceleaşi motive, care permit această construcţie în limba română) şi o structură cu *si* nominativ/subiect (independent motivată pentru limba italiană). Datele observate de Cinque (1988) confirmă această predicţie.

Scanned with OKEN Scanner

5.1. Pasivizarea (in)tranzitivelor

5.1.1. Datele

Să examinăm următorul contrast dintre pasivele din franceză şi cele din română:

(1) a. *Il sera procédé à une enquête.*
expl va fi procedat la o anchetă
b. *Il sera parlé de vous la semaine prochaine.*
expl va fi vorbit de dumneavoastră săptămîna viitoare
c. *Il a été abouti à un compromis acceptable.*
expl a fost ajuns la un compromis acceptabil
d. *Il lui a été tiré dessus.*
expl i-a fost tras asupra
„S-a tras în el."
e. *Il lui a été demandé/ordonné/suggeré de partir.*
expl i-a fost cerut / ordonat / sugerat să plece

(2) a. *??Il a ensuite été couru jusqu'à la gare.*
expl a fost apoi alergat pînă la gară
b. *??Il a déjà été construit sur pilotis (à cet endroit).*
expl a fost deja construit pe piloţi în acest loc
c. *??Il a été appareillé à 4 h du matin.*
expl a fost pregătit de plecare la 4 dimineaţa
d. *??Mais, il a été déjá mangé dans cette assiette.*
dar, expl a fost deja mîncat din farfuria asta

(3) a. **Va fi procedat la o anchetă.*
b. **Va fi vorbit de dumneavoastră săptămîna viitoare.*

Exemplele (1) şi (2) arată că în franceză intranzitivele de tip inergativ[1] se împart în două grupuri distincte: construcţia pasivă este gramaticală atunci cînd conţine un element subcategorizat, în schimb este marginală atunci cînd conţine elemente adjuncte. Astfel, exemplele de tipul celor din (1) sînt productive şi acceptabile pentru cei mai mulţi vorbitori, în timp ce exemplele din (2) ilustrează o construcţie marcată, a cărei acceptabilitate variază de la un vorbitor la altul (vezi Rivière (1979), Zribi-Hertz (1982), de la care am împrumutat majoritatea exemplelor). A se compara cu negramaticalitatea exemplelor de tipul celor din (3) care este generală în limba română, fiind valabilă pentru întreaga clasă a intranzitivelor.

Negramaticalitatea exemplelor din (3) şi acceptabilitatea redusă a celor din (2) nu se poate atribui unei incompatibilităţi generale dintre proprietăţile

[1] Intranzitivele de tip inacuzativ/ergativ vor fi discutate în secţiunile următoare, în special în secţiunea 5.3.2.

caracteristice intranzitivelor şi fenomenul pasivului. În unele limbi, intranzitivele se pot pasiviza, construcţiile rezultate neavînd un caracter marcat:

(4) *Es wurde getanzt/gespielt.*
expl a fost dansat/jucat

Existenţa intranzitivelor pasive este problematică pentru caracterizarea pasivelor adoptată de Chomsky (1981):

(5) Pasivizarea determină (a) neatribuirea rolului tematic extern şi (b) neatribuirea cazului obiectiv.[2]

Dată fiind ipoteza că intranzitivele nu atribuie caz obiectiv, neatribuirea cazului obiectiv cerută de definiţia din (5) s-ar aplica în vid în cazul intranzitivelor pasive, iar acest lucru nu este permis (vezi Burzio (1981, 1986) şi Marantz (1984)). În unele studii recente această problemă este rezolvată presupunîndu-se că singura proprietate generală a pasivelor este cea definită în (5)a; proprietatea definită în (5)b ar putea fi parametrizată, diferitele opţiuni constituind explicaţia variaţiei de la o limbă la alta ilustrată în exemplele (1) - (4):

(6) Morfemul pasiv trebuie să primească (sau să atragă neatribuire de) caz obiectiv în anumite limbi (vezi engleza, limbile romanice cu excepţia limbii franceze), dar nu în toate (vezi norvegiana, ucraineana etc.).

În mod alternativ, s-a sugerat parametrizarea verbelor intranzitive:

(7) În unele limbi (vezi germana), intranzitivele pot atribui caz structural.

Aceste propuneri[3] (vezi Marantz (1984) şi Baker (1988) pentru (6) şi Jaeggli (1986a) pentru (7)) sînt neadecvate din mai multe motive. Prima obiecţie este caracterul lor *adhoc*: pasivizarea intranzitivelor constituie un contra-exemplu evident pentru definiţia din (5), iar parametrizările propuse în (6) şi (7) nu fac decît să modifice definiţia însăşi. Mai mult decît atît, parametrul (7) este şi neadecvat din punct de vedere empiric. Într-adevăr, verbele intranzitive atribuie caz fără nici o dificultate ori de cîte ori admit un obiect intern exprimat.

[2] Definiţia din (5) acoperă proprietăţile comune ale diferitelor structuri sintactice (a se vedea pasivele cu auxiliar, pasivele morfologice din greacă, medio-pasivele din limba engleză, medio-pasivele din limbile romanice etc.); relaţia precisă dintre o configuraţie sintactică anume şi (5a-b) nu este explicit formulată. În unele studii recente (a se vedea mai ales Belletti (1982), Jaeggli (1986a), Marantz (1984)) se presupune că proprietăţile enunţate în (5) derivă din faptul că morfemul de pasiv absoarbe cazul şi rolul tematic relevant.

[3] Amîndoi parametrii au aceleaşi consecinţe empirice în ceea ce priveşte intranzitivele pasive, dar nu şi în ceea ce priveşte (im)posibilitatea ca GN-urile în acuzativ să apară în construcţii pasive impersonale.

Scanned with OKEN Scanner

Această posibilitate caracterizează numeroase limbi, independent de posibilitatea pasivizării intranzitivelor. A se vedea în acest sens exemplele româneşti din (8)a-b:

(8) a. *Aţi luptat luptă deşartă.* (Eminescu)
b. *Dă-mă, maică, unde trag, să trăiesc traiul cu drag.* (cîntec popular)

Ca orice GN exprimat, obiectele interne trebuie să respecte Filtrul de caz şi deci trebuie să presupunem că intranzitivele sînt atribuitori virtuali ai cazului obiectiv[4], în mod general, nu numai în limbile care permit pasivizarea lor. Nu putem deci explica (ne)pasivizarea intranzitivelor prin parametrul formulat în (7).

O altă observaţie importantă priveşte pasivizarea tranzitivelor cu obiect prototipic nul:

(9) a. *Es wurde bis spät in die Nacht gegessen/getrunken.*
expl a fost pînă tîrziu în noapte mîncat/băut
'*S-a mîncat/băut pînă noaptea tîrziu.*'
b. *??Il a été mangé/bu ici récemment.*
expl a fost mîncat/băut aici de curînd
c. **A fost mîncat/băut aici de curînd.*

Negramaticalitatea exemplului din (9)c nu se poate explica prin teoria pasivelor din (5): verbele tranzitive pot acorda atît caz acuzativ, cît şi rol tematic extern, şi deci pasivizarea tranzitivelor cu obiect prototipic nul ar trebui să fie permisă. Orice explicaţie a negramaticalităţii exemplului din (9)c ar trebui să ofere o soluţie pentru diferenţele ilustrate în (9)a-c, care nu pot fi explicate prin parametrizarea proprietăţilor de atribuire a cazului, deoarece tranzitivele atribuie în mod normal caz obiectiv.

Variaţia de gramaticalitate din (4), (1) şi (3) este paralelă cu variaţia de gramaticalitate a exemplelor din (9)a-c[5]. Putem deci formula următoarea generalizare:

(10) Limbile care (nu) admit pasivizarea intranzitivelor (nu) admit (nici) pasivizarea tranzitivelor pasive cu obiect prototipic nul.

Va trebui, deci, să propunem o analiză unitară a pasivizării intranzitivelor şi a tranzitivelor cu obiect prototipic nul. Această investigaţie necesită discuţii preliminare privind (a) distincţia dintre tranzitive şi intranzitive; (b) teoria pasivelor.

---

[4] Presupunem că şi acele intranzitive care nu acceptă obiect intern sînt atribuitori potenţiali ai cazului obiectiv.

[5] În 5.1.4.2. se va discuta acceptabilitatea marginală a exemplelor din (9b) şi din (2).

Scanned with OKEN Scanner

5.1.2. Obiecte prototipice nule: saturare în Lexicon şi realizare sintactică

În toate cele trei limbi menţionate mai sus, verbele tranzitive pot apărea cu obiect prototipic nul în propoziţii la diateza activă:

(11) a. *Ich habe gegessen/gelesen.*
eu am mîncat/citit
b. *J'ai mangé/lu.*
eu am mîncat/citit
c. *Am mîncat/citit.*

Trebuie mai întîi să stabilim structura grupurilor verbale cu obiect prototipic nul. O primă posibilitate este să presupunem că obiectele prototipice nule sînt instanţiate în sintaxă, sub forma unei categorii pronominale nule de tipul *pro*[6], care ar ocupa poziţia de obiect direct:

(11') b. *J'ai mangé* pro/*lu* pro.

Nu există însă nici un argument clar în sprijinul unei asemenea reprezentări şi, în schimb, există unele contraargumente.

(12) a. *Jean a fait manger des épinards à Marie.*
Ion a făcut a mînca spanac lui Maria
b. *Jean a fait téléphoner (*à) Marie.*
Ion a făcut a telefona (*lui) Maria
c. *Jean a fait manger (*à) Marie.*
Ion a făcut a mînca (*lui) Maria

Exemplul din (12)c cu obiect prototipic nul se comportă asemănător intranzitivelor (vezi (12)b) şi contrastează cu (12)a, care are un obiect exprimat: prepoziţia *à* apare în faţa subiectului în cauzative numai în prezenţa unui obiect direct. Faptul că inserţia lui *à* este negramaticală în (12)c poate fi un indiciu că în sintaxă nu este vizibil nici un obiect direct; cu alte cuvinte, trebuie să se renunţe la (11'). Argumente suplimentare sînt oferite de distribuţia Dativelor Benefactive. Conform unei generalizări empirice binecunoscute, Benefactivele sînt negramaticale în propoziţiile fără obiect direct:

(13) a. *Il te vide une assiette très vite quand il a faim.*
îţi goleşte o farfurie foarte repede cînd îi e foame
b. **Il te court très vite quand il le veut.*

[6] Categoria vidă din (11') nu poate fi PRO pentru că poziţia obiectului direct este guvernată; nu poate fi nici o urmă de GN sau de element *wh* interogativ-relativ pentru că nu există nici un antecedent; în ceea ce priveşte existenţa obiectelor de tip *pro* în alte construcţii, vezi Rizzi (1986a).

Scanned with OKEN Scanner

îţi aleargă foarte repede cînd vrea
c. **Il te mange très vite quand il a faim.*
îţi mănîncă foarte repede cînd îi e foame

Negramaticalitatea exemplului din (13)c arată că obiectul prototipic nul al verbului *a mînca* nu este vizibil în sintaxă. A se compara cu obiectele interne lexicale (de tipul *a-şi trăi traiul*), care se comportă ca obiectele directe exprimate, atît faţă de cauzative, cît şi faţă de Benefactive[7]. Datele din (12) şi (13) sugerează că obiectele prototipice nule nu sînt proiectate în sintaxa limbii franceze: rolul tematic corespunzător este saturat în Lexicon, aşa cum a propus Rizzi pe baza unor argumente independente (1986)a[8].

Par greu de găsit dovezi comparabile pentru română: această limbă nu prezintă tipul de cauzative din limba franceză; pe de altă parte, restricţia asupra distribuţiei Benefactivelor este mai puţin strictă:

(14) *Îţi aleargă ca un campion, numai să vrea.*

Limbile discutate aici nu diferă însă în ceea ce priveşte distribuţia obiectelor prototipice nule în construcţiile la diateza activă. Acest lucru este adevărat nu numai pentru exemple cum ar fi cele din (11)a-c (care arată că atît franceza, cît şi germana şi româna permit obiecte prototipice nule), dar şi pentru acele cazuri în care obiectele nule nu sînt permise:

---

[7] Exemplele din (ii) şi (iv) care au obiect intern contrastează cu (i) şi (iii):
(i) **Marie fait vivre à Jean.*
Maria face a trăi pe Ion
(ii) *Marie fait vivre des moments pénibles à Jean.*
Maria face a trăi momente dificile pe Ion
(iii) **Je ne veux pas qu'il me vive comme un bohème.*
Eu nu vreau ca el să-mi trăiască precum un boem.
(iv) *Je ne veux pas qu'il me vive une vie de bohème.*
Eu nu vreau ca el să-mi trăiască o viaţă de boem.

[8] O propunere asemănătoare se poate găsi la Rizzi (1986)a, care analizează construcţii de tipul celor ilustrate în (i)-(iii):
(i) Cela conduit pro à [PRO conclure que…]
(ii) *This leads pro to [PRO conclude that…]
(iii) This leads us to [PRO conclude that…]
Rizzi descrie contrastul dintre (i) şi (ii) ca datorîndu-se faptului că un obiect arbitrar pro (care apare în aceeaşi poziţie ca *us* din (iii) se poate proiecta în sintaxa limbii franceze (şi în italiană), dar nu şi în engleză, unde obiectele arbitrare de acest tip ar fi saturate în Lexicon. În mod oarecum paradoxal, propunerea lui Rizzi susţine şi în acelaşi timp contrazice argumentul nostru. Îl susţine în măsura în care se presupune că anumite argumente nu trebuie să fie proiectate în sintaxă, ci pot fi saturate în Lexicon. Problema este că după Rizzi acest proces nu se aplică şi în franceză: în această limbă obiectul arbitrar *pro* se proiectează în sintaxă, ceea ce contrazice argumentul nostru privind obiectele prototipice nule. O posibilitate ar fi să spunem că un *pro* arbitrar nu se proiectează neapărat în sintaxă (la fel ca obiectele prototipice); acesta s-ar proiecta numai cînd o cere contextul sintactic (de exemplu, cînd există necesitatea unui antecedent, ca în (i)).

Scanned with OKEN Scanner

(15) a. **Ich habe bis spät in die Nacht getroffen/beim Abschreiben überrascht.*
am pînă tîrziu în noapte întîlnit/surprins trişînd
b. **J'ai rencontré/surpris.*
am întîlnit/surprins
c. **Am întîlnit/surprins.*

Contrastul dintre (11)a-c şi (15)a-c se poate înţelege uşor: *eat*, „a mînca" şi *drink* „a bea" permit obiecte nule, pentru că verbele de acest fel atribuie o interpretare canonică sau prototipică obiectului lor direct „ceva ce se poate mînca/bea", spre deosebire de verbele ca *meet* „a (se) întîlni" sau *surprise* „a surprinde", *catch in the act* „a prinde asupra faptului" presupune un obiect direct individualizat (aşa cum se constată în tradiţia gramaticală, înţelesul acestor tranzitive „absolute" este incomplet în absenţa unui obiect direct)[9].

Observaţia esenţială pentru discuţia de faţă este că nu se poate detecta nici o diferenţă între limbi cu privire la folosirea tranzitivelor cu obiect nul la diateza activă (vezi (11) şi respectiv (15)). Acest lucru este explicabil dacă obiectele prototipice sînt saturate în Lexicon. Dacă, dimpotrivă, o categorie vidă ar fi prezentă în sintaxă, aceasta s-ar supune condiţiilor de bună formare, care ar putea sau nu să fie respectate, în funcţie de proprietăţile configuraţiei sintactice în care apare. Deoarece există diferenţe de comportament sintactic între limbi, ne-am putea aştepta ca obiectele prototipice nule să nu fie permise în toate limbile. Este într-adevăr cunoscut faptul că prezenţa/absenţa subiectelor nule constituie un parametru *sintactic:* tocmai datorită proprietăţilor lor specifice, anumite limbi permit subiecte nule (spre deosebire de obiectele nule, subiectele nule nu pot fi saturate în Lexicon; ele trebuie să fie proiectate în sintaxă ca o consecinţă a Principiului Extins al Proiecţiei).

O altă binecunoscută diferenţă între limbi priveşte distribuţia elementelor pronominale nule: portugheza admite obiecte pronominale nule cărora li se poate atribui o interpretare definită (Raposo (1987); Rouveret (1987); Galves (1989); pentru limba chineză vezi Huang (1984, 1989)):

(16) a. *A Maria encontrou na feira ontem.*
Maria l-a întîlnit/a întîlnit-o ieri la piaţă.
b. *A Maria leu esse livro e o Manuel leu tambem.*
Maria a citit această carte şi Manuel la fel.

Limbile romanice, cu excepţia limbii portugheze, nu prezintă acest tip de obiect pronominal vid. Această variaţie nu se poate explica la nivelul Lexiconului.

[9] Nu este surprinzător atunci faptul că formele pasivizate ale tranzitivelor absolute se comportă ca perechile lor la diateza activă:
(i) **Es wurde getroffen/überrascht.*
a fost întîlnit/surprins
(ii) **Il a été rencontré/surpris devant l'université.*
expl a fost întîlnit/surprins în faţa universităţii
Aceste exemple sînt evident gramaticale dacă *es/il* sînt referenţiale, dar această interpretare este irelevantă aici.

Scanned with OKEN Scanner

Explicaţia nu poate fi decît de natură sintactică: o proprietate specifică sintaxei protugheze (şi care nu apare în celelalte limbi romanice) permite o categorie vidă în poziţia obiectului direct.

Aceste observaţii indică faptul că spre deosebire de obiectele prototipice, obiectele definite nu pot fi saturate în Lexicon; ele sînt obligatoriu proiectate în sintaxă. Ne putem întreba de ce este aşa; cu alte cuvinte, de ce nu putem spune în engleză (sau în franceză, română etc.) *am văzut* sau *am scris* cu sensul „l-am văzut"/„am văzut-o" sau „l-am scris"/„am scris-o", unde obiectele directe ar fi fost saturate în Lexicon. Putem presupune principiul (17):

(17) Un argument care este saturat în Lexicon nu poate fi interpretat ca avînd o denotaţie individualizată.

Argumentele prototipice, atît cele nule, cît şi cele arbitrare (vezi Rizzi (1986a)) pot fi saturate în Lexicon, pentru că nu au o denotaţie individualizată:

(18) Argumentele prototipice nule şi cele arbitrare nu au denotaţie individualizată.

Aceasta nu înseamnă că obiectele nule prototipice sau arbitrare sînt în mod necesar saturate în Lexicon; ele pot fi proiectate în sintaxă, cu condiţia să nu li se atribuie o denotaţie individualizată. Începînd cu secţiunea 5.1.5., scopul principal al acestui capitol va fi de a studia acest tip de complemente[10].

Sintetizînd, s-a arătat pînă aici că în construcţiile la diateza activă din franceză obiectele prototipice nule nu sînt proiectate în sintaxă; această analiză a fost extinsă la limba română (şi germană). Cu alte cuvinte, tranzitivelor cu obiect prototipic nul şi intranzitivelor li se poate atribui aceeaşi analiză sintactică. Pe de altă parte, intranzitivele pot fi însoţite de un obiect intern şi în acest caz se comportă la fel ca tranzitivele. Aceasta înseamnă că proprietăţile de subcategorizare nu ne permit să distingem intranzitivele de tranzitive (ambele tipuri de verbe pot, dar nu este obligatoriu, să aibă un complement direct)[11]. Numai proprietăţile de selecţie sînt diferite: tranzitivele selectează obiecte individualizate (cu toate acestea, anumite tranzitive sînt compatibile cu complemente neindividualizate sau „prototipice"), în timp ce intranzitivele selectează un obiect intern nul, adică un GN ale cărui trăsături lexicale sînt identice cu trăsăturile lexicale ale verbului însuşi[12]. Datorită lipsei de specificaţie lexicală,

[10] Un caz de acest fel a fost analizat de Rizzi (1986a). În secţiunea 5.1.5. vom discuta diferenţa dintre principiul (18) şi regula lui Rizzi privind „atribuirea trăsăturii arbitrar".

[11] Inacuzativele ar trebui analizate separat: ele impun o relaţie de coindexare între poziţia de subiect şi cea de obiect.

[12] Această analiză a intranzitivelor este similară cu cea a lui Hale şi Keyser (1991), care propun ipoteza că intranzitivele sînt obţinute prin încorporarea unui GN într-un V nul la nivelul Lexiconului. Această analiză este susţinută de faptul că în unele limbi nu există verbe intranzitive: corespondentele japoneze ale verbelor intranzitive se formează cu ajutorul unui verb suport şi al unui GN cu sens lexical deplin; în alte limbi, verbele intranzitive sînt obligatoriu însoţite de obiecte expletive vizibile.

Scanned with OKEN Scanner

obiectele interne rămîn de obicei implicite. În construcţiile la diateza activă, ele pot fi realizate în sintaxă numai dacă sînt modificate de un adjectiv: *he used to live a peaceful life* (obiectele interne funcţionează din punct de vedere semantic ca modificatori ai verbului, în schimb, din punct de vedere sintactic se comportă ca obiecte directe).

Concluzia că intranzitivele şi tranzitivele nu se pot diferenţia pe baza proprietăţilor lor de subcategorizare pare să contrazică o îndelungată tradiţie atît în lingvistica generală, cît şi în gramatica generativă. Noţiunea de tranzitivitate este însă departe de a fi clară. Acest termen desemnează date empirice diferite de la un autor la altul: într-un studiu detaliat asupra tranzitivităţii în franceză, Blinkenberg (1960) distinge intranzitivele de „tranzitivele indirecte" (adică verbe care subcategorizează obiecte indirecte sau grupuri prepoziţionale) şi de „tranzitivele directe" (adică verbe care subcategorizează complemente directe). În această taxonomie, clasa intranzitivelor reuneşte intranzitivele „absolute" (adică verbe cum ar fi „a telefona", care nu subcategorizează) şi inacuzativele. În studiile mai recente, tranzitivitatea tinde să acopere atît tranzitivele, cît şi ceea ce în mod tradiţional numim „intranzitive", pe cînd eticheta de „intranzitivitate" este folosită pentru clasa verbelor inacuzative (vezi Hopper and Thomson (1980) şi Hoekstra (1984)).

Contrar părerilor general acceptate, dihotomia tranzitiv vs. intranzitiv nu distinge,. aşadar, între verbele care subcategorizează un obiect direct şi acelea care nu o fac. Este important de notat că limbile studiate în lucrarea de faţă nu gramaticalizează distincţia tranzitiv/intranzitiv: nu există nici o marcă specifică pentru a deosebi intranzitivele de tranzitive. A se compara cu cazul inacuzativelor (vezi Perlmutter (1978, 1989) şi Burzio (1981, 1986)) care, într-o serie de limbi, cer un anumit auxiliar (se combină cu auxiliarul *être*, şi nu cu *avoir* în construcţiile perifrastice perfective) care le distinge atît de tranzitive, cît şi de celelalte intranzitive (inergative) şi în plus prezintă o distribuţie caracteristică (a se vedea ocurenţa lor în construcţiile impersonale cu *il* în limba franceză, extracţia lui *en* în franceză şi *ne* în italiană).

Parantezele pe care le folosim aici în denumirea de *(in)tranzitive* sugerează ideea că tranzitivele şi intranzitivele nu constituie clase distincte. Sintagma *(in)tranzitiv pasiv* desemnează, pe de o parte, „intranzitivele" la diateza pasivă şi, pe de alta, tranzitivele cu obiect prototipic nul la diateza pasivă.

Concluzia discuţiei de mai sus este că noţiunea de tranzitivitate nu se poate aplica *itemelor lexicale* (cu alte cuvinte nu se poate stabili nici o diferenţă între *a alerga* şi *a mînca* pe baza proprietăţilor de subcategorizare ale acestor verbe). Termenul „tranzitiv" se poate însă folosi cu referire la *configuraţiile sintactice*: o structură în care verbului i se asociază o poziţie de obiect direct lexical poate fi considerată tranzitivă, iar una în care nu există o asemenea asociere va fi numită intranzitivă. Astfel, o construcţie cu verb „intranzitiv" şi un obiect intern este „tranzitivă", pe cînd o construcţie cu obiect prototipic nul este „intranzitivă".

Scanned with OKEN Scanner

5.1.3. Pasivizarea (in)tranzitivelor şi relaţia dintre Lexicon şi Sintaxă

Deoarece itemele lexicale nu pot fi clasificate în tranzitive şi intranzitive, tranzitivitatea nu poate fi considerată o condiţie a pasivizării[13]. Aşa cum se va vedea mai jos, aceasta nu înseamnă că renunţăm la ideea că poziţia de obiect este obligatoriu vizibilă în construcţiile la pasiv. Ideea la care trebuie să renunţăm este că poziţia de obiect este vizibilă în acest caz numai dacă este vizibilă şi în construcţiile la diateza activă corespunzătoare. Această direcţie de cercetare presupune o revizuire a principiului proiecţiei (vezi Chomsky (1981:29)):

(19) Reprezentările de la fiecare nivel sintactic (şi anume FL, D-structură şi S-Structură) sînt proiectate din Lexicon, adică respectă proprietăţile de subcategorizare ale itemelor lexicale.

Acest principiu poate fi interpretat cel puţin în două moduri diferite:

(20) a. Principiul Proiecţiei reprezintă o condiţie de prezervare a structurii: structurile sintactice nu pot fi modificate în cursul unei derivări; mai precis, nu pot fi adăugate sau suprimate poziţii sintactice în cursul derivării.
b. Principiul Proiecţiei necesită proiectarea exhaustivă a structurii argumentale în structura sintactică: toate proiecţiile sintactice ale unui anumit item lexical, care nu aparţin neapărat aceleiaşi derivaţii, conţin exact acelaşi număr şi tip de argumente.

Să vedem acum care sînt consecinţele diferenţei dintre (20)a şi (20)b pentru analiza structurilor pasive. Într-un cadru derivaţional, categoria vidă din exemplul (21) este urmă a GN-ului *această prăjitură*, care a fost generat în poziţie de obiect la nivelul D-Structurii, iar apoi deplasat în poziţie de subiect pentru a primi caz. Într-un cadru reprezentaţional, exemplul din (21) poate fi generat ca atare din bază; prezenţa unei categorii vide în poziţia de obiect este impusă de Principiul Proiecţiei înţeles ca în (20)b (*a mînca* are un rol Temă în structura argumentală, care este obligatoriu proiectat ca obiect direct în sintaxă):

---

[13] Se ştie că tranzitivitatea nu constituie o condiţie suficientă pentru pasivizare; în schimb, se presupune în mod curent că este o condiţie obligatorie. Dar, cum nu există un test clar pentru tranzitivitate, se ajunge la explicaţii circulare. Deoarece cel puţin în anumite limbi verbele intranzitive se pasivizează, trebuie să presupunem că sînt verbe tranzitive; verbele intranzitive ar putea fi intranzitive „pure" în acele limbi în care nu se pot pasiviza. Tipul de parametru propus de Jaeggli (1986a) aparţine acestui tip de raţionament: a spune că verbele intranzitive din limba germană atribuie caz structural înseamnă a le atribui un anumit grad de tranzitivitate. Circularitatea explicaţiei este limpede: verbele intranzitive din limba germană sînt cvasi-tranzitive pentru că se pasivizează, dar nu se poate oferi nici un alt test în favoarea acestei cvasi-tranzitivităţi.

Scanned with OKEN Scanner

(21) *Această prăjitură a fost mîncată* e.

Prezența unei categorii vide în (21) nu poate fi impusă dacă Principiul Proiecției este înțeles ca în (20)a: prin faptul că permite anumitor argumente să fie saturate în Lexicon, Principiul Proiecției nu poate impune prezența unei categorii vide în (21).

Întorcîndu-ne acum la obiectele prototipice nule, s-a sugerat mai sus că acestea nu sînt proiectate în sintaxa construcțiilor la diateza activă. Astfel, dată fiind absența unei categorii vide în (22), nimic nu pare să impună prezența unei categorii vide în (23):

(22) *On a mangé et bu jusqu'à minuit.*
On a băut şi mîncat pînă la miezul nopții

(23) *Il a été mangé et bu jusqu'à minuit.*
expl a fost mîncat şi băut pînă la miezul nopții

Dar dacă rolul de Temă al tranzitivelor pasive ar fi saturat în Lexicon, ne-am aştepta ca pasivele tranzitive cu obiect prototipic nul să fie gramaticale în toate limbile în care sînt gramaticale construcțiile corespunzătoare. Această predicție nu este însă confirmată. Repetăm aici exemplele din (9)a-c:

(24) a. *Es wurde bis spät in die Nacht gegessen/getrunken.*
expl a fost pînă noaptea tîrziu mîncat/băut
b. ?? *Il a été mangé/bu ici récemment.*
expl a fost mîncat/băut aici de curînd
c. *A fost mîncat/băut aici de curînd.

Pentru a explica variația ilustrată de tranzitivele pasive cu obiect prototipic nul se poate adopta principiul din (25):

(25) În construcțiile de pasiv poziția de obiect este în mod obligatoriu vizibilă în sintaxă.

Această definiție, care este unanim acceptată pentru analiza pasivelor tranzitive, va fi folosită aici atît pentru analiza construcției de pasiv cu obiect prototipic nul, cît şi a celei cu intranzitive. Aceasta înseamnă că obiectele prototipice sînt în mod necesar proiectate în sintaxa construcțiilor de pasiv, cu toate că nu sînt proiectate în construcțiile corespunzătoare la diateza activă.

Există deci o diferență importantă între construcțiile de pasiv şi cele la diateza activă, ceea ce intră în conflict cu înțelegerea curentă a Principiului Proiecției formulată în (20)b, dar e compatibil cu (20)a, deoarece în modelele ulterioare teoriei din *Aspects of the Theory of Syntax*, construcția de pasiv şi cea de activ nu aparțin aceleiaşi derivări.

Scanned with OKEN Scanner

În concluzie, vizibilitatea poziției de obiect direct în construcțiile de pasiv nu este impusă de proprietățile lexicale ale verbului principal, ci de proprietățile definitorii ale configurațiilor de pasiv (a se vedea definiția din (25)). Putem, de fapt, susține că proprietatea definitorie a configurațiilor de pasiv este o proprietate *lexicală* a verbului „a fi" (vezi Milner (1986)) sau a morfemelor de pasiv (în limbi ca greaca sau turca). Morfemele gramaticale sînt, bineînțeles, elemente „lexicale" în sensul că sînt „realizate fonologic" şi au un anumit „sens gramatical"[14] sau chiar „structură argumentală" în accepția lui Grimshaw (1990). Astfel, structura argumentală a auxiliarului *a fi* sau a morfemelor de pasiv – şi nu proprietățile lexicale ale verbului principal – este determinată de realizarea obiectului direct în sintaxa pasivelor. Conform acestei analize, structurile sintactice nu sînt simple proiecții ale Lexiconului, ci sînt parțial autonome față de acesta. Lexiconul operează ca un filtru: prezența unei categorii vide trebuie să fie cerută de proprietățile lexicale ale verbului principal. Analiza structurilor tranzitive cu obiect nul la diateza pasivă propusă mai sus satisface această condiție: (in)tranzitivele sînt compatibile cu prezența obiectelor directe; aşadar, obiectele directe pot apărea în structurile de pasiv chiar dacă nu apar în configurațiile corespunzătoare la diateza activă.

Am propus deja mai sus ideea că structura lexicală a intranzitivelor prezintă un obiect intern nul. Ca şi obiectul prototipic nul al tranzitivelor, obiectul intern nul al intranzitivelor nu este în mod obligatoriu proiectat în sintaxă, dar poate fi proiectat de cîte ori prezența lui este necesară, ca în cazul configurațiilor de pasiv (a se vedea definiția din (25)). Pe scurt, prezența unei categorii vide impuse de pasiv este compatibilă cu structura lexicală a intranzitivelor.

În concluzie, propunem (a) că obiectele nule prototipice sau interne sînt proiectate în sintaxa structurilor de pasiv, dar nu şi în structurile corespunzătoare la diateza activă; (b) prezența unei categorii vide impuse de pasiv este compatibilă cu structura lexicală a intranzitivelor. Ipoteza că poziția obiectului este vizibilă în configurațiile pasive ale intranzitivelor are avantaje importante: (a) se menține o analiză unitară a structurilor de pasiv (a se compara cu Marantz (1984) şi Baker (1988), care propun definiții diferite ale pasivului pentru tranzitive şi pentru intranzitive); (b) ne permite să surprindem paralelismul dintre pasivizarea tranzitivelor cu obiect prototipic şi pasivizarea intranzitivelor. În sfîrşit, această ipoteză ne permite să înțelegem mai bine variația dintre limbi în ceea ce priveşte pasivizarea intranzitivelor. Dacă am presupune că obiectele prototipice interne nule sînt saturate în Lexicon, nu ne-am aştepta să existe diferențe între limbi privind pasivizarea intranzitivelor. Dacă, dimpotrivă, acestea sînt proiectate în sintaxă, ne aşteptăm ca obiectele interne nule să fie legitime sau nu, în funcție de proprietățile sintactice ale unei limbi date. În acord cu Rizzi (1986)a, vom presupune că legitimarea *formală* a categoriilor pronominale vide este asigurată de caz. Această ipoteză este problematică, dacă acceptăm ideea tradițională că intranzitivele nu atribuie caz,

[14] În teoria GB se presupune că morfemul de pasiv se defineşte prin trăsături intrinseci (Marantz (1984) propune [– subiect logic], [– tranzitiv]; Belletti (1982) sugerează [– Agent], [– caz acuzativ]).

Scanned with OKEN Scanner

dar s-a arătat deja mai sus că această ipoteză nu este corectă. Pe lîngă legitimarea *formală*, obiectele nule (fie „arbitrare", „prototipice" sau „interne") se supun şi legitimării prin *conţinut*. În secţiunile care urmează vom arăta că posibilitatea de a pasiviza (in)tranzitivele depinde de satisfacerea ambelor condiţii.

5.1.4. Construcţiile impersonale din franceză şi pasivizarea (in)tranzitivelor

Sintaxa structurilor intranzitive pasive este legată de sintaxa construcţiilor impersonale, ale căror proprietăţi diferă de la o limbă la alta. Conform analizei propuse de Pollock (1981,1986) pentru structurile impersonale cu *il* din franceză, GN-ul postverbal nu este coindexat cu *il*. Cu alte cuvinte, exemplele din (26) se bazează pe configuraţii de lanţ de tipul celor din (27), cu două lanţuri distincte. A se nota că reprezentarea din (27) corespunde impersonalelor cu *il*, în general, (vezi (26)a) şi, în particular, structurilor impersonale pasive (vezi (26)b):

(26) a. *Il est arrivé un grand nombre d'étudiants.*
expl a sosit un mare număr de studenţi
b. *Il a été condamné beaucoup d'innocents.*
expl a fost condamnat mulţi nevinovaţi

(27) (il) (GN)[15]

Reuland (1985) şi Chomsky (1986a) au sugerat că expletivele nu sînt prezente la nivelul Formei Logice (în conformitate cu principiul Interpretării Complete); în construcţiile impersonale cu *il* acest principiu impune deplasarea GN-ului postverbal la poziţia ocupată de *il*.

5.1.4.1. Legitimarea formală a obiectului nul în construcţiile pasive impersonale din limba franceză

Pentru a nu introduce ipoteze *ad-hoc* în analiza construcţiilor (in)tranzitive pasive, vom porni de la ideea că ele au aceeaşi reprezentare ca structurile pasive impersonale în general. Singura particularitate a exemplelor din (28a-c) este că poziţia de obiect este ocupată de un element vid (a se compara cu (26)b), care conţine un GN realizat fonologic în aceeaşi poziţie:

[15] Configuraţia din (27) acordă pronumelui *il* nu un statut de clitic, ci de GN, care ocupă poziţia de (Spec, GFlex)); dacă am presupune că pronumele subiecte din limba franceză sînt clitice sintactice, ar trebui să presupunem o configuraţie de lanţ de tipul (*e, il, Acord*) (*GN*), unde *e* se află sub (GN, GFlex), iar *il* este un clitic ataşat la Flexiune. Diferenţa dintre cele două posibilităţi este irelevantă aici.

Scanned with OKEN Scanner

(28) a. *??Il a été mangé/bu* pro *ici récemment.*
expl a fost mîncat/băut *pro* aici recent
b. *?Il a ete beaucoup triché* pro *hier soir.*
expl a fost mult trişat *pro* ieri seara
c. *Il a été abouti* pro *à un compromis acceptable.*
expl a fost ajuns *pro* la un compromis acceptabil

Exemplul din (28)a ilustrează pasivizarea tranzitivelor cu obiect prototipic nul. (28)b şi (28)c sînt exemple de structuri intranzitive pasive, unde *pro* din poziţia de obiect poate fi considerat obiect intern nul; (28)c diferă de (28)b prin faptul că intranzitivul subcategorizează un GPrep (a se vedea exemplele din (1) şi (2).

Configuraţiile de lanţ ale exemplelor din (28) sînt de tipul dat în (29), care diferă de cel din (27) numai prin faptul că al doilea lanţ conţine un pronume nul în loc de un GN lexical.

(29) (il) (pro)

Aşa cum rezultă din discuţia de mai sus, prezenţa unei categorii vide în poziţia de obiect nu se datorează proprietăţilor lexicale ale verbului principal, ci proprietăţilor definitorii ale structurilor de pasiv (vezi (25)). Trebuie remarcat faptul că prezenţa unei categorii vide în poziţia de obiect este impusă în mod independent de Principiul Interpretării Complete al lui Reuland şi Chomsky: pentru a putea suprima expletivul *il*, avem nevoie de un alt element susceptibil de a fi deplasat în poziţia ocupată de acesta.

În (28) şi (29) am notat cu *pro* categoria vidă care ocupă poziţia de obiect. Aceasta este într-adevăr singura posibilitate: variabilele şi urmele de GN sînt în mod necesar legate (de elemente aflate în poziţii argumentale şi respectiv non-argumentale), dar exemplele din (28) nu conţin nici un antecedent care ar putea lega categoria vidă din poziţia de obiect; nu putem presupune nici că acest element este PRO, deoarece poziţia obiectului este guvernată de verb.

Să analizăm acum condiţiile de legitimare a elementului *pro* (vezi Chomsky, 1982 şi Rizzi, 1982, 1986a): *pro* trebuie să fie *formal* legitimat prin trăsături de caz[16]; *conţinutul* elementului *pro* trebuie să fie legitimat de antecedentul său. Problema privind cazul lui *pro* în structurile pasive (in)tranzitive se reduce la o problemă mai generală privind atribuirea cazului în construcţiile pasive impersonale din limba franceză. Deoarece poziţia de obiect direct din structurile pasive impersonale din franceză poate primi caz fără probleme, este firesc să considerăm că în (28) *pro* este legitimat formal.

[16] Detaliile tehnice ale mecanismelor care contribuie la legitimarea formală a lui *pro* nu sînt specificate în Chomsky (1982). În special, nu este clar dacă nominativul este atribuit lui *pro* sau dacă este determinat de Acord: „Într-o limbă cu subiect nul, *pro* care a primit caz poate rămîne într-o poziţie de subiect guvernată de Acord, deoarece conţinutul lui va fi indentificat de Acord, prin atribuire de caz" (Chomsky, 1982:86). Condiţia ca lui *pro* cu rol de obiect să i se atribuie caz a fost propusă pentru date independente de Rizzi (1986a).

Scanned with OKEN Scanner

5.1.4.2. Legitimarea conținutului lui pro cu rol de obiect

Să revenim acum la diferitele grade de acceptabilitate ce se pot observa în (28). Deoarece *pro* este legitimat formal, acceptabilitatea marginală a exemplelor din (28)a-b se poate datora numai condițiilor de legitimare a *conținutului* lui *pro* (în (28)a-b nu este prezent nici un antecedent al lui *pro*). A se nota că acest exemplu devine complet negramatical dacă suprimăm adjunctul, fapt ce arată că adjuncții pot să funcționeze ca elemente care legitimează conținutul obiectului nul[17].

Ce înseamnă că modificatorii adjuncți pot legitima conținutul poziției de obiect? Este evident că nu avem de-a face aici cu o relație de tipul celei anaforice standard, în care două categorii au același index (de exemplu, relația dintre o urmă și antecedentul ei). Pe de altă parte, este la fel de clar că există o relație între modificatorii verbului și poziția de obiect. Această idee este susținută de exemple care sînt negramaticale din cauza unei incompatibilități între obiecte și adverbe. Negramaticalitatea lui (30)a s-ar putea datora unei constrîngeri impuse de *beaucoup*, „mult": acest adverb pare să ceară ca poziția tematică asociată cu predicatul *boire* să nu fie individualizată; această restricție nu se aplică în (30)a, unde obiectul este un GN specific. A se remarca și faptul că *beaucoup* nu este incompatibil cu un GN specific (vezi (30)b). Există deci o relație complexă între verbe, adverbe și obiecte directe:

(30) a. **Jean a beaucoup bu une bouteille de vin/cette bouteille de vin/ce vin.*
Ion a mult băut o sticlă de vin/această sticlă de vin/acest vin
b. *Jean a beaucoup apprecié ce vin/cette bouteille de vin.*
Ion a mult apreciat acest vin/această sticlă de vin

Modificarea adverbială a fost descompusă de Davidson (1966) în doi termeni legați printr-o relație de conjuncție logică: *a merge repede* conține un eveniment (a merge) și o predicație adverbială privind acel eveniment (mersul este rapid). Higginbotham (1985) a adaptat această analiză la modificarea de tip adjectival. Conform formulării lui Higginbotham, într-un grup nominal, ca de exemplu *a big butterfly*, „un fluture mare", atît adjectivul, cît și substantivul sînt predicate cu o poziție tematică liberă; deoarece nodul N' nu are decît o poziție tematică (care este legată tematic de determinant), probabil transmisă de substantivul-centru, poziția liberă a adjectivului trebuie să fie satisfăcută în alt fel; Higginbotham a propus un mecanism de identificare tematică între pozițiile tematice libere ale substantivului și ale adjectivului. Această relație de identificare tematică poate fi parafrazată intuitiv ca: „un lucru care este un fluture și este mare".

[17] Într-un cadru teoretic diferit, N. Rivière (1979) consideră că prezența acestui complement satisface condiția de tranzitivitate caracteristică pasivelor. Analiza noastră, care postulează o categorie vidă în poziție de obiect, presupune o versiune mai constrînsă a condiției de tranzitivitate. Această interpretare prezintă avantajul de a capta proprietățile diferite ale construcțiilor pasive fără a parametriza tranzitivitatea în diferite limbi.

Scanned with OKEN Scanner

Prin aplicarea noţiunii de identificare tematică la modificarea de tip adverbial, putem presupune identificare tematică între poziţia tematică liberă a evenimentului pe care îl denotă verbul şi poziţia tematică liberă a predicaţiei denotate de adverb: relaţia de identificare tematică din expresia *walk rapidly,* „a merge repede" poate fi parafrazată prin: „evenimentul descris de verbul *walk* este un eveniment care este rapid".

În măsura în care poziţia de obiect face parte din evenimentul denotat de GV, putem presupune că identificarea tematică se aplică între poziţia de obiect şi adverb. Identificarea tematică nu se poate aplica dacă aceste două poziţii tematice sînt incompatibile; în caz contrar, exemplul este negramatical (vezi (30)a).

Revenind la obiectele vide, putem presupune că identificarea tematică se aplică şi în acest caz şi că funcţionează ca un mecanism de legitimare a conţinutului categoriei vide: un adjunct identifică tematic, şi deci legitimează, poziţia tematică a GV-ului. În absenţa modificatorilor, exemple ca acelea din (31)a sînt negramaticale, deoarece conţinutul lor nu este identificat tematic; a se compara cu (31)b:

(31) a. **Il a été bu.*
expl a fost băut
b. *? Il a été beaucoup bu hier soir.*
expl a fost mult băut ieri seară

D. Godard observă faptul că *beaucoup* este un factor de legitimare foarte puternic, în comparaţie cu alţi adjuncţi:

(32) ?**Il a été bu pendant la réunion hier soir.*
a fost băut în timpul reuniunii de ieri seară

Explicaţia bazată pe identificarea tematică ne permite să înţelegem diferenţa dintre (32) şi (31)b: după cum se vede în (30), *beaucoup* este un adverb care impune restricţii asupra tipului de obiect cu care se poate combina. Aceste restricţii pot fi considerate trăsături impuse de adverb obiectului. Dacă acest obiect este un pronume vid, trăsăturile impuse de *beaucoup* vor funcţiona ca un mecanism de legitimare a conţinutului. A se compara cu adjuncţii locativi şi temporali (vezi exemplul (32)), care nu par să impună restricţii asupra tipului de obiect direct (sînt compatibili cu o clasă mult mai largă de obiecte directe); prin urmare, ei funcţionează ca factori de legitimare mai slabi faţă de obiecte, atîta vreme cît nu fac decît să le asigure acestora un cadru spaţio-temporal.

Întrebarea pe care ne-o punem acum este de ce exemplul din (33) este corect fără adverb:

(33) *Jean a bu.*
Ion a băut

Se poate da un răspuns simplu: am presupus mai sus că în construcţiile active obiectele prototipice nu sînt instanţiate în sintaxă şi prin urmare nu este necesar

Scanned with OKEN Scanner

un identificator tematic. Necesitatea identificării tematice este deci legată de realizarea sintactică obligatorie a poziției de obiect în construcțiile pasive (ceea ce necesită legitimarea conținutului), spre deosebire de construcțiile active.

De notat că exemplele de tipul celor din franceză ilustrate în (28)c (vezi și (1)) sînt perfect gramaticale pentru cei mai mulți vorbitori, în timp ce (28)a-b (vezi și (2)) sînt marginale. Diferența dintre cele două tipuri este evidentă: verbul din (28)c subcategorizează un complement GPrep; un GPrep subcategorizat pare să funcționeze ca un identificator tematic mai bun decît un adjunct față de obiectul *pro*, ceea ce nu este surprinzător.

În încheierea acestei secțiuni, vom examina anumite diferențe interpretative dintre structurile pasive intranzitive și structurile active cu subiecte arbitrare ca *on*:

(34) a. *Il a été abouti* pro *à un compromis acceptable (par les deux parties concernées).*
expl a fost ajuns *pro* la un compromis acceptabil (de către părțile implicate)
b. *On a abouti à un compromis acceptable (*par les deux parties concernées).*
on a ajuns la un compromis acceptabil (de către părțile implicate)

Pasivele intranzitive, spre deosebire de construcțiile cu *on*, admit un agent exprimat printr-un GPrep. Acest lucru este explicabil în cadrul analizei propuse aici. În structurile pasive intranzitive, rolul tematic al Agentului nu este proiectat în poziția [GPrep, GFlex] și deci poate fi realizat ca un complement sub forma unui GPrep. A se compara cu construcțiile impersonale cu *on*: *on* primește rolul tematic de Agent și deci nu mai poate apărea și un GPrep cu același rol.[18] Această diferență structurală evidentă dintre pasivele intranzitive și construcțiile cu *on* se corelează cu o diferență subtilă de interpretare: în cazul pasivelor intranzitive se descrie o stare de fapt și un individ (specificat sau nespecificat) este *implicat* în acea activitate; în construcțiile impersonale cu *on*, pe de altă parte, o anumită activitate sau o anumită stare de fapt este interpretată ca fiind *inițiată* de un Agent/o Cauză nedeterminat/ă[19]. Pasivele intranzitive ar trebui să primească glose de forma „are loc dans/mîncat/băut..." sau „are loc un eveniment de dans, de mîncat, de băut, de vorbit..." care se caracterizează prin prezența GN-urilor care reprezintă nominalizarea verbului intranzitiv. Această interpretare a intranzitivelor pasive corespunde structurii propuse aici: categoria vidă postulată în poziție de obiect preia specificațiile lexicale ale verbului, lăsîndu-l minim specificat. Pasivizarea intranzitivelor presupune astfel o operație

[18] A se nota că în conformitate cu analiza pe care o propunem pentru *se* medio-pasiv (secțiunea 5.2.), rolul tematic de Agent nu este realizat nici în poziția de (GN, GFlex), nici nu este „absorbit" de *se*. Acest fapt ar trebui să permită prezența unui GPrep Agent, posibilitate care este atestată, dar numai marginal (a se compara cu imposibilitatea absolută a prezenței unui GPrep cu rol de Agent în construcțiile cu *on*). Marginalitatea (de fapt, imposibilitatea) apariției Agentului în structura cu *se* medio-pasiv nu a fost încă explicată, însă considerăm că acest fenomen nu se datorează faptului că rolul tematic Agent ar fi prezent în morfologia verbală sau în poziția (GN, GFlex).

[19] Kratzer (1991) oferă exemple interesante care arată că în germană, construcțiile cu *man* și intranzitivele pasive nu se pot substitui unele altora în anumite contexte.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

care este exact opusul procesului de „încorporare tematică" propus pentru intranzitive (vezi Gruber (1976) pentru o analiză posibilă a procesului de încorporare care caracterizează verbele de mişcare): un verb ca *mentir* se poate interpreta ca fiind obţinut prin încorporarea substantivului *mensonge* în verbul *dire* (pentru alte exemple, a se vedea Hale şi Keyser (1991)); pasivul *il m'a été menti* pro *sans vergogne* reînvie *mensonge* la nivelul FL (interpretarea este „il m'a été dit des mensonges"), datorită prezenţei lui *pro*.

5.1.5. Legitimarea argumentelor prototipice nule

Am propus în cele de mai sus o teorie a pasivelor (in)tranzitive, ilustrată printr-o analiză a datelor din limba franceză. În această secţiune vom propune o explicaţie pentru negramaticalitatea pasivelor (in)tranzitive în limba română.

5.1.5.1. Inversiunea subiectului şi pasivele (in)tranzitive în limba română

Ca şi celelalte limbi romanice de tip pro-drop, limba română nu prezintă tipul de structuri impersonale caracteristice limbii franceze. Exemplele din (35)-(36) nu sînt strict vorbind „impersonale", ci mai degrabă cazuri ale unui fenomen de inversiune, datorită căruia GN-urile subiecte apar în poziţie postverbală. În funcţie de tipul verbului, subiectul postverbal poate ocupa fie o poziţie de subiect postverbal, fie poziţia de obiect (în structurile inacuzative şi de pasiv):

(35) *Au telefonat mulţi studenţi.*

(36) a. *Au venit mulţi studenţi.*
b. *Au fost date la iveală multe maşinaţii.*
c. *Furono arrestati molti studenti.*
au fost arestaţi mulţi studenţi

Poziţia exactă a subiectului postverbal în propoziţia (35) nu este în mod direct pertinentă aici. Se poate alege între propunerea lui Rizzi (1982) şi cea sugerată în Dobrovie-Sorin (1987) şi în capitolele 1–4 din lucrarea de faţă. Folosind formalismul lanţului, cele două posibilităţi sînt cele arătate în (35')a-b:

(35') a. (pro, GN)
(*e*, Acord, GN)
b. (GN)
(Acord, GN)

Diferenţa dintre cele două lanţuri în (35')a derivă dintr-o notaţie diferită a subiectelor nule: *pro* este de fapt o abreviere a lui (*e*, Acord), unde Acord reprezintă trăsăturile ϕ ale verbului, care determină statutul categoriei vide din poziţia [GN, GFlex]. Reprezentarea din (35')a ilustrează ipoteza lui Rizzi conform căreia subiectele postverbale coexistă cu un subiect nul în poziţia

[GN, GFlex]. Potrivit soluției alternative din (35')b, un subiect postverbal nu coexistă cu unul preverbal; faptul că Acord face parte sau nu din lanț nu are nici o consecință pentru analiza noastră.

Inversiunea liberă a subiectului în cazul structurilor inacuzative și pasive (vezi (36)a-c) diferă de cazurile simple de inversiune din (35), prin faptul că subiectul postverbal ocupă (sau cel puțin poate ocupa) poziția de obiect (vezi Burzio (1981, 1986))[20]. Poziția de subiect este ocupată de o categorie vidă, *pro*. Dată fiind existența analizelor concurente privind poziția subiectului nul, avem la dispoziție cel puțin două opțiuni pentru structura lui (36)a-c:

(36') a. (pro, GN)
(*e*, ACORD, GN)

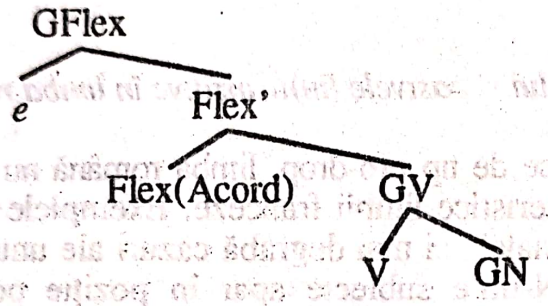

b. (Acord, *e*, GN)

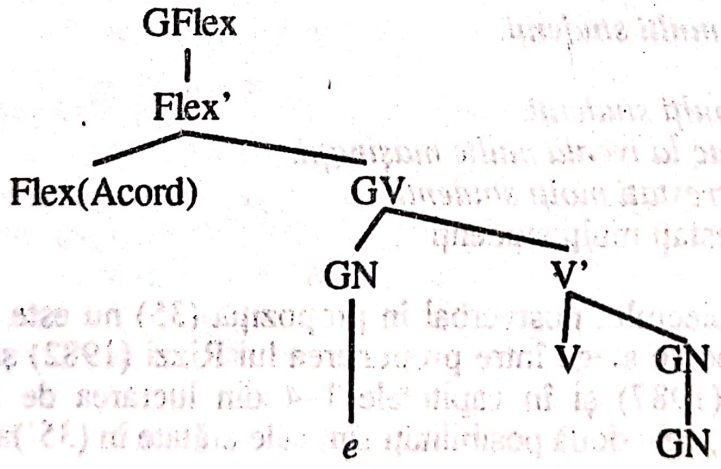

[20] Această ipoteză explică motivul pentru care cliticizarea cu *ne* este posibilă din această poziție, așa cum se arată în (i), spre deosebire de poziția postverbală a verbelor intranzitive (a se vedea (ii)):

(i) *Ne furono arrestati molti* e_i.
ne au fost arestați mulți
(ii) **Ne telefonano molti.*
ne au telefonat mulți

Aceste argumente nu sînt valabile în cazul românei pentru că aici nu există un echivalent al lui *ne*. Ipoteza minimală este că exemplul din română (35) are aceeași structură cu cel din italiană (36)a, în care este implicată poziția de obiect direct, ca și în cazul pasivelor impersonale din limba franceză.

(36')a se bazează pe analiza lui Rizzi (1982) conform căreia *pro/e* ocupă poziţia [GN, GFlex]. Conform unei analize alternative (vezi Dobrovie-Sorin (1987)) subiectul nul ocupă o poziţie postverbală, mai precis poziţia de subiect intern GV-ului; ar trebui deci adoptată structura din (36')b, unde subiectul nul ocupă poziţia [Spec, GV]. A se nota că deşi există argumente evidente în favoarea ideii că în italiană subiectele lexicale postverbale nu ocupă o poziţie în interiorul GV-ului, nu este clar că subiectele nule s-ar comporta la fel ca subiectele vizibile. Cu alte cuvinte putem spune că reprezentarea (36')b este corectă chiar şi pentru italiană; avantajul este că în (36')b relaţia dintre Acord şi categoria vidă pe care acesta o identifică respectă relaţia de c-comandă strictă.

Dincolo de aceste diferenţe, (36')a şi (36')b sînt asemănătoare deoarece conţin un singur lanţ tematic, care poartă rolul tematic atribuit poziţiei de obiect direct ocupate de GN; toţi membrii lanţului sînt în cazul nominativ (sau, cu alte cuvinte, nominativul este transferat de la Acord [sau *pro*] la GN, aşa cum propune Rizzi (1982)). Aceste reprezentări diferă de cele ale structurilor impersonale cu *il* din limba franceză care prezintă două lanţuri distincte.

De remarcat însă că lanţurile de tipul celor din (36')a sau (36')b nu respectă principiul C al teoriei legării: GN-ul aflat în poziţia de obiect este legat nelegitim de subiectul nul; această încălcare este independentă de localizarea exactă a subiectului nul (fie [Spec, GFlex], fie [Spec, GV]), pentru că în orice caz acesta c-comandă GN-ul aflat în poziţie de obiect[21].

Pentru a rezolva această problemă, putem presupune că lanţul din structura pasivelor şi inacuzativelor nu este nici (36')a, nici (36')b, ci mai degrabă (37), unde GN-ul vizibil ocupă fie poziţia [Spec, GFlex], fie poziţia [Spec, GV], iar categoria vidă se află în poziţia de obiect direct.[22]

---

[21] O soluţie posibilă pentru această problemă este să presupunem că principiul C nu se aplică elementelor ce aparţin aceluiaşi lanţ: principiul C este considerat relevant pentru „expresiile referenţiale" şi noţiunea de „referinţă" este relevantă numai la nivelul lanţurilor tematice, nu la nivelul *membrilor* lanţului. Această propunere nu poate fi acceptată, pentru că principiul C poate fi relevant în interiorul lanţurilor (a se vedea 5.1.6.4). Aşadar, principiul C trebuie mai degrabă formulat ca un principiu configuraţional (care guvernează distribuţia GN-urilor lexicale non-anaforice) decît ca o condiţie impusă pentru expresiile referenţiale. Însă, în acest caz, (36' a-b) ar constitui o încălcare a principiului C.

[22] Această sugestie pune două dificultăţi. Prima priveşte faptul că la S-structură subiectul postverbal ocupă poziţia [Spec, GV]. Dacă această ipoteză este plauzibilă pentru limba română (a se vedea capitolele 1-4 din acest volum şi Carmen Dobrovie-Sorin (1987), Motapanyane (1989)) şi pentru limba spaniolă, ea este mult mai problematică pentru italiană, care nu permite topica VSO. Să notăm totuşi că imposibilitatea unei asemenea topici s-ar putea datora condiţiei de localitate impuse atribuirii cazului obiectiv: această atribuire ar fi blocată de subiectul care ocupă poziţia dintre verb şi obiect (pentru această propunere a se vedea Dobrovie-Sorin (1987)). În acele configuraţii în care nu este atribuit caz obiectiv, în special în cazul structurilor pasive (a se vedea şi construcţiile la diateza activă cu verbe intranzitive şi inacuzative), nimic nu ar putea să blocheze o structură în care GN-ul cu rol de subiect ocupă poziţia [Spec, GV], iar urma GN-ului se află în poziţia [GN, GV]. Cea de a doua problemă priveşte binecunoscutele asimetrii dintre subiectul postverbal în general şi subiectul postverbal din construcţiile de pasiv şi din cele cu verbe inacuzative: după Burzio (1981, 1986), extracţia lui *ne* este permisă din poziţia [GN, V'], dar nu şi din poziţia de subiect postverbal. Cu toate acestea, este posibilă o explicaţie diferită: am putea încerca să arătăm că extracţia lui *ne* este sensibilă la istoria derivaţională a

(37) (GN, *e*)

Să revenim acum la pasivele (in)tranzitive din limba română:

(38) a. **A fost* pro$_i$ *mîncat mult* e$_i$ *aici.*
b. **A fost* pro$_i$ *dansat/cîntat* e$_i$ *ieri.*
c. **Va fi* pro$_i$ *vorbit* e$_i$ *de dumneavoastră săptămîna viitoare.*

Conform ipotezei noastre privind proprietăţile structurale ale pasivelor, poziţiile de subiect şi de obiect sînt ambele vizibile în pasive. Aşa cum se vede în (38), poziţia de subiect din interiorul GV-ului este ocupată de un element pronominal nul (identificat de Acord), iar categoria vidă din poziţia de obiect este o urmă de GN: este c-comandată de un element care ocupă o poziţie A (elementul *pro* în poziţie de subiect) care aparţine aceluiaşi lanţ A. Se formează deci lanţuri de tipul celui din (37), în care poziţia GN este ocupată de *pro*:

(39) (pro, *e*)

Pentru a completa analiza acestei probleme, să considerăm şi ipoteza alternativă, conform căreia lanţul relevant ce stă la baza exemplelor din (38) ar fi de forma dată în (36')a, cu *pro* în poziţie de obiect, deci (pro, pro). În acest lanţ, fiecare instanţiere a lui *pro* trebuie să fie legitimată de caz şi singura posibilitate este transmiterea cazului Nominativ de la *pro* din poziţia de subiect postverbal la *pro* în poziţia de obiect). Rizzi (1986a) a observat însă că, spre deosebire de legitimarea GN-urilor lexicale, legitimarea lui *pro* este strict locală, implicînd o relaţie directă cu un centru guvernor (şi generator de caz). Lanţurile de tipul (pro, pro) sînt deci excluse. Rezultă că, datorită condiţiilor de legitimare a categoriilor vide, construcţiile pasive din română (a se vedea şi italiana) cu obiect prototipic nul trebuie analizate ca avînd la bază un lanţ de tipul celui din (39).

5.1.5.2. Interpretarea structurilor pasive impersonale

Să încercăm acum să explicăm negramaticalitatea exemplelor din (38). Pentru aceasta trebuie să arătăm că structura (39) nu este bine formată. Dar, în principiu, (39) este legitim, pentru că într-o limbă cu subiect nul *pro* poate

---

lanţului cu rol de subiect. În acest caz, extracţia lui *ne* ar fi permisă într-un GN care s-a deplasat din poziţia de obiect la poziţia de subiect postverbal, dar nepermisă dintr-un GN care a fost generat în bază în poziţia de subiect postverbal. Acest gen de analiză a fost deja propusă pentru *en* în franceză; Couquaux (1979) a explicat extracţia lui *en* dintr-o poziţie preverbală de subiect în construcţiile de genitiv (a se vedea *le toit* e$_i$ *en*$_i$ *est penché*), presupunînd că subiectul verbului *a fi* este generat ca subiect al unei propoziţii reduse subordonate verbului *a fi*. Lăsăm acest lucru sub formă de sugestie, fără a propune o soluţie tehnică de aplicare. A se nota că extracţia lui *en* genitiv şi a lui *en* cantitativ sînt comparabile din punctul de vedere al existenţei unei poziţii postverbale în lanţul care conţine subiectul. Cele două reguli diferă însă prin faptul că extracţia lui *en* cantitativ este mai constrînsă: nu se poate aplica decît dacă poziţia de S-structură a subiectului este postverbală.

Scanned with OKEN Scanner

primi caz nominativ în construcţiile de pasiv (aceasta este singura condiţie impusă lanţurilor de acest tip: categoria vidă – probabil o urmă de GN – este guvernată de verbul la pasiv, în mod asemănător cu ceea ce se întîmplă în structurile de pasiv care conţin un GN realizat fonologic). Şi într-adevăr, dacă suprimăm adverbul *mult*, propoziţia din (38)a devine gramaticală, dar i se atribuie în mod obligatoriu denotaţie definită: „ceva a fost mîncat" (unde *it* se referă la *carnea de miel, carnea* etc.) A se vedea şi (38)b-c, care ar însemna „ceva [un dans anume] a fost dansat"/„ceva [un cîntec anume] a fost cîntat". În cazul că această interpretare nu este posibilă (nu există antecedent în discurs pentru subiectul nul), sau dacă adăugăm *mult* (care nu permite interpretarea definită a obiectului direct, a se vedea discuţia exemplului din (30)a), aceste exemple sînt excluse. Să comparăm cu pasivele impersonale din franceză sau germană (?? *il a été beaucoup mangé ici* şi exemplul din germană *gestern wurde es zu viel gegessen,* 'ieri a fost expl prea mult mîncat', în care denotaţia obiectului intern nul este neindividualizată).

Posibilitatea sau imposibilitatea structurilor tranzitive pasive cu obiect prototipic nul depinde deci de tipul de proprietăţi referenţiale ce pot fi atribuite unei configuraţii sintactice date. În cazul structurilor de pasiv din română obiectul externalizat denotă obligatoriu un individ, ceea ce este incompatibil cu obiectele prototipice nule, cărora prin definiţie (vezi (18)) nu li se poate atribui denotaţie individualizată; lipsa de denotaţie individualizată este şi o caracteristică a obiectelor interne, pe care le adăugăm la lista din (18):

(40) Obiectele prototipice nule/interne şi argumentele arbitrare nu primesc denotaţie individualizată.

Revenind la limba română, problema noastră se reduce la întrebarea din (41):

(41) De ce obiectul externalizat din construcţiile de pasiv din română denotă în mod obligatoriu un individ?

5.1.5.3. Convenţii de indexare şi proprietăţi referenţiale

Indexarea este un mecanism formal care este frecvent folosit ca simplu procedeu de notare a proprietăţilor referenţiale. Relaţia dintre indexare şi denotaţie devine mai interesantă dacă menţinem cele două noţiuni distincte: atribuirea indicilor trebuie să se facă independent de denotaţie. Proprietăţile referenţiale nu trebuie introduse direct în reprezentarea sintactică, ele trebuie să fie „citite" sau să reprezinte o „consecinţă" a configuraţiilor sintactice. Dată fiind această abordare, orice teorie a proprietăţilor referenţiale ale structurilor sintactice necesită două tipuri de principii: (a) principii care guvernează atribuirea indicilor (aceste principii ar trebui formulate independent de proprietăţile referenţiale ale elementelor care alcătuiesc o structură sintactică dată); (b) principii de interpretare care stabilesc o relaţie între o anumită

Scanned with OKEN Scanner

configurație de indici și proprietățile referențiale. În cadrul unei teorii care folosește noțiunea de lanț, elementele ce compun lanțurile nu au proprietăți referențiale. Ne vom concentra deci asupra lanțurilor:

(42) a. Indicii se atribuie *liber* lanțurilor cu un singur membru.
b. Indicii se atribuie *obligatoriu* lanțurilor de tip A care conțin mai mult de un membru.
c. Un lanț indexat denotă un individ.

Convențiile din (42)a-b pot fi considerate condiții de vizibilitate a lanțurilor: în absența indicilor, două sau mai multe elemente nu pot fi analizate ca formînd un lanț; lanțurile cu un singur membru nu necesită indexare. Subliniem din nou faptul că aceste convenții se aplică fără a se ține cont de proprietățile interpretative ale GN-urilor: indicii formali sînt atribuiți în virtutea principiilor din (42)a-b, în absența oricărei informații cu privire la referință. Relația dintre configurațiile de indici formali și proprietățile referențiale este stabilită de convenția din (42)c.

Păstrînd distincția dintre atribuirea indicilor și proprietățile referențiale, putem să ne imaginăm contexte în care atribuirea indicilor este impusă de sintaxă (datorită, de pildă, convenției din (42)b), dar nu este acceptată de tipul de proprietăți referențiale care caracterizează în mod inerent anumite elemente. Astfel, convenția din (42)c permite formularea unei condiții de indexare a argumentelor cărora nu li se poate atribui denotație individualizată:

(43) Lanțurile ce reprezintă elemente non-individualizate referențial nu pot fi indexate.

Așa cum s-a afirmat în (40), obiectelor nule prototipice sau interne, ca și argumentelor arbitrare, nu li se poate atribui referință individualizată, deci ele trebuie să respecte condiția din (43).

În cele ce urmează vom arăta că diferențele dintre limbi privind structurile pasive (in)tranzitive sînt o consecință a condiției din (43): în anumite limbi indexarea este obligatorie în structurile de pasiv, iar acest lucru este exclus în virtutea condiției din (43). Acest tip de explicație se bazează în mod crucial pe ideea că atribuirea indicilor depinde exclusiv de proprietățile sintactice ale unei configurații date (vezi (42)a-b), independent de proprietățile referențiale ale GN-urilor din acea configurație. Dacă indicii sînt folosiți ca un simplu procedeu de notare a proprietăților referențiale, atunci nu se poate imagina o condiție de indexare de tipul celei din (43), deoarece atribuirea indicilor și denotația individualizată coincid în mod obligatoriu.

Putem acum să revenim la exemplele din (38). Acestea se bazează pe tipul de lanț indicat în (39), care prezintă două elemente, și ca atare, datorită lui (42)b, este indexat. Exemplul din (38)c este exclus pentru că reprezentarea sintactică a structurii cu obiect intern nul nu poate fi indexată. Aceeași restricție

de indexare exclude şi interpretarea exemplelor din (38)a-b ca avînd un obiect nul prototipic/intern. Datorită prezenţei adverbului *mult*, nici exemplul din (38)a nu poate fi interpretat în termeni de referinţă individualizată, de unde şi negramaticalitatea lui; (38)b este corect numai cu interpretarea referenţială discutată mai sus, care se bazează pe un lanţ indexat.

Să comparăm acest fenomen cu impersonalele pasive din franceză, care sînt admise deoarece construcţiile impersonale din această limbă se bazează pe configuraţii de lanţ care conţin două lanţuri distincte, (il) şi (pro), unde *pro* ocupă poziţia de obiect. În acest caz condiţia de indexare este respectată pentru că *pro* este singurul membru al lanţului şi deci se supune convenţiei din (42)a; procedura de liberă atribuire a indicilor permite non-indexarea. Dar ne putem întreba de ce condiţia de indexare nu exclude reprezentările structurilor pasive intranzitive din franceză în FL. Conform Principiului Interpretării Complete al lui Chomsky (1986a), obiectul prototipic nul se deplasează la nivelul FL în poziţia [Spec, GFlex], suprimîndu-l astfel pe *il*. Această deplasare ar da naştere unui lanţ cu doi membri, care ar fi obligatoriu indexaţi, încălcîndu-se principiul din (43). Pentru a rezolva această problemă, trebuie să presupunem că nu obiectul, ci un alt element, de pildă un GPrep sau un adverb, îl înlocuieşte pe *il* la nivelul FL. La aceeaşi concluzie vom ajunge şi în secţiunea 5.2.3.

Rezumînd, explicaţia negramaticalităţii pasivelor (in)tranzitive în limba română presupune următoarele etape: (a) o observaţie empirică: un lanţ de tipul (pro, *e*) este obligatoriu interpretat în termeni de denotaţie individualizată; (b) o explicaţie a acestei observaţii care se bazează pe convenţiile din (42)b-c; (c) o condiţie (vezi (43)) asupra reprezentării sintactice a obiectelor nule prototipice/interne.

În secţiunile următoare se vor oferi argumente suplimentare în sprijinul condiţiei din (43). Pentru moment ne vom concentra asupra observaţiei formulate la punctul (a) şi a explicării ei. O observaţie similară a fost făcută de Rizzi (1986)a: exemplul (45) nu se poate interpreta ca echivalentul pasiv al lui (44): subiectul derivat nul nu poate fi arbitrar; se interpretează în mod necesar ca referindu-se la un grup specific de oameni:

(44) *Gianni fotografa* pro *nudi.*
Ion fotografiază *pro* goi

(45) pro *Vengono fotografati* e *nudi.*
pro sînt fotografiaţi *e* goi

Revenind acum la explicaţia în sine, să vedem mai întîi de ce convenţia formulată în (42)b nu cuprinde şi lanţurile de tip A'. Un exemplu tipic de lanţ de tip A' este cel cu clitice (lanţurile de tip A' ce apar ca rezultat al deplasării elementelor de tip *wh* şi al ridicării cuantificatorului (RQ) sînt irelevante aici), cărora li se poate adăuga şi lanţul (Acord, e) din structurile cu obiect nul (în ceea ce priveşte paralelismul dintre clitice şi Acord vezi Rizzi (1982) şi Chomsky (1982)). În general, subiectelor nule şi cliticelor li se atribuie referinţă

individualizată şi deci convenţia din (42)b pare să se aplice nu numai lanţurilor de tip A, ci şi celor de tip A'. De remarcat că ideea conform căreia (42)b se poate aplica şi lanţurilor de tip A' este o reformulare (şi o extindere) a ipotezei lui Rizzi (1986)a, conform căreia interpretarea definită caracteristică exemplului (45) s-ar datora faptului că subiectul nul este legitimat de Flex (sau, mai curînd, de Acord)[23]. Formulată astfel, această propunere este *adhoc*: surprinde fenomenul observat, dar nu încearcă să stabilească o proprietate mai generală, care să acopere fenomenul observat, dar numai acel fenomen. Explicaţia noastră, bazată pe proprietăţile de indexare ale lanţurilor de tip A, are avantajul de a oferi o analiză corectă nu numai pentru pasivele (in)tranzitive, ci şi pentru pasivizarea pronumelor arbitrare, a expresiilor idiomatice, a verbelor care primesc argumente propoziţionale etc. (vezi secţiunea 5.1.6.). În acest cadru, sugestia lui Rizzi ar putea constitui un caz particular, dacă extindem convenţia din (42)b la lanţurile de tip A'.

Există însă contra-exemple evidente la această propunere. În limbile de tip pro-drop, predicatele meteorologice au subiect nul identificat de trăsăturile de Acord şi în acest caz subiectului nul nu i se atribuie interpretare definită în acest caz:

(46) *Plouă.*

În mod asemănător, putem găsi pronume clitice în interiorul expresiilor idiomatice şi nu putem să spunem că în acest caz cliticele primesc o interpretare pronominală definită:

(47) a. *Il se la coule douce.*
puţin îi pasă
b. *Vous l'emporterez facilement.*
veţi învinge uşor

Ca să putem explica şi aceste date, am limitat convenţia din (42)b la lanţurile de tip A. Notăm în sfîrşit că teoria propusă aici diferă de cea a lui Rizzi în ceea ce priveşte atribuirea referinţei „arbitrare"/„non-individualizate". Explicaţia noastră se bazează pe o relaţie între atribuirea indicilor (care este independentă de referinţă) şi atribuirea referinţei: un lanţ indexat primeşte în mod necesar denotaţie individualizată. Conform acestei teorii, nu există nici o regulă de atribuire a trăsăturilor comparabilă cu cea a „atribuirii arbitrare" din teoria lui Rizzi (1986a). Credem că atît sensul „arbitrar", cît şi cel „prototipic" sînt interpretări reziduale, care apar ori de cîte ori unui lanţ nu i se atribuie referinţă individualizată (pentru că este non-indexat).

[23] În teoria referinţei propusă de noi, conform căreia noţiunea de referinţă este relevantă numai la nivelul unui lanţ, ideea lui Rizzi poate fi reformulată spunînd că un lanţ care prezintă un element de Acord primeşte în mod obligatoriu indici şi, prin urmare, este identificat din punct de vedere referenţial.

Scanned with OKEN Scanner

5.1.5.4. Două tipuri de indici

Să analizăm acum problema care apare dacă încercăm să extindem teoria de faţă la elementul *pro* arbitrar al lui Rizzi. După cum observă Rizzi (1986 a: 512), elemente ca PRO sau *pro* arbitrar pot fi interpretate, în funcţie de configuraţiile în care apar, fie ca obligatoriu co-referenţiale, fie ca libere din punct de vedere referenţial, fie ca disjuncte faţă de denotaţia antecedentului[24]. După Rizzi, aceste diferite tipuri de relaţii pot fi captate prin indexare dacă permitem GN-urilor arbitrare să primească „tipurile obişnuite de indici referenţiali". Rizzi ajunge la concluzia că notaţia „arb" pe care o foloseşte pentru a semnala interpretarea arbitrară a lui *pro* obiect sau a lui PRO nu trebuie considerată un indice, ci mai curînd o sumă de trăsături (+uman, +generic, +/- plural...) care intră în compoziţia interpretării arbitrare. Aceasta este desigur o afirmaţie nedorită pentru o teorie a referinţei, pentru că ajungem să avem două mijloace tehnice de atribuire a referinţei: pe de o parte, indicii „referenţiali" şi, pe de altă parte, o regulă care atribuie trăsătura „arbitrar", independent de procedeul de indexare.

Propunerea noastră pare preferabilă deoarece presupune existenţa unei relaţii între absenţa indicilor şi interpretarea arbitrară. Totuşi avem nevoie de două tipuri de indici, interni şi externi faţă de lanţ. Primul tip este corelat cu proprietăţi referenţiale, iar al doilea tip cu relaţiile anaforice dintre lanţuri, indiferent dacă lanţurile relevante prezintă sau nu indici interni.

CONCLUZII

În concluzie, să comparăm pe scurt abordarea de faţă cu analiza structurilor de pasiv în termeni de absorbţie a cazului (vezi Chomsky (1981); Jaeggli (1986a)), care într-un fel este tot o condiţie asupra vizibilităţii poziţiei de obiect. Diferenţa dintre cele două abordări se referă la felul cum această condiţie de vizibilitate (sau proprietăţile de atribuire a cazului) este formulată în gramatică. Abordarea curentă presupune că tranzitivitatea este o trăsătură a unei anumite clase de verbe. Pentru a rezolva problema contraexemplului evident oferit de structurile pasive intranzitive, se presupune că în anumite limbi intranzitivele ar prezenta proprietăţi de caz specifice (ar funcţiona de fapt ca tranzitive), comparate cu cele ale intranzitivelor standard.

---

[24] Vezi (i), (ii) şi respectiv (iii), preluate de la Rizzi (unde sînt numerotate ca (24)c, (24)d şi (26)b):

(i) *It is difficult [PRO$_{arb}$ to hope [PRO$_{arb}$ to win the race]]*
e greu a spera a cîştiga cursa

(ii) *It is difficult [PRO$_{arb}$ to hope [that PRO$_{arb}$ winning the race]will be easy]*
e greu a spera că a cîştiga cursa va fi uşor

(iii) *In questo dipartimento, [PRO$_{arb}$ constringere pro$_{arb}$ a [PRO lavorare]] e difficile.*
în acest departament, a forţa a munci e greu

Să comparăm această analiză cu abordarea propusă aici, conform căreia intranzitivele sînt definite în acelaşi fel în toate limbile: ele selectează un obiect intern care în mod normal rămîne nerealizat fonologic; de cîte ori se realizează sintactic un obiect intern, verbul intranzitiv îi atribuie caz obiectiv. În discuţia precedentă s-a ajuns la concluzia că nu există teste clare care să ne permită să distingem între cele două clase de verbe, tranzitive şi intranzitive. Aşadar, tranzitivitatea nu poate fi considerată o proprietate a unei clase lexicale şi nu putem să impunem o condiţie conform căreia pasivizarea să fie posibilă numai în cazul verbelor intranzitive. Cu alte cuvinte, intranzitivele sînt, în principiu, compatibile cu pasivizarea în toate limbile.

De asemenea, am adoptat o analiză unitară, ne-parametrică, a pasivizării cu auxiliar, care se bazează în mod crucial pe vizibilitatea poziţiei de obiect direct, în special pentru pasivele (in)tranzitive (a se compara cu parametrizarea pasivelor la Marantz (1984) şi Baker (1988)). Pe lîngă faptul că ne permite să menţinem o analiză unică pentru structurile de pasiv, ipoteza că poziţia obiectului este vizibilă în configuraţiile pasive (in)tranzitive ne permite să explicăm şi variaţia (in)tranzitivelor pasive. Posibilitatea sau imposibilitatea formării pasivelor (in)tranzitive în diferite limbi depinde de condiţia ca lanţul care conţine poziţia de obiect să respecte restricţia de indexare stipulată în (43). Acest lucru depinde, la rîndul său, de *structura* (şi de proprietăţile de indexare asociate acesteia) impersonalelor (şi în special a pasivelor impersonale) într-o limbă dată. Astfel, în analiza de faţă, diferenţele dintre proprietăţile structurilor pasive (in)tranzitive din diferite limbi derivă din proprietăţile diferite ale construcţiilor impersonale: forma lanţurilor din structurile pasive cu obiect nul diferă de la o limbă la alta, în funcţie de tipul de construcţii impersonale existente în limbă.

5.1.6. Argumente suplimentare în sprijinul condiţiei de indexare

Această analiză a pasivelor (in)tranzitive se bazează pe o condiţie de indexare care guvernează reprezentarea sintactică a argumentului intern al (in)tranzitivelor. Această condiţie nu este o cerinţă *adhoc* asupra obiectelor prototipice nule şi a obiectelor interne. Ea este valabilă, în principiu, pentru toate elementele cărora nu li se atribuie denotaţie individualizată, a căror listă este dată în (48):

(48) Elementele cărora nu li se atribuie referinţă individualizată: expletivele, argumentele arbitrare şi prototipice, obiectele interne, GN-urile idiomatice, un anumit tip de complemente propoziţionale.

Analiza propusă pentru pasivele (in)tranzitive face predicţia că acest contrast dintre structurile de pasiv cu subiect postverbal din română şi cele cu *il* din franceză se poate observa pentru toate aceste elemente. În ceea ce urmează se va arăta că această predicţie este corectă.

Scanned with OKEN Scanner

5.1.6.1. On *în franceză şi* si *în italiană*

Înainte de a analiza o serie de construcţii care ne permit să comparăm limba română cu limba franceză, ne vom ocupa de un fenomen care priveşte elementul *on* din franceză (acelaşi lucru este valabil pentru subiectul *si* din italiană). Acest fenomen nu poate fi discutat pentru română, deoarece această limbă nu prezintă un pronume realizat fonologic comparabil cu *on*. Acest element este un clitic pronominal care prezintă două interpretări distincte: una care este sinonimă cu persoana întîi plural (se poate traduce prin „noi") şi una arbitrară (care se traduce prin „ei" sau „cineva").

Cinque (1988) a observat următorul fapt interesant: în contexte non-generice structurile de pasiv şi cele inacuzative nu permit o interpretare arbitrară; în (49), de exemplu (împrumutat de la Cinque), singura interpretare posibilă a lui *on* este „noi"[25]:

(49) a. *On est parti tout de suite.*
on este plecat imediat
b. *On a été punis à tort.*
on a fost pedepsit pe nedrept.

O explicaţie directă a acestui fenomen (diferită de propunerea lui Cinque, pentru care îl trimitem pe cititor la articolul citat) este furnizată de convenţiile de indexare stipulate în (42): exemplele din (49) se bazează pe lanţuri argumentale de tip (*on, e*), în mod necesar indexate, conform convenţiei din (42)b; unui lanţ indexat i se atribuie referinţă individualizată (prin (42)c), ceea ce dă naştere la interpretarea cu „noi"; în mod corespunzător, interpretarea arbitrară[26] este blocată de atribuirea obligatorie a indicilor.

5.1.6.2. Expresiile idiomatice

Deoarece, prin definiţie, GN-urile idiomatice[27] nu denotă un individ, acestea se supun condiţiei de indexare din (43). Gramaticalitatea exemplelor din (50) este explicabilă, pentru că GN-urile idiomatice ocupă poziţia de obiect direct, care poate să rămână neindexată în structurile impersonale din limba franceză:

---

[25] Grevisse citează exemple ca *on est venu voler à la pharmacie*, în care *on* este arbitrar, în ciuda verbului inacuzativ *venir*. Nu vom face o propunere precisă, dar se pare că în exemplele de acest tip subiectul lui *venir* primeşte în mod obligatoriu o intepretare „Agent", care transformă verbul într-un verb intranzitiv (pentru o discuţie mai amănunţită vezi secţiunea 5.3.2.).

[26] De observat că *on* poate apărea în structurile impersonale în franceză, deoarece acest element este un clitic cu rol de subiect, care nu poate apărea în poziţie de obiect. Prin urmare, singurele structuri de pasiv care se pot construi cu *on* sînt de tipul celor din (49)b, adică structuri de pasiv asociate cu deplasarea GN-ului.

[27] Discuţia din acest paragraf se bazează pe exemple preluate (sau adaptate) de la Ruwet (1973) şi de la Simatos (1987).

Scanned with OKEN Scanner

(50) a. *??Il a été cassé la croûte ici pendant les heures de travail.*
expl a fost luat o gustare aici în timpul orelor de lucru
b. *??Il a été fait la fête pendant les heures de travail.*
expl a fost făcut chef în timpul orelor de lucru
(exemplele sînt împrumutate de la A. Zribi-Hertz (1982))
c. *Je suis sûre que dans cette affaire il lui a été graissé la patte.*
expl sînt sigură că în această poveste i-a fost dat mită
d. *Il lui a été serré la vis par Marie.*
expl i-a fost strîns şurubul de către Maria
e. *Pendant tout le repas il n'en a pas été soufflé mot.*[28]
expl în timpul întregii mese nu *en* a fost suflat un cuvînt

Aşa cum a observat I. Simatos, exemplele (50)a-b sînt tot aşa de marginale ca şi exemplele din (2). Dar condiţia asupra legitimării conţinutului propusă pentru a explica slaba acceptabilitate a lui (2) nu poate fi invocată pentru exemplele (50)a-b, pentru că în aceste exemple nu există nici o categorie vidă care să trebuiască să fie legitimată: GN-urile idiomatice ocupă poziţia de obiect direct. Ceea ce pare nelegitim în exemplele (50)a-b este faptul că nu prezintă nici un argument „referenţial": GN-ul subiect este un element expletiv, iar GN-ul obiect este idiomatic. Să comparăm cu exemplele din (50)c-e care sînt acceptabile întrucît ele conţin GPrep-uri subcategorizate (a se vedea *lui* şi *en*) care sînt referenţiale. De remarcat de asemenea că şi corespondentele active ale propoziţiilor din (50)a-e sînt perfect gramaticale, datorită prezenţei unui subiect referenţial (a se vedea *Jean a cassé la croûte ici* „Ion luat gustarea aici"). Această analiză a exemplelor din (50)a-e poate sugera faptul că slaba acceptabilitate a pasivelor intranzitive (vezi exemplul (2)) se datorează aceluiaşi motiv, şi anume lipsei unui GN referenţial, mai curînd decît identificării conţinutului lui *pro*. Nu vom alege aici între cele două posibilităţi pentru că acest lucru nu este direct relevant pentru scopurile noastre prezente.

Să comparăm cu exemplele din (51), unde GN-urile idiomatice apar în poziţia de subiect din structura de pasiv:

---

[28] Acest tip de exemplu este relativ rar, din motive care rămîn neclare. Se pare că raritatea exemplelor de tipul celor din (50) nu se datorează unei incompatibilităţi între expresiile idiomatice şi diateza pasivă, ci mai degrabă uneia între expresiile idiomatice şi construcţia impersonală. Se pot deci întîlni expresii idiomatice mai puţin rigide, care acceptă deplasarea obiectului direct în construcţiile pasive, dar acceptă foarte rar pasivele impersonale:
(i) *Le pli a été vite pris.*
obiceiul a fost repede luat
(ii) *Un rôle important a été joué par...*
un rol important a fost jucat de...
(iii) *??Il a été vite pris le pli.*
expl a fost repede luat
(iv) *??Il a été joué un rôle important par...*
expl a fost jucat un rol important de

(51) a. **(on voit bien) que la croûte a été cassée ici pendant que...*
se vede bine că gustarea a fost luată aici în timp ce...
b. **(on voit bien) que la fête a été faite ici...*
se vede bine că chef a fost făcut aici...
c. **(On sait bien) que la patte a été graissée à un haut fonctionnaire.*
se ştie că mită i-a fost dată unui înalt funcţionar
d. **La vis lui a été serrée par Marie.*
şurubul i-a fost strîns de către Maria

Aceste exemple implică lanţuri de tip (GN, *e*), în mod necesar indexate, şi cărora li se atribuie deci referinţă individualizată, ceea ce vine în contradicţie cu proprietăţile GN-urilor idiomatice; de aici rezultă negramaticalitatea observată.

Se ştie că anumite GN-uri idiomatice se pot deplasa (cf. Vergnaud (1985)):

(52) a. *Le tournant est pris.*
cotitura e luată
b. *Le pli est pris.*
obiceiul e luat

În analiza propusă aici, expresiilor idiomatice deplasate li se atribuie în mod obligatoriu un tip de referinţă individualizată, fapt ce le deosebeşte de echivalentele lor la diateza activă. Pentru argumente ce merg în această direcţie îl trimitem pe cititor la Simatos (1987, 1990).

Revenind la română, este de aşteptat ca în această limbă construcţia de pasiv să fie negramaticală în cazul expresiilor idiomatice, chiar şi atunci cînd GN-ul idiomatic ocupă poziţia postverbală:

(53) a. **A fost ars gazul degeaba.*
b. **A fost luat loc imediat.*
c. **A fost luată parte la întreceri.*

În (53) verbul se acordă în mod obligatoriu cu GN-ul idiomatic, ceea ce arată că aceste exemple au la bază lanţuri de tip (GN, *e*)[29], unde GN-ul ocupă poziţia [Spec, GV], iar *e*, pe cea de obiect; deoarece acest lanţ are mai mult de un membru, este în mod necesar indexat (în virtutea principiului din (42)b), ceea ce încalcă condiţia privind GN-urile idiomatice.

5.1.6.3. Pasivele şi propoziţiile completive

În franceză, verbele care primesc propoziţii completive (vezi lista parţială din (54)) pot apărea în construcţii pasive impersonale, ca în exemplele din (55):

[29] Să reamintim că în analiza propusă de Rizzi pentru subiectele postverbale, exemplele din (53) se bazează pe un lanţ de tip (pro, GN). Aşa cum s-a propus în secţiunea 5.1.5.1., această ipoteză trebuie abandonată, deoarece lanţurile de tip (pro, GN) nu respectă principiul C al teoriei legării.

Scanned with OKEN Scanner

(54) *accepter, admettre, apprécier, convenir, constater, contester, confirmer, découvrir, demander, dire, déplorer, déclarer, décréter, deviner, (dé)montrer, estimer, expliquer, imaginer, juger, nier, postuler, prédire, prévoir, promettre, prétendre, pressentir, présumer, rappeler, répondre, reconnaître, refuser, redouter, regretter, suggérer, soupçonner, supposer, souhaiter, souligner* etc.

(55) a. *Il a été rappelé que tout le monde devait arriver à l'heure.*
expl a fost amintit că toată lumea trebuie să sosească la timp
b. *Il a été décidé que nous partirions à 10 heures.*
expl a fost hotărît că vom pleca la ora 10
c. *Il a été jugé que les élèves n'avaient pas le niveau requis.*
expl a fost considerat că elevii nu aveau nivelul cerut
d. *Il a été suggeré que nous partions à 10 heures.*
expl a fost sugerat că vom pleca la ora 10

În limba română, verbele din această clasă nu se pot folosi la diateza pasivă[30]:

(56) **A fost crezut/pretins/contestat/declarat/spus/amintit [$_{GComp}$ că toată lumea trebuie să ajungă la ora 10].*

Judecăţile de gramaticalitate din exemplele (55) şi (56) sînt paralele cu cele discutate mai sus pentru structurile pasive intranzitive (şi cele pasive tranzitive cu obiect prototipic nul) şi pentru expresiile idiomatice pasivizate. Ar fi de dorit să putem extinde analiza propusă pentru acele construcţii. Sarcina noastră principală este de a arăta că structura de pasiv cu propoziţie completivă este comparabilă cu cea propusă pentru pasivele (in)tranzitive.

Urmînd o ipoteză adoptată în general (propusă de Emonds (1976)), să presupunem că aceste propoziţii completive nu ocupă poziţii de GN şi deci nu apar în poziţie de obiect direct[31], ci într-un spaţiu de extrapoziţie. Vom presupune că poziţia de obiect direct asociată unei completive „extrapuse" este

---

[30] Se pot găsi exemple ca (i)-(iv) cu un număr limitat de verbe şi cu o acceptabilitate marginală:
(i) *?? A fost acceptat ca mama să plece după noi.*
(ii) *?? A fost constatat că mulţi elevi erau absenţi.*
(iii) *?? A fost descoperit că nici unul dintre noi nu era în stare să...*
(iv) *?? A fost sugerat că / subliniat că...*
Aceste posibilităţi vor fi discutate mai jos.

[31] Într-un cadru derivaţional, Emonds a propus o regulă de extrapoziţie obligatorie (impusă de suprimarea obligatorie a N-ului vid asociat cu P', prin regula de rescriere GN → [[$_N$ Δ] P'; într-un cadru reprezentaţional, complementele propoziţionale ar putea fi direct generate în poziţii „extrapuse", poziţia de obiect direct fiind astfel ocupată de *pro*. Celelalte reprezentări posibile ar putea fi excluse prin filtre asupra reprezentărilor: aşa cum sugerează Emonds, un N cu centru vid nu poate rămîne într-o poziţie de soră a lui P' (probabil datorită Principiului de Rezistenţă la Caz); pe de altă parte, GN-urile nu ar trebui să poată domina în totalitate nodul P' deoarece regulile de structură a propoziţiei sînt în mod obligatoriu de tip A→B C, şi nu de tip A→B.

Scanned with OKEN Scanner

ocupată de o categorie vidă pronominală, *pro*.[32] Poziţia exactă în S-structură a completivei este irelevantă aici; pentru a preciza analiza, vom presupune că are loc o adjuncţie la GV:

(57)

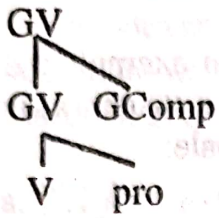

Configuraţia care stă la baza exemplelor româneşti din (56) ar fi atunci de tipul dat în (58), unde *pro* şi *e* ocupă poziţiile [Spec, GV] şi respectiv [GN, V']:

(58)

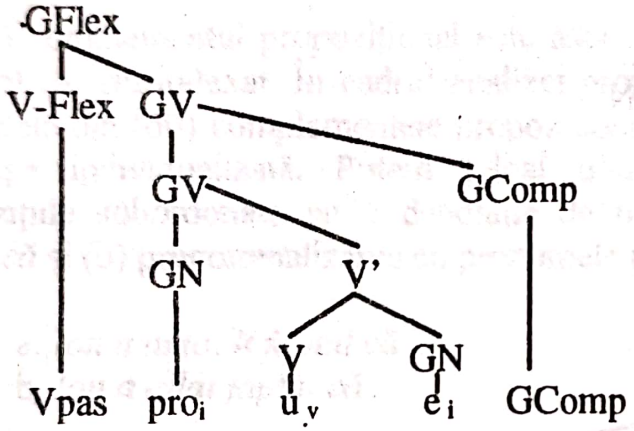

Pentru a explica negramaticalitatea exemplelor din (56) trebuie să arătăm că structura din (58) nu este bine formată. Acest lucru nu se poate datora legitimării formale a lanţului (*pro, e)* pentru că un asemenea lanţ este permis în cazul pasivelor româneşti cu subiect subînţeles. Negramaticalitatea poate fi în schimb atribuită prezenţei unui complement propoziţional. Putem presupune o constrîngere asupra lanţului (*pro, e*) asociat cu complemente propoziţionale: acesta trebuie să fie „referenţial non-individualizat", ceea ce, dată fiind teoria propusă în 5.1.5., presupune că nu i se atribuie indice. Este firesc să adoptăm această condiţie dacă dorim să menţinem distincţia dintre proprietăţile referenţiale ale argumentelor propoziţionale şi tipul de referinţă caracteristică GN-urilor.

---

[32] Potrivit lui Stowell (1981), această categorie vidă este o urmă de GN, care rezultă din deplasarea la dreapta a complementului propoziţional. Dar se consideră că urmele de GN nu sînt marcate pentru caz, fiind rezultatul deplasării unui GN dintr-o poziţie fără caz la o poziţie căreia i se atribuie caz. Ipoteza lui Stowell este fundamental diferită de această poziţie. Complementul propoziţional nu trebuie să se deplaseze pentru a primi caz, ci pentru a *evita* atribuirea de caz: potrivit lui Stowell deplasarea complementelor propoziţionale în afara poziţiilor de GN este forţată de Principiul de Rezistenţă la Caz, care postulează că proiecţia unei categorii sintactice care atribuie caz (GComp este considerat ca o proiecţie verbală) nu poate ocupa o poziţie care primeşte caz. Dar în cadrul unei asemenea ipoteze urma care rezultă din deplasare poartă caz şi acest lucru nu este permis de definiţia urmelor de GN.

Scanned with OKEN Scanner

Negramaticalitatea exemplelor din (56) se datorează faptului că lanţul (pro, e) din structura (58) este în mod necesar indexat în virtutea principiului din (42)b (pentru că acest lanţ are mai mult de un element), ceea ce reprezintă o încălcare a condiţiei care caracterizează elementul *pro* asociat cu complemente propoziţionale.

Să analizăm acum pasivele impersonale din franceză în exemplele din (55), care corespund configuraţiei date în (59)b, comparabilă cu structura din (59)a, caracteristică pasivelor impersonale cu complemente nominale:

(59) a.

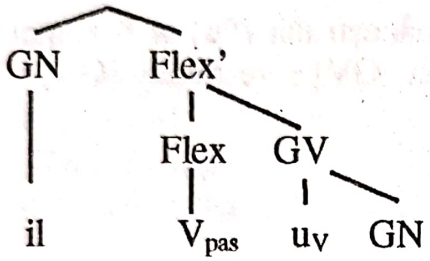

b.

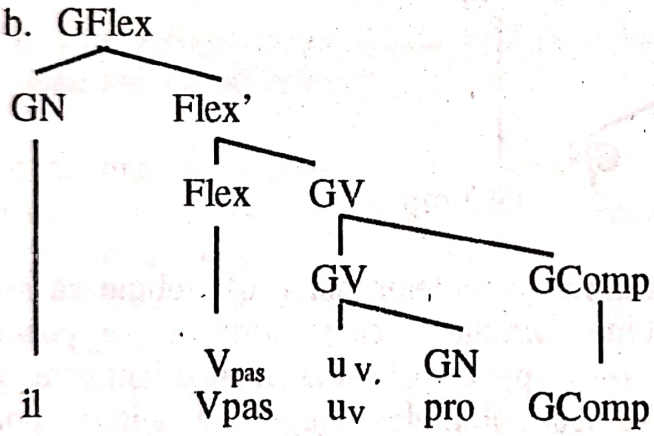

În (59)b *pro* este legitim pentru că este legitimat formal de cazul atribuit de verb[33]. Deoarece în (59)b *pro* este singurul membru al lanţului (complementul propoziţional nu este un membru al lanţului), acest element poate rămîne neindexat, deci nu este încălcată condiţia impusă de complementele propoziţionale. În ceea ce priveşte legitimarea *conţinutului*, *pro* este identificat de complementul propoziţional.

[33] Complementele propoziţionale (sau mai precis forma lor pronominalizată) reprezintă o confirmare importantă pentru ipoteza lui Pollock (1983) conform căreia pasivele impersonale din franceză pot atribui caz (obiectiv) poziţiei postverbale; în (i), pasivul este compatibil cu un pronume clitic marcat pentru cazul acuzativ:
(i) *comme il (me) l'a été rappelé / décidé / jugé / suggéré...*
aşa cum mi l-a fost amintit / hotărît / judecat / sugerat...
De observat că atribuirea cazului nu poate fi testată pentru GN-uri: datorită Efectului de Definitudine, un GN definit este negramatical în **il a été lu le livre dont tu m'as parlé*; de aici negramaticalitatea secvenţei **il l'a été lu*. Gramaticalitatea exemplului (i) arată că atunci cînd *le* înlocuieşte o propoziţie completivă, nu are caracter definit; noţiunea de denotaţie individualizată este distinctă de cea de „definitudine".

De remarcat că în propoziţiile active, constrîngerea de referenţialitate impusă de complementele propoziţionale este satisfăcută atît în franceză, cît şi în română, deoarece la diateza activă un element *pro* în poziţie de obiect direct este singurul membru al lanţului său; prin urmare, *pro* nu va primi indice prin procedeul de indexare liberă.

Să examinăm acum o serie de exemple din română în care pasivele acceptă în mod marginal complemente propoziţionale:

(60) a. *??A fost acceptat ca mama să plece după noi.*
b. *??A fost constatat că mulţi elevi erau absenţi.*
c. *??A fost descoperit că nici unul din noi nu era în stare să...*
d. *??A fost semnalat/sugerat că...*

În (60) complementul propoziţional este asociat cu un lanţ de tip (*pro*, *e*) care este obligatoriu indexat. În cadrul analizei propuse, acest lucru înseamnă că în exemplele din (60) complementele propoziţionale sînt interpretate în termeni de denotaţie individualizată. Putem folosi două teste pentru a stabili dacă propoziţiile subordonate au o denotaţie de tip individ: (a) parafrazarea prin *faptul că* şi (b) pronominalizarea cu pronumele plural cu sens nehotărît *acestea*:

(61) a. *Ion a amintit faptul că...*
b. *Ion a aflat faptul că...*

(62) a. *Ion a spus acestea fără nici o urmă de regret.*
b. *Acestea au fost spuse/amintite fără nici o urmă de regret.*

A se nota că aceste două teste nu se corelează perfect: *faptul* este posibil numai cu factitive (verbe care presupun ca propoziţia completivă să fie adevărată), pe cînd pronominalizarea se poate aplica unei clase mai largi.

Cu anumite verbe, propoziţii cum sînt cele din (61) şi (62) sînt negramaticale, ceea ce indică faptul că asemenea verbe nu permit o interpretare referenţială individualizată pentru complementele lor propoziţionale:

(63) a. **Ion a considerat/crezut/pretins faptul că discuţia era închisă.*
b. **Ion a pretins acestea fără nici o urmă de regret.*

În alte cazuri se poate observa o modificare a sensului:

(64) a. *Ion a considerat/crezut că discuţia era închisă.*
b. *Ion a considerat/crezut acestea fără nici o urmă de regret.*

Exemplele din (64)a se apropie ca sens de 'Ion a spus că...' sau 'Ion a gîndit că...'. Pe de altă parte, exemplele din (64)b au sensul 'Ion a examinat/crezut ceva spus de altcineva'.

Scanned with OKEN Scanner

Verbele din propoziţiile (63)-64) sînt tocmai cele care nu pot fi folosite la diateza pasivă:

(65) **A fost considerat/crezut/ pretins că...*

Negramaticalitatea exemplului (65) se datorează faptului că în construcţiile pasive din limba română complementul propoziţional se interpretează obligatoriu în termeni de referinţă individualizată, dar verbe ca *a considera, a crede* sau *a pretinde* nu permit o asemenea interpretare.

Exemplele din limba franceză din (66) sînt comparabile cu cele din limba română din (60), deoarece şi ele sînt interpretate cu referinţă individualizată:

(66) a. *Que les deux tours soient bien distincts est confirmé par le fait qu'ils sont combinables entre eux.*[34]
ca cele două turnuri să fie distincte este confirmat de faptul că sînt combinabile între ele
b. *?Que les gens arrivent en retard a finalement été accepté par tout le monde.*
că oamenii sosesc cu întîrziere a fost în sfîrşit acceptat de toată lumea

Aflîndu-se în poziţie preverbală, completivele din (66) sînt reprezentate printr-un lanţ de tip (pro, e) care este obligatoriu indexat. Să notăm că verbele care permit construcţii de tipul celor din (66) permit şi construcţii cu *faptul că* sau cu pronominalizarea propoziţiei completive:

(67) a. *Jean l'a dit/rappelé/suggéré/confirmé.*
Ion a spus-o/amintit/sugerat/confirmat.
b. *Ça a été dit/confirmé/rappelé/suggéré à plusieurs reprises.*
a fost spus/confirmat/sugerat de mai multe ori
c. *Jean a dit/rappelé/confirmé le fait que...*
Ion a spus/amintit/confirmat faptul că...

În exemplele (67)a-b, GN-urile cu rol de obiect cum ar fi *cela, ça* sau *le* sînt permise şi se pot deplasa în poziţia de subiect, aşa cum se arată în (67)b. Referinţa acestui tip de pronume este individualizată: anumite conţinuturi propoziţionale care pot fi pronominalizate aparţin deci domeniului entităţilor.

Acele verbe care nu permit complemente propoziţionale individualizate (vezi (68)) sînt exact cele care nu permit deplasarea complementului propoziţional (vezi (69)):

---

[34] În mod interesant, exemplul (66)a (din Milner (1982: 69)) diferă de construcţia impersonală corespunzătoare prin modul la care se află verbul din complementul propoziţional, ceea ce susţine ipoteza că aceste două propoziţii au la bază structuri diferite:
Il est confirmé que les deux tours sont bien distincts.
expl este confirmat că cele două turnuri sînt complet distincte

Scanned with OKEN Scanner

(68) a. **Jean l'a jugé/considéré à plusieurs reprises.*
Ion l-a considerat de mai multe ori
b. **Ça a été jugé/considéré à plusieurs reprises.*
Acesta a fost considerat de mai multe ori
c. **Jean a jugé le fait que...*
Ion a considerat faptul că...

(69) **Que Jean soit coupable a été jugé/considéré.*
ca Ion să fie vinovat a fost considerat

În concluzie, franceza şi româna par să se comporte asemănător, ambele permiţînd interpretarea cu denotaţie individualizată a complementelor propoziţionale (a se vedea (66) şi (60)). Pentru discuţia de faţă sînt relevante verbele care nu permit această interpretare: acestea pot apărea în structurile pasive impersonale din franceză pentru că în această limbă *pro* cu rol de obiect din pasivele impersonale este singurul membru al lanţului său. În română însă, aceleaşi verbe nu pot fi folosite în construcţiile pasive[35], deoarece categoria vidă din poziţia de obiect direct din cadrul structurii pasive face parte obligatoriu din lanţul care include poziţia de subiect; un asemenea lanţ este obligatoriu indexat şi i se atribuie aşadar denotaţie individualizată, ceea ce nu este permis.

Este necesară o remarcă privind echivalentele din limba engleză ale construcţiilor discutate mai sus:

(70) *It was believed e (held, reasoned,..) that the conclusion was false.*
S-a crezut (considerat, pretins,...) că e falsă concluzia.

Pentru exemplul din (70) nu se poate aplica analiza propusă aici pentru franceză, deoarece engleza nu prezintă construcţii impersonale cu două lanţuri distincte. Trebuie deci să analizăm exemplul din (70) ca şi cum ar presupune un lanţ de forma *(it, e)*, în care categoria vidă *e* ocupă poziţia de obiect direct. Conform teoriei de faţă, acest lanţ ar trebui să fie neapărat indexat şi ca atare nu ar trebui să permită o interpretare cu referinţă non-individualizată. Lăsăm această problemă deschisă în vederea unei cercetări ulterioare.[36]

Williams (1979) a observat că unele din verbele care apar în (70) nu permit apariţia completivei în poziţie preverbală (*cf.* **that P was held (reasoned)* „că P a fost susţinut/gîndit"). Discuţia care urmează privind exemple comparabile din franceză se poate extinde şi la engleză.

---

[35] Aceeaşi generalizare este valabilă în spaniolă, cu anumite excepţii care corespund în mare măsură excepţiilor discutate mai sus pentru limba română.

[36] În linia lui Zwicky (1971), Emonds (1976, Secţiunea IV.2) observă că verbe ca *mumble* „a mormăi", *whine* „a se smiorcăi" etc. nu pot fi pasivizate:
**It was whined/mumbled/shrieked/growled/quipped by Morris that night was falling.*
expl a fost smiorcăit/mormăit/strigat/bombănit/lăsat să scape de Morris că venea noaptea
Explicaţia noastră prezice această imposibilitate deoarece lanţul (*it, e*), la care este ataşat complementul propoziţional este obligatoriu indexat.

5.1.6.4. Inversiunea stilistică în franceză

Inversiunea stilistică din franceză este incompatibilă atît cu pasivele (in)tranzitive, cît şi cu verbele pasive cu complemente propoziţionale. A se vedea (71) şi respectiv (72):

(71) a. **On vous communiquera le jour quand sera parlé de ce problème.*
on vă va comunica ziua cînd va fi vorbit despre această problemă
b. *Je veux que soit procédé à une enquête.*
eu vreau să fie procedat la o anchetă
c. **la ville où a déjà été construit sur pilotis*
oraşul unde a fost deja construit pe piloţi
d. **le stade où a été couru pendant toute la journée*
stadionul unde a fost alergat toată ziua

(72) a. **le jour quand a été rappelé que les enfants devaient arriver à l'heure*
ziua cînd a fost amintit că copiii trebuiau să ajungă la timp

Inversiunea stilistică din franceză diferă de impersonalele cu *il* prin faptul că subiectul postverbal se acordă cu verbul, ceea ce indică faptul că subiectul postverbal este coindexat cu categoria vidă din poziţia [GN, GFlex][37] (vezi Kayne şi Pollock (1978); Kayne (1983); Pollock (1983)):

---

[37] Contrastul dintre (i) şi (ii) este un argument suplimentar în favoarea ideii că structurile de pasiv cu inversiune stilistică presupun coindexarea poziţiilor de subiect şi de obiect. După Pollock (1986), exemplele din (i) sînt negramaticale deoarece o variabilă (categoria vidă care ocupă poziţia de obiect direct) nu respectă condiţia C a teoriei legării: este legată de categoria vidă care ocupă poziţia de subiect. Impersonalele cu *il*, pe de altă parte, sînt gramaticale (v. (ii)), deoarece variabila nu este coindexată cu *il*:
(i) a. *Combien de coupables$_i$ aurais-tu aimé [que e$_i$ soient condamnés e$_i$]?
cîţi vinovaţi ţi-ar fi plăcut să fie condamnaţi
b. *Combien de criminels$_i$ Pierre a-t-il nié [qu'e$_i$ aient été relaxés e$_i$]?
cîţi criminali Petre a negat că au fost eliberaţi
(ii) a. Combien de coupables$_i$ aurais-tu aimé [qu'il$_j$ soit condamné e$_i$]?
cîţi vinovaţi ţi-ar fi plăcut să fie condamnat
b. Combien de criminels$_i$ Pierre a-t-il nié [qu'il$_j$ ait été relaxé e$_i$]?
cîţi criminali Petre a negat că a fost condamnat
În cadrul unui model reprezentaţional (adică un sistem în care nu se pune problema input-ului Deplasării *wh*), se poate presupune o analiză diferită a exemplelor din (i): a doua categorie vidă ar avea statut de urmă de tip A, iar variabila ar ocupa poziţia de subiect preverbal. Negramaticalitatea remarcată ar fi explicată ca un efect al prezenţei lui *that*.
De notat că principiul C exclude în mod incorect exemple ca (iii)-(iv), în care subiectele postverbale sînt legate de categoria vidă care ocupă poziţia de subiect:
(iii) J'aurais aimé que e$_i$ soient condamnés [cent coupables]$_i$.
Mi-ar fi plăcut ca să fie condamnaţi o sută de criminali
(iv) Pierre a nié qu'e$_i$ aient été relaxés [cent criminels]$_i$.
Petre a negat că au fost eliberaţi o sută de criminali

Scanned with OKEN Scanner

(73) *la ville où ont déjà été construits trois ponts*
oraşul unde au deja fost construit-pl trei poduri

O altă diferenţă între inversiunea stilistică şi impersonalele cu *il* este legată de modul în care GN-ul postverbal primeşte caz. Exemplele din (74)a-b sînt negramaticale pentru că pasivele nu atribuie caz obiectiv în inversiunea stilistică:

(74) a. **le jour quand l'a été rappelé/décidé/jugé/suggéré*
ziua cînd l[Ac]-a fost amintit/hotărît/estimat/sugerat
b. **Je désire que le soit rappelé/décidé/jugé/suggéré.*
Eu doresc să-l[Ac] fie amintit/hotărît/estimat/sugerat

Adoptînd analiza inversiunii stilistice schiţată mai sus, vom reveni la negramaticalitatea indicată în (71), care arată că pasivele (in)tranzitive nu sînt compatibile cu inversiunea stilistică. Motivul acestui fapt ar putea fi că, în absenţa unui subiect lexical, lanţurile de tip (e, e) nu sînt permise într-o limbă care nu prezintă parametrul pro-drop.[38]

Exemplele din (72) sînt şi ele negramaticale, dar motivele acestei negramaticalităţi sînt oarecum obscure. Nu este de altfel foarte clar nici de ce expresiile idiomatice din (75) nu sînt gramaticale:

(75) a. **la pièce où a été cassée la croûte pendant les heures de travail*
camera unde s-a laut gustarea în timpul orelor de lucru
b. **la pièce ou a été faite la fête pendant les heures de travail*
camera unde a fost făcută petrecerea în timpul orelor de lucru
c. **Je veux que lui soit graissée la patte.*
eu vreau ca lui Dat. să i se dea mită
d. **Je ne veux pas que soit soufflé mot de cette histoire.*
eu nu vreau să fie suflat cuvînt despre această poveste

Am putea să presupunem că poziţia de tip A' caracteristică subiectelor „inversate stilistic" nu este accesibilă GN-urilor neindexate şi, prin urmare, nici complementelor propoziţionale şi nici GN-urilor idiomatice. Aceasta ar fi însă o speculaţie. Lăsăm această problemă deschisă în vederea unei cercetări ulterioare.

Faptul că (iii) şi (iv) sînt corecte conduce la concluzia că GN-ul postverbal nu ocupă o poziţie c-comandată de categoria vidă; cu alte cuvinte, în construcţiile cu inversiune stilistică subiectul postverbal nu ocupă poziţia [GN, V'], ci, mai degrabă, o poziţie de tip A'. Acest lucru înseamnă că structura de lanţ care se află la baza exemplelor din (ii) şi (iv) nu este (*e*, GN), ci mai degrabă presupune trei elemente: GN-ul lexical postverbal şi două categorii vide, care ocupă poziţiile [GN, GFlex] şi respectiv [GN, V'], şi această analiză a inversiunii stilistice prezice negramaticalitate exemplelor din (i): prin definiţie, variabilele nu pot ocupa poziţii de tip A'. A se compara cu exemplele din (ii), care sînt corecte din cauză că variabila ocupă o poziţie de tip A şi nu încalcă principiul C.

[38] În mod interesant, cazul impersonalelor din germană, pe care îl vom discuta mai jos, oferă un contraexemplu aparent la această afirmaţie.

Scanned with OKEN Scanner

5.1.6.5. *Pasivele impersonale în limba germană*

Vom încerca acum să aplicăm teoria noastră privind pasivele (in)tranzitive limbilor în care tranzitivele cu obiecte prototipice nule, ca şi intranzitivele, se pasivizează fără restricţii. Limba germană este una dintre aceste limbi.

Pasivele impersonale din limba germană permit unele complemente (vezi (76)a), dar exclud obiectele directe exprimate marcate cu cazul acuzativ ((76)b):

(76) a. *Es wurde dem Schüler geholfen.*
expl a fost elevului Dat. ajutat
b. **Es wurde diese Roman (von vielen Studenten) gelesen.*
expl a fost acest roman Ac. (de mulţi studenţi) citit

Negramaticalitatea exemplului din (76)b se poate analiza ca un efect al încălcării Filtrului de caz: verbul la diateza pasivă nu poate atribui caz obiectiv. Pasivele impersonale din germană nu pot fi deci analizate ca avînd la bază o configuraţie de tipul celei din (77'), construită conform modelului francez cu *il* impersonal: (77') este o structură nepermisă din aceleaşi motive care exclud exemplul (76)b (*pro* cu rol de obiect nu este legitimat formal pentru că nu i se poate atribui caz):

(77) *Es wurde bis spät in die Nacht gegessen.*
expl a fost pînă tîrziu noaptea mîncat

(77') **es wurde bis spät in die Nacht* pro *gegessen*
expl a fost pînă tîrziu noaptea mîncat

De remarcat şi faptul că în (77) *es* nu poate fi interpretat ca un GN subiect pentru că este obligatoriu absent în toate construcţiile în care subiectul ocupă poziţia [GN, GFlex][39].

(78) a. *Gestern wurde (*es) bis spät in die Nacht gegessen.*
ieri a fost (expl) pînă noaptea tîrziu mîncat
b. *Ich weiss, dass (*es) bis spät in die Nacht gegessen wurde.*
ştiu că (expl) pînă tîrziu noaptea mîncat a fost

Să se compare paradigmele din (77) şi (78)a-b – (79)a-c:

(79) a. *Es wurden zwei Romane$_i$ von vielen Studenten e$_i$ gelesen.*
es au fost două romane$_i$ de mulţi studenţi e$_i$ citite

[39] Cardinaletti (1990) afirmă că *es* este un subiect dislocat (ceea ce o obligă să spună că poziţia Topic este un fel de poziţie A). Autoarea vrea de fapt să spună că *es* trebuie să fie într-un fel legat de poziţia de subiect, dar nu este clar că se poate invoca o deplasare de tip standard.

Scanned with OKEN Scanner

b. *Gestern wurden zwei Romane.....*
ieri au fost două romane....
c. *Ich weiss, dass zwei Romane$_i$ von vielen Studenten e$_i$ gelesen wurden.*

Putem presupune că reprezentările abstracte ale exemplelor din (77) şi (78)a-b sînt cele din (80) a-c şi că sînt comparabile cu cele ale exemplelor din (79)a-c, singura diferenţă fiind că poziţia de subiect este ocupată de o categorie vidă. A se nota şi faptul că în exemplele din (79) verbul nu se acordă cu *es*, ci cu subiectul postverbal. Acesta este un argument în plus în favoarea ideii că în (76), (77) şi (79) *es* nu este un GN subiect; de aici, lanţul din (80)d, în care *es* nu apare (se presupune, în general, că *es* este un element Topic impersonal)[40]:

(80) a. *Es wurde* pro *bis spät in die Nacht* e *gegessen.*
expl a fost mîncat pînă tîrziu în noapte
b. *Gestern wurde* pro *bis spät in die Nacht* e *gegessen*
ieri a fost pînă tîrziu în noapte mîncat
c. *Ich weiss, dass* pro *bis spät in die Nacht* e *gegessen wurde*
eu ştiu că e pînă tîrziu în noapte *e* mîncat a fost
d. (pro, *e*)

Lanţul din (80)d conţine doi membri şi ca atare trebuie indexat (conform convenţiei din (42)b), ceea ce nu e însă permis de obiectele nule prototipice sau de obiectele interne caracteristice (in)tranzitivelor. Ca să rezolvăm această problemă trebuie să găsim un motiv pentru care (80)d poate rămîne neindexat. Este necesară în acest caz o comparaţie a lanţurilor ce caracterizează pasivele cu subiect nul din limbile „pro-drop". Lanţul pertinent este din nou (*pro,e*), dar în acest caz *pro* este guvernat de Acordul „pronominal" sau „tare" (vezi Rizzi, 1982). Pe de altă parte, germana nu este o limbă pro-drop (*pro* poate apărea numai în anumite structuri impersonale), ceea ce arată că Acordul nu este pronominal sau tare. Să presupunem atunci următoarea condiţie asupra indexării, care trebuie adăugată la (42)a-c:

(81) Indicii se atribuie lanţurilor care conţin (a) un element lexical într-o poziţie de tip A sau (b) trăsături ϕ pronominale sau tari.

Dacă adoptăm (81), exemplele din germană de la (80) au la bază un lanţ neindexat[41] şi deci nu primesc referinţă individualizată, aşa cum o cere condiţia

[40] Spre deosebire de Cardinaletti (1990), nu considerăm că *es* şi categoria vidă din [GN, GFlex] fac parte din acelaşi lanţ. Motivaţia cea mai importantă împotriva acestei idei este (a) lipsa acordului între *es* şi verb, arătată în (79) şi (b) faptul că noi considerăm că Topicul este o poziţie de tip A'.

[41] Fiecare dintre elementele acestui lanţ este totuşi legitimat formal. *E* este guvernat de verbul lexical şi *pro* este guvernat de *wurde* (conform ideii că elementele care ocupă poziţia de Comp sînt centri care legitimează în limbile germanice – vezi Platzack (1987) pentru islandeză şi Tomaselli (1987) pentru germană).

Scanned with OKEN Scanner

asupra (in)tranzitivelor. A se compara cu exemplele din (82)a-c, unde *es* ocupă poziția [GN, GFlex] și formează astfel un lanț împreună cu categoria vidă din poziția de obiect, așa cum se arată în (82)d. Deoarece *es* este un element lexical aflat într-o poziție A, lanțul din (82)d este în mod obligatoriu indexat; de aici rezultă interpretarea referențială caracteristică acestor exemple: *es* poate să se refere la *das Buch* sau la orice alt GN definit care este obiectul lui *lesen*.

(82) a. *Es wurde zu schnell gelesen.*
expl a fost prea repede citit
b. *Gestern wurde es zu schnell gelesen.*
ieri a fost expl prea repede citit
c. *Ich weiss, dass es zu schnell gelesen wurde.*
eu știu că expl prea repede citit a fost
d. (es_i , e_i)

5.2. Pasivul cu se în construcțiile cu verbe (in)tranzitive

În această secțiune se vor analiza structurile cu (in)tranzitive la pasiv cu *se*[42] care diferă de cele cu auxiliar. Cu toate că româna permite pasive (in)tranzitive cu *se*, această limbă nu admite construcții de pasiv cu auxiliar cu verbe (in)tranzitive. Acest contrast este inversat în franceză, care acceptă structuri de pasiv cu auxiliar cu verbe (in)tranzitive. Contrastul dintre cele două tipuri de pasiv este surprinzător în cadrul analizei curent acceptate, conform căreia construcția cu *se* pasiv are o structură comparabilă cu cea a pasivelor cu auxiliar (vezi Belletti (1982), Chomsky (1981: 270-271)). În cadrul analizei propuse aici, prima întrebare la care trebuie să răspundem este de ce condiția de neindexare a lanțurilor din structurile cu obiect prototipic nul este satisfăcută în construcțiile cu *se* pasiv, spre deosebire de pasivele cu auxiliar. Negramaticalitatea construcțiilor (in)tranzitive cu *se* pasiv în franceză poate fi explicată ca o consecință a nerespectării principiului A al teoriei legării. Analiza se poate extinde și la GN-urile idiomatice și la propozițiile completive.

5.2.1. Pasivul cu auxiliar și pasivul cu se

Potrivit lui Belletti (1982) și Chomsky (1981), cliticul *se* care apare în exemplele (83) are proprietățile caracteristice ale morfemelor de pasiv, adică absoarbe rolul tematic extern și cazul obiectiv :

(83) a. *Cette question s'est discutée hier.*
b. *Această problemă s-a discutat ieri.*

[42] Pasivul cu *se* presupune un Agent implicit (v. *ce livre se lit facilement*), spre deosebire de medio-pasivul cu *se* (v. *cette branche s'est cassée ce matin*). Considerăm că *se* „pasiv" și *se* medio-pasiv sînt unul și același element, diferența dintre ele datorîndu-se proprietăților lexicale ale verbelor (un Agent implicit este prezent sau absent din reprezentarea lexicală a verbelor).

Scanned with OKEN Scanner

Dezavantajul conceptual al acestei propuneri constă în faptul că morfemul de participiu trecut „pasiv" (în structura de pasiv cu auxiliar) şi pasivul cu *se* sînt tratate ca fiind sinonime[43], iar pasivul cu *se* şi reflexivul cu *se* sînt omonime. Acest tip de analiză este un exemplu deghizat de semantică generativă: prin postularea unui morfem de pasiv care „absoarbe (sau provoacă absorbţia) rolului tematic extern", introducem o informaţie semantică în reprezentarea sintactică.

În cele ce urmează vom propune o analiză în care semantica este *interpretativă*, adică poate fi dedusă din structurile care au fost generate de către o *sintaxă autonomă* care nu face nici o referire la sensul pasiv al unei structuri date. Reprezentarea sintactică ar trebui să ţină seama de proprietăţile *formale* distincte ale construcţiilor discutate: verbul A FI (+ participiul trecut) pentru structura de pasiv cu auxiliar şi *se* pentru pasivul cu *se*.

Proprietăţile de pasivizare ale lui *se* pot fi derivate din statutul lui „anaforic". Fiind anaforă, *se* este prin definiţie legat de GN-ul cu rol de subiect; fiind obiect exprimat prin clitic, el leagă o categorie vidă în poziţia de obiect. Aceste două relaţii se notează prin coindexare, astfel încît rezultatul este configuraţia de indexare din (84), unde GN_i şi e_i ocupă poziţia de subiect şi respectiv pe cea de obiect, iar *se* ocupă o poziţie de tip A' ataşată prin adjuncţie la flexiunea verbală. În funcţie de poziţia exactă a verbului faţă de GN-ul subiect, *se* poate preceda GN-ul lexical, dar acest lucru nu este pertinent pentru analiza de faţă.

(84) GN_i se_i e_i

Această atribuire de indici este compatibilă cu două configuraţii de lanţ care corespund interpretării medio-pasive şi respectiv celei reflexive:

(85) a. $(GN_i\ se_i\ e_i)$[44]
b. $(GN_i)\ (se_i\ e_i)$

(85)a corespunde exemplelor (83), iar (85) b celui din (86):

(86) *Jean se lave* e.

Pe scurt, propunem că *se* reflexiv şi *se* medio-pasiv sînt instanţieri ale unuia şi aceluiaşi element (nu este nevoie să postulăm trăsături de „absorbţie" pentru *se* pasiv); diferenţa dintre cele două configuraţi. priveşte structura tematică: *se* reflexiv este centrul lanţului său tematic, în vreme ce *se* medio-pasiv este o verigă intermediară a lanţului.

---

[43] De remarcat că după J. C. Milner nu există, în general, sinonimie perfectă; sinonimia morfologică este chiar mai problematică decît sinonimia lexicală.

[44] Lanţul din (85)a prezintă mai multe variante; v. în special construcţiile impersonale din franceză discutate mai jos.

Scanned with OKEN Scanner

5.2.2. Pasivizarea cu se a intranzitivelor

Să considerăm acum exemplele din (87) care arată că în limba română, verbele intranzitive (dar şi cele tranzitive cu obiect prototipic nul) pot apărea în construcţii cu *se*:

(87) a. *se cîntă/se doarme/se munceşte/se mănîncă*
b. *Nu se poate dormi cu atîta zgomot.*

Numeroasele lucrări care abordează construcţiile cu *se/si* în limbile romanice tratează în mod curent exemplele de acest tip (sau, mai degrabă, exemplele echivalente din italiană sau spaniolă, a se vedea *si dorme*, în italiană) ca fiind forme ale lui *si* impersonal, care este complet diferit de *si* pasiv: *si* impersonal este un clitic cu rol de subiect în cazul nominativ (Rizzi, 1976)[45]; Belletti (1982); Chomsky (1981); Burzio (1981, 1986); Manzini (1986)). Statutul lui *si* „impersonal" este în continuare controversat. Sîntem de acord cu acei autori (vezi Hyams (1986)) care au recunoscut explicit faptul că structurile bazate pe acest tip de *si* sînt construcţii active[46] (comparabile cu cele cu *on* din franceză) şi trebuie deosebite de construcţiile cu *si* medio-pasiv: ca orice clitic în nominativ, subiectul clitic *si* identifică o categorie vidă în poziţie de subiect şi nu este în nici un fel legat de poziţia de obiect. Deoarece *si* cu rol de subiect nu este un element anaforic (nu i se poate defini un antecedent), este exclusă posibilitatea unei analize unitare a tuturor utilizărilor lui *si*, configuraţia din (84) nu este corectă pentru *si* cu rol de subiect.

Termenul de „*si* impersonal" este imprecis, pentru că s-ar putea folosi şi pentru a ne referi la exemple ca *il s'est vendu beaucoup de livres*, care sînt „impersonale" în sensul că au un subiect expletiv, dar nu au un *si* nominativ ca subiect. De aceea vom adopta eticheta de „*si* subiect" în loc de „*si* impersonal"; termenul de „*si* pasiv" se va referi atît la construcţiile pasive impersonale cu *si* (a se vedea *il se boit beaucoup de café dans ce pays*), cît şi la construcţiile pasive cu *si* care au un subiect preverbal (vezi (83)).

Lăsînd deocamdată la o parte discuţia despre *si* subiect, ne vom concentra asupra exemplelor din (87) şi vom încerca să vedem dacă, contrar presupunerii curente menţionate mai sus, ele pot fi analizate ca reprezentînd cazuri de *se* pasiv. O problemă ridicată de această ipoteză este presupusa incompatibilitate dintre verbele (in)tranzitive şi strategiile de pasivizare, dar s-a stabilit deja în secţiunile anterioare că intranzitivele se pot pasiviza.

Vom presupune că structura de adîncime pentru exemplele din (87) este comparabilă cu cea din (83), singura diferenţă fiind aceea că în (87) poziţia de obiect este ocupată de un subiect nul. Configuraţiile din (88)a-b corespund exemplelor (83) şi respectiv (87):

[45] Rizzi (1976a) a încercat să extindă analiza în termeni de *si* subiect la *si* medio-pasiv.
[46] Belletti (1982) distinge între *si* nominativ şi *si* acuzativ, dar nu afirmă în mod explicit că structurile cu *si* nominativ sînt active.

Scanned with OKEN Scanner

(88) a. (NP, se, *e*)
b. (*pro*, se, *e*)

Acest tip de lanţ este similar celui propus mai sus pentru (in)tranzitivele pasive, deoarece poziţia de obiect direct este vizibilă. Această analiză se impune datorită proprietăţilor anaforice ale lui *se*.

Gramaticalitatea perfectă a exemplelor din (87) este surprinzătoare: (88)b este un lanţ care conţine mai mult de un element şi ca atare ar trebui să fie neapărat indexat (prin convenţia de indexare formulată în (42)b) şi ar trebui aşadar să i se atribuie referinţă individualizată (prin (42)c), adică un tip de referinţă care este în principiu incompatibil cu obiectele interne nule sau prototipice. Această contradicţie ar trebui fie să ducă la negramaticalitate, fie să impună o interpretare „referenţială individualizată" (de exemplu „s-a cîntat un cîntec"). Dar exemplele din (87) sînt gramaticale şi sînt interpretate ca referindu-se la obiecte interne/prototipice.

În cadrul analizei propuse aici pentru construcţiile de pasiv cu auxiliar, interpretarea pentru (87) se poate justifica numai dacă explicăm de ce lanţurile din (88)b nu sînt indexate. Vom porni de la o caracteristică evidentă a acestor lanţuri, şi anume faptul că îl conţin pe *se*, care este anaforă lexicală. Să presupunem următoarele:

(89) a. Anaforelor lexicale li se atribuie indici *anaforici*, nu *referenţiali*[47].
b. Indicii anaforici nu contează pentru atribuirea referinţei.

---

[47] Neatribuirea de indici referenţiali poate fi o consecinţă a prezenţei unei anafore lexicale ca legătură intermediară a lanţurilor; în acest tip de lanţ, elementul vid din poziţia de obiect este legat de două antecedente: GN şi *se*. *Se* este un element al lanţului: în absenţa lui *se* nu se poate stabili nici o relaţie între poziţia de subiect şi cea de obiect (faptul că poziţiile de subiect şi de obiect sînt coindexate se datorează prezenţei lui *se*); deoarece *se* este clitic cu rol de obiect, categoria vidă din poziţia de obiect contează ca „urmă a lui *se*", dar în acelaşi timp şi ca urmă a GN-ului subiect, care moşteneşte rolul tematic de obiect. Această reprezentare complexă diferă de cazurile standard de lanţuri, caracterizate printr-o relaţie între urme şi antecedenţi. Se poate propune că lanţurile complexe de acest tip ar trebui văzute ca o combinaţie de două lanţuri (de exemplu, *(GN,e)* şi *(se,e)*), care primesc fiecare indici. Lanţul complex va avea prin urmare indici care intră în conflict, deoarece prin coindexare liberă acelaşi index nu poate fi atribuit la două lanţuri distincte. Se poate crede că acest conflict duce la suprimarea indicilor; pentru o discuţie mai amplă asupra suprimării indicilor (sau mai precis neatribuirea de indici referenţiali). Singurul tip de indici care poate fi atribuit lanţurilor complexe sînt indicii anaforici.

Această explicaţie pune următoarele probleme privind structurile de pasiv cu subiect nul: acestea comportă două categorii vide (care ocupă poziţia de subiect şi pe cea de obiect) şi un element într-o poziţie de tip A', Acord, care este comparabil cu cliticele din punctul de vedere al proprietăţilor studiate aici. Cu alte cuvinte, lanţul din (ii), care îi corespunde lui (i), poate fi scris ca în (iii) sau (iv), în funcţie de poziţia exactă pe care o atribuim subiectelor nule (v. Rizzi (1982) şi respectiv primele capitole ale acestei cărţi):
(i) *A fost vîndut.*
(ii) (*pro*, *e*)
(iii) (*pro*, Acord, *e*)

Scanned with OKEN Scanner

Folosirea indicilor anaforici ne permite să menţinem intuiţia fundamentală exprimată în (42)b, şi anume ideea că un lanţ format din mai mulţi membri este indexat. Consecinţa nedorită ce derivă din (42)b este evitată prin faptul că indexarea anaforică nu este corelată în mod necesar cu o denotaţie de tip individ.

Ideea că lanţurile de tipul celor din (88) nu primesc referinţă individualizată explică şi gramaticalitatea lui *se* pasiv în construcţiile cu complemente propoziţionale:

(90) a. *S-a spus că Ion e nebun.*
b. *S-a descoperit că Ion e nebun.*
c. *S-a declarat că Ion e nebun.*

Presupunînd că propoziţiile completive nu ocupă poziţia de obiect, ci o poziţie extrapusă (a se vedea 5.1.6.3.), exemplele din (90) se bazează pe un lanţ de genul celui din (88), căruia i se atribuie indici anaforici, astfel încît lanţul satisface condiţia impusă de complementele propoziţionale.

Construcţiile pasive cu auxiliar analoage celor din (90) sînt negramaticale (a se vedea (66)), pentru că se bazează pe un lanţ de forma (pro, e), căruia i se atribuie în mod obligatoriu indici referenţiali prin regula formulată în (42)b.

Se poate explica acum şi comportamentul sintactic al expresiilor idiomatice:

(91) a. *S-a ars gazul degeaba.*
b. *S-a luat loc imediat.*
c. *S-a luat parte la întreceri.*
d. *I s-au pus bețe în roate.*
e. *Li s-a dat apă la moară.*
f. *S-a omorît timpul.*

În aceste exemple, GN-ul idiomatic aparţine unui lanţ de tipul (se, GN, e); deoarece acest lanţ îl conţine pe *se*, va primi indici anaforici şi va evita astfel proprietăţi referenţiale nedorite (prin definiţie, GN-urile idiomatice nu pot avea referinţă individualizată).

(iv) (Acord, *pro*, *e*)
Întrebarea este dacă în (i)-(iv) categoria vidă nu funcţionează în acelaşi timp ca urma Acordului şi ca urmă a lui *pro*, ceea ce ne-ar obliga să admitem existenţa unui lanţ complex şi, în consecinţă, suprimarea indicilor. O asemenea analiză ar anula rezultatele obţinute în secţiunea 5.1. Lanţurile de tipul celor din (iii)-(iv) sînt însă complexe, deoarece Acordul este în relaţie cu poziţia de subiect. Cu alte cuvinte, în (iii)-(iv), *pro* este singurul antecedent al lui *e*, iar Acordul este singurul antecedent al lui *pro*. A se compara cu *si* (mai ales *si* pasiv), care este un clitic cu rol de obiect şi ca atare leagă în mod necesar un element în poziţie de obiect; „complexitatea" care apare în configuraţiile cu *si* pasiv este că acelaşi element, categoria vidă din poziţia de obiect, este legat în acelaşi timp de *se* şi de GN-ul subiect.

Scanned with OKEN Scanner

5.2.3. Pasivizarea cu se *a verbelor (in)tranzitive în limba franceză*

Să considerăm acum negramaticalitatea exemplelor (92 a-i)[48] din franceză, care contrastează cu exemplele (87) din limba română, pe de o parte, şi cu structurile de pasiv cu auxiliar corespunzătoare din limba franceză, pe de altă parte (a se vedea exemplele (1) şi (2)):

(92) a. *?Il se parlera de vous la semaine prochaine.*
expl se va vorbi de voi săptămîna viitoare
b. **Il se procédera à une enquête.*
expl se va proceda la o anchetă
c. **Il s'aboutira à un compromis acceptable.*
expl se va ajunge la un compromis acceptabil
d. **Il se tirera sur les manifestants.*
expl se va trage în manifestanţi
e. **Il se demandera/s'ordonnera/se suggérera de partir.*
expl se va cere/ordona/sugera a pleca
f. **Il s'est ensuite courru jusqu'à la gare.*
expl apoi s-a alergat pînă la gară
g. **Il s'est déjà construit sur pilotis (à cet endroit).*
expl s-a deja construit pe piloni (în acest loc)
h. **Il s'est appareillé à 4 heures du matin.*
expl s-a pregătit de plecare la 4 dimineaţa
i. **Mais, il s'est déjà mangé dans cette assiette.*
dar, expl se a mîncat deja din farfuria aceasta

Exemplele de mai sus au la bază un lanţ de tipul celui din (94)b, care este un caz particular al lanţului din (94)a, corespunzător construcţiilor pasive impersonale cu *se* care conţin GN-uri fonologic realizate (vezi (93)):

(93) a. *Il se raconte beaucoup de bêtises ces temps-ci.*
expl se povesteşte multe prostii în vremurile astea
b. *Il se lit de moins en moins de livres ici.*
expl se citeşte din ce în ce mai puţine cărţi aici

(94) a. (il) (se_i, GN_i)
b. (il) (se_i, e_i)

Configuraţiile din (94) pot fi eliminate ca reprezentînd încălcări ale principiului A al teoriei legării: deşi *se* este anaforă lexicală, nu este legat pentru că nu este

[48] Zribi-Herz (1982: 397, nota 28) observă că anumite verbe intranzitive acceptă construcţiile cu *se* pasiv: *il s'est discuté/traité/décidé/parlé de ce point à la dernière réunion.* Acceptabilitatea acestui tip de exemplu scade dacă GPrep-ul cu rol de complement este absent: *?? il s'est discuté/parlé pendant des heures, mais on n'est arrivé à aucune conclusion* (pentru anumiţi locutori aceste exemple sînt complet negramaticale).

Scanned with OKEN Scanner

indexat cu *il*. Gramaticalitatea perfectă a exemplelor din (93)a-b se poate explica dacă presupunem că principiul A al teoriei legării este în acest caz satisfăcut la nivelul FL, după deplasarea GN-ului postverbal în poziţia ocupată de *il* (aşa cum cere Principiul Interpretării Complete). Negramaticalitatea exemplelor din (92) s-ar explica dacă am putea arăta că, spre deosebire de (93), acestor exemple nu li se poate atribui o reprezentare bine formată la nivelul FL. Avem nevoie de următoarea constrîngere:

(95) Urmele de clitic nu se pot deplasa la FL[49].

Imposibilitatea de a deplasa urmele de clitic nu este o stipulare, ci o consecinţă care derivă din Principiul Categoriilor Vide (dacă deplasăm urme de clitic şi lăsăm în urmă cliticul ajungem la o configuraţie în care urma cliticului nu este corect guvernată).

Dată fiind negramaticalitatea exemplelor din (92), ne aşteptăm ca pasivul impersonal cu *se* din limba franceză să fie incompatibil cu complemente propoziţionale (a se compara cu structurile de pasiv cu auxiliar, care sînt perfect gramaticale, vezi secţiunea 5.1.6.3.):

(96) a. **Il se rappelait/rappelle régulièrement que tout le monde devait/doit arriver à l'heure.*
expl se amintea / aminteşte regulat că toată lumea trebuia / trebuie să sosească la timp
b. **Il se décide souvent que...*
expl se hotărăşte adesea că...
c. ** Il se juge trop souvent que les gens sont condamnables.*
expl se judecă prea des că oamenii sînt condamnabili
d. **Il s'était suggéré que nous partions à 10 heures.*[50]
expl se sugerase că vom pleca la 10

---

[49] Principiul (95) lasă deschisă posibilitatea de a deplasa lanţurile cu clitic ca o unitate. Dar de notat că dacă (se, e) este deplasat ca o unitate la FL, principiul A rămîne în continuare nerespectat: deoarece *se* însuşi este deplasat, îi va lipsi un antecedent în FL.

[50] Construcţia ilustrată în (96) este acceptabilă cu anumite verbe:

(i) *Il s'est dit que Jean était fou.*
expl s-a spus că Ion era nebun

(ii) *Il s'est découvert que Jean était fou.*
expl s-a descoperit că Ion era nebun

(iii) *Il se confirme que l'accord a été donné.*
expl se confirmă că acordul a fost dat

(iv) *Il se chuchote/murmure/raconte partout que Maggy Thatcher va démissionner.*
expl se şuşoteşte peste tot că Maggy Thatcher va demisiona

(v) *Il s'est écrit quelque part que M. T. allait démissioner.*
expl s-a scris undeva că M. T. va demisiona

(exemplele (iv)-(v) sînt din A. Zribi-Hertz (1982)).

Potrivit analizei propuse, acceptabilitatea exemplelor (i)-(v) se poate datora faptului că anumite verbe permit o interpretare mai individualizată a complementelor propoziţionale. Este interesant de notat că toate aceste verbe care sînt compatibile cu construcţia din (i)-(v) par capabile să atribuie caz obiectiv în construcţiile cu *se* pasiv, spre deosebire de cazul general: de comparat **comme il se le déclare/suggère souvent* cu *?comme il se le dit souvent/?? comme il se le raconte souvent.*

Scanned with OKEN Scanner

Să considerăm în sfîrşit expresiile idiomatice din (97):

(97) a. **Il se casse souvent la croûte ici.*
expl se ia adesea gustarea aici
b. * *Il se fait trop souvent la fête.*
expl se face prea des chef

Pentru a explica această negramaticalitate, trebuie să presupunem că GN-urile idiomatice nu se pot deplasa la FL, fapt care nu este surprinzător, pentru că expresiile idiomatice trebuie interpretate în mod global, cu GN-ul idiomatic imediat lîngă verb. Această propunere are consecinţe interesante cu privire la impersonalele pasive, de tipul celor din (98):

(98) * *Il a été fait la fête ici récemment.*
expl a fost făcută petrecerea aici de curînd

În secţiunile anterioare s-a presupus că Principiul Interpretării Complete impune deplasarea la FL a „subiectului" postverbal din structurile impersonale cu *il* la poziţia ocupată de expletivul *il*. Această analiză însă nu poate fi corectă dată fiind ipoteza că expresiile idiomatice nu se pot deplasa la FL. O soluţie ar fi să presupunem că nu se deplasează GN-ul din poziţia de obiect direct, ci mai degrabă adverbele sau GPrep-urile, de exemplu *récemment* din (98).

CONCLUZII

În această secţiune, construcţiile româneşti de tipul *se* $V_{intranzitiv}$ au fost analizate ca fiind construite cu un *se* pasiv.

Faptul că pasivul impersonal cu *se* din franceză nu se poate folosi cu verbe (in)tranzitive (şi nici cu propoziţii completive sau cu GN-uri idiomatice) se datorează unei încălcări a principiului A al teoriei legării (*se*, sau mai degrabă urma lui, nu este coindexat şi deci nu este controlat de pronumele impersonal *il*). În limba română însă, secvenţele cu *se* $V_{intranzitiv}$ sînt gramaticale pentru că (a) principiul A este respectat (urma lui *se* este coindexată cu subiectul nul) şi (b) lanţul tematic nu primeşte indici *referenţiali*, ci numai indici *anaforici*.

Analiza propusă aici pentru (in)tranzitivele cu *se* diferă în mod radical de interpretările anterioare (a se vedea Goldin (1968) pentru spaniolă; Naro (1976) pentru portugheză; Napoli (1973), Belletti (1982) pentru italiană şi Pană-Dindelegan (1974) pentru română), conform cărora cliticul *se/si* care apare cu verbele (in)tranzitive în limbile romanice cu subiect nul este un clitic cu rol de subiect. În secţiunea următoare se va arăta că spre deosebire de alte limbi romanice cu subiect nul, româna nu prezintă construcţii cu *se* subiect.

Scanned with OKEN Scanner

5.3. Observaţii asupra unor contraste dintre limbile română şi italiană

5.3.1. Si *subiect în italiană*

Următoarele exemple arată că în limba română *se* este incompatibil cu construcţiile copulative adjectivale şi cu structura de pasiv cu auxiliar:

(99) a. **Nu se este niciodată mulţumit.*
b. **Adesea se este trădat de prieteni falşi.*

Negramaticalitatea acestor exemple se poate explica dacă presupunem că româna dispune de un singur tip de *se*, care impune o relaţie de coindexare între poziţia de obiect şi de subiect (a se vedea (84)). Exemplele din (99) pot fi reprezentate ca în (99'):

(99') a. **nu pro_j se este [e_j mulţumit niciodată]*
b. **adesea $pro_{i/j}$ se_i este trădat $e_{i/j}$ de prieteni falşi*

În (99')a, indicii *j* reprezintă derivarea propusă de Couquaux (1979, 1981), adică ideea că subiectul lui A FI este generat ca subiect al unei propoziţii reduse, care este complementul lui A FI. Deoarece verbul A FI nu subcategorizează o poziţie de obiect, relaţia de coindexare care îl defineşte pe *se* în (84) nu se poate realiza, iar structura (99') nu este bine formată. În ceea ce priveşte (99')b, indicii *j* sînt determinaţi de configuraţia de pasiv, iar indicii *i* se datoresc regulii de coindexare care îl defineşte pe *se*. Negramaticalitatea exemplului din (99) se poate analiza ca o încălcare a legii lui Perlmutter şi Postal (1978, 1984) „ a unei singure promovări la 1"*:

(100) Nici o propoziţie nu poate implica mai mult de o promovare la „1".

Această regulă poate fi reformulată ca o condiţie de reprezentare:

(101) Două elemente pot fi implicate într-o singură relaţie de coindexare.

Reprezentarea din (99') nu este bine formată pentru că subiectul şi obiectul direct intră în două relaţii de coindexare, marcate prin *i* şi *j*[51].

---

* „1-Advancement Exclusiveness Law".

[51] Putem imagina două alte reprezentări posibile pentru (99)b, în funcţie de diferitele analize ale construcţiilor de pasiv:
(i) **Adesea pro_j se este [e_j trădat e_j de prieteni falşi].*
(ii) **Adesea $pro_{i/j}$ se_i este [$e_{i/j}$ t_{se} trădat $e_{i/j}$ de prieteni falşi].*
În (i)-(ii), pasivele se analizează ca propoziţii reduse, ca şi celelalte construcţii copulative; diferă de acestea prin faptul că poziţia lor de obiect este vizibilă şi coindexată cu poziţia de subiect din propoziţia redusă. Dacă (i) este reprezentarea corectă a lui (99)b, acest exemplu poate fi exclus, din aceleaşi motive ca (99')a: *se* nu îşi poate satisface definiţia (deoarece nu există o poziţie de obiect în propoziţia principală); pe de altă parte, pro_j şi obiectul e_j sînt prea departe unul de altul.

Scanned with OKEN Scanner

Să analizăm acum exemplele din italiană din (102), care corespund exemplelor (99) din română.

(102) a. *Non si e mai contenti.*
nu se este niciodată mulţumit
b. *Spesso si e traditi dai falsi amici.*
adesea *se* este trădat de falşi prieteni

(102') a. *Non pro$_{i/j}$ si$_i$ e mai [ej contenti].*
b. *Spesso pro$_{i/j}$ si$_i$ e traditi e$_j$ dai falsi amici.*

Pentru a explica gramaticalitatea exemplelor din (102) trebuie să presupunem că aici *si* este total diferit de *si* pasiv prin faptul că nu impune coindexarea poziţiei de obiect şi de subiect. Acest tip de *si* este de obicei interpretat ca fiind *si* în Nominativ, cu funcţie de subiect. Termenul de „*si* cu rol de subiect" cuprinde ideea că acest element este coindexat exclusiv cu poziţia [GN, GFlex] (ceea ce se corelează cu faptul că îi este atribuit caz nominativ), de aici şi indicii *i* în (102'). Indicii *j* se impun în mod independent: prin analiza de tip propoziţie redusă din (102')a şi prin regula pasivului din (102')b.

Reprezentarea din (102')a nu ridică nici o problemă, deoarece conţine un *si* cu funcţie de subiect care, netrebuind să respecte condiţia de indexare din (84), poate să apară chiar şi în absenţa unei poziţii de obiect direct. În ceea ce priveşte exemplul din (102') b, acesta nu încalcă nici el condiţia din (101), pentru că în (102')b există o singură relaţie de coindexare notată cu indicii *j* între poziţia de subiect şi cea de obiect.

Faptul că *si* cu rol de subiect nu impune nici o relaţie de coindexare între poziţia de subiect şi cea de obiect este evident şi în (103), unde GN-ul postverbal nu se acordă în persoană şi număr cu verbul şi ca atare trebuie să fie analizat ca GN cu rol de obiect, subiectul fiind exprimat prin *si* în nominativ:

(103) a. *In questa pasticceria si mangia soltanto i dolci al cioccolato.*
în această patiserie *se* mănîncă numai fursecuri cu ciocolată
b. *In questa universita si studia le materie letterarie.*
în această universitate *se* studiază disciplinele literare
(exemplele sînt împrumutate din Belletti, 1981)

În (104) GN-ul obiect primeşte caz obiectiv (cliticele pronominale ca *li*, *le* sînt în cazul acuzativ):

---

fiind separate de subiectul e$_j$. (ii) diferă de (i) prin faptul că la nivelul D-structurii *se* este generat ca ataşat verbului lexical, şi nu verbului *a fi*. În acest caz, proprietatea definitorie a lui *se* poate fi satisfăcută în propoziţia redusă subordonată verbului *a fi*, de unde şi indicii *i*. Indicii *j*, pe de altă parte, se datorează morfemului de participiu trecut (sau de pasiv). Această configuraţie de indici este nelegitimă din aceleaşi motive ca (99')b: în propoziţia redusă nu este respectată legea unei singure promovări la „1".

Scanned with OKEN Scanner

(104) a. *(I dolci al cioccolato) li si mangia volentieri in questa pasticceria.*
(fursecurile cu ciocolată) *se* mănîncă cu plăcere în această patiserie
b. *(Le materie letterarie) le si studia in questa universita.*
(disciplinele literare) *se* studiază în această universitate

Deoarece în (104) este prezent un GN cu caz obiectiv, este clar că în aceste construcţii *si* însuşi nu poartă cazul acuzativ. Ajungem deci la concluzia că *si*-ul care apare în exemplul (104) este *si* cu rol de subiect marcat cu cazul nominativ.

Echivalentele româneşti ale exemplelor din (102)-(104) sînt toate negramaticale, ceea ce indică faptul că în această limbă cliticul *se* nu poate fi subiect. Această generalizare este confirmată şi de construcţiile cu acuzativ prepoziţional cu acuzativ (a se vedea capitolele 6-7); dacă ar exista *se* cu funcţie de subiect în limba română, ar trebui ca exemplul din (105) să fie corect (*se* ar fi subiect, iar *pe GN* - obiect direct)[52] :

(105) **În şcoala asta se pedepseşte prea des pe elevi.*

A se compara cu spaniola, care oferă exemple echivalente celor din (102-104); Astfel, exemplul (106) îi corespunde lui (105) şi este perfect gramatical:

(106) *En esta escuela se castiga a los alumnos.*
În această şcoală *se* pedepseşte *a* elevii.

Sperăm să îl fi convins pe cititor că limba română este o limbă cu subiect nul în care nu există *se* cu rol de subiect. Gramaticile tradiţionale ale limbii române prezintă liste de „interpretări" posibile ale reflexivelor, printre care aceea de reflexiv „impersonal", denumire care în italiană şi în spaniolă se foloseşte pentru *se/si* cu rol de subiect. Analiza care se bazează pe *se/si* subiect (Naro (1976)) a fost extinsă în mod explicit la limba română de Pană-Dindelegan (1974), care nu ţine seama de diferenţele prezentate mai sus, fapte care deosebesc limba română de celelalte limbi.

Principala dificultate în recunoaşterea adevăratului statut al lui *se* în construcţiile româneşti de tipul *se* $V_{intranzitiv}$ a pornit de la ideea greşită că

---

[52] Sandfeld şi Olsen (1936) oferă exemple de acest tip, menţionînd că Iordan consideră construcţia „greşită", adică incorectă în româna standard:
(i) *Se numeşte pe Popescu profesor.*
Sandfeld şi Olsen nu dau nici un exemplu corespunzător lui (104), care să conţină un clitic în acuzativ cu structura de *se* pasiv. Ei dau exemple în care verbul nu se acordă cu subiectul postverbal, dar este clar că exemplele din română nu sînt paralele cu cele din (103); datorită lipsei acordului subiect-verb ele aparţin românei substandard:
(ii) *A scris copiii.*
În acest exemplu *copiii* este subiectul lui *a scris*, deşi nu se acordă cu verbul. Aceste date arată o simplificare a paradigmei verbale, în care formele de persoana a III-a singular şi plural sînt identice. Un exemplu ca acela din (103) în italiană este complet diferit, deoarece lipsa de acord între subiect şi verb arată că GN-ul postverbal nu funcţionează ca subiect, ci ca obiect.

Scanned with OKEN Scanner

(in)tranzitivele nu sînt compatibile cu pasivizarea, în general, şi cu pasivul cu *se*, în particular. Pe de altă parte, pare plauzibil să spunem că *se* este subiect pronominal pentru că echivalentele din italiană şi respectiv din spaniolă se pot analiza în acest mod. Nu s-a acordat pînă acum nici o atenţie faptului că în limba română nu există multe din construcţiile cu *se/si* subiect. În analiza propusă aici, am considerat această absenţă ca esenţială, deoarece ea nu poate fi înţeleasă dacă se presupune că în română există subiect exprimat prin *se*.

Faptul că limba română nu are *se* subiect este o dovadă că subiectul nul nu este o condiţie suficientă pentru existenţa acestui element (contra lui Belletti, 1982); subiectul nul ar putea fi cel mult o condiţie necesară pentru existenţa lui *se* subiect, dar lăsăm această discuţie deschisă deocamdată.

Se impune o ultimă remarcă în legătură cu necesitatea unei analize unitare a construcţiilor cu *si*. S-a sugerat mai sus că este posibilă o caracterizare unitară pentru *se/si* medio-pasiv şi reflexiv/reciproc: *se/si* este obiect clitic anaforic şi ca atare trebuie să primească acelaşi indice ca poziţiile de subiect şi obiect. Diferenţa dintre *si* medio-pasiv şi *se/si* reflexiv/reciproc se datorează unei diferenţe de configuraţie a rolurilor tematice. Pe de altă parte, *se/si* cu rol de subiect nu este anaforă şi nu întreţine nici o relaţie cu poziţia de obiect. Manzini (1986) consideră că în toate cazurile de folosire ale lui *si*, acesta este întotdeauna coindexat cu (GN, GFlex). A se nota totuşi că în ciuda faptului că această coindexare cu elementul din (GN, GFlex) apare într-adevăr cu toate tipurile de *si*, ea nu constituie în sine o proprietate interesantă. Orice subiect exprimat printr-un clitic este coindexat cu [GN, GFlex], la fel ca subiectul exprimat prin *si*. Cu toate acestea, celelalte subiecte exprimate prin clitic nu prezintă nici un echivalent al lui *se* pasiv (adică un element care să stabilească o relaţie între poziţiile de subiect şi obiect), aşa cum ne-am aştepta în cazul în care coindexarea cu [GN, GFlex] ar fi proprietatea fundamentală, unitară a tuturor tipurilor de *si*.

Acest lucru înseamnă că identitatea formală dintre *si* subiect şi *si* medio-pasiv este accidentală: o limbă în care există *si* reflexiv şi *si* medio-pasiv nu presupune în mod obligatoriu şi prezenţa lui *si* cu rol de subiect (româna este un exemplu în acest sens). În schimb, prezenţa lui *si* cu funcţie de subiect este probabil legată de *si* medio/pasiv. După Naro (1976), construcţiile de tipul *se* V GN, care conţineau un *se* pasiv, au fost reanalizate ca o secvenţă SVO, în care SE a fost considerat subiect pronominal. Această reanaliză diacronică[53] nu a avut loc în franceză pentru că în această limbă s-a pierdut posibilitatea „inversiunii libere a subiectului" foarte devreme în istoria limbii, astfel încît nu apăreau secvenţe de tip *se* V GN. În ceea ce priveşte limba română, ordinea SVO era mai puţin proeminentă decît în italiană sau în spaniolă (reamintim că în conformitate cu analizele propuse în capitolele 1–4, ordinea de bază a cuvintelor în română este cu verbul în poziţie iniţială) şi că deci un element preverbal se interpretează mai greu ca subiect. Să notăm şi faptul că în română, spre deosebire de unele dialecte ale limbii italiene, nu există subiecte exprimate prin clitic, în lipsa cărora este posibil ca regula de reanaliză să nu se aplice, căci aceasta ar da naştere unui tip de element care nu există deja în limbă.

---

[53] Specialiştii în istoria limbilor romanice sînt de acord cu ideea că *si/se* medio-pasiv se folosea înainte de *si/se* subiect, care a apărut în secolul al XVI-lea.

Scanned with OKEN Scanner

5.3.2. Verbele inacuzative şi se pasiv

Conform unei generalizări binecunoscute, verbele inacuzative (vezi Perlmutter, 1978, 1989) nu se pot pasiviza:

(107) a. **A fost crescută mult producţia în ultima vreme.*
b. **A fost scăzută mult temperatura în ultima vreme.*
c. **Apa e îngheţată la 0°.*
d. **A fost înverzită iarba*[54].

Negramaticalitatea exemplelor din (107) poate fi explicată ca un efect al încălcării legii unei singure promovări la 1, formulate în (101): poziţiile de subiect şi obiect sînt legate prin două deplasări impuse de pasiv şi, respectiv, de proprietăţile lexicale ale inacuzativelor.[55] Exemplele din (108), cu *se* pasiv, pot fi explicate în acelaşi fel:

(108) a. **S-a crescut mult producţia în ultima vreme.*
b. **S-a scăzut mult temperatura în ultima vreme.*
c. **S-a îngheţat apa.*
d. **S-a înverzit iarba.*
e. **S-au început cursurile.*

Problema este că în limba română există exemple de tipul celor din (109):

(109) a. *Ieri s-a ajuns tîrziu acasă.*
b. *S-a plecat tîrziu.*
c. *Se lipseşte des în ultimul timp.*[56]

---

[54] Unele din exemplele de la (107) şi (108) sînt corecte dacă verbele sînt interpretate ca fiind tranzitive (se presupune un agent uman neexprimat), interpretare care nu este relevantă pentru analiza de faţă.

[55] Pasivele impersonale din franceză sînt ceva mai complicate:
(i) **Il a été arrivé beaucoup de monde.*
(ii) **Il a été né beaucoup de garçons.*
(iii) **Il était manqué beaucoup d'étudiants à la réunion.*
Pentru a explica negramaticalitatea exemplelor din (i)-(iii), trebuie să admitem că la nivelul FL expletivele trebuie suprimate, şi acest lucru se poate face prin deplasarea GN-ului din poziţia de obiect la cea de subiect (v. Reuland (1985), Chomsky (1986a, 1989). Dacă se admite acest lucru, reprezentările la nivelul FL pentru (i)-(ii) sînt cele din (iv), caracterizate prin două relaţii de coindexare, una impusă de fenomenul de pasiv, cealaltă de proprietăţile lexicale ale inacuzativelor:
(iv) *Beaucoup de monde$_{i/j}$ a été arrivé e$_{i/j}$.*
Această configuraţie la nivelul FL este exclusă datorită regulii din (101).

[56] De remarcat totuşi că această construcţie nu este acceptabilă (deşi nu este nici total exclusă, după părerea noastră) cu verbele inacuzative non voliţionale:

Scanned with OKEN Scanner

Existenţa acestor construcţii se datorează proprietăţilor lexicale ale anumitor inacuzative. Astfel, într-o serie de limbi, verbele inacuzative se pot pasiviza[57]. Verbele *parvenir* şi *descendre* din franceză trebuie clasificate ca inacuzative, pentru că primesc auxiliarul *être* (a se nota în special forma *je suis descendu* (*ai) *jusqu'à 30 mètres de profondeur*, „sînt coborît pînă la o adîncime de 30 de metri"), dar se pot totuşi găsi şi în construcţiile pasive impersonale:

(110) *?Il a été parvenu à un accord satisfaisant.*
expl a fost ajuns la un acord satisfăcător
Il a été descendu jusqu'à 30 mètres de profondeur.
expl a fost coborît pînă la 30 m adîncime

Problema care apare în (109) este similară celei din (110): reprezentările din (109') şi (110') sînt excluse de legea unei singure promovări la 1.

(109') a. *Ieri pro$_{i/j}$ s-a ajuns e$_{i/j}$ tîrziu acasă.*

(110') a. *Il$_{i/j}$ a été parvenu e$_{i/j}$ à un accord satisfaisant.*

În (109') indicii *i* sînt impuşi de *se*, iar indicii *j* se datorează proprietăţilor lexicale ale inacuzativelor; la fel, în reprezentarea la nivelul FL din (110'), deplasarea impusă de pasiv coexistă cu cea impusă de inacuzative. Singura soluţie este să presupunem că în construcţiile impersonale pasive cu auxiliar şi în construcţiile pasive cu *se*, inacuzativele îşi pierd specificarea lexicală şi au statut de intranzitive.

Trecerea de la statutul de verb inacuzativ la cel de verb intranzitiv poate să difere de la o limbă la alta (factori cum ar fi voliţia, activitate/stare umană etc. pot fi relevanţi în unele limbi şi irelevanţi în altele)[58], dar reprezintă, în esenţă, acelaşi proces. Să notăm, de asemenea, că anumite verbe se comportă paradoxal şi în raport cu alte teste pentru inacuzativitate (vezi Perlmutter, 1978, 1989):

(111) a. *Je voudrais savoir pourquoi Jean a manqué hier.*
eu aş dori să ştiu de ce Ion a lipsit ieri

(i) *??În zilele noastre se creşte fără griji.*
(ii) *??Se apare pe neaşteptate.*

[57] A se vedea pasivele impersonale din germană, cu *sterben* „a muri" şi *bluten* „a sîngera" în contexte în care un Adv voliţional este prezent. De remarcat că o interpretare voliţională este o condiţie necesară, dar nu suficientă pentru ca inacuzativele să accepte pasivizarea: *gehen* „a merge", *nahen* „a se apropia" şi *kommen* „a veni" sînt în mod clar voliţionale, dar nu se pasivizează. În anumite limbi pasivizarea inacuzativelor nu este o posibilitate marginală, marcată, ci o opţiune curentă. Oskaragoz (1980) dă exemple care arată că în turcă, pasivele impersonale pot fi construite cu inacuzative ca *düş* „a cădea" şi *büyü* „a creşte" care nu sînt voliţionale (dar sînt restrînse la fiinţele umane). În lituaniană nici restricţia privind fiinţele umane nu se menţine.

[58] Potrivit lui Givón (1981), există cel puţin o limbă, Ute, în care toate verbele se pot pasiviza. Aceasta înseamnă că în această limbă nici un verb nu este marcat lexical ca aparţinînd clasei inacuzativelor; sau trecerea de la inacuzative la intranzitive este absolut liberă în Ute.

Scanned with OKEN Scanner

b. **Manqué, Jean ne pouvait pas nous entendre.*
lipsit, Ion nu putea să ne audă
c. *Il manque trois enfants.*
expl lipsesc trei elevi
d. *Il en$_i$ manque trois e$_i$.*
expl EN lipsesc trei e

În (111, a-b) *manquer* (a lipsi) se comportă ca un verb (in)tranzitiv: primeşte auxiliarul *avoir* şi nu poate apărea în construcţii participiale absolute (a se compara cu *arriver*). Însă în (111, c-d) acelaşi verb (fără vreo diferenţă semnificativă din punct de vedere semantic) se comportă ca un verb inacuzativ.

Ajungem la concluzia că acele inacuzative care sînt compatibile cu structurile pasive impersonale pot fi clasificate în Lexicon atît ca inacuzative, cît şi ca intranzitive[59] şi alegerea uneia dintre specificări depinde de contextul sintactic. Această concepţie asupra Lexiconului se poate găsi şi la Gruber (1976:158: „[...] Tema este identificată opţional ca Agent. De fapt acest lucru este posibil în general dacă subiectul este animat" (exemplele oferite de Gruber pentru a ilustra această propunere sînt verbe ca: *go into* „a intra", *roll down* „a se rostogoli", *float across* „a pluti").

Nu continuăm această discuţie, care necesită evident detalii şi aprofundări. Totuşi, ideea fundamentală ni se pare corectă, şi anume: pasivizarea „inacuzativelor" nu ridică probleme majore pentru sintaxă, ci mai degrabă pentru teoria Lexiconului; mai precis, trebuie să admitem că anumite inacuzative (probabil toate cele care primesc subiect animat, în special [+uman]) pot funcţiona şi ca verbe intranzitive.

Ceea ce este important pentru analiza de faţă este faptul că exemplele româneşti din (109, a-c) (a se observa că verbele din (109), spre deosebire de cele din (108), selectează un subiect animat) nu sînt cu mult mai problematice decît „inacuzativele" pasive din franceză sau din germană. Sînt, de fapt, mai puţin problematice decît acestea din urmă pentru că inacuzativitatea nu este în mod clar un fenomen relevant pentru sintaxa limbii române, unde testele curente de inacuzativitate nu se pot aplica: forma românească de „perfect compus" nu prezintă o alternanţă între *a avea* şi *a fi* (capitolul I), iar româna nu are un echivalent al cliticului franţuzesc *en*[60] (a se vedea *ne* din italiană).

---

[59] A se vedea şi Hoekstra şi Mulder (1990), care discută un mare număr de date care arată că anumite verbe funcţionează atît ca intranzitive, cît şi ca inacuzative. Ei propun o regulă care transformă un verb intranzitiv într-un verb inacuzativ.

[60] Un test există totuşi: inacuzativele, spre deosebire de intranzitive, pot fi folosite la forma de participiu absolut:
(i) *Ajunsă acasă, Ioana a deschis televizorul.*
(ii) *Plecat la război, Paul a uitat de ai lui.*
(iii) **Cîntată acasă, Ioana...*
(iv) **Muncită, Ioana a încercat să se odihnească.*
De remarcat, totuşi, că acest test nu este complet fiabil: anumite inacuzative sînt incompatibile cu forma de participiu trecut absolut:

5.3.3. Ambiguitatea cliticului se *în structurile cu verbe intranzitive în italiană*

Construcţiile din limba italiană ilustrate în (112) sînt analizate de obicei ca structuri cu *si* subiect; cu alte cuvinte, posibilitatea acestor exemple s-ar datora posibilităţii exemplelor din (102-104):

(112) *Non si dorme piu con tutto questo rumore.*
nu se mai doarme deloc cu zgomotul ăsta

Deoarece în limba română nu există *se* cu rol de subiect (a se vedea în special echivalentele din limba română ale exemplelor din (102-104)), am încercat să arătăm că echivalentele româneşti ale exemplelor din (112) sînt construite cu *se* pasiv. Ne putem întreba acum dacă în exemplele italiene de tipul celor din (112) cliticul *si* are funcţie de subiect sau dacă nu cumva acestea sînt echivalente ale construcţiei româneşti, în care caz trebuie analizate ca structuri cu *si* pasiv.

Dacă analiza propusă de noi pentru exemplele din română se extinde la italiană, exemplele de felul celor din (112) nu aparţin clasei construcţiilor din (102-104) şi ne aşteptăm la contraste de tipul celor din (113), observate de Cinque (1988). În (113) redăm exemplele lui Cinque (5, a-g); cititorul poate consulta şi celelalte contexte cu verbul la un mod nepersonal în care apare acest contrast (vezi exemplele (6) şi (7) din Cinque pentru Aux-la-Comp şi gerunzii):

(113) a. *Sembra non essersi ancora scoperto il vero colpevole.*
pare nu a se fi descoperit încă adevăratul vinovat
b. *Sembra non essersi lavorato a sufficienza.*
pare nu a se fi lucrat suficient
c. **Sembra essersi arrivati troppo tardi.*
pare a se fi sosit prea tîrziu
d. **Sembra essersi preoccupato solo un genitore.*
pare a se fi îngrijorat numai un părinte
e. **Sembra non essersi benvenuti qui.*
pare a nu se fi bineveniţi aici
f. **Sembra non essersi stati invitati da nessuno.*
pare a nu se fi invitaţi de nimeni
g. **Sembra non risultarsi ignorare il problema.*
pare a nu se vedea a ignora problema

Această paradigmă ne arată că intranzitivele (a se vedea (113)b) se comportă ca tranzitivele (a se vedea (113)a) şi contrastează cu inacuzativele, verbele „psihologice", construcţiile copulative şi cele de pasiv (v. (113)c-g).

Generalizarea care descrie diferenţa dintre (113)a şi (113)c-g pare clară: în contexte în care verbul este la un mod nepersonal, *si* pasiv este permis (vezi

---

(v) **Lipsit, Ion n-a aflat vestea cea bună.*

(113)a), pe cînd *si* cu rol de subiect (vezi 113)c-g nu este posibil. A se nota că exemplul din (113)a este gramatical numai dacă GN-ul postverbal se acordă cu verbul. Dacă nu există acord, *si* este obligatoriu subiect, ceea ce face ca propoziția să fie negramaticală, ca și în exemplele din (113, c-g) ((132) este exemplul (79)a al lui Cinque):

(114) * *Sembra essersi venduto poche automobili.*
pare a se fi vîndut puține mașini

Să încercăm acum să explicăm aceste date, în special motivul pentru care *si* cu rol de subiect nu este permis în (113)c-g și (114). După cum observă Cinque, este evident că posibilitatea de a se atribui caz nominativ nu ne poate ajuta să diferențiem structurile cu *si* pasiv de cele cu *si* subiect: chiar dacă se presupune că *si* pasiv primește caz acuzativ, atribuirea cazului nominativ este necesară în aceste construcții (v. (113)a) pentru legitimarea elementului *pro* din [GN, GFlex]. Ceea ce nu observă însă Cinque este că se poate presupune că atribuirea cazului nominativ lui *si* însuși este relevantă. Propunerea noastră este că negramaticalitatea din (113)c-g se datorează generalizării formulate în (115), care se poate observa pentru subiectele exprimate prin clitic în dialectele italiene[61].

(115) Cliticele (fonologice sau sintactice) în nominativ trebuie identificate în mod obligatoriu prin Acord.

Condiția din (115) ne permite să explicăm contrastele din (113) prin distincția dintre *si* cu rol de subiect în nominativ și *si* pasiv în acuzativ.

Revenind la exemplele din (113), c-g sînt negramaticale pentru că în acest caz *si* nu poate fi decît în nominativ (inacuzativele, adjectivele și pasivele sînt incompatibile cu *si* pasiv) și ca atare trebuie să fie identificat prin Acord (după cum se stipulează în (115)), însă nu există Acord în aceste exemple. Exemplul (113)a este gramatical pentru că permite prezența lui *si* pasiv (care primește caz obiectiv), corelat cu *pro* în nominativ, nici unul din aceste elemente neavînd nevoie să fie identificat prin trăsături de Acord (în ceea ce privește prezența lui *pro* în propozițiile la moduri nepersonale vezi Rizzi (1982); Chomsky (1982)).

Observația esențială pentru studiul de față privește propoziția din (113)b, în care verbul principal este intranzitiv. Gramaticalitatea acestui exemplu demonstrează că în acest caz cliticul este un *si* pasiv și nu un *si* cu rol de subiect. Ajungem astfel la concluzia că în italiană, cel puțin în propozițiile la

[61] (155) este valabil și pentru subiectele clitice din franceză (al căror statut de clitic este clar la nivelul Formei Fonologice, dar discutabil la nivel sintactic, cf. Kayne (1984), și în particular pentru *on*:
(i) *Jean n'étant pas à la maison, Marie est allée au cinéma.*
(ii) *Lui n'étant pas à la maison, Marie est allée au cinéma.*
(iii) **On n'étant pas à la maison, Marie est allée au cinéma.*
(iv) **Il n'étant pas à la maison, Marie est allée au cinéma.*

moduri nepersonale, structurile intranzitive cu *si* se explică pe baza lui *si* pasiv. În propoziţiile la moduri personale, intranzitivele cu *si* sînt structural ambigue între o configuraţie cu *si* pasiv şi una cu *si* subiect.

5.3.4. O analiză alternativă

Se cuvine să explicăm aici de ce nu am adoptat distincţia lui Cinque între *si* [+arg] şi *si* [-arg]. Această distincţie trebuie înţeleasă în cadrul ipotezelor adoptate de Cinque: *si* este analizat ca un clitic (generat în bază, într-o poziţie de tip A', ataşat la Flexiune, cum se arată în (116)) şi coindexat cu [GN, GFlex] (şi Acord). Această definiţie ridică o problemă legată de Criteriul tematic într-o serie de cazuri, mai exact în cazul pasivelor, inacuzativelor etc. care nu atribuie rol tematic poziţiei [GN, GFlex] în D-structură. Să analizăm reprezentarea din (116), care corespunde cu (24)b din Cinque; nu am reprezentat trăsăturile pe care Cinque le atribuie diferitelor elemente:

(116)

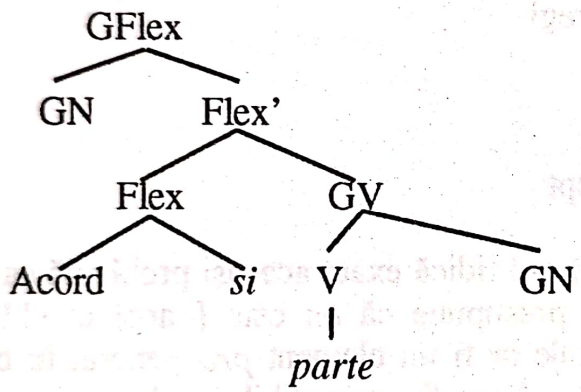

„Dacă *si* este un argument, conform Criteriului tematic şi Principiului Proiecţiei, *si* trebuie să se asocieze cu un rol tematic la toate nivelurile de reprezentare, inclusiv în D-structură" (Cinque, 1988: 527). Această cerinţă nu este satisfăcută în (116), unde verbul aparţine clasei de verbe inacuzative şi ca atare atribuie rol tematic poziţiei [GN, V'] lăsînd poziţia [GN, GFlex], sau mai degrabă [Spec, GV], fără rol tematic (aceeaşi problemă a fost semnalată şi de Burzio (1986); Belletti (1982) şi Manzini (1986)). Soluţia lui Cinque este să presupunem că în (116) *si* nu este argument (de aici, trăsătura [–arg] care l-ar caracteriza), spre deosebire de *si* care apare în construcţiile cu verbe tranzitive şi intranzitive, care atribuie rol tematic poziţiei [GN, GFlex] permiţînd astfel prezenţa unui *si* cu trăsătura [+arg]. Astfel, *si dorme* este compatibil cu două reprezentări distincte, în funcţie de trăsăturile [–arg] sau [+arg] ce i se pot atribui lui *si* în structurile cu verbe intranzitive; în mod corespunzător, poziţia [GN, GFlex] ar fi ocupată fie de un element *pro* care este argument, fie de un element pleonastic *pro*.[62] Cu alte cuvinte, *si dorme* ar fi în mod sistematic o

[62] Această analiză presupune o ipoteză problematică, şi anume că theta-rolurile pot fi atribuite în poziţii A' la nivelul D-structurii (*si* ocupă o poziţie de tip A' şi primeşte rol tematic, lăsînd poziţia [GN, GFlex] fără rol tematic).

construcţie ambiguă în italiană, în funcţie de natura lui *si*. Deşi această ambiguitate este reală, nu credem că ea se poate caracteriza pe baza opoziţiei [+/– arg]. Să examinăm reprezentările din S-structură ale celor două tipuri de *si* pe care le postulează Cinque pentru *si dorme*. În ambele cazuri obţinem un lanţ tematic de tip (*pro*, Acord, *si*, *e*) (ordinea elementelor interne lanţului este irelevantă aici), căruia i se atribuie rolul tematic extern; lui *si* i se atribuie cazul nominativ. Deoarece acesta este singurul tip de informaţie pe care îl obţinem la S-structură, cele două configuraţii sînt identice la acest nivel de reprezentare. Pentru a verifica această concluzie, să considerăm pronumele *on* din franceză şi să presupunem că acest element este un clitic nu numai la nivelul Formei Fonologice (a se vedea Kayne, 1984), ci şi la S-structură. În funcţie de verb, *on* poate lua fie rol tematic extern (117, a-b), fie unul intern (117, c-d):

(117) a. *On a mangé les gâteaux hier.*
on a mîncat prăjiturile ieri
b. *On a parlé pendant des heures.*
on a vorbit timp de ore întregi
c. *On est parti tout de suite.*
on a plecat imediat
d. *On a été puni à tort.*
on a fost pedepsit pe nedrept

Este evident că exemplele din (117) c-d ridică exact aceeaşi problemă ca (116). Prin analogie cu (116), am putea presupune că *on* este [–arg] în (117) c-d (singurul argument în aceste exemple ar fi un element *pro* generat în bază în [GN, V']; pe de altă parte, (117) a-b ar fi compatibil cu două reprezentări distincte, depinzînd de trăsăturile [–arg] sau [+arg] care îi pot fi atribuite lui *on* în acest caz[63]. Totuşi, după cîte ştim, nu s-a propus niciodată o analiză „dublă" pentru *on* şi nici Cinque nu face acest lucru. Problema este că analiza lui Cinque pentru *si* se extinde la *on*, după cum am arătat. Şi dacă nu sîntem dispuşi să admitem o analiză dublă pentru *on*, trebuie să renunţăm la ea şi în cazul lui *si*.

Pentru a rezolva această problemă, putem presupune că *on* este numai clitic fonologic, nu sintactic (cf. Kayne, 1984), care ca atare este generat direct într-o poziţie de tip A la D-structură; pentru non-clitice distincţia [+/–arg] este desigur irelevantă, astfel încît exemplele din (117) a-d ar conţine toate acelaşi *on*. Problema este că paradigme comparabile cu cea din (117) se pot construi cu uşurinţă cu subiecte exprimate prin clitic în mai multe dialecte italiene. Ajungem deci la concluzia că problema ridicată de analiza lui Cinque în legătură cu exemplul din (116) priveşte nu numai cliticul *si*, ci şi cliticele cu rol de subiect în general, pe care nu dorim să le clasificăm în funcţie de trăsăturile

[63] De remarcat că la fel ca *si*, elementul *on* care apare în (117)c-d este obligatoriu interpretat ca „noi" în contextele non-generice. A se compara cu (117)a-b, unde *on* este ambiguu între „noi" şi interpretarea arbitrară.

Scanned with OKEN Scanner

[+/–arg]. Astfel, avem de rezolvat două probleme. Prima priveşte diverse modificări teoretice de detaliu prin care cadrul nostru teoretic să devină compatibil cu datele din (116): am putea lua în consideraţie o reformulare a Criteriului tematic sau o definiţie mai precisă a noţiunii de argument. Cea de a doua problemă este de natură empirică: deoarece nu putem caracteriza cele două tipuri de *si* prin distincţia între [+arg] şi [–arg], trebuie căutată o altă explicaţie a contrastelor din (113). Această problemă a fost deja rezolvată mai sus. *Si dorme* se poate analiza ca o construcţie pasivă cu *si*: în acest caz *si* este un clitic acuzativ anaforic care, ca atare, (a) identifică o categorie vidă în poziţie de obiect şi (b) este legat de GN-ul cu rol de subiect. Exemplele din (113)c-g sînt negramaticale pentru că verbele din aceste propoziţii sînt compatibile numai cu *si* cu rol de subiect (a se vedea discuţia din 5.3.1.), care nu poate apărea în propoziţii cu verbul la mod nepersonal. Conform acestei analize, construcţia *si dorme* este sistematic ambiguă între o configuraţie cu *si* pasiv (analog construcţiei *se doarme* din română) şi una care presupune un *si* cu rol de subiect.

Scanned with OKEN Scanner

6. DUBLAREA PRIN CLITIC, DEPLASAREA *WH* ŞI CUANTIFICAREA*

În mod curent, structurile obţinute prin regula de deplasare a constituentului *wh* sînt considerate structuri cuantificate la nivelul Formei Logice. Această corelaţie între deplasarea-A' şi cuantificare[1] are avantajul de a oferi o descriere corectă a unui domeniu empiric foarte larg (pe lîngă cel al relativelor şi al interogativelor, cel al construcţiilor scindate, comparative, relative infinitivale, vezi Chomsky (1977)). Cadrul teoretic de tip Guvernare şi Legare (*Government and Binding* GB) (Chomsky (1981)) nu conţine însă nici un principiu de natură să explice corelaţia mai sus menţionată. Se poate deci crede că această corelaţie empirică nu este necesară şi ne aşteptăm ca structurile *wh* să varieze de la o limbă la alta sau în interiorul aceleiaşi limbi, în funcţie de opţiunea între strategiile de deplasare/non-deplasare, cuantificare/non-cuantificare. Această posibilitate abstractă este într-adevăr realizată în română: în această limbă există două tipuri de structuri *wh*, ambele obţinute prin deplasare (aceste structuri sînt sensibile la efectele de insulă, spre deosebire de strategiile de reluare a pronumelor).

În cele ce urmează se va demonstra că diferenţa dintre structurile *wh* din română (limbă care face distincţia între deplasare şi cuantificare) şi cele din engleză decurge din fixarea diferită a parametrului „cuantificator structural", pe care îl vom introduce mai jos pentru a explica absenţa (în română) vs. prezenţa (în engleză) a configuraţiilor cu „operator nul" .

Sînt necesare modificări substanţiale ale teoriei GB în ceea ce priveşte cuantificarea, analiza structurilor *wh* (secţiunea 6.1.), a expresiilor cuantificate dislocate (secţiunea 6.2.) şi a expresiilor cuantificate *in situ* (secţiunea 6.3.). Vom propune o explicaţie pentru unele diferenţe sistematice de interpretare

---

* O parte din materialul discutat în acest capitol a fost prezentat în 1985 la Conferinţa GLOW de la Bruxelles şi a fost publicat în Dobrovie-Sorin (1985). Versiunea de faţă, revăzută şi adăugită considerabil, a beneficiat de comentariile lui A. Belletti, G. Cinque, A. Grosu, J. Guéron, O. Jaeggli, J.C. Milner, L. Rizzi, I. Simatos şi a doi lectori anonimi de la *Linquistic Inquiry*. Aduc mulţumiri speciale lui R. Kayne; unele rezultate importante la care am ajuns aici sînt răspunsuri la remarcile şi întrebările sale. Lucrări de dată recentă din domeniul Formei Logice (în special Hornstein (1984) şi Williams (1986, 1988) sînt convergente cu teoria prezentată aici. Lipsa de spaţiu ne împiedică să facem o comparaţie sistematică cu acestea.

[1] Cadrul teoretic GB disociază aceste două relaţii, considerînd că fiecare dintre ele se supune unor constîngeri diferite: pe de o parte, configuraţiile de cuantificare se supun constrîngerilor care acţionează asupra cuantificatorilor şi a variabilelor; pe de altă parte, configuraţiile cu deplasare se supun constrîngerilor de localitate.

Scanned with OKEN Scanner

(lectura specifică *vs.* nespecifică a indefinitelor şi a altor GN-uri; domeniu „larg" *vs.* „domeniu restrîns"), care sînt determinate de fenomenul dublării clitice.

În secţiunea 4 vom discuta dublarea prin clitic a obiectelor indirecte, care nu prezintă constrîngeri la fel de severe ca dublarea prin clitic a obiectelor directe. Vom arăta că această asimetrie derivă din diferenţa dintre cazul inerent şi cazul structural care sînt acordate obiectelor indirecte şi, respectiv, obiectelor directe.

6.1. Cuantificare şi deplasare în structurile *wh*

6.1.1. Structurile wh *şi dublarea prin clitic a obiectelor directe*

6.1.1.1. Distribuţia cliticelor în structurile wh *din română*

Româna prezintă un contrast important între relative şi interogative:

(1) a. (i) *băiatul pe care l-am văzut*[2]
(ii) *cartea pe care am citit-o*[3]
b. (i) **băiatul pe care am văzut*
(ii) **cartea pe care am citit*

(2) a. (i) **Pe cine l-ai văzut?*[4]
(ii) **Ce roman l-ai citit?*
b. (i) *Pe cine ai văzut?*
(ii) *Ce roman ai citit?*

---

[2] *Pe* este o prepoziţie fără conţinut semantic, comparabilă cu *a* din spaniolă (vezi Jaeggli (82)); *pe* precedă (obligatoriu sau opţional) anumite obiecte directe. Distribuţia acestui element va fi examinată în 6.1.3.2.

[3] Din motive pe care nu le vom discuta aici, cliticul feminin *o* apare postpus verbului la formele verbale compuse.

[4] Sandfeld şi Olsen (1936, 11-112) dau totuşi exemple de acest tip, extrase din opere literare scrise la începutul secolului:
(i) *Pe cine l-a muşcat?*
Aceste exemple sînt considerate a fi substandard în româna modernă. De remarcat este faptul că şi în dialectele în care structura (i) este acceptată, cliticul este facultativ, spre deosebire de prezenţa lui obligatorie în structurile cu *care*. Astfel, (i) poate fi analizată ca o structură cu pronume de dublare, analiză care nu se poate adapta configuraţiilor cu *care* (vezi mai departe).
Trebuie însă remarcat faptul că exemple ca cele din (ii) sînt probabil preferate exemplelor din (iii):
(ii) *Pe cine-l doare capul?*
(iii) *Pe cine doare capul?*
Acest tip de exemple conţine un verb care primeşte obligatoriu un clitic în acuzativ cu rol de Experimentator:
(iv) *Nu-l doare capul pe băiatul ăsta.*
(v) **Nu doare capul (pe) băiatul ăsta.*
(vi) **Capul nu doare (pe) băiatul ăsta.*
Cliticul obligatoriu din (ii) nu este deci un clitic de dublare, ci mai degrabă unul comparabil cu reflexivele inerente.

Scanned with OKEN Scanner

Diferența pe care o pun în lumină aceste exemple privește distribuția cliticelor la acuzativ: ele nu sînt admise în interogative (vezi (2)), dar sînt obligatorii în relative (vezi (1)). Această generalizare descriptivă poate fi mai precis prezentată astfel: distribuția cliticelor nu este afectată de statutul relativ vs. interogativ al enunțurilor (1), (2), ci de tipul de element *wh:* propozițiile construite cu *cine*[5], *ce*(N') se deosebesc de cele construite cu *care*[6], indiferent dacă sînt relative[7] sau interogative. Această generalizare este prezentată în (3), exemple care sînt paralele cu (1), dar contrastează cu (2):

(3) a. *Pe care (băiat) l-ai văzut?*
b. **Pe care (băiat) ai văzut?*

Deosebirea de comportament între *care,* pe de o parte, și *cine, ce,* pe de altă parte, nu este izolată, ci apare sistematic și în alte structuri *wh.* Astfel, cliticul acuzativ de dublare este facultativ pentru *cîți*, dar prezența sau absența lui se corelează cu o diferență semantică importantă. Distribuția cliticelor de dublare depinde de trăsătura *definit* a constituentului deplasat. Vom detalia această observație în secțiunile următoare.

Trebuie observat faptul că în (1) și (3) cliticul obligatoriu nu este un pronume de reluare, așa cum demonstrează sensibilitatea structurilor *wh* la efectul de insulă (cf. Steriade (1980)), care nu distinge între structurile cu *care* și cele cu *cine*[8].

---

[5] Acest pronume prezintă flexiune cazuală: $cine_{nom}$, $cui_{gen, dat}$, *pe* $cine_{ac}$.

[6] Acest pronume are forme flexionare pentru gen, număr și caz: $căruia_{dat/gen\ masc}$, $căreia_{dat/gen\ fem}$, $cărora_{dat/gen\ pl}$, *pe* $care_{ac}$.

[7] Din motive pe care nu le vom analiza aici, *cine* nu se folosește în relative subordonate (nici independent, nici dublat de clitic), ci apare numai în relative libere, ca în (ii):
(i) **băiatul cine a văzut*
(ii) *Cine rîde la urmă rîde mai bine.*

[8] Se observă totuși că atît construcțiile cu *care,* cît și cele cu *cine* nu sunt sensibile la insulele *wh.*
(i) *cartea asta pe care nu știu cui m-ai rugat să-i spun s-o cumpere*
(ii) *Ce te întrebi dacă trebuie să cumperi?*
Datele obținute nu sînt deloc surprinzătoare: deplasările din interiorul insulelor *wh* nu încalcă Principiul Categoriilor Vide (PCV), ci doar condițiile de subiacență (cf. Chomsky (1986)); structurile rezultate nu sunt complet negramaticale. De aceea, structurile bine formate (i-ii) nu pot fi prezentate ca un argument împotriva analizării structurilor *wh* din română prin deplasare. Cinque (1984b, 1990) și Obenauer (1984-1985) au arătat că, spre deosebire de structurile *wh* standard, cele care nu sunt sensibile la insule nu au o variabilă „standard", ci o „variabilă pronominală" (adică o categorie vidă de tip *pro* legată de un cuantificator). Rizzi (1990) ajunge, în mod independent, la o concluzie similară, ca rezultat al aplicării teoriei „minimalității relativizate" (distincția este însă făcută altfel, în termenii opoziției guvernare prin antecedent vs. legare). Prima relație leagă elemente care nu au indici referențiali (variabile și cuantificatori), în timp ce a doua relație presupune elemente care poartă un indice referențial. În plus, se poate observa că în română aceste proprietăți generale ale încălcării constrîngerilor care acționează asupra insulelor *wh* nu sînt, de fapt, încălcări ale condiției de subiacență, deoarece această limbă permite ocurența a două elemente *wh* în poziție inițială (vezi Comorowski (1986), care prezintă și alte fenomene legate de (iii-iv):

Scanned with OKEN Scanner

(4) a. **Omul$_j$ pe care$_j$ cunoaşte femeia$_i$ care$_i$ e$_i$ l$_j$-a întîlnit e$_j$ a venit ieri.*
b. **băiatul $_j$pe care $_j$am plecat înainte să-l$_j$ examineze e$_j$ Popescu*

(5) a. **Pe cine$_j$ cunoşti femeia$_i$ care$_i$ e$_i$ a întîlnit e$_j$?*
b. **Pe cine$_j$ ai plecat înainte să examineze e$_j$ Popescu?*

Ambele tipuri de structuri *wh* din română sînt deci configuraţii rezultate din deplasare. Pentru a le analiza trebuie să răspundem la două întrebări: (a) Cum se poate caracteriza diferenţa dintre elementele *wh* care se construiesc obligatoriu cu acuzative clitice şi cele care sînt incompatibile cu acestea? şi (b) Ce parametru este responsabil de prezenţa acestui tip de structură *wh* (care cere prezenţa obligatorie a cliticului) în română spre deosebire de alte limbi romanice şi de engleză, unde dublarea prin clitic este absentă?

6.1.1.2. Structurile wh *şi parametrul dublare prin clitic*

Să trecem mai întîi în revistă propunerile care s-au făcut deja (Steriade (1980), Aoun (1981), Borer (1981, 1984)). Aceşti autori au încercat să răspundă doar la întrebarea (b) de mai sus, punînd prezenţa obligatorie a cliticelor acuzative din unele construcţii *wh* în relaţie cu dublarea prin clitice a obiectelor directe şi indirecte, existentă în română[9] şi spaniolă[10], spre deosebire de franceză şi italiană:

(6) a. *L-am văzut pe Ion.*
b. *I-am dat cărţi băiatului.*

(7) a. **Nous l'avons vu Jean.*
b. **Nous lui avons donné des livres à Jean.*

Conform „Generalizării lui Kayne" deosebirea dintre (6) şi (7) nu afectează teoria unitară a cliticizării, ci este pusă în legătură cu prezenţa sau absenţa unei prepoziţii care atribuie Caz Grupului Nominal dublat: un GN lexical obiect

---

(iii) *Cine ce a văzut?*
(iv) *Care pe care l-a văzut?*
Date fiind (iii) şi (iv), încălcările constrîngerilor de insule *wh* pot fi explicate dacă presupunem că urmele *wh* pot coexista cu elemente *wh* de tip lexical în Comp.

[9] Un clitic de dublare este opţional sau obligatoriu în funcţie de tipul de complement (obiect direct/indirect, +/–specific) şi în funcţie de anumite trăsături semantice ale centrului nominal (+/–uman). Scopul nostru nu a fost de a explica întreaga paradigmă a dublării prin clitic în română (pentru o prezentare amănunţită a datelor vezi Farkas (1978), Steriade (1980) şi Dobrovie-Sorin (1987)).

[10] Pentru fenomenul dublării prin clitic în spaniolă, vezi Jaeggli (1982), Hurtado (1984), Suner (1988). Dublarea prin clitic a obiectelor indirecte apare atît în spaniola standard, cît şi în dialectul vorbit în *Rio de la Plata* (= spaniola RP); dublarea clitică a obiectului direct este posibilă doar în spaniola RP.

Scanned with OKEN Scanner

direct poate fi dublat de clitic numai dacă acel GN este precedat de o prepoziție[11]. În cadrul teoriei GL, această generalizare poate fi derivată din Filtrul de caz[12], așa cum a observat Jaeggli (1982). Ca toate expresiile nominale, cliticele au nevoie de caz: ca atare ele absorb cazul atribuit poziției argumentale. În consecință, acest Caz nu mai este disponibil, iar prezența unui GN lexical în poziția obiectului direct este exclusă prin Filtrul de caz[13]. Exemplele din (6) sînt gramaticale deoarece GN-ul dublat primește caz în mod independent de la prepoziția *pe* (vezi *a* în spaniolă) sau caz morfologic (cazul Dativ în română).

Se pot atribui două reprezentări în S-structură pentru construcțiile în care apare dublarea prin clitice:

(8) a. cl_i (Prep) GN_i
b. cl_i e_i GN_i

Borer (1981; 1984) propune configurația din (8)a, unde (Prep) GN ocupă poziția de tip A a obiectului direct. Jaeggli (1986) aduce argumente suplimentare în favoarea reprezentării din 8(a), pe care o vom adopta în cele ce urmează. Reprezentarea din (8)b a fost propusă de Aoun (1981) pentru spaniola RP[14] și se bazează pe ideea că în anumite limbi un obiect direct dublat de un clitic ocupă o poziție de tip A', poziția de tip A fiind ocupată de urma rezultată din deplasarea cliticului.

Se pune întrebarea care este relația dintre dublarea clitică și prezența cliticelor în unele structuri *wh?* Atît Borer, cît și Aoun sînt de părere că

---

[11] Această generalizare ar trebui reformulată pentru a explica (6)b, unde GN-ul dublat nu primește caz de la prepoziție, ci prezintă flexiune cazuală de dativ. Ceea ce contează cu adevărat pare să fie existența mărcilor cazuale: acestea pot fi prepoziții sau cazuri morfologice (vezi, de asemenea, acuzativele în greacă, marcate morfologic și dublate prin clitic). Ar fi de remarcat faptul că generalizarea lui Kayne nu explică de ce obiectele indirecte din franceză și italiană (marcate prin *à* sau *a*) nu pot fi dublate (în stilul formal).

[12] Preluînd propunerea lui Vergnaud (1982), Chomsky (1981, 49) afirmă că Filtrul de caz respinge ca incorecte GN-le care au realizare fonetică fără să aibă caz.

[13] Pe linia lui Aoun, sîntem de părere că lanțurile conținînd dublări prin clitic sînt o dovadă că Filtrul de caz este independent de Criteriul tematic, spre deosebire de Chomsky (1981), conform căruia Filtrul de caz este doar o condiție de vizibilitate pentru atribuirea rolurilor tematice; o singură poziție este suficientă într-un lanț tematic pentru ca acesta să fie vizibil în atribuirea rolului tematic, dar o singură poziție cazuală nu este suficientă în lanțurile (cl_i, GN_i), care conțin două elemente cu statut de nominal; fiecare dintre ele trebuie marcat pentru caz. Pasivele impersonale din franceză reprezintă un alt exemplu de acest tip: subiectul lor are nevoie de caz, deși nu face parte dintr-un lanț tematic (cf. Pollock (1988)).

[14] Conform teoriei parametrizate a sistemelor de clitice propuse de Aoun, cliticele acuzative din spaniola RP ar fi clitice-R (referențiale), și anume clitice marcate [+ caz, + rol tematic], care leagă în mod necesar o categorie vidă în poziția argumentală corespunzătoare, GN-ul dublat ocupînd o poziție de tip A' ca în (8)b, în timp ce cliticele acuzative românești ar fi clitice non-R (și anume, clitice marcate [+ caz, – rol tematic], care pot dubla un GN care ocupă poziția A de obiect direct (vezi (8)a). În cele ce urmează, vom demonstra că nu este nevoie să se postuleze nici o diferență între sistemele de clitice din română și spaniolă; astfel, se poate considera că (8)a reprezintă atît structurile cu dublare prin clitic din română, cît și structurile din spaniolă.

Scanned with OKEN Scanner

reprezentarea structurilor *wh* trebuie pusă în legătură cu structurile în care nu a intervenit operaţia de deplasare; astfel, sînt propuse reprezentările (9)a şi (9)b, corespunzătoare lui (8)a şi respectiv (8)b[15]:

(9) a. wh_i cl_i e_i
b. wh_i cl_i e_i e_i

Potrivit lui Borer, reprezentarea abstractă din (9)a este bine formată. Generalizarea empirică formulată explicit de Borer este că în limbile care cunosc fenomenul dublării prin clitic este posibilă dublarea urmelor *wh* prin clitice în acuzativ. Structurile din română cu *care* ar fi de acest tip. Dar această generalizare poate fi făcută numai renunţînd la un principiu teoretic foarte important: principiul lui Chomsky (1981), conform căruia variabilele au caz. Spre deosebire de Borer şi mergînd pe linia lui Jaeggli (1982), vom păstra definiţia variabilelor dată de Chomsky (1981: 69, 102), pe care o vom considera „ipoteza nulă":

(10) α este o variabilă dacă şi numai dacă α este o categorie vidă care (a) ocupă o poziţie de tip A, (b) este legată de un cuantificator şi (c) este marcată cazual.

Dacă acceptăm această definiţie, o reprezentare a variabilelor ca cea din (9a) nu este legitimă, în virtutea condiţiei generale care respinge cuantificarea vidă: wh_i- este un cuantificator care nu leagă nici o variabilă (în condiţiile în care cliticul absoarbe cazul, categoriei vide e_i îi lipseşte cazul).

Vom considera că (9)a este reprezentarea corectă pentru (2)a(i), reluată mai jos în (11)a. Faptul că (9)a nu este o configuraţie legitimă explică în mod direct caracterul negramatical al exemplului (11)a. În acelaşi mod avem o explicaţie imediată a gramaticalităţii exemplului (11)b, care diferă de (11)a doar prin absenţa cliticului:

(11) a. **Pe cine$_i$ l$_i$-ai văzut* e$_i$*?*
b. *Pe cine$_i$ ai văzut* e$_i$*?*

În (11)b categoria vidă din poziţia de obiect direct este o variabilă (ocupă o poziţie de tip A şi este marcată cazual, în condiţiile în care nu există nici un clitic care să absoarbă cazul), corect legată de *cine*.

---

[15] Această analiză „derivaţională" nu este necesară în cadrul teoretic GL. Dacă admitem că (8)a este o S-structură corectă pentru secvenţele cu dublare clitică, configuraţia „derivaţională" a structurilor *wh* corespunzătoare este identică cu configuraţia „reprezentaţională": existenţa şi poziţia categoriei vide din (9)a sînt impuse de Principiul Proiecţiei, independent de existenţa structurii 8(a) care pre-există operaţiei de deplasare. Cele două abordări conduc la rezultate diferite, dacă acceptăm că (8)b este reprezentarea corectă pentru secvenţele cu dublare prin clitic: pe această bază, (9)b este o reprezentare „derivaţională", dar nu se justifică într-un cadru reprezentaţional: cea de a doua categorie vidă nu este cerută de nici un principiu reprezentaţional. Cu alte cuvinte, structura din (9)b nu este posibilă într-un model reprezentaţional. De aceea, într-un cadru reprezentaţional se presupune (8)b pentru secvenţele cu dublare prin clitic şi (9)a, în loc de (9)b, pentru structurile *wh* corespunzătoare.

Scanned with OKEN Scanner

Analiza de mai sus privind distribuţia cliticelor în structurile cu *ce/cine* poate fi rezumată prin următoarea generalizare empirică, derivată din principiile generale ale gramaticii: variabilele *wh* nu pot fi dublate prin clitic în acuzativ[16]. În mod crucial, această generalizare caracterizează limbile care admit dublarea prin clitic[17].

6.1.2. Structuri wh *fără cuantificare în română*

Dată fiind analiza structurilor de tip *cine,* prezenţa obligatorie a cliticelor în structurile de tip *care* ne conduce la concluzia că acestea din urmă (şi toate celelalte structuri *wh* din română cu clitic în acuzativ obligatoriu) nu se bazează pe cuantificare. Argumente independente în favoarea acestei ipoteze vin din fapte de limbă ce privesc fenomenele de şi *„încrucişare slabă"* şi de *„goluri parazitare"*[18].

Fie următoarele construcţii afectate de *„încrucişare"*:

(12) a. **Pe cine*$_i$ *a certat mama lui*$_i$ e$_i$*?*
b. **Ce copil*$_i$ *ar pedepsi părinţii lui*$_i$ e$_i$*?*

(13) a. *Pe care*$_i$ *l*$_i$*-a certat mama lui*$_i$ e$_i$*?*
b. *Pe al cui elev*$_i$ *îl*$_i$ *nedreptăţesc prietenii lui*$_i$ e$_i$*?*

Exemplele din (12) ilustrează o bine cunoscută generalizare descriptivă: o variabilă nu poate fi antecedent pentru un pronume aflat la stînga ei (pentru o interpretare diferită, vezi Chomsky (1976), Koopman şi Sportiche (1982), Reinhart (1984)). Faptul că structurile din (13) sînt bine formate poate fi explicat numai admiţînd că în aceste exemple urma cliticului e$_i$ nu este o variabilă[19].

---

[16] Această generalizare se poate menţine chiar dacă se recurge la reprezentarea lui Aoun dată în (9)b, pe care însă o respingem aici cu argumente teoretice: nici un element din (9)b nu satisface condiţiile de bună formare impuse variabilelor (urma cliticului nu are caz, iar cea de a doua categorie vidă ocupă o poziţie de tip A').

[17] În esenţă, aceasta este generalizarea lui Jaeggli (1982), bazată pe date din spaniola RP.
el hombre que/a quien vi
omul care/*a* care am văzut
**el hombre a quien*$_i$ *lo*$_i$ *vi*
omul *a* care l-am văzut

[18] Unul dintre referenţii de la *Linguistic Inquiry* a observat că (12)a devine mai acceptabil cînd se introduce cliticul *l* (de remarcat însă că această dublare posibilă în româna colocvială nu este acceptată în româna standard), dar în această situaţie interpretarea este aceeaşi cu cea pentru întrebările introduse prin *care:* mai degrabă *Pe care l-ai întîlnit?* decît *Pe cine ai întîlnit*?. Această remarcă nu contrazice ipoteza noastră potrivit căreia cliticele sînt excluse în configuraţiile cuantificator-variabilă. Atunci cînd este dublat de un clitic, *cine* se reanalizează obligatoriu ca un *care* (deci ca un noncuantificator), ceea ce explică atît modificarea interpretării, cît şi absenţa efectelor de tip „încrucişare slabă".

[19] Un referent de la revista *Linguistic Inquiry* remarcă faptul că încălcările de tip „încrucişare puternică" apar atît în structurile cu *cine*, cît şi în structurile cu *care*. Acest fapt nu reprezintă o

Fie următoarele construcţii cu „*goluri parazitare*" :

(14) a. *Pe cine*$_i$ *ai apreciat* e$_i$ *înainte de a cunoaşte* e$_i$*?*
b. *Ce elev*$_i$ *a apreciat*$_i$ *înainte de a cunoaşte* e$_i$*?*

(15) a. **Pe care*$_i$ *l*$_i$*-ai apreciat* e$_i$ *înainte de a cunoaşte* e$_i$*?*
b. **băiatul*$_i$ *pe care*$_i$ *l*$_i$*-am apreciat* e$_i$ *înainte de a cunoaşte* e$_i$
c. **Pe al cui băiat*$_i$ *l*$_i$*-ai apreciat* e$_i$ *înainte de a cunoaşte* e$_i$*?*
d. **profesorul pe al cărui băiat*$_i$ *l*$_i$*-ai apreciat* e$_i$ *înainte de a cunoaşte* e$_i$

Spre deosebire de exemplele din (14), structurile cu *care* (ca şi cele cu „antrenare" din (15)c-d, construite obligatoriu cu clitice în acuzativ) nu acceptă „goluri parazitare". Aceasta indică faptul că structurile respective nu conţin nici o variabilă (amintim că „golurile parazitare" sînt în general posibile numai în prezenţa unei variabile)[20].

Sintetizînd, vom spune că cele două tipuri de structuri *wh* din română se deosebesc prin următorul ansamblu de proprietăţi: (a) absenţa obligatorie *vs.* prezenţa obligatorie a cliticelor acuzative de dublare; (b) prezenţa efectelor de „încrucişare slabă" *vs.* absenţa acestor efecte; (c) acceptarea *vs.* excluderea „golurilor parazitare". Cum „încrucişarea slabă" şi „golurile parazitare" constituie proprietăţi diagnostice pentru structurile cuantificate, concluzia care se impune este că unele structuri *wh* din română nu se bazează pe cuantificare, spre deosebire de structurile cu *cine*. Această proprietate explică distribuţia cliticelor în acuzativ.

6.1.3. Statutul de cuantificator al grupurilor wh

Vom explica acum această diferenţă. Vom vedea că ea derivă dintr-o diferenţă în ceea ce priveşte statutul de cuantificator al grupului *wh:* unele grupuri *wh* din română, dar nu toate, au statut de cuantificatori sintactici.

Într-adevăr, fiecare dintre aceste noţiuni poate fi definită separat:

(16) a. Grupurile *wh* sînt GX-uri care domină un cuantificator.
Cuantificatorii *wh* aparţin unei clase morfosintactice (elemente relative şi interogative), caracterizate semantic (în lexicon) prin trăsături intrinseci de cuantificare.

---

problemă pentru analiza noastră deoarece încălcările de tip „încrucişare slabă" sînt total diferite de cele de tip „încrucişare puternică": cele dintîi se datorează constrîngerilor de bună formare a variabilelor, cele din urmă pot fi analizate ca încălcări ale principiului C în reprezentările reconstruite (vezi Dobrovie-Sorin (1987)).

[20] În unele limbi, „golurile parazitare" pot fi ocupate de pronume în nominativ legate de un grup *wh* (vezi Engdahl (1983) pentru suedeză), o situaţie comparabilă cu cea a cliticelor în dativ din română. Aceasta indică faptul că pronumele în nominativ (fie că sînt pronume lexicale, fie că sînt elemente nule identificate prin trăsăturile de Acord marcate pe verb) şi lanţurile clitice cu dativ pot funcţiona ca „variabile pronominale", spre deosebire de cliticele în acuzativ. Vom reveni asupra acestei diferenţe în secţiunea 6.4.

Scanned with OKEN Scanner

b. Cuantificatorii sintactici sînt proiecţii maximale marcate cu trăsături de cuantificare (în continuare, trăsături *qu*) şi apar într-o poziţie sintactică specifică, anume cea din (c):

c. $[_{GXi}]\ [_{P}\ldots e_i\ldots]$[21].

6.1.3.1. Transmiterea trăsăturilor qu

Grupurile *wh* sînt cuantificatori *sintactici,* în virtutea poziţiei pe care o ocupă (vezi GX_i din (16)c); sînt *cuantificatori* în virtutea trăsăturilor de cuantificare pe care le au. Dar, fiind proiecţii maximale, grupurile *wh* nu au trăsături de cuantificare *intrinseci;* ele pot doar să le dobîndească de la o categorie lexicală, cuantificatorul *wh*[22], generat în una dintre cele două poziţii posibile: (Spec, N') sau GN. Trebuie deci presupus un mecanism de transmitere a trăsăturilor *qu* între cuantificatorii lexicali şi proiecţiile lor maximale. În cele ce urmează vom examina factorii responsabili de acest fenomen: (a) poziţia în care este generat cuantificatorul şi (b) proprietăţile lexicale ale cuantificatorului.

Diferenţa dintre cele două tipuri de structuri *wh* din română este dată, în unele cazuri, de poziţia diferită în care sînt generate elementele *wh*. Acest fapt poate fi ilustrat prin diferenţele dintre *care* şi *cine.*

Cine (întocmai ca *who* în engleză şi *qui* în franceză) este un element de tip pro-GN; cu alte cuvinte, este dominat în totalitate de nodul GN. Această caracteristică structurală a lui *cine* are consecinţe importante asupra statutului de cuantificator al nodului GN care îl domină pe *cine:* trăsăturile de cuantificator ale elementului lexical *cine* se ataşează nodului GN de care este dominat în totalitate; dacă, în plus, acest GN ocupă o poziţie de cuantificator (adică poziţia GX_i în (16)c), atunci el are statut de cuantificator sintactic şi, în consecinţă, va lega o variabilă (conform condiţiei pe care cuantificarea trebuie să o respecte).

(17) *Pe cine*$_i$ *ai văzut* e_i*?*

(17) va fi reprezentat la nivelul FL ca în (17'):

(17') pentru care x, x este uman, ai văzut x

---

[21] Configuraţia propusă în (16)c nu distinge între (i) şi (ii):

(i) $[_{P'}\ [_{GXi}]\ [_{P}\ \ldots e_i\ \ldots]]$

(ii) $[_{P}\ [_{GXi}]\ [_{P}\ldots e_i\ \ldots]]$

Configuraţiile *wh* care ne interesează aici corespund lui (i), în care XP_i este dominat de Comp. În (ii), GX_i apare într-o poziţie de adjuncţie la P. Acest tip de reprezentare a fost propus pentru nivelul FL, ca rezultat al Ridicării Cuantificatorului (RQ); reprezentarea din (ii) poate fi de asemenea considerată o reprezentare la nivelul S-structurii pentru GN-urile cuantificate care ocupă poziţii dislocate la stînga (vezi secţiunea 2).

[22] Operatorii nuli, pe care nu îi discutăm aici, vor fi prezentaţi în secţiunea 1.4.2.

Scanned with OKEN Scanner

Această reprezentare de la nivelul FL indică faptul că domeniul de cuantificare al lui *cine* este ansamblul indivizilor care satisfac anumite proprietăţi ale predicatului (ansamblul indivizilor care „au fost văzuţi de tine").

Spre deosebire de *cine*, *care* poate fi folosit atît ca adjectiv, cît şi ca pronume:

(18) a. *Pe care băiat l-ai văzut?*
b. *Pe care l-ai văzut?*

În (18)a *care* ocupă nodul (Spec, N'), nodul N' fiind ocupat de un centru nominal, *băiat*. În acest exemplu, secvenţa *pe care băiat* se comportă, în privinţa distribuţiei cliticelor, întocmai ca *pe care* (vezi (18)b şi (1)): este necesară prezenţa unui clitic corespunzător argumentului extras. Considerăm că acest paralelism este o dovadă a paralelismului sintactic. În consecinţă, propunem pentru *care*, aparent independent, reprezentarea $[_{GN}\ [_{Spec\ N'}$ care$]\ [_{N'}$e $]]$[23], paralelă cu reprezentarea $[_{GN}\ [_{Spec,\ N'}$ care$]\ [_{N'}$ băiat$]]$ pentru *care băiat*.

Dată fiind poziţia structurală a lui *care*, trăsăturile de cuantificare ale lui *care* se ataşează nodului (Spec, N'). Nodul GN care îl domină pe *care* poate primi trăsături de cuantificare numai dacă aceste trăsături se transmit de la (Spec, N') la GN. Prezenţa obligatorie a unui clitic acuzativ indică faptul că grupul *care N'* nu funcţionează ca un cuantificator sintactic, fapt care indică, la rîndul său, că elementul *care* nu îşi transferă trăsăturile asupra proiecţiei maximale. Cu alte cuvinte, *care* este un cuantificator „restrîns" (restricţia este determinată de N'); domeniul său de cuantificare este limitat de GN-ul căruia îi aparţine. *Care* acţionează nu asupra clasei elementelor care pot ocupa poziţia de obiect direct, ci asupra clasei de elemente care satisfac proprietăţile referenţiale determinate de proprietăţile lexicale ale lui N' (sau ale antecedentului categoriei vide $[_{N'}$e$]$): ansamblul băieţilor în (18)a. Potrivit acestei ipoteze, reprezentările la FL pentru (18)a-b nu sînt de tipul celor indicate în (17'), ci de tipul celor din (18'); în (18')b, *e* este identificat de antecedentul său (ansamblul băieţilor, al studenţilor etc.):

(18') a. $[_{GNi}$pentru care x, x este băiat$]$ l_i-ai văzut
b. $[_{GNi}$ pentru care x, x este e$]$ l_i-ai văzut

Diferenţa dintre *cine* şi *care* este comparabilă cu distincţia făcută de Cinque (1986) între cuantificatori nerestrînşi, care leagă în mod necesar o variabilă şi cuantificatori restrînşi (sau „GN-uri cuantificate") care nu intră într-o configuraţie cuantificator-variabilă. Ar fi totuşi de remarcat că dihotomia dintre cuantificatori nerestrînşi (fără centru nominal) şi cuantificatori restrînşi (cu centru nominal) nu se corelează în mod necesar cu o opoziţie în ceea ce priveşte statutul de cuantificator sintactic. Este adevărat că, în mod necesar, cuantificatorii

[23] Dup[illegible]m sugera un lector de la LI, aceasta aminteşte de alte cazuri de suprimare a N', ca în *la prima* N' *quella N'* (din italiană).

nerestrînşi sînt cuantificatori sintactici, deoarece trăsăturile intrinseci *qu* se ataşează direct la nodul GN; nu sînt supuse nici unei restricţii (în privinţa unui nod N' soră), deci domeniul lor de cuantificare nu poate fi restrîns la GN-ul de care aparţin. Ceea ce nu înseamnă însă că un cuantificator restrîns funcţionează întotdeauna ca un „noncuantificator" sintactic; prezenţa unei unităţi lexicale sub nodul N' face posibil ca un cuantificator de sub (Spec, N') să îi restrîngă domeniul la GN, dar nu impune această limitare; cuantificatorii restrînşi se pot supune acestui fenomen, dar nu în mod obligatoriu. Cu alte cuvinte un GN de forma $[_{GN[Spec,N'}Q]N']$ poate funcţiona sau nu ca un cuantificator sintactic, după cum trăsăturile *qu* se transmit sau nu: cuantificatorii *wh* generaţi sub (Spec, N') sînt marcaţi lexical. Există trei posibilităţi: (a) cuantificatorul *wh* transferă în mod necesar trăsăturile *wh* nodului GN de care este dominat, în consecinţă va funcţiona ca un cuantificator sintactic, iar categoria vidă pe care o leagă în P va fi o variabilă; (b) cuantificatorul *wh* nu îşi transferă trăsăturile *wh,* deci nodul GN dominant nu funcţionează ca un cuantificator şi nu poate lega o variabilă[24]; (c) cuantificatorul *wh* transferă opţional trăsăturile *wh,* deci nodul GN dominant va funcţiona opţional ca un cuantificator, legînd opţional o variabilă.

Toate cele trei posibilităţi există în română: transmiterea trăsăturilor *qu* de la (Spec, N') la GN este obligatorie, imposibilă sau opţională, în funcţie de proprietăţile lexicale ale cuantificatorilor. Opţiunea din (b) caracterizează structurile cu *care*, în opoziţie cu structurile cu *ce:*

(19) a. *Ce elev ai putea tu suporta?*
b. **Ce elev l-ai putea tu suporta?*

Exemplul (19)a se caracterizează prin prezenţa unei variabile sintactice (categoria vidă din poziţia obiect direct primeşte caz), care trebuie să fie legată de un cuantificator; cum (19) este o structură gramaticală, trebuie să presupunem că *ce elev* are statut de cuantificator sintactic. Caracterul negramatical al structurii (19)b se datorează faptului că *ce elev* nu leagă nici o variabilă (în prezenţa cliticului nu există nici o variabilă disponibilă în P). După cum arată caracterul negramatical al structurii din (19)b, *ce* se caracterizează prin opţiunea de la (a): *ce* transferă în mod obligatoriu trăsăturile *qu* GN-ului de care este dominat. Această deosebire dintre doi cuantificatori restrînşi, *care* (N') şi *ce* (N'), indică faptul că deosebirea dintre cuantificatorii sintactici şi cei nesintactici nu este numai structurală, ci şi lexicală.

Diferenţa de distribuţie a cliticelor se corelează cu o diferenţă interpretativă între *ce* N' şi *care* N': structurile cu *care* pot fi folosite numai atunci cînd un ansamblu de studenţi a fost deja menţionat sau este implicat într-un context dat; structurile cu *ce* nu presupun existenţa unui ansamblu de indivizi deja

[24] Cuantificatorii la care ne referim în (a) şi în (b) sînt cunoscuţi sub numele de „slabi" şi, respectiv, „tari" (*cf.* Milsark (1977) şi Barwise şi Cooper (1981)). În terminologia acestor autori, cuantificatorii din (c) sînt slabi; vom demonstra că, de fapt, ei pot avea fie o interpretare „slabă", fie o interpretare „tare".

Scanned with OKEN Scanner

menţionat. Această diferenţă semantică poate fi derivată din diferenţa de reprezentare la nivelul FL din (18') şi (19'):

(19') pentru care x, x este student, îl suporţi pe x

În conformitate cu (18'), *care* nu leagă o variabilă în P şi are un domeniu de cuantificare restrîns la clasa elementelor definite de centrul nominal. Pe de altă parte, reprezentarea dată în (19') indică faptul că *ce* leagă o variabilă al cărei domeniu de variaţie este definit de proprietăţile lexicale ale lui N' (sau ale antecedentului său)[25].

Vom examina în continuare cel de al treilea tip de cuantificatori *wh* menţionaţi la punctul (c), existent, de asemenea, în română:

(20) a. *Cîţi studenţi ai examinat?*
b. *Pe cîţi studenţi i-ai examinat?*

Prezenţa cliticului este opţională în (20), ceea ce indică faptul că în română *cîţi* transferă opţional trăsăturile *qu* GN-ului de care este dominat: exemplului (20)a îi corespunde o configuraţie de cuantificare, însă nu şi exemplului (20)b. Diferenţa în ceea ce priveşte proprietăţile de cuantificare dintre (20)a şi (20)b se corelează, şi de această dată, cu o diferenţă semantică: (20)a formulează o întrebare despre numărul de indivizi care sînt studenţi (nu este presupusă pre-existenţa vreunui ansamblu anume de studenţi) şi care au fost examinaţi de către interlocutor; pe de altă parte, (20)b este o întrebare referitoare la un subansamblu de studenţi, incluşi într-un ansamblu mai mare, care face parte din informaţia comună vorbitorului şi ascultătorului.

6.1.3.2. Caracterul local al transmiterii trăsăturilor qu

Să analizăm mai departe diferenţele următoare:

(21) a. *Ce elev ai putea tu suporta?*
b. *??Pe ce elev ai putea tu suporta?*

(22) a. *Cîţi elevi ai putea tu suporta?*
b. **Pe cîţi elevi i-ai putea tu suporta?*

Exemplele din (21)a şi (22)a sînt gramaticale: [GN ce elev] şi [GN cîţi elevi] sînt cuantificatori (dobîndind trăsături *qu*) care leagă variabilele din poziţia de

[25] Această diferenţă de reprezentare la nivelul FL se asociază cu o bine cunoscută diferenţă pragmatică: în (18), dar nu şi în (19), ansamblul de elemente definit de centrul nominal este interpretat pragmatic drept „cunoştinţe comune" între participanţii la dialog (vezi distincţia lui Pesetsky (1987) între elemente *wh* „legate discursiv" şi elemente *wh* „libere discursiv", comparabilă cu distincţia lui Kripke (1977) între prezenţa vs. absenţa „referinţei pragmatice").

Scanned with OKEN Scanner

obiect direct. Caracterul negramatical al lui (21)b şi (22)b indică faptul că *pe ce elev* şi *pe cîţi elevi* nu satisfac cerinţele de legitimare a variabilei; altfel spus, nu au statut de cuantificatori. Faptul că nu sînt cuantificatori nu decurge, evident, din proprietăţile lor lexicale, (21)a şi (22)a fiind corecte, ci este o consecinţă a prezenţei în structură a prepoziţiei *pe*. Exemplele (21)b şi (22)b se pot analiza ca încălcări ale constrîngerilor de localitate asupra transmiterii trăsăturilor: [$_{GPrep}$ pe [$_{GN}$ ce elev]] nu are statut de cuantificator deoarece *pe* blochează transmiterea trăsăturilor *qu* de la *ce* la GPrep-ul care îl domină. Mai precis, prepoziţia vidă *pe* nu marchează lexical GN-ul, care, în consecinţă, funcţionează ca o barieră (vezi Chomsky (1986)), blocînd transmiterea trăsăturilor *qu*.

Este de remarcat faptul că *pe* nu blochează transmiterea trăsăturilor *qu* în (23):

(23) *Pe cine ai invitat?*

În acest caz, cuantificatorul lexical *cine* este dominat în totalitate de GN: în consecinţă, nu există nici o barieră care să blocheze transmiterea trăsăturilor *qu* spre [$_{GPrep}$ pe [$_{GN}$ cine]].

Exemplele din (24) şi (25) arată că *pe* este obligatoriu în structurile *wh* cu clitice:

(24) a. *Pe care elev l-ai întîlnit?*
b. *Pe cîţi elevi i-ai examinat?*

(25) a. *??Care elev l-ai întîlnit?*
b. *??Cîţi elevi i-ai examinat?*

Ca toate celelalte GN-uri, grupurile *wh* sînt constrînse de Filtrul de caz. Deoarece ocupă o poziţie de tip A', grupurile *wh* nu pot primi caz structural, dar îl pot dobîndi printr-unul din următoarele mecanisme: (a) o variabilă şi cuantificatorul care o leagă pot avea acelaşi caz; (b) poate fi inserat un *morfem cazual expletiv* (de pildă, prepoziţia *pe)*. Prima posibilitate corespunde configuraţiilor de tipul cuantificator-variabilă, ceea ce explică apariţia obligatorie a lui *pe* în faţa grupurilor *ce N'* şi *cîţi N'* (vezi (21) şi (22)a); absenţa obligatorie a lui *pe* în aceleaşi contexte a fost explicată prin acţiunea condiţiilor de localitate asupra transmiterii trăsăturilor *qu*. Deoarece în (25)a-b cazul acuzativ este absorbit de clitic, el nu poate fi transmis grupului *wh;* în consecinţă, inserţia lui *pe* este obligatorie[26].

[26] A se observa totuşi următorul exemplu:
(i) *Care carte$_i$ ai citit-o$_i$?*
În acest exemplu *pe* este exclus, deoarece *carte* este inanimat (ocurenţa lui *pe* este acceptată de normele limbii literare numai cu referenţi umani şi doar marginal cu referenţi cu trăsătura animat nonuman). Caracterul marginal, chiar negramatical pentru unii vorbitori, al exemplului (i) se explică prin încălcarea Filtrului de caz. Pentru alţi vorbitori, astfel de exemple sînt acceptabile, probabil în virtutea atribuirii printr-un mecanism de „ultim recurs". Un astfel de mecanism de

Scanned with OKEN Scanner

În concluzie, am demonstrat că diferenţa dintre cele două tipuri de structuri *wh* din română se datorează diferenţei dintre trăsăturile de cuantificare ale elementelor *wh*[27]. În secţiunile 6.2. şi 6.3. se va arăta că principiile propuse aici explică şi anumite constrîngeri ce reglementează dublarea prin clitic a GN-urilor cuantificate *in situ*.

6.1.4. Structurile wh *şi cuantificarea: grupuri* wh *lexicale vs. cuantificatori structurali*

6.1.4.1. Echivalenţi ai lui care *în alte limbi*

Să presupunem că principiile teoriei cuantificării prezentate mai sus nu constituie opţiuni parametrice caracteristice limbii române, ci ţin de principiile generale ale limbajului[28]. În aceste condiţii ar fi de aşteptat să existe asimetrii

---

atribuire a cazului este necesar şi pentru GN-urile dislocate la stînga:
(ii) *(Pe) elevii tăi nu i-am văzut de o lună.*

[27] Conform analizei lui Steriade (1980), urmele *wh* din română sînt substituite cu copii pronominale (vezi şi Perlmutter (1972), care introduce conceptul de „reflexe pronominale") ce moştenesc trăsăturile [+/–specific] ale constituentului deplasat. Potrivit acestei ipoteze, distribuţia cliticelor în structurile *wh* este în întregime predictibilă pe baza condiţiilor ce reglementează reduplicarea pronumelor; mai precis diferenţa dintre cele două tipuri de structuri *wh* se reduce la diferenţa dintre pronume specifice vs. pronume nespecifice, care cer şi, respectiv, exclud dublarea prin clitic. În abordarea lui Steriade, corelaţia între specificitate şi dublarea prin clitic este prezentată ca o axiomă, rămînînd astfel neexplicată. Intenţia noastră este de a explica corelaţia dintre distribuţia cliticelor şi structurile de cuantificare.
(i) a. *Nu (*l)-am văzut pe nimeni.*
b. *Ion (*l)-a întîlnit pe cineva.*
Imposibilitatea apariţiei cliticului în (i) este paralelă cu imposibilitatea apariţiei cliticului în structurile cu *cine* şi în celelalte structuri care se comportă asemănător. Acest paralelism între structurile cu elemente *wh* şi configuraţiile de cuantificare *in situ* nu ne obligă să derivăm o paradigmă din alta. Ambele configuraţii se pot analiza ca fiind guvernate de aceleaşi principii ale teoriei cuantificării (vezi secţiunea 3).

Pentru a explica faptul că în structurile *wh* cliticul este obligatoriu (aşa cum se întîmplă în cazul GN-urilor pronominale aflate în poziţii de tip A (vezi exemplele (ii)-(iii)), pe cînd dublarea GN-urilor specifice, altele decît cele pronominale, este opţională (vezi (iv)-(v)), Steriade stipulează existenţa unui paralelism între cliticele care dublează urmele *wh* şi cliticele care dublează GN-uri pronominale *in situ:*
(ii) *Ion l-a examinat pe el.*
(iii) **Ion a examinat pe el.*
(iv) *Ion l-a examinat pe vecin.*
(v) *Ion a examinat vecinul.*
Distincţia pronominal *vs.* non-pronominal ilustrată în (ii) şi (v) nu este relevantă pentru abordarea noastră. Putem totuşi explica diferenţa dintre prezenţa obligatorie a cliticelor în structurile cu *care* (*cf.* (1)) *vs.* caracterul lor opţional cînd sînt coocurente cu GN-uri specifice *in situ* (*cf.* (iv)-(v)), aducînd în discuţie poziţiile diferite (A' *vs.* A) pe care le ocupă GN-ul dublat (vezi secţiunea 6.3.3.).

[28] Potrivit unui punct de vedere larg acceptat, proprietăţile semantice sînt universale. De aceea, din motive conceptuale, nu vrem să introducem prin convenţie diferenţe între *care* din română (şi celelalte elemente obligatoriu coocurente cu un clitic) şi echivalentele lui din alte

sintactice sistematice între structurile *wh* din alte limbi, comparabile cu cele din română. Într-adevăr, există o serie de asimetrii binecunoscute între which(N')/*which one* şi *whom/what*(N'), atunci cînd aceste grupuri se află *in situ*.

(26) a. *Who did you persuade* e_i *to read what?*
b. *??What*$_i$ *did you pesuade whom to read* e_i*?*
c. *Mary asked [who*$_i$ *[*e_i *read what]]*
d. **Mary asked [what*$_i$ *[who read* e_i*]]*

(27) a. *Which man*$_i$ *did you persuade* e_i *to read which book?*
b. *??Which book*$_i$ *did you persuade which man to read* e_i*?*
c. *Mary asked [which man*$_i$ *[*e_i *read which book]].*
d. *Mary asked [which book*$_i$ *[which man*$_i$ *read* e*]].*

Faptul că (26)b,d sînt negramaticale, spre deosebire de (26)a, c, ilustrează Efectul de Superioritate (vezi Chomsky (1973)). Pesetsky (1987) explică de ce (27)b, d sînt bine formate considerînd că, spre deosebire de *what, which book* nu a fost deplasat printr-o operaţie de tipul Ridicarea Cuantificatorului (RQ). Deoarece prin definiţie RQ priveşte cuantificatorii, propunerea lui Pesetsky poate fi reformulată ca o ipoteză privind statutul de cuantificatori al grupurilor *wh in situ*. Asimetria dintre *what/who* şi *which* (asimetrii similare cu cele din limbile romanice, altele decît româna) este astfel comparabilă cu diferenţa dintre *ce/cine* şi *care* aşa cum am explicat-o pentru română: *what* (N) şi *who* sînt cuantificatori, spre deosebire de *which* N'.

Totuşi, relativele şi interogativele introduse prin *which* (la fel ca şi *quel* N' din franceză şi *cuál* N' din spaniolă) nu se deosebesc de cele introduse prin *who:* ambele au statut de structuri de cuantificare (vezi efectele de „încrucişare slabă", „goluri parazitare" şi distribuţia pronumelor clitice). Comportamentul de cuantificator al lui *which* poate fi explicat dacă adoptăm o definiţie structurală a cuantificatorilor (vezi Cinque (1986) pentru o ipoteză similară):

(28) GN-urile în (Spec, Comp)[29] au statut de cuantificatori[30].

---

limbi (cel puţin cu echivalentele din acele limbi în care există perechi de tipul *cine, ce* (N') vs. *care* (N')).

[29] Adoptăm structura internă a nodului Comp propusă de Chomsky (1986); P' este proiecţia maximală a lui Comp (adică GComp), rescris ca (i); P, considerată proiecţia maximală a nodului Flex, este simbolizat prin GFlex:
GFlex = [$_{Spec}$, c' [c' Comp GFlex]
Poziţia centru Comp a lui GComp este ocupată de complementizatori ca *that* (engl.) şi *que* (fr.); poziţia (Spec, C') este ocupată de grupurile *wh*.

[30] Aşa cum au observat A. Belletti şi L. Rizzi, orice principiu de tipul celui formulat în (28) trebuie circumscris în mod adecvat pentru a nu se extinde şi la limbile cu verbul în poziţia a doua, unde, în mod evident, nu orice GN în poziţia (Spec, C') are statut de cuantificator. De aceea, convenţia din (28) trebuie restrînsă la grupurile *wh* şi la categoriile vide (vezi de asemenea nota 33, în care se sugerează o reformulare pentru (28)).

Scanned with OKEN Scanner

Această definiție este structurală în măsura în care statutul de cuantificator este definit prin poziția unui element și nu prin trăsăturile sale inerente. Diferența lexicală dintre *which* și *who* poate fi observată cînd aceste elemente se află *in situ*, deoarece în acest caz trăsăturile lor lexicale sînt singurele responsabile pentru statutul de cuantificator; cînd se află în (Spec, C'), diferența dintre *which* și *who* se neutralizează în virtutea lui (28), care atribuie statut de cuantificator oricărui element ce apare în (Spec, C').

(28) explică bine cunoscuta diferență dintre reprezentarea de la nivelul S-structurii și cea de la nivelul FL care caracterizează structurile antrenate prin deplasare:

(29) a. *[Whose daughter$_i$] did (you) see e$_i$?*
b. *for which x, x a person, you saw [x's daughter]*

Reprezentarea la nivelul FL pe care am dat-o în (29)b indică faptul că așa-numitul constituent „antrenat" (*pied-piped*) *whose daughter* nu are statut de cuantificator și în consecință urma *wh* nu are statut de variabilă. Această reprezentare la FL decurge în mod direct din principiile pe care le-am propus pentru transmiterea trăsăturilor *qu*: trăsăturile *qu* marcate pe GN-ul care domină imediat pe *whose* nu pot percola la GN-ul superior care îl domină [$_{GN}$ [$_{GN}$ *whose daughter*]]. Totuși, reprezentarea S-structurii pe care am dat-o în (29) se caracterizează prin prezența unei variabile sintactice (e$_i$ este o categorie vidă marcată pentru caz și care ocupă o poziție de tip A), obligatoriu legată de un cuantificator. Această configurație cuantificator-variabilă este legitimă în virtutea lui (28): la nivelul S-structurii *whose daughter* are statut de cuantificator, în ciuda faptului că îi lipsesc trăsăturile *qu*.

Să revenim acum la situația din română: spre deosebire de *which* și *quel care* nu are funcție de cuantificator, nici cînd ocupă o poziție la începutul propoziției. În mod similar, constituenții „antrenați" (*pied-piped*) de tipul *pe a cui fată, pe a cărui fată* nu leagă variabile; așa se explică prezența obligatorie a unui clitic în cazul acuzativ[31] (care se corelează cu absența efectelor de „încrucișare slabă" și a „golurilor parazitare"):

(30) a. *pe a cui fată ai văzut-o?*
b. *vecinul pe a cărui fată a văzut-o ieri*

Deosebirea dintre aceste structuri *wh* din română și corespondentele lor din alte limbi romanice (și din engleză) poate fi explicată prin faptul că grupurile *wh* din română nu sînt afectate de (28).

(31) Româna nu prezintă efecte ale lui (28).

---

[31] În (i), constituentul antrenat în deplasare este nedefinit și poate deci funcționa ca un cuantificator (vezi secțiunile 2 și 3 în continuare). Aceasta explică absența cliticului:
(i) *Ion, strămoși a căruia încercasem în zadar să găsesc.*

În cele ce urmează vom prezenta argumente independente, menite să susțină afirmațiile din (28) și (31), care ar putea fi văzute ca două valori distincte ale aceluiași parametru, numit, în continuare, *parametrul cuantificării structurale*.[32]

6.1.4.2. Absența operatorilor nuli în română

În mod evident, un operator „nul" nu este marcat cu trăsături *qu* intrinseci; statutul său de cuantificator se datorează exclusiv poziției pe care o ocupă în (Spec, C'). Este deci firesc să presupunem că existența operatorilor nuli depinde de valoarea pozitivă a parametrului cuantificării structurale[33]. Această ipoteză va face predicția că într-o limbă ca româna, caracterizată negativ în raport cu acest parametru, vor lipsi configurațiile cu operatori nuli (relativele introduse prin *că* de tipul relativelor introduse prin *that,* propozițiile scindate, topicalizările, deplasarea constituentului focalizat la nivelul FL, relativele infinitivale și deplasarea de tip *tough*)[34]. Această predicție se dovedește corectă. Vom demonstra acest lucru printr-o discuție referitoare la relativele de tip *that* și la propozițiile scindate. Pentru celelalte construcții vezi Dobrovie-Sorin (1987).

Româna dispune de mai mulți complementizatori echivalenți cu complementizatorul *that* din engleză: *că* se folosește în declarative, *ca* și *să* în propoziții cu conjunctivul[35]. Nici unul dintre aceste elemente nu apare în relative[36], după cum ar fi de așteptat: relativele cu *că* prezintă o variabilă legată de un cuantificator nul[37], dar româna nu dispune de cuantificatori nuli (deoarece (28) are valoare negativă în română).

---

[32] Comportamentul limbii române ar deveni compatibil cu (28) dacă am considera că în această limbă grupurile *wh* nu ocupă poziția (Spec, C'), ci de exemplu poziția caracteristică dislocărilor la stînga. Această propunere se poate susține prin argumente ce țin de structura constituenților din P și P' în română (vezi Dobrovie-Sorin (1987)).

[33] Un referent de la LI sugerează o formulare alternativă a acestui parametru (28)/(31), care se referă direct la „operatorul nul": absența lui în română vs. prezența lui în celelalte limbi romanice. Potrivit acestei ipoteze, comportamentul aparent de cuantificator al lui *which, quel, cuál, quale* ar decurge din capacitatea acestor elemente de a fi coocurente cu un operator nul în Comp, proprietate absentă la corespondentele din română. Cel puțin în privința faptelor analizate aici, cei doi parametri sînt echivalenți.

[34] Comparativele nu sînt relevante, deoarece nu implică deplasarea obiectelor directe de care ne ocupăm aici. În plus, comparativele din română nu implică un operator nul, ci unul lexical, *decît* (care în mod normal leagă variabile).

[35] Pentru distribuția lui *ca* și *să,* vezi Dobrovie-Sorin (1987).

[36] De remarcat este faptul că echivalentele românești ale relativelor de tip *that* nu devin gramaticale nici cînd se introduce un clitic în acuzativ.

[37] Potrivit analizei derivaționale, relativele în *that* se obțin prin suprimarea elementului *wh* din Comp; categoria vidă rezultată în urma suprimării dobîndește statut de cuantificator la nivelul FL, ceea ce asigură legarea corectă a variabilei în P. Această analiză poate fi reformulată în termeni reprezentaționali. Pe linia teoriei X Bară propuse de Chomsky (1986), sub nodul Comp sînt disponibile două poziții, astfel încît sub (Spec, C') poate fi generată o categorie vidă, chiar dacă poziția centru Comp este ocupată de complementizatori lexicali, ca în relativele cu *that.* Prin (28) categoriei vide generate în poziția (Spec, N') i se atribuie statut de cuantificator.

Scanned with OKEN Scanner

Să examinăm acum exemplul din (32):

(32) *Căci moşneagul ce$_i$ priveşti* e$_i$ *nu e om de rînd.*

Acest tip de relativă introdusă prin *ce* este o construcţie marcată, care nu aparţine componentei centrale a gramaticii limbii române contemporane: este puţin productivă (exemplul de sub (32) este un citat dintr-o operă literară; relativele introduse prin *ce* sînt mai frecvente cu antecedenţi nonumani) şi prezintă un număr de idiosincrasii[38]. Absenţa unui clitic în acuzativ[39] indică faptul că relativa introdusă prin *ce* din (32) are o structură de tip cuantificator-variabilă. Pentru a susţine această idee se pot avansa două ipoteze: (a) *ce* este un cuantificator lexical, aşa cum sugerează proprietăţile sale lexicale; (b) *ce* este un complementizator de tip *that* (cf. Horvath şi Grosu (1987) şi Horvath şi Grosu (1987)). Raportate la oricare dintre cele două analize, relativele introduse prin *ce* sînt configuraţii de tip cuantificator-variabilă, ceea ce explică de ce aceste relative nu cer clitice acuzative obligatorii. Relativele introduse prin *ce* corespund deci analizei propuse pentru distribuţia cliticelor în structurile *wh*. Dacă recurgem la analiza lor ca relative de tip *that,* atunci trebuie să admitem existenţa unui operator nul în zonele periferice ale românei.

Absenţa propoziţiilor scindate[40] este o altă caracteristică importantă a românei, care constituie o dovadă independentă în favoarea analizei propuse pentru structurile cu *care.* Să se compare structurile negramaticale din (33)a-c cu corespondentele lor gramaticale din engleză:

---

[38] Relativele în *ce* se construiesc cu clitice opţionale în configuraţiile care au suferit „deplasare *wh* scurtă" (vezi (i)), dar se construiesc cu clitice obligatorii în configuraţiile cu „deplasare *wh* la distanţă" (vezi (ii) şi (iii)) şi în cele cu „goluri parazitare" (vezi (iv)). (Exemplele (i)-(iii) sînt din Sandfeld şi Olsen (1936, 12).)
(i) *cartea ce ai citit-(o)*
(ii) *un inel ce zicea că *(îl) are de la moşi*
(iii) *nişte notiţe ce am înţeles de la d-l Ionescu că *(le) posedaţi*
(iv) *moşneagul ce priveşti fără a recunoaşte*
Caracterul negramatical al structurilor (ii-iv) nu s-ar putea datora unei constrîngeri asupra deplasării *wh* în general, deoarece propoziţiile relative corespunzătoare sînt corecte, iar cliticul este, în mod obligatoriu, absent:
(v) *Ce zicea că are de la moşi?*
În consecinţă, caracterul negramatical al secvenţelor (ii-iv) nu derivă din principiile generale ale limbii (sau din vreo altă opţiune parametrică a limbii române).

[39] În mod evident, cliticele în acuzativ care pot apărea în relativele introduse prin *ce* (vezi nota 38) ar trebui analizate nu ca nişte clitice obligatorii în structurile cu *care,* ci mai degrabă ca elemente de reluare. Acest tip de elemente de reluare pot apărea, într-adevăr, în două tipuri diferite de contexte: (a) opţional pot apărea în locul unei variabile; (b) sînt folosite în contexte din care sînt excluse variabilele (de pildă, în virtutea constrîngerilor de insulă). Primul caz este ilustrat în (i) din nota de subsol 38, iar al doilea în (ii-iv), unde poate fi invocată o constrîngere diferită de constrîngerea de insulă.

[40] Sensul construcţiilor scindate se exprimă în română prin construcţii „pseudoscindate":
(i) *Cel pe care l-am văzut ieri e Ion.*
(ii) *Cel care a plecat primul e Ion.*
(iii) *Cel cu care aş pleca la mare e Ion.*

Scanned with OKEN Scanner

(33) a. **E pe Ion că l-am văzut.*
it's John that I saw
b. **E lui Ion că i-am scris o scrisoare.*
it's to John that I wrote a letter
c. **E cu Ion că am plecat.*
it's with John that I left

Să observăm de asemenea caracterul negramatical al structurilor (34)a-b, paralel cu negramaticalitatea relativelor de tip *care* fără clitic. Acest fapt poate fi direct explicat prin proprietăţile lexicale ale lui *care*, corelat cu ideea că româna nu dispune de cuantificatori structurali:

(34) a. **E Ion pe care am văzut.*
b. **E romanul ăsta pe care am citit ieri.*

Caracterul negramatical al structurilor (35)a-b, în care apare un clitic, este într-o oarecare măsură surprinzător, dat fiind caracterul gramatical al relativelor cu *care:*

(35) a. **E Ion pe care l-am văzut.*
b. **E romanul ăsta pe care l-am citit ieri.*[41]

Aceste exemple demonstrează că în propoziţiile scindate, spre deosebire de cele relative, este necesară o configuraţie cuantificator-variabilă[42].

6.1.4.3. Relativele româneşti vs. relativele din spaniola Rio de la Plata

Sîntem acum în măsură să explicăm o diferenţă importantă între română şi spaniola Rio de la Plata. Deşi ambele limbi admit dublarea clitică a obiectelor directe, ele diferă în ceea ce priveşte distribuţia cliticelor în structurile cu *care/cuál.* Potrivit analizei noastre, configuraţiile cu *care* nu au la bază o

---

[41] Şi în celelalte poziţii sintactice este exclusă ocurenţa construcţiilor scindate cu elementul *care:*
(i) **E Ion care a plecat ieri.*
(ii) **E Ion cu care am plecat.*

[42] Apare atunci întrebarea de ce nu se poate folosi *ce*; să se compare caracterul marginal al atestărilor pentru relativele introduse prin *ce* cu caracterul evident negramatical al construcţiilor din (i) şi (ii):
(i) **E Ion ce am văzut.*
(ii) **E cartea aceasta ce am citit ieri.*
Ar putea fi invocat următorul motiv: din cauza caracterului marcat al acestor construcţii, mecanismul care stă la baza relativelor în *ce* se limitează la acest tip de construcţii. S-ar putea, de asemenea, crede că prezenţa operatorilor nuli este obligatorie în construcţiile scindate. Faptul că (i) şi (ii) sînt excluse ar constitui atunci un argument în favoarea ideii că relativele cu *ce* nu sînt echivalente cu relativele de tip *that* din engleză.

Scanned with OKEN Scanner

structură de tip cuantificator-variabilă, fapt care explică ocurenţa obligatorie a cliticului, aşa cum am arătat mai sus. În mod cert, structurile conţinîndu-l pe *cuál* nu pot fi explicate prin acest tip de analiză, ceea ce indică faptul că dublarea prin clitic nu este o condiţie suficientă pentru prezenţa cliticelor de dublare în structurile *wh*. (Exemplul (36) este din Suńer (1988).)

(36) **A cuáles pasajeras las rescataron?*
ce pasageri au salvat/pe care pasageri i-au salvat?[43]

Caracterul negramatical al lui (36) este paralel cu fenomenul observat în configuraţiile cu *which/quel:* în ciuda trăsăturilor lui lexicale intrinseci, *cuál* dobîndeşte statut de cuantificator (cînd apare în (Spec, C')), în virtutea parametrului cuantificării structurale[44]. Această analiză este întărită de prezenţa în spaniola Rio de la Plata a unor relative de tip *that,* precum şi a celorlalte configuraţii cu operatori nuli[45]. Conform analizei noastre, diferenţa dintre

---

[43] Deosebirea dintre (36) şi (1)a este pusă în evidenţă de o pereche minimală clară, în timp ce deosebirea dintre (1)a şi (i)-(ii) este frecvent citată, dar are un statut neclar:
(i) *el hombre que/a quien vi*
omul care/pe care am văzut
(ii) **el hombre a quien lo vi*
omul pe care l-am văzut
Exemplele (i)-(ii) sînt relative de tip *that* (sau *who;* să se compare cu *a quien* care, ca substitut al lui *que*, este puţin acceptat), bazate pe o configuraţie de tip cuantificator-variabilă. Aşa cum am arătat în secţiunile precedente, paradigma din (i)-(ii) este, de fapt, paralelă cu interogativele româneşti introduse prin *cine/ce* (caracterul negramatical al lui (ii) şi (iii) se datorează cuantificării vide):
(iii) *Pe cine (*l)-ai întîlnit?*

[44] Suńer (1988) dă următoarele exemple gramaticale, în care partitivele interogative acceptă dublarea prin clitic:
(i) *A cuál de las dos candidatas*$_i$ *la*$_i$ *entrevistaron?*
Pe care dintre cele două candidate$_i$ au intervievat-o$_i$?
(ii) *A cuáles de ellos*$_i$ *los*$_i$ *interrogaron?*
Pe care dintre ei$_i$ i$_i$-au interogat?
(iii) *A cuantas de las actrices*$_i$ *las*$_i$ *reconocieron?*
Pe cîte dintre actriţe$_i$ le$_i$-au recunoscut?
Suńer consideră că deosebirea dintre (36) – negramatical – şi structurile acceptate (i-iii) se datorează faptului că partitivele au trăsătura [+specific], în timp ce GN-urile de forma *wh N'* au trăsătura [– specific]. Este totuşi greu de acceptat caracterul nonspecific intrinsec al lui *cuál N'*. Pe linia analizei noastre, acceptabilitatea structurilor (i-iii) s-ar datora faptului că parametrul „cuantificare structurală" nu operează în mod necesar în cazul partitivelor. S-ar putea sugera că, spre deosebire de alte grupuri *wh,* partitivele din spaniolă pot rămîne în afara poziţiei (Spec, C') (în aceste condiţii, exemplele de sub (i)-(iii) ar putea fi asimilate dislocărilor la stînga; vezi secţiunea 2).

[45] În analiza noastră, deosebirea dintre română şi spaniolă se datorează mecanismului care stă la baza structurilor *wh*. În acest punct, analiza noastră se apropie de propunerile lui Steriade (1980), anterioare modelului GL: spre deosebire de română, structurile *wh* din spaniola Rio de la Plata implică nu copii pronominale ale constituentului extras, ci doar variabile vide. Dacă analiza noastră este corectă, această diferenţă între structurile *wh* din română şi cele din spaniola Rio de la Plata se datorează parametrului de cuantificare structurală, care ia valori diferite în cele două limbi.

Scanned with OKEN Scanner

română şi spaniola Rio de la Plata este doar un aspect al unei deosebiri cu caracter mult mai general, care plasează româna pe o poziţie diferită de engleză şi de celelalte limbi romanice, indiferent dacă prezintă sau nu fenomenul dublării prin clitic.

În rezumat: am propus o teorie potrivit căreia grupurile *wh* nu sînt cuantificatori sintactici; în funcţie de transmiterea trăsăturilor *wh*, ele pot funcţiona fie în calitate de GN-uri, fie de cuantificatori. Structurile *wh* din română se bazează pe două tipuri diferite de Deplasare α, care nu trebuie neapărat formulate ca reguli independente, proprietăţile lor diferite derivînd din însăşi natura lui α: (a) Deplasarea unui GN într-o poziţie de tip A'[46]; (b) Deplasarea cuantificatorilor *wh*. Regula din (b) este în acelaşi timp o regulă de cuantificare şi o deplasare de tip A'; regula din (a) se bazează numai pe deplasare, fără să implice cuantificarea. Am demonstrat că (a) şi (b) corespund structurilor româneşti cu *care,* respectiv cu *cine*.

Spre deosebire de română, în engleză şi în celelalte limbi romanice, structurile *wh* bazate pe Deplasare sînt în mod necesar structuri de cuantificare. Am arătat că această caracteristică poate fi analizată ca o consecinţă a valorii

---

Intuiţia corectă a lui Steriade s-a pierdut atît în analizele lui Aoun (1981; 1985), cît şi în analizele lui Borer (1981; 1984) privind deosebirea dintre română şi spaniolă. Borer consideră că prezenţa cliticelor în structurile *wh* în limbile cu dublare prin clitice reprezintă situaţia nemarcată (vezi secţiunea 1.1.2. de mai sus): variabilele *wh* ar fi guvernate propriu prin cliticele de dublare. Se consideră că româna ilustrează această generalizare, în timp ce spaniola Rio de la Plata pune probleme. Borer le rezolvă considerînd cliticele guvernori proprii doar dacă au acelaşi caz cu categoria vidă pe care trebuie să o guverneze. Această cerinţă ar fi îndeplinită de română, dar nu şi de spaniolă, parametrul relevant în această situaţie fiind reprezentat de o diferenţă în ce priveşte cazul atribuit „acuzativelor prepoziţionale": *pe* din română ar atribui acuzativul, în timp ce *a* din spaniolă ar atribui numai dativul (pe lîngă morfem de acuzativ, *a* este, într-adevăr, prepoziţia caracteristică obiectelor indirecte). Secvenţele cu dublare clitică din spaniolă s-ar caracteriza, în consecinţă, printr-o diferenţă de caz între cliticul în acuzativ şi GN-ul dublat, care ar fi în dativ. Datorită cerinţei de concordanţă a cazului impuse guvernării cliticului, un clitic în acuzativ nu ar putea guverna propriu variabila (presupusă a fi în dativ) rămasă în urma deplasării *wh* a GN-ului şi de aici excluderea, din spaniolă, a cliticelor în acuzativ din structurile *wh*. Jaeggli (1986) demonstrează că obiectele directe precedate de *a* nu sînt dative, ceea ce invalidează explicaţia lui Borer.

Potrivit lui Aoun, deosebirea dintre română şi spaniola Rio de la Plata ar depinde de alegerea diferită între patru tipuri posibile de pronume clitice. Româna ar avea la dispoziţie clitice în acuzativ non-R (clitice care pot dubla un GN care ocupă poziţia obiect direct de tip A); spaniola Rio de la Plata, pe de altă parte, ar avea la dispoziţie numai clitice de tip R (clitice care leagă în mod necesar o categorie vidă din poziţia de obiect direct, GN-ul dublat ocupînd o poziţie de tip A'). Această diferenţă ar explica deosebirea din structurile *wh:* în română, deplasarea *wh* este posibilă deoarece variabila rezultată ocupă o poziţie de tip A, dar este exclusă în spaniolă, deoarece variabila ar ocupa, în mod nepermis, o poziţie de tip A'. Ipoteza lui Aoun este o pură convenţie: diferenţa dintre cliticele în acuzativ din română şi spaniolă nu apare în nici un alt compartiment al gramaticii. Mai mult chiar, confirmă ipoteza lui Aoun care face predicţia că, datorită statutului nonreferenţial, cliticele în acuzativ pot apărea în structurile cu *cine,* fapt infirmat de realitatea lingvistică.

[46] Deplasarea GN este un caz particular de deplasare a unui GX, unde GX este un GN. Ne limităm aici la deplasarea GN-ului, deoarece ne ocupăm aici numai de deplasarea *wh* a obiectelor directe, care sînt GN-uri.

Scanned with OKEN Scanner

pozitive pe care o ia în aceste limbi parametrul „cuantificator structural": un grup *wh* în (Spec, C') este în mod necesar un cuantificator, în virtutea poziţiei pe care o ocupă. Acelaşi parametru explică existenţa (în engleză, franceză etc.) vs. absenţa în română a construcţiilor cu cuantificator nul (relativele introduse prin *that*, propoziţiile scindate, topicalizările şi relativele infinitivale).

Aceste rezultate ridică o nouă întrebare: se poate demonstra că există vreo relaţie între parametrul „dublare prin clitic" şi valoarea negativă a parametrului „cuantificator structural"?

În secţiunea 6.1.3.2. am sugerat că acuzativele prepoziţionale constituie o condiţie necesară atît pentru dublarea prin clitic, cît şi pentru prezenţa cliticelor în acuzativ în structurile *wh* (cu alte cuvinte, „Generalizarea lui Kayne" menţionată în secţiunea 6.1.1.2. se extinde şi la grupurile *wh).* Cum în analiza noastră ultima caracteristică a fost subsumată valorii negative a parametrului „cuantificator structural", acuzativele prepoziţionale pot fi considerate o condiţie necesară (dar nu una suficientă, aşa cum o demonstrează spaniola Rio de la Plata) pentru această valoare parametrică.

6.2. Cuantificarea şi deplasarea în structurile cu dislocare la stînga

Pînă aici am examinat două tipuri de structuri *wh* din română, ambele bazate pe deplasare (mecanism diferit de strategia pronumelor de reluare), care se deosebesc numai prin proprietăţile de cuantificare. În această secţiune vom vedea că distincţia propusă este relevantă pentru un tip particular de dislocări la stînga, sensibile la fenomenele de insulă (spre deosebire de dislocările la stînga „standard", discutate în Chomsky (1977)), dar în care nu intervine în mod necesar cuantificarea (spre deosebire de topicalizări); proprietăţile lor de cuantificare depind de trăsăturile de cuantificare ale constituentului dislocat.

6.2.1. Cele două tipuri de dislocare la stînga

Acest tip de structură a fost deja discutat pentru italiană de Cinque (1977; 1990), sub numele de Dislocare la Stînga cu Clitic (DSC); să se compare exemplul (37) cu (38), acesta din urmă reprezentînd un caz standard de Dislocare la Stînga în Engleză (DSE):

(37) *Pe Ion l-am întîlnit anul trecut.*
(38) *Cît despre Ion, nu l-am văzut de anul trecut.*

După cum arăta Cinque (1984a, 1990), DSC se deosebeşte de DSE prin mai multe proprietăţi sintactice. În special, DSC este sensibilă la testul insulelor, spre deosebire de DSE[47]:

[47] Cinque discută şi alte diferenţe, printre care: (a) elementul dislocat la stînga de DSC poate fi orice categorie maximală (în accepţia teoriei X Bară), în timp ce prin DSE pot fi dislocate la

(39) a. **Pe Ion n-am întîlnit fata care l-a văzut anul trecut.*
b. **Pe Ion am plecat înainte să-l examineze Popescu.*

Sensibilitatea la contextul de insulă ilustrată în (39) arată că, spre deosebire de DSE[48], DSC se bazează pe deplasare (sau pe un alt tip de mecanism sintactic comparabil cu deplasarea; vezi Cinque (1990) şi Anexa acestui capitol).

Cu toate că se bazează pe deplasare, DSC aplicată GN-urilor definite nu implică o structură de cuantificare[49]: (a) cliticele în acuzativ corespunzătoare unui obiect direct deplasat la începutul propoziţiei sînt obligatorii (vezi (37)); (b) nu sînt atestate structuri cu „goluri parazitare"; (c) nu apar efecte de

---

stînga doar GN-urile; (b) teoretic nu există o limită privind numărul constituenţilor dislocaţi la stînga prin DSC, în timp ce DSE permite dislocarea la stînga a unui singur constituent; (c) DSC nu se poate construi decît cu un pronume clitic, în timp ce în DSE poate apărea şi un pronume de întărire; (d) există în mod obligatoriu o conexiune (conceptul de conexiune propus de Cinque se aseamănă cu „reconstrucţia": elementul dislocat se comportă ca şi cum ar ocupa poziţia de tip A cu care este coindexat) între constituentul dislocat la stînga şi poziţia internă P în DSC, dar nu şi în DSE. Ilustrăm aici generalizarea din (c):
(i) **Pe Maria nu vreau s-o mai văd pe ea cît trăiesc.*
(ii) *?(Cît despre) Maria, nu vreau s-o mai văd pe ea cît trăiesc.*
De remarcat este faptul că structurile cu *care* se comportă ca structurile cu DSC:
(iii) **fata pe care nu vreau s-o mai văd cît trăiesc.*
În timp ce prezenţa pronumelui de emfază *ea* are ca rezultat, în ambele situaţii, structuri negramaticale (vezi (i) şi structurile cu *care* (iii)), DSE, ilustrată în (ii), are caracter marginal, dar este posibilă. Imposibilitatea ocurenţei unui pronume de emfază în DSC ar putea fi considerată un argument în favoarea ipotezei de deplasare: structurile care reprezintă *input*-ul în exemple ca (i) şi (iii) sînt negramaticale; în română nu sînt posibile secvenţe în care apar un clitic, un pronume de emfază şi un GN lexical. Acceptabilitatea relativă a pronumelor de emfază în exemple ca (ii) poate fi explicată dacă recurgem la analiza curentă a DSE: spre deosebire de DSC, aceasta nu se bazează pe deplasare, elementul dislocat la stînga nu este coindexat cu nici un alt element din P, cliticul este în acest caz un pronume de reluare.

[48] Să se compare (39) cu (i)-(iii) care prezintă încălcări minimale ale insulelor:
(i) *(Cît despre) Ion, n-am întîlnit fata care l-a văzut ultima dată.*
(ii) *(Cît despre) Ion, am plecat înainte să-l examineze Popescu.*
(iii) *(Cît despre) Ion, să-l ajuţi e o plăcere.*

[49] Dată fiind ipoteza noastră cu privire la absenţa strategiei cu operator nul în română, putem face o predicţie care se dovedeşte corectă privind absenţa topicalizării în română (mai precis, (37) nu este gramatical fără clitic). De remarcat că tipul de topicalizare din engleză nu este posibil în nici o altă limbă romanică. În italiană, de pildă, doar GN-urile focalizate acceptă topicalizarea (vezi Cinque (1984a; 1990)):
(i) *Gianni invitero (non Pierro).*
Ion, o să invit (nu Petre)
Dacă *Gianni* nu este accentuat, atunci în italiană apare obligatoriu un clitic în acuzativ:
(ii) *Gianni, lo invitero domani (non oggi)*
Pe Ion, o să-l invit mîine (nu azi)
Două întrebări se ridică, dar nu vom încerca să dăm un răspuns aici: cum se poate explica restricţia de accentuare din italiană şi care este parametrul răspunzător de diferenţa dintre italiană şi engleză? Din română lipseşte chiar şi varianta de topicalizare prezentă în italiană. Obiectele directe topicalizate necesită prezenţa cliticului în acuzativ:
(iii) *Eu pe Popescu l-am văzut (nu pe Ionescu).*
(iv) *Eu romanul ăsta l-am citit (nu pe celălalt).*
Nu vom propune o analiză a acestor structuri. Relevant aici este numai faptul că (iii) şi (iv) nu sunt structuri dé cuantificare. Aceeaşi situaţie apare şi în GN-urile focalizate *in situ* (nu sînt afectate de RQ).

Scanned with OKEN Scanner

„încrucişare slabă". Cînd acţionează asupra expresiilor referenţiale, DSC se bazează deci pe acelaşi mecanism sintactic care afectează structurile cu *care* (deplasarea de tip A' fără cuantificare).

6.2.2. DSC a GN-lor cuantificate (GNQ)

Reamintim că statutul de cuantificare al structurilor româneşti cu *wh* depinde de transmiterea trăsăturilor *qu* de la elementele *wh* la grupul *wh* de care sînt dominate. Se poate ajunge la o generalizare interesantă dacă se demonstrează că tipologia propusă pentru elementele *wh* nu le priveşte numai pe acestea, ci se extinde şi la alte GN-uri cuantificatori.

Exemplele din (40), care ilustrează DSC în cazul cuantificatorilor pronominali cum sînt *nimeni, cineva* şi *ceva* sînt paralele cu structurile în care apar cuantificatori *wh* pronominali, cum sînt *cine, ce* (vezi exemplele din (2)):

(40) a. *Pe nimeni n-am supărat.*
b. *Ceva ai să descoperi şi tu.*
c. *Pe cineva trebuie să superi tu în fiecare zi.*

Cliticele de dublare sînt excluse din aceste construcţii:

(41) a. **Pe nimeni nu l-am supărat.*
b. **Ceva ai să-l descoperi şi tu.*
c. **Pe cineva trebuie să-l superi tu în fiecare zi.*

Ca orice cuantificator pronominal, GN-ul dislocat din (40) este purtător al trăsăturilor *qu*. Conform condiţiei care constrînge cuantificarea vidă, un GN marcat prin trăsături *qu* trebuie să lege o variabilă. Exemplele din (40) sînt corecte (ca şi cele din (2)b), deoarece există o variabilă disponibilă, în timp ce structurile din (41) sînt negramaticale (ca şi cele din (2)a), deoarece urma cliticului nu are statut de variabilă.

De asemenea, se pot întîlni cuantificatori în structurile cu *care* (alt element din clasa elementelor *wh),* cuantificatori ce nu pot transmite trăsături la GN-urile care le domină:

(42) a. **Toţi elevii tăi nu cred că pot examina mîine.*[50]
b. *Pe toţi elevii tăi nu cred că-i pot examina mîine.*

În mod clar, *toţi elevii tăi* funcţionează ca GN-urile definite dislocate (deci ca expresii referenţiale); vezi (37), unde cliticul este obligatoriu. Caracterul

[50] Vezi şi comportamentul lui *oricare/fiecare elev:*
(i) **Oricare student nu-s în stare să examinez*
(ii) **Fiecare student trebuie să examinezi cu atenţie*
Aceste exemple devin gramaticale dacă intervine dublarea prin clitic şi se inserează un acuzativ propoziţional.

Scanned with OKEN Scanner

negramatical al lui (42)a este previzibil: categoria vidă e_i are în mod necesar statut de variabilă, dar nu există în structură nici un cuantificator disponibil pentru a o lega. Construcția (42)b este corectă, pentru că urma cliticului nu are statut de variabilă.

Al treilea tip de cuantificator este reprezentat de articolele nehotărîte și de numerale (vezi (43)-(44)), care transmit *opțional* trăsături *qu-* proiecției lor maximale, ca și cuantificatorii *wh* de tipul lui *cîți* (vezi (45) – (46)):

(43) a. *Un elev$_i$ fiecare profesor va fi în stare să examineze* e_i.
b. *Zece elevi$_i$ va putea examina* e_i *fiecare profesor.*
c. *Doi avocați$_i$ cunosc* e_i *toți judecătorii.*

(44) a. *Pe un elev$_i$ va trebui să-l$_i$ examineze* e_i *fiecare profesor.*
b. *Pe zece elevi$_i$ îi$_i$va putea examina* e_i *fiecare profesor.*
c. *Pe doi avocați$_i$ îi$_i$ cunosc* e_i *toți judecătorii.*[51]

(45) a. *Cîți elevi$_i$ va examina* e_i *fiecare profesor?*
b. *Cîți avocați$_i$ cunosc* e_i *toți judecătorii?*

(46) a. *Pe cîți elevi$_i$ îi$_i$ va examina* e_i *fiecare profesor?*
b. *Pe cîți avocați$_i$ îi$_i$ cunosc* e_i *toți judecătorii?*

Diferența sintactică privind statutul de cuantificare între (43)b și (44) se corelează cu o diferență semantică. Studentul din (43)a, grupul de zece studenți din (43)b sau grupul de doi avocați din (43)c pot fi diferite de la un profesor la altul (sau de la un judecător la altul). Această interpretare este exclusă în (44)a-c, unde GN-ul dislocat și dublat prin clitic poate primi doar o interpretare specifică/referențială: „există un student/zece studenți pe care fiecare profesor îl/îi va examina"; „există doi avocați, pe care toți judecătorii îi cunosc". Interogativele din (45)-(46) corespund lui (43), respectiv lui (44), atît sub aspect structural (vezi distribuția cliticelor și a prepoziției *pe),* cît și sub aspect semantic. În (45)a se formulează o întrebare cu privire la numărul de studenți examinați de fiecare profesor; acest număr poate varia de la un profesor la altul: chiar dacă fiecare profesor examinează același număr de studenți, el nu

[51] Între (43) și (44) există o diferență destul de clară în ceea ce privește acceptabilitatea. Exemplele din (44) sînt perfect gramaticale și productive, în timp ce exemplele din (43), ca și cele din (40), sînt periferice. Să se compare (43) cu exemplul negramatical din (i), în care obiectul este un GN definit; (ii), cu subiect postverbal accentuat, este acceptabil:
(i) **Un elev Ion poate examina.*
(ii) *Un elev poate examina și Ion.*
Diferența de acceptabilitate între (43) și (44) se datorează faptului că poziția dislocată la stînga manifestă preferință pentru expresiile referențiale. În situația nemarcată, un GN cuantificat (GNQ) pe care au percolat trăsăturile *qu* va rămîne *in situ*, în timp ce GN-urile referențiale (GNQ-uri) pe care trăsăturile *qu* nu au percolat vor fi dislocate. Într-adevăr, este de remarcat că GN-urile referențiale *in situ* (vezi secțiunea 3.2.) sînt marginale pentru unii dintre vorbitori, dar sînt pe deplin acceptabile în (44), unde ocupă poziții de dislocare.

Scanned with OKEN Scanner

examinează, în mod necesar, acelaşi grup de studenţi. Pe de altă parte, (46)a formulează o întrebare privind numărul de studenţi aparţinînd unui grup, identic pentru toţi profesorii. Această diferenţă în interpretare este de obicei analizată ca o diferenţă privind domeniul de cuantificare: în (43) GN-urile dislocate au un „domeniu restrîns", în timp ce GN-urile *in situ* au un „domeniu extins"; în (44), proprietăţile de domeniu sînt inversate. În secţiunea 6.3.3. vom vedea că aşa-numitele „ambiguităţi de domeniu" ar trebui tratate ca un caz particular al unei dihotomii mai generale între interpretările specifice şi cele non-specifice ale expresiilor cuantificate.

Datele examinate în această secţiune pun în evidenţă paralelisme interesante între structurile *wh* din română şi DSC; regula de Deplasare aflată la baza acestor configuraţii nu se corelează în mod necesar cu structurile de cuantificare: statutul de cuantificare al ambelor tipuri de configuraţii depinde de trăsăturile *qu* ale grupurilor *wh* şi, respectiv, ale GNQ-lor dislocate[52].

6.3. Grupurile Nominale cuantificate şi Ridicarea Cuantificatorului

În această secţiune vom vedea că principiile propuse pentru structurile *wh* şi pentru GNQ-urile dislocate se pot extinde şi la GNQ-le *in situ*. Mai precis, GNQ-urile *in situ* nu sînt supuse în mod obligatoriu Ridicării Cuantificatorului (RQ), aşa cum nici GNQ-urile şi grupurile *wh* nu sînt obligatoriu implicate în structuri de cuantificare. Aplicarea sau neaplicarea RQ, constrînsă de proprietăţi lexicale şi de condiţii sintactice (prezenţa sau absenţa unui clitic de dublare sau a unui acuzativ prepoziţional) se corelează cu anumite diferenţe sistematice de interpretare (interpretarea „specifică" sau „nespecifică" a nedefinitelor sau a altor GN-uri „slabe"; domeniu „larg"/domeniu „restrîns").

6.3.1. Cuantificatorii pronominali

În secţiunile precedente s-a făcut o generalizare importantă: variabilele de la nivelul S-structurii nu pot fi dublate prin clitice în acuzativ. În cele ce urmează vom demonstra că această generalizare priveşte, în egală măsură, nivelul FL.

Comportamentul cuantificatorilor pronominali decurge direct din această generalizare; aceştia nu acceptă dublarea prin clitic:

(47) a. **Îl vei întîlni tu pe cineva acolo.*
b. **Nu l-am văzut pe nimeni.*

---

[52] Aceste paralelisme nu înseamnă o identitate deplină între structurile *wh* şi DSC: este de aşteptat să apară unele diferenţe legate de proprietăţile de cuantificare cu care se asociază forţa ilocuţionară interogativă. Deşi datele nu ne sînt întru totul clare, e greu de găsit GNQ-uri, altele decît cele de tip *wh*, care să corespundă grupurilor *wh* de tipul *ce elev*, care au obligatoriu statut de cuantificator, după cum am demonstrat (vezi secţiunea 1.3.); ar fi necesară o examinare atentă a formelor compuse ale lui *ce*, de pildă *orice, fiece*.

Scanned with OKEN Scanner

Conform modelului GB, în care GNQ-urile sînt supuse deplasării de tip RQ, exemplele din (47) au următoarea reprezentare la nivelul FL:

(47') a. *[$_P$[pe cineva$_i$] [$_{P'}$ îl$_i$ vei întîlni e$_i$ tu acolo]]
b. *[$_P$[pe nimeni$_i$] [$_{P'}$ nu l$_i$-am văzut e$_i$]]

Aceste reprezentări de FL sînt nelegitime, la fel ca reprezentările din S-structură corespunzătoare lui (41): ele conțin un cuantificator care necesită prezența unei variabile, dar nici unul dintre elementele din (47') nu satisface definiția variabilelor. Exemplele din (47) devin corecte dacă se suprimă cliticul[53].

6.3.2. Dublarea clitică și specificitatea

Să luăm acum în discuție exemplele din (48-49), în care un obiect direct nedefinit poate fi precedat opțional de *pe* și poate fi, de asemenea, dublat[54]:

(48) a. *Caut o secretară.*
b. *O caut pe o secretară.*

(49) a. *Am văzut o secretară.*
b. *Am văzut-o pe o secretară.*

Exemplul (48)a prezintă o ambiguitate bine cunoscută: în cazul interpretării specifice a GN-ului nedefinit, vorbitorul caută o anumită secretară (în acest caz *o secretară* se poate înlocui cu o expresie definită sau cu un nume propriu); în cazul interpretării non-specifice, vorbitorul caută o persoană, orice persoană, care ar putea îndeplini funcția de secretară. Exemplul (48)b, în care GN-ul nedefinit este dublat de un clitic, selectează interpretarea specifică.

Ambiguitatea între interpretarea specifică vs. non-specifică este caracteristică nedefinitelor în general (vezi GN-urile slabe în terminologia lui Milsark (1977)), indiferent de contextul în care apar. În particular, acest fenomen poate fi observat în contextele non-opace (sau „non-modale", în termenii lui Jackendoff (1972)), cum sînt cele din (49). Lectura specifică a lui

---

[53] Această generalizare este corectă și pentru spaniola din Rio de la Plata, ceea ce indică faptul că în română cliticele acuzative sînt clitice-R, întocmai ca în spaniola din Rio de la Plata. Aceasta reprezintă un argument important împotriva teoriei parametrizate a cliticelor propuse de Aoun (1981), potrivit căreia româna ar dispune de clitice în acuzativ de tip non-R (vezi nota 45 de mai sus).

[54] Unii vorbitori resping exemplul (48)b ca aparținînd „stilului popular". Aceeași remarcă se impune și pentru celelalte GNQ-uri dublate prin clitice și precedate de *pe*. Pentru unii vorbitori ai limbii române GNQ-urile au un comportament asemănător cu al cuantificatorilor pronominali: respingerea lui *pe*, corelată cu respingerea cliticelor de dublare, se explică în mod direct prin adoptarea soluției că RQ este obligatorie. Pentru alți vorbitori, astfel de exemple sînt gramaticale. Această din urmă categorie de vorbitori este de acord asupra faptului că interpretarea specifică este unica acceptată.

Scanned with OKEN Scanner

(49)a-b este, în linii generale, aceeaşi ca pentru lectura specifică a lui (48)a-b. În cazul interpretării non-specifice[55], (49) poate fi înţeles ca „numărul de secretare pe care le-am văzut este egal cu unu"[56], fără a se face vreo referire la identitatea secretarei.

Caracterul gramatical al exemplelor (48)b şi (49)b este neaşteptat în cadrul analizei lui May (1977) privind ambiguitatea din exemplul (48)a. Prin RQ se ajunge la reprezentarea (48')a la nivelul FL, care, după May, ar corespunde unei interpretări specifice:[57]

(48') a. $[_P[_{GN}$ o secretară$_i]$ $_P$caut $e_i]$]

(48)b şi (49)b ar trebui asociate cu (48')b şi (49')b, dar aceste reprezentări FL nu sînt legitime (fapt indicat de romb) paralel cu (47'), în timp ce exemplele corespunzătoare sînt corecte cu interpretarea de tip specific/transparent:

(48') b. $\Diamond[_i[_{GN}$pe o secretară$_i$ $[_P o_i$ caut $e_i]$]
(49') b. $\Diamond$ $[_P[_{GN}$pe o secretară$_i]$ $[_P$am văzut-o_i $e_i]$]

De aceea analiza lui May va trebui abandonată; în locul ei propunem următoarea analiză: tipul de reprezentare FL propus în (48'), obţinut prin RQ corespunde interpretării non-specifice a lui (48)a, în timp ce interpretarea specifică nu depinde de RQ.

Această analiză se bazează pe o ipoteză semantică legată de o anumită reprezentare la nivelul FL. Ambiguitatea specific vs. non-specific priveşte ansamblul de elemente asupra căruia operează determinantul: interpretarea specifică implică un ansamblu definit la nivelul GN-ului prin proprietăţile lexicale ale centrului nominal (ansamblul băieţilor, al copiilor, al fetelor ş.a.m.d.), în mod independent de restul propoziţiei, în timp ce interpretarea non-specifică implică un ansamblu de elemente definit la nivelul propoziţiei, ca intersecţie a

---

[55] Interpretarea non-specifică a lui (49)a este, cu toate acestea, evident diferită de cea a lui (48)a: în (49) se presupune existenţa unei secretare, dar nu şi în (48). Diferenţa se datorează verbului, care este de tip diferit: în (48) variabila rezultată în urma RQ se află în domeniul verbului care creează „opacitatea".

[56] Această ambiguitate este discutată de Kripke (1977) în termenii unei distincţii între prezenţa, respectiv, absenţa referinţei acordate de vorbitor. Spre deosebire de Kripke, nu credem că această diferenţă este de natură pragmatică, ci semantică, deci, prezentă la nivelul FL (vezi şi 6.1.3.1.).

[57] May consideră că interpretarea nonspecifică (opacă) este marcată, neputînd fi deci reprezentată la nivelul FL. Se presupune că interpretările marcate ar fi obţinute la un alt nivel, FL', corespunzător componentei pragmatice. La nivelul FL' un verb ca *a căuta* ar fi reprezentat ca *a încerca să găsească*, avînd două noduri P: $[_P$ a încercat $[_P$ a găsi GN]]: prin această analiză este creată o a doua poziţie de adjuncţie pentru RQ (ultima propoziţie subordonată), care ne-ar da posibilitatea să recuperăm interpretarea nonspecifică. Este evident că această analiză nu se poate extinde la toate verbele care produc opacitate. Partee (1972) critică încercările similare, propuse înaintea lui May (1977). Ea observă că într-o propoziţie ca *Ion vrea un strugure, vrea* poate însemna *vrea să mănînce*, dar şi *vrea să aibă* ş.a.m.d. Reprezentarea lingvistică nu poate surprinde această ambiguitate.

ansamblului definit de GN şi cel definit de predicate[58]. Cea de a doua ipoteză este că această diferenţă în ceea ce priveşte definirea ansamblurilor poate fi reprezentată la nivelul FL: RQ generează o structură la nivelul FL în care apare un ansamblu definit la nivel propoziţional[59]. O astfel de structură la FL se asociază cu următoarea interpretare a lui (48)a: „există un x astfel încît x este secretară, iar eu caut x"); în absenţa RQ, determinantul nedefinit poate opera numai asupra unui ansamblu definit de GN (interpretarea corespunzătoare lui (48)a-b ar fi „există un x astfel încît x este secretară, iar eu o caut pe ea").

Presupunînd că RQ stă la baza interpretării non-specifice, reprezentările de FL nelegitime din (48')b şi (49')b explică în mod direct respingerea acestei interpretări în contextele cu dublare prin clitic. Exemplele sînt, cu toate acestea, acceptabile în interpretarea specifică deoarece în acest caz RQ nu se aplică (deci nu apare reprezentarea incorectă de la nivelul FL).

Ambiguitatea caracteristică nedefinitelor se poate observa şi la alte GN-uri slabe:

(50) a. (i) *Am păcălit mulţi copii, dar pe tine n-am reuşit.*
(ii) *Am dus două franţuzoaice la gară.*
(iii) *Am plimbat două prietene prin Cişmigiu.*
b. (i) *I-am păcălit pe mulţi copii, dar pe tine n-am reuşit.*
(ii) *Le-am dus pe două franţuzoaice la gară.*
(iii) *Le-am plimbat pe două prietene prin Cişmigiu.*

(50') a. $[_P\ [_{GN}$ pe mulţi copii$_i]\ [_P$ am păcălit$]\ ]$
b. ◊ $[P\ [_{GN}$ pe mulţi copii$_I]\ [_P$ i$_i$-am păcălit e$_i]\ ]$

Exemplele din (50)a ilustrează ambiguitatea specific vs. non-specific[60] caracteristică nedefinitelor, în timp ce exemplelor (50)b li se poate asocia numai interpretarea specifică: în cea de a doua situaţie, domeniul de cuantificare al lui *mulţi* este un ansamblu de copii care se presupune că fac parte dintre cunoştinţele comune vorbitorului şi ascultătorului (vezi nota 25);

[58] O astfel de interpretare semantică este firească. Este analoagă ideii că distincţia dintre determinanţii „slabi" şi determinanţii „puternici" (în terminologia lui Milsark (1977)) poate fi analizată ca o diferenţă în definirea ansamblului de cuantificare (vezi Reinhart (1987)). Aici vom adăuga ideea că interpretarea referenţială a GN-urilor cu determinanţi slabi are aceeaşi reprezentare semantică cu cea a GN-urilor puternici.

[59] Putem ilustra acest lucru prin (48')a, sau mai exact prin versiunea sa completă, în care cuantificatorul *o* este el însuşi ridicat din interiorul GN-ului. Reprezentarea astfel obţinută la nivelul FL este o „formulă deschisă", în termenii lui Heim (1987). Spre deosebire de Heim (1987), considerăm aici că noţiunea semantică de „formulă deschisă" corespunde cu noţiunea sintactică de „variabilă".

[60] Ideea că nedefinitele reprezintă un caz particular de GN-uri cu determinanţi slabi (în terminologia lui Milsark (1977), preluată de Barwise şi Cooper (1981)) nu e unanim acceptată, dar a fost promovată de unii autori (vezi Reinhart (1987)). Aici vom adopta acest punct de vedere şi, în consecinţă, vom folosi termenii specific/non-specific nu numai pentru nedefinite, ci şi pentru alţi cuantificatori slabi, de exemplu, pentru numerale.

Scanned with OKEN Scanner

cît despre *două prietene* şi *două franţuzoaice*, aceste sintagme acceptă interpretarea specifică (vorbitorul se poate referi la acestea printr-un nume propriu sau printr-o altă descriere definită). Exemplele din (50)a nu sînt constrînse în acest fel: aici informaţia pe care vrea să o transmită vorbitorul se poate referi pur şi simplu la numărul de copii, de franţuzoaice sau de prieteni implicaţi într-un anumit eveniment, fără a se face referire implicită la identitatea lor (sau la identitatea unui grup căruia i-ar putea aparţine). Aceste proprietăţi interpretative, care ridică din nou probleme pentru analiza lui May, pot fi explicate corect în termenii analizei noastre. Interpretarea non-specifică din (50)a, de pildă, derivă din reprezentările la FL din (50')a, rezultate în urma aplicării RQ, paralel cu reprezentările din (48')a. Interpretarea semantică asociată cu această reprezentare defineşte un domeniu de cuantificare la nivelul propoziţiei: *mulţi* cuantifică un ansamblu de copii care au fost păcăliţi. Pe de altă parte, în (50)b RQ nu se poate aplica (ar rezulta reprezentarea incorectă (50')b); deci, *mulţi* poate opera numai asupra unui ansamblu de copii definit independent de restul propoziţiei.[61] Se poate astfel explica de ce interpretarea non-specifică nu este posibilă în configuraţiile cu clitic.

Pe linia analizei propuse, RQ se aplică în contexte în care GN-urile au interpretarea non-specifică: exemple ca (51) sînt, în consecinţă, reprezentate ca în (51'):

(51) a. *Caut un elev care să ştie englezeşte.*
b. *Caut doi elevi care să vorbească englezeşte.*

(51') a. $[_P\ [_{GNi}$ un elev care să ştie englezeşte$]\ [_P$caut $e_i]]$[62]

Conform aşteptărilor, dublarea prin clitic este exclusă în aceste configuraţii (deoarece (52') nu este legitim):

(52) a. **Îl caut pe un elev care să ştie englezeşte.*
b. **Îi caut pe doi elevi care să ştie englezeşte.*

(52') a. ◊ $[_P\ [_{GNi}$ pe un elev care să ştie englezeşte$]\ [_P$ $îl_i$ caut $e_i]]$

Sintetizînd, vom spune că analiza propusă explică modul în care interpretarea semantică este constrînsă de sintaxă. Am adoptat aici ipoteza nulă privind regulile gramaticale: RQ se aplică opţional, avînd ca rezultat reprezentări diferite la nivelul FL, ceea ce explică anumite ambiguităţi semantice; dacă RQ este blocată de constrîngeri sintactice (în particular, de dublarea prin clitic), atunci rămîne disponibilă numai reprezentarea corespunzătoare interpretării specifice. Aplicarea RQ depinde, de asemenea, de specificările lexicale ale

[61] După cum am menţionat anterior, această diferenţă semantică atrage după sine o diferenţă de natură pragmatică: ansamblul de copii este presupus a fi cunoscut de vorbitor şi de ascultător.

[62] S-ar putea arăta că RQ (şi în consecinţă interpretarea non-specifică) este determinată de relativele la modul conjunctiv, dar nu vom aborda aici această problemă.

Scanned with OKEN Scanner

diferiților cuantificatori, mai precis de capacitatea lor de a transfera trăsăturile *qu* la GN-urile care le domină. Aplicarea RQ este supusă, în mod evident, condiției din (53):

(53) RQ se aplică unui GN care are trăsături *qu*[63].

Acest principiu diferă de teoria lui May, în care RQ se aplică oricărui GN care domină un cuantificator în poziția (Spec, N'). În conformitate cu (53), RQ se aplică numai dacă trăsăturile *qu* au fost transmise de la (Spec, N') la GN. RQ se aplică obligatoriu cuantificatorilor pronominali, deoarece în acest caz GN-ul domină în totalitate cuantificatorul și, în consecință, trăsăturile *qu* se atașează la GN. În cazul cuantificatorilor atașați unui substantiv, transmiterea trăsăturilor este opțională, obligatorie sau imposibilă, în funcție de trăsăturile lexicale ale cuantificatorului.

Analiza propusă mai sus pentru ambiguitatea specific/non-specific pe care o prezintă nedefinitele se bazează pe ipoteza că, sub aspect lexical, cuantificatorii se caracterizează prin transmiterea opțională a trăsăturilor *qu*. Transmiterea obligatorie a trăsăturilor *qu* a fost exemplificată în (51) și în (52) pentru GN-urile slabe determinate de relativele construite cu conjunctivul. Cea de a treia posibilitate caracterizează determinanții tari ca *toți, fiecare, oricare*; aceștia nu permit transmiterea trăsăturilor *wh* la GN-urile de care sînt dominați (vezi, de asemenea, discutarea structurilor (42)a-b de mai sus), care nu au deci acces la RQ:

(54) a. **Am văzut toți.*
b. *Am văzut trei.*
c. *I-am văzut pe toți.*
d. *(I)-am văzut (pe) toți copiii.*[64]

Vom discuta mai întîi structura (54)b, care selectează interpretarea non-specifică (rezultînd, conform ipotezei noastre, în urma aplicării RQ), pentru a o compara cu *Am văzut trei copii.* Diferența de interpretare dintre un GNQ pronominal (cu centru nul) și un GNQ cu centru lexical indică faptul că RQ se aplică în mod obligatoriu celui dintîi, dar numai opțional celui de al doilea. Caracterul negramatical al exemplului din (54)a se datorează unei contradicții între obligativitatea regulii RQ pentru un GNQ pronominal (cu centru nominal nul) și specificarea lexicală a lui *toți*, care nu poate transmite trăsături *qu* proiecției

[63] S-ar putea da și o altă definiție pentru RQ: RQ ridică determinanți (din interiorul poziției originare, fie (Spec, N'), fie GN), nu GN-uri (vezi Dobrovie Sorin (1988), (1989)). Această reformulare este mai interesantă sub aspect teoretic, dar nu este relevantă pentru datele discutate aici.

[64] *Fiecare* și *oricare* prezintă paradigme comparabile; a se vedea, în mod special, formele neacceptate, paralele cu cele din (54)a:
(i) **Trebuie să examinezi fiecare.*
(ii) **Poți să inviți oricare.*

maximale (ca urmare, în conformitate cu condiţia din (53), RQ nu se poate aplica). Faptul că exemplul (54)c este gramatical se datorează prezenţei cliticului, care blochează RQ şi înlătură cerinţa mai sus menţionată.[65] Cliticul este opţional în (54)b, deoarece centrul este lexical, deci RQ nu este obligatoriu (*toţi* îşi extinde cuantificarea asupra unui ansamblu definit de centrul nominal). De reţinut că dublarea clitică este admisă în acest caz de toţi vorbitorii români, în timp ce unii dintre ei resping dublarea clitică în cazul unor GN-uri slabe (vezi nota 54).

6.3.3. Ambiguităţi de domeniu

Să examinăm acum următoarele exemple:

(55) a. *Fiecare profesor va examina zece elevi.*
b. *Toţi judecătorii cunosc doi avocaţi.*
c. *Toţi copiii au văzut un actor celebru.*

Aceste propoziţii prezintă o binecunoscută ambiguitate, care se consideră, în general, că derivă din diferenţe de domeniu de cuantificare. Conform unei interpretări posibile, cei zece elevi examinaţi diferă de la un profesor la altul; cu alte cuvinte, (55)a spune ceva despre un număr de elevi mai mare de zece; în (55)b, nu este necesar ca fiecare judecător să cunoască aceiaşi doi avocaţi; în (55)c, fiecare copil s-ar putea să fi văzut alt actor. Reprezentările general acceptate pentru acest tip de interpretări sînt cele din (55'), unde GN-urile subliniate au domeniu restrîns:

(55') a. [fiecare profesor]$_i$ *[zece elevi]*$_j$ [e_i va examina e_j]
b. [toţi judecătorii]$_i$ *[doi avocaţi]*$_j$ [e_i cunosc e_j]
c. [toţi copiii]$_i$ *[un actor]*$_j$ [e_i au văzut e_j]

Exemplele din (55) sînt compatibile şi cu o a doua serie de interpretări: „există zece elevi A, B,...J, astfel încît fiecare profesor va examina pe A, B,...J" (55)a; „există doi avocaţi A şi B, astfel încît toţi judecătorii îi cunosc pe A şi B" (55)b; „există un (anumit) actor, astfel încît toţi copiii l-au văzut" (55)c. După May (1977), aceste interpretări pot fi reprezentate la nivelul FL prin configuraţiile de la (55''), unde GN-urile subliniate au domeniu extins:

(55'') a. *[zece elevi]*$_j$ [fiecare profesor]$_i$ [e_i va examina e_j]

---

[65] O analiză completă a paradigmei din (54), pe care nu o putem face aici, ar trebui să ofere o explicaţie teoretică pentru apariţia obligatorie a regulii RQ pentru GNQ-urile cu centru nul (principiul relevant ar putea fi identificarea categoriei vide) şi pentru dublarea clitică. Ar fi, de asemenea, interesant de făcut o comparaţie cu franceza şi cu italiana (vezi Cinque (1986)), două limbi în care nu apare fenomenul dublării clitice, dar care prezintă paradigme comparabile cu (54)a-c.

Scanned with OKEN Scanner

b. *[doi avocați]* $_j$ [toți judecătorii] $_i$ [e $_i$ cunosc e $_j$]
c. *[un actor]* $_j$ [toți copiii] $_i$ [e $_i$ au văzut e $_j$]

Vom lua acum în discuție aceleași exemple în care a intervenit însă dublarea prin clitic:

(56) a. Fiecare profesor îi va examina *pe zece elevi.*
b. Toți judecătorii îi cunosc *pe doi avocați.*
c. Toți copiii l-au văzut *pe un actor celebru.*

Aceste exemple pot fi înțelese doar cu cea de a doua interpretare, cea asociată unui domeniu larg. După modelul lui (55''), va trebui să considerăm pentru propozițiile din (56) următoarele configurații la nivelul FL:

(56'') a. ◊ [*pe zece elevi*] $_j$ [fiecare profesor] $_i$ [e $_i$ îi $_j$ va examina e $_j$]
b. ◊ [*pe doi avocați*] $_j$ [toți judecătorii] $_i$ [e $_i$ îi $_j$ cunosc e $_j$]
c. ◊ [*pe un actor*] $_j$ [toți copiii] $_i$ [e $_i$ l $_j$ -au văzut e $_j$]

Aceste structuri de FL nu sînt legitime, deoarece GN-urile ridicate prin RQ ar trebui să aibă funcție de cuantificatori, dar nici unul dintre elementele nule care poartă indicele *j* nu are statut de variabilă. În aceste condiții ne aflăm în fața unui paradox: pentru a explica interpretarea cu domeniu larg trebuie să presupunem configurațiile (56''), care însă nu sînt legitime[66]. Și alte exemple pun aceeași problemă:

(57) a. Ieri n-am examinat *mulți elevi.*
b. Ieri nu i-am examinat *pe mulți elevi.*

În (57)b cuantificatorul *mulți* nu este afectat de negație; singura interpretare posibilă este „sînt mulți elevi pe care nu i-am examinat", ceea ce înseamnă că (57)b nu este opusul lui „am examinat mulți elevi". Pe de altă parte, în (57)a, cuantificatorul *mulți* este afectat de negație, cu alte cuvinte, e posibilă o interpretare de tipul „am examinat puțini elevi".

Dacă încercăm să explicăm această interpretare prin diferențe de domeniu la nivelul FL, ne confruntăm din nou cu o reprezentare incorectă, (57'')b, care corespunde propoziției corecte (57)b:

(57'') b. ◊ [pe mulți elevi] $_j$ [nu] $_i$ [e $_i$ i $_j$ -am examinat e $_j$]

De aceea trebuie abandonată ipoteza, în general acceptată, potrivit căreia așa-numita interpretare cu domeniu larg se bazează pe RQ la nivelul FL. Aici vom propune ideea că această interpretare se reduce la interpretarea specifică;

[66] Un paradox similar apare și dacă adoptăm Principiul Domeniului, formulat de May (1985).

Scanned with OKEN Scanner

potrivit analizei noastre, interpretarea specifică nu implică RQ, ci se bazează pe un proces de cuantificare în interiorul GN-ului: GN-urile specifice sînt expresii închise sub aspect referenţial (întocmai ca GN-urile definite sau ca numele proprii), care, în consecinţă, nu pot fi afectate de cuantificatori externi. Aceasta înseamnă că în (56) GN-urile obiect nu au, de fapt, domeniu larg, ci, mai degrabă, domeniu restrîns.

Ne vom întoarce acum la domeniul restrîns, pe care îl vom defini astfel[67]:

(58) α „este în domeniul lui" β (= proprietăţile referenţiale ale lui α sînt afectate de proprietăţile de cuantificare ale lui β) dacă (a) α este o variabilă şi (b) α este c-comandat de β.[68]

În (58) „domeniul relativ" nu este definit ca o relaţie între doi cuantificatori, ci ca o relaţie între o variabilă şi un element β care îl c-comandă. Ideea că interpretarea cu „domeniu restrîns" se asociază în mod necesar cu prezenţa unei variabile se justifică: variabilele sînt expresii referenţiale deschise[69], iar în aceste condiţii pot fi afectate de cuantificarea externă.

Să ne întoarcem acum la exemplele noastre. Din (58) decurge că un GN cu domeniu restrîns este un GN afectat de RQ (care, potrivit cadrului teoretic adoptat aici, este singurul mecanism gramatical generator de variabile). În consecinţă, pentru interpretarea GN-urilor subliniate în (55) ca avînd domeniu restrîns ar trebui adoptat următorul tip de reprezentare la nivelul FL:

(55^3) a. [*zece elevi*]$_j$ [fiecare profesor$_i$ va examina e$_j$]

În (53^3) variabila e$_j$ este c-comandată de GN-ul cu rol subiect; deci, în conformitate cu (58), interpretarea cu domeniu restrîns este posibilă în cazul GN-ului cu rol de obiect. Potrivit acestei analize, imposibilitatea interpretării cu domeniu restrîns în cazul GNQ-urilor dublate prin clitic se datorează faptului că reprezentările de la nivelul FL de tipul celei din (56^3) nu sînt legitime (paralel cu cele din (56'')):

(56^3) a. ◊ [*pe zece elevi*]$_j$ [fiecare profesor$_i$ îi$_j$ va examina e$_j$]]

Această analiză a lui (55) şi (56) se extinde şi asupra lui (57)a şi, respectiv, asupra lui (57)b. De remarcat că în (53^3) şi în (56^3) GN-urile cu rol de subiect

---

[67] În literatura de dată recentă, principii similare au fost formulate în mod independent de către Aoun şi Li (1989), Williams (1988), ale căror propuneri au fost inspirate de Hoji (1985) şi Huang (1982).

[68] Ar putea fi necesară o constrîngere mai puternică (poate Condiţia A a teoriei legării, vezi Sloan (1988)). Voi lăsa însă deoparte acest lucru, deoarece aici nu ne interesează datele empirice relevante.

[69] Ideea devine şi mai clară dacă facem apel la formalismul sugerat în nota 63 şi dezvoltat în capitolul 7: dacă RQ se aplică unei poziţii (Spec, N'), obţinem formule deschise (vezi şi nota 59 din acest capitol), care, în felul acesta, pot fi afectate de cuantificarea externă.

Scanned with OKEN Scanner

rămîn *in situ*. Aceste reprezentări la nivelul FL respectă principiul (58), care nu impune constrîngeri asupra lui β; mai precis, β nu trebuie ridicat prin RQ. Mai mult chiar, în (55), subiectul GNQ nu poate fi ridicat (acestea sînt GN-uri „tari", care nu sînt purtătoare de trăsături *qu* şi, în consecinţă, în virtutea lui (53), nu au acces la RQ; vezi discuţia din (54)). În alte situaţii, GN-urile cu domeniu larg nu pot avea statut de cuantificator d' auza unor constrîngeri sintactice:

(59) *Pe zece elevi îi vor asculta doi profesori.*

(59') [doi profesori$_j$] [pe zece elevi$_i$ îi$_i$ vor asculta e$_j$ e$_i$]][70]

Presupunînd că *doi profesori* este deplasat prin RQ, variabila astfel rezultată se află în domeniul lui *zece elevi* (deoarece este c-comandat de *zece elevi*). Propoziţia se referă deci la un număr de profesori între zece şi douăzeci. De remarcat că *zece elevi* este dublat de un clitic şi, în consecinţă, nu poate avea statul de cuantificator; acceptă numai interpretarea specifică (un grup de zece elevi). O expresie referenţială (fie un GN specific, fie plurale definite sau altele similare) neafectată de RQ poate totuşi avea un domeniu larg[71], care afectează interpretarea variabilelor pe care le c-comandă. Aceste exemple demonstrează că (58) este corect formulată: se presupune că RQ este obligatorie în cazul unui GN cu domeniu restrîns, dar nu şi în cazul unui GN cu domeniu larg[72].

Trebuie remarcat totuşi că toate exemplele pe care le-am discutat pînă aici se caracterizează prin faptul că cerinţa de c-comandă formulată în (58) este satisfăcută la nivelul S-structurii (mai precis, GN-urile cu domeniu larg c-comandă GN-urile cu domeniu restrîns la nivelul S-structurii; în consecinţă, la nivelul FL, cel dintîi va c-comanda, în mod necesar, variabila rezultată din deplasarea celui din urmă); acesta este motivul pentru care nu este necesar ca GN-urile cu domeniu larg să fie ridicate prin RQ la nivelul FL. O posibilă dificultate poate apărea cu următoarele exemple, în care subiectele exprimate printr-un GN pot fi interpretate în domeniul GN-ului cu rol de obiect dublat de clitic, în ciuda faptului că nu sînt satisfăcute condiţiile de c-comandă la nivelul S-structurii:

(60) a. Cîte un profesor/Cîte doi profesori îi$_i$ va/ vor examina pe 20 de elevi$_i$.
b. Cel puţin doi profesori îi$_i$ vor examina pe 20 de elevi$_i$.

---

[70] Pentru poziţia subiectelor postverbale în română, vezi Dobrovie-Sorin (1987).

[71] De remarcat că termenul de „domeniu larg" este echivalent aici cu „domeniu asupra unui alt element" (*scope over*), care nu trebuie confundat cu „domeniu nerestrîns", discutat în legătură cu (56).

[72] Este totuşi clar că proprietăţile de cuantificare ale GN-urilor cu domeniu extins ar trebui precizate: pluralele şi GNQ-urile referenţiale pot avea domeniu larg, în timp ce expresiile necuantificatoare la singular, nu.

Scanned with OKEN Scanner

Dacă presupunem că GN-urile dublate prin clitic nu pot fi ridicate prin RQ, variabila care rezultă din RQ aplicată GN-ului subiect nu va fi c-comandată de GN-urile cu rol de obiect la nivelul FL; în consecinţă, interpretarea cu domeniu restrîns a GN-urilor cu funcţie de subiect din aceste exemple nu poate fi explicată de (58)[73]. Pentru a rezolva această problemă putem adopta regula lui Heim (1982), conform căreia pot fi ridicate toate nominalele, indiferent de proprietăţile lor de cuantificare. Reprezentările care rezultă la nivelul FL vor fi diferite: RQ dă naştere unei relaţii de cuantificare, ce implică o variabilă legată de un cuantificator; ridicarea GN-urilor nu lasă în urmă nici o variabilă, iar GN-ul ridicat nu are statut de cuantificator (în consecinţă, această regulă este permisă în cazul ridicării GN-urilor dublate prin clitic, spre deosebire de RQ), dar dobîndeşte un domeniu mai larg decît în S-structură.[74]

Să comparăm acum (55) şi (56) cu (43) şi (44), reluate în continuare:

(43) a. *Un elev* $_i$ *fiecare profesor va fi în stare să examineze* e_i.
(44) b. *Pe un elev* $_i$ *va trebui să-l* $_i$ *examineze fiecare profesor* e_i.

Diferenţa semantică dintre (43) şi (44), unde GN-ul cu rol de obiect ocupă o poziţie dislocată, este analoagă cu diferenţa dintre (55) şi (56), unde GN-ul rămîne *in situ*. Această stare de fapt ilustrează o generalizare bine cunoscută, potrivit căreia extragerea unui GNQ din interiorul unui constituent care nu este o „insulă" conservă proprietăţile de domeniu definite pe baza poziţiei ocupate în S-structură (vezi Van Riemsdijk şi Williams (1981), Cinque (1982), Haik (1984)). Potrivit teoriei propuse de noi, această generalizare poate fi explicată fără a recurge la reconstrucţie. Independent de poziţia sa din S-structură (poziţia de obiect direct sau poziţia de tip A' caracteristică dislocării la stînga), un GNQ dublat de un clitic are statut de expresie referenţială, neputînd fi afectat de alt cuantificator. În mod asemănător, independent de poziţia ocupată la nivelul S-structurii, un GNQ obiect direct nedublat poate fi interpretat ca aflîndu-se în domeniul unui subiect exprimat printr-un GNQ (prin (58)); relaţia relevantă la nivelul FL este cea dintre variabila din poziţia de obiect şi GN-ul cu rol de subiect de care este c-comandat. Pentru a exemplifica această afirmaţie, să luăm, de pildă, exemplul (43), unde GN-ul obiect, care a fost dislocat, nu este c-comandat de GN-ul subiect la nivelul S-structurii; totuşi, GN-ul subiect c-comandă variabila care ocupă poziţia de obiect. Acesta este motivul pentru care, în virtutea lui (58), GNQ-ul cu rol de obiect care a fost dislocat este interpretat ca domeniu restrîns. Cît despre (55), relaţia relevantă se stabileşte la nivelul FL între variabila din poziţia de obiect şi GN-ul subiect (vezi structura de la nivelul FL pe care am dat-o în (55^3)).

Paralelismul dintre un GNQ *in situ* şi un GNQ în poziţie de tip A' nu este perfect: (55) permite interpretarea referenţială, cu domeniu larg al GN-urilor

[73] Vezi şi discutarea exemplului *Someone loves everyone* în Williams (1988).

[74] Poziţia în care ajunge un constituent ridicat de RQ (spre deosebire de poziţia în care ajunge un constituent afectat de Ridicarea GN-ului) nu este relevantă pentru (58). Singurul efect pe care îl are RQ este acela de a atribui statut de variabilă unor elemente.

Scanned with OKEN Scanner

subliniate, spre deosebire de (43). Această asimetrie dintre GNQ-urile *in situ* şi GNQ-urile dislocate se explică prin poziţiile diferite pe care acestea le ocupă la nivelul S-structurii. GNQ-urile nedublate *in situ* sînt ambigue deoarece în absenţa unui clitic de dublare, este posibil, dar nu obligatoriu, să se aplice RQ. GNQ-urile dislocate, pe de altă parte, nu prezintă ambiguitate: în absenţa unui clitic, există o categorie vidă cu statut de variabilă în poziţia obiectului, corelată în mod necesar cu o interpretare non-specifică/non-referenţială, presupunînd un domeniu restrîns; pe de altă parte, dacă GN-ul dislocat este dublat de un clitic, apariţia unei variabile este exclusă, fapt care se corelează cu interpretările specific/referenţial, cu domeniu larg.[75]

6.3.4. Acuzativele prepoziţionale şi interpretarea specifică

Să considerăm următoarele exemple:

(61) a. *Caut pe o secretară.*
b. *Caut pe un elev care să ştie englezeşte.*
c. (i) *Am păcălit mulţi copii, dar pe tine n-am reuşit.*
(ii) *Am dus pe două franţuzoaice la gară.*
(iii) *Am plimbat pe două prietene prin Cişmigiu.*
d. **Caut pe doi elevi care să vorbească englezeşte.*

Aceste exemple, în care apare un GNQ precedat de *pe* (adică marcat pentru acuzativul prepoziţional (vezi Farkas (1978) şi Dobrovie Sorin (1987)), sînt considerate marginale de către majoritatea vorbitorilor: în limba română contemporană, acuzativele prepoziţionale sînt în mod necesar dublate de clitic, atunci cînd acest lucru este posibil. La începutul secolului, aceste exemple nu numai că erau corecte, dar, de fapt, reprezentau forma nemarcată. Nu ne propunem să explicăm în cele ce urmează evoluţia recentă a limbii. Ceea ce ne interesează aici este faptul că singura interpretare posibilă a acestor exemple era (şi încă mai este pentru vorbitorii care mai acceptă propoziţii ca (61)a, c) interpretarea specifică[76]. Această interpretare depinde în mod evident de prezenţa prepoziţiei *pe:* dacă *pe* este absent, interpretarea non-specifică devine posibilă.

---

[75] Aceeaşi asimetrie între cuantificarea *in situ* şi cuantificarea cu dislocare se poate observa şi comparînd (i)-(ii) cu (iii)-(iv), unde cliticul este obligatoriu, respectiv, opţional; de observat faptul că *fiecare* şi *oricare* sînt forme compuse ale lui *care:*
(i) *Invită-(l) pe oricare elev.*
(ii) *Trebuie să-(i) examinăm pe fiecare în parte.*
(iii) *Băiatul pe care l-ai văzut.*
(iv) **băiatul pe care ai văzut.*

[76] O generalizare asemănătoare este posibilă şi pentru spaniolă (vezi Jaeggli (1982)). Mai precis, unii vorbitori resping acuzativele cu prepoziţie (marcate prin *a)* în cazul GNQ-urilor; alţi vorbitori tind să le accepte pentru interpretarea specifică.

Scanned with OKEN Scanner

Conform analizei noastre, absenţa unei interpretări non-specifice indică faptul că RQ nu se aplică. Deoarece (în virtutea lui (53)) RQ se aplică doar GN-urilor marcate cu trăsături *qu*, trebuie să presupunem că GN-ul din (61) nu prezintă trăsături *qu*. Acest fapt este de aşteptat în condiţiile în care considerăm că transmiterea trăsăturilor este constrînsă de condiţii locale, aplicate GN-urilor de forma [$_{GN}$ pe[$_{GN}$[$_{Spec,N'}$Q]N']: transmiterea trăsăturilor *qu* de la Q la GP trece peste o barieră (GN-ul nu este L-marcat de *pe*).[77] De remarcat că această explicaţie este paralelă cu cea propusă în secţiunea 6.1.3.2. pentru distribuţia elementelor marcate pentru acuzativul prepoziţional. Exemplele (61)b şi (61)d nu sînt gramaticale pentru că relativa construită cu conjunctiv impune RQ (vezi discuţia asupra exemplelor (51) şi (52)), în timp ce *pe* exclude RQ.

Conform acestei explicaţii, în (61) RQ este blocată de *pe*. În structurile cu dublare prin clitic (vezi (56)), RQ este blocată atît de *pe*, cît şi de dublarea prin clitice. Prezenţa obligatorie a lui *pe*, precum şi a unui clitic în acuzativ caracterizează atît GNQ-urile referenţiale dislocate, cît şi structurile *wh* construite cu *care* (vezi (44) şi (46)). Un clitic în acuzativ este în acest caz obligatoriu deoarece o categorie vidă care nu este identificată de un clitic are în mod necesar statut de variabilă, dar nu există nici un cuantificator care să o lege (GNQ-urile referenţiale şi cele cu *care* nu sînt purtătoare de trăsături *qu* şi, în consecinţă, nu pot avea statut de cuantificatori). Cît despre prezenţa obligatorie a lui *pe*, ea se datorează Filtrului de caz (vezi secţiunea 6.1.3.2.).

Cuantificatorii pronominali *cine* şi *nimeni* sînt precedaţi în mod obligatoriu de *pe* (datorită trăsăturilor [+uman], [+pronominal]) atunci cînd aparţin unui lanţ tematic care include poziţia de obiect direct. Aceşti cuantificatori sînt în mod obligatoriu ridicaţi prin RQ, care nu este blocată de *pe:* în [$_{GP}$pe [$_{GN}$ cine]] şi în [$_{GP}$ pe [$_{GN}$ nimeni]], GN-ul nu constituie o barieră pentru transmiterea trăsăturilor *qu* de la *cine/nimeni* la nodul GP deoarece GN-ul domină exclusiv pe *cine/nimeni*. Caracterul negramatical al unor exemple ca (47) se datorează prezenţei cliticelor de dublare: RQ trebuie să se aplice, dar procesul este blocat deoarece variabila astfel rezultată nu ar fi legitimă.

Pe scurt, am arătat că dublarea clitică şi acuzativele prepoziţionale ne obligă să abandonăm ipoteza potrivit căreia interpretarea specifică sau transparentă a nedefinitelor şi a altor GN-uri slabe se bazează pe RQ.[78] Am arătat, de

---

[77] Această analiză poate fi formulată mai elegant dacă recurgem pentru RQ la definiţia sugerată în nota 63: presupunînd că RQ nu ridică GN-uri, ci numai determinanţi cuantificatori, condiţiile de localitate vor bloca această deplasare. Această reformulare a regulii RQ are un corespondent la nivelul S-structurii: a se vedea exemplele din franceză de tipul *j'ai beaucoup*$_i$ *lu e*$_i$ *de livres*. Analiza propusă pentru acuzativele cu prepoziţie face, în consecinţă, următoarea predicţie pentru o limbă care are atît acuzative prepoziţionale, cît şi RQ la nivelul S-structurii, ca limba franceză: RQ este permisă cu acuzativele neprepoziţionale, dar exclusă cu acuzativele prepoziţionale. Conform informaţiei lui P. Dasgupta (comunicare personală; vezi Dasgupta (1988)) această predicţie este corectă în limba bengali.

[78] Rezultatele noastre se apropie foarte mult de cele ale lui Fodor şi Sag (1982), care au ajuns la concluzia că expresiile referenţiale „nu au domeniu" (cu alte cuvinte, nu intră în configuraţii de tipul cuantificator-variabilă). Unul dintre argumentele lui Fodor şi Sag este bazat pe următorul exemplu:

Scanned with OKEN Scanner

asemenea, că ambiguitățile de domeniu constituie un caz particular de ambiguitate specific/non-specific. GN-urile specifice nu acceptă domeniu restrîns, deoarece această interpretare depinde de RQ, iar această regulă nu poate afecta GN-urile cu trăsătura specific; GN-urile cu trăsătura specific sînt compatibile cu interpretarea cu domeniu larg, care nu depinde de RQ. GN-urile cu trăsătura non-specific sînt în mod necesar afectate de RQ; dacă variabila astfel rezultată este c-comandată de un alt GNQ, GN-ul non-specific va fi interpretat ca avînd domeniu restrîns. Teoria noastră despre ambiguitățile de domeniu este astfel definită pe baza relațiilor dintre o variabilă și un GN care o c-comandă (care nu trebuie, și probabil nu poate, să funcționeze ca un cuantificator sintactic; ceea ce înseamnă că nu suferă RQ). Această analiză diferă esențial de Principiul Domeniului formulat de May, potrivit căruia diferența de interpretare depinde de pozițiile ocupate de cele două GNQ-uri (la nivelul FL).

6.4. Obiectele indirecte

6.4.1. Dublarea clitică a obiectelor indirecte și cuantificarea

Să considerăm acum obiectele indirecte:

(62) *Cui* $_i$ *(i)-ai trimis bani* e $_i$*?*

(63) *Nu (i)-am scris nimănui.*

Pentru a explica gramaticalitatea exemplului (63) trebuie să arătăm că reprezentarea de la nivelul FL din (63') este legitimă, paralel cu reprezentarea din S-structură corespunzătoare lui (62):

(63') [nimănui] $_i$ [$_P$ nu i $_i$ -am scris $_i$]

Se observă că restricțiile semantice asociate cu dublarea prin clitic, așa cum le-am analizat în secțiunile 6.3.2. și 6.3.3., nu apar și în cazul obiectelor indirecte cuantificate:

(64) a. *Scrie-(i) unui elev care să știe engleză.*

(i) *Ion a auzit zvonul că fiecare dintre studenții mei a fost chemat la decan.*
(ii) *Ion a auzit zvonul că un student al meu a fost chemat la decan.*
Exemplul (i) prezintă efecte ale Constrîngerii GN-urilor complexe: deși *fiecare* este interpretat, în general, cu domeniu larg, (i) nu permite o interpretare de tipul „pentru fiecare student x, Ion a auzit un zvon, și anume că acel student a fost chemat la decan". Exemplul (ii), pe de altă parte, este compatibil cu interpretarea cu domeniu larg: „Maria este una dintre studentele mele, iar Ion a auzit zvonul că ea a fost chemată la decan". Dacă interpretarea exemplului (ii) nu verifică ipoteza conform căreia GN-urile nedefinite necesită RQ, atunci RQ este sensibilă la fenomenele de „insulă". Fodor și Sag ajung astfel la concluzia că interpretarea „referențială" a GN-urilor nedefinite nu trebuie reprezentată ca o configurație de cuantificare.

Scanned with OKEN Scanner

b. *Ion îi va cere unei secretare să-l ajute.*
c. *Nu (le)-am scris multor elevi.*

Interpretarea non-specifică este posibilă în toate aceste exemple, în ciuda prezenţei unui clitic. Conform analizei propuse în secţiunea 6.3., această interpretare presupune aplicarea regulii de deplasare RQ la FL. Trebuie deci presupus că reprezentările obţinute prin RQ sînt bine formate, ca şi cea din (63').

Aceste date pot fi rezumate prin următoarea generalizare, valabilă nu numai pentru română, ci şi pentru spaniolă[79] (atît spaniola standard, cît şi cea din Rio de la Plata: variabilele pot fi dublate de clitice în dativ (spre deosebire de cliticele în acuzativ). După Jaeggli (1982), deosebirea dintre dublarea clitică a obiectelor directe şi dublarea clitică a obiectelor indirecte se datorează diferenţei de statut categorial dintre obiectele indirecte şi obiectele directe (GP *vs.* GN).[80] Este evident că această ipoteză nu poate fi extinsă la română, unde obiectele indirecte sînt GN-uri marcate morfologic pentru cazul dativ; dacă statutul categorial ar fi decisiv, dativele româneşti ar trebui să se comporte ca obiectele directe, spre deosebire de obiectele indirecte din spaniolă.

Aici vom trata diferenţa dintre obiectele directe şi obiectele indirecte în termenii teoriei cazului.[81] Vom porni de la principiile lui Chomsky (1980; 1981: 170) privind atribuirea cazului (cazul inerent şi cazul obiectiv sînt singurele relevante aici).

(65) a. Un GN are caz obiectiv dacă este guvernat de un V cu trăsătura de subcategorizare: GN (adică tranzitiv).

---

[79] Iată cîteva exemple relevante preluate din Jaeggli (1982):
(i) *A quien (le) han regalado este libro?*
Cui au oferit această carte?
(ii) *Maria, a quien (le) han regalado ese libro, estaba muy preocupada.*
Maria, căreia i-am împrumutat cartea era foarte preocupată.
(iii) *No le regalaron libros a ningun chico.*
Nu au oferit cărţi nici unui copil.
(iv) *Le mando sus libros a algun descuidado gue los perdio.*
El a trimis cărţile lui unei persoane neatente care le-a pierdut.

[80] Jaeggli restrînge Principiul Categoriei Vide la GN (urma unui GN trebuie să fie guvernată propriu), punînd astfel obiectele indirecte în afara acestui principiu.

[81] O propunere a lui Jaeggli (1986) merge în aceeaşi direcţie pentru spaniolă. După Jaeggli, cliticele în dativ, spre deosebire de cliticele în acuzativ, absorb cazul opţional: pot primi caz dativ, dar nu obligatoriu. Într-o construcţie de dublare, cliticul nu absoarbe cazul dativ, acesta rămînînd în consecinţă disponibil pentru GN-ul lexical dublat sau pentru urma cliticului. În consecinţă, urma unui clitic în dativ poate avea statut de variabilă. Jaeggli propune următoarea definiţie pentru urmele cliticelor: (a) un clitic care a absorbit cazul determină în mod necesar apariţia unui element *pro;* (b) un clitic care nu este marcat pentru caz nu poate determina apariţia unui element *pro* în poziţie argumentală, care, în consecinţă, va fi ocupată de o variabilă. Aceste două definiţii nu pot fi testate empiric; nici ideea că dativele clitice absorb opţional cazul. De fapt, analiza lui Jaeggli (1986) se bazează pe o idee implicită: cazul dativ nu este relevant pentru identificarea categoriilor vide cu rol de obiect indirect. Aici vom dezvolta această ipoteză.

Scanned with OKEN Scanner

b. Un GN primeşte caz inerent, în funcţie de proprietăţile lexicale ale elementului care îl guvernează.

Atît în română, cît şi în spaniolă, obiectelor directe li se atribuie caz obiectiv în condiţiile guvernării de către verb, în timp ce obiectele indirecte sînt „marcate inerent pentru caz"[82]. Aceste două tipuri de caz diferă în mod fundamental: cazul obiectiv este caz structural, atribuit la nivelul S-structurii de categoriile verbale unor poziţii sintactice date, independent de rolul tematic şi de tipul de element care ocupă această poziţie (element lexical sau categorie vidă). Cazul obiectiv poate fi văzut ca un tip de identificare a unei poziţii sintactice de către centrul verbal: cazul obiectiv face vizibilă poziţia obiect direct, chiar dacă această poziţie nu este ocupată de nici un element lexical.

În ceea ce priveşte cazurile inerente, se presupune că acestea sînt legate de rolurile tematice şi sînt atribuite la nivelul D-Structurii. Cum cazul inerent nu se atribuie la nivelul S-structurii şi cum singurul nivel la care apar urmele este S-structura, cazul inerent este relevant numai pentru categoriile lexicale, nu şi pentru categoriile vide[83]. Aceasta înseamnă că noţiunea de caz inerent nu ne poate servi pentru a distinge între diferitele tipuri de categorii vide.[84] Mai precis, cerinţa de caz care face parte din definiţia variabilelor (vezi Chomsky (1981)) este relevantă pentru cazul structural, în general, şi pentru cazul obiectiv, în particular, dar nu şi pentru cazul inerent; în consecinţă, prezenţa unui clitic în dativ (realizare a cazului inerent) va fi irelevantă pentru statutul de variabilă al categoriei vide pe care o leagă. Aceasta explică de ce cliticele în dativ sînt opţionale în structurile cuantificate.

6.4.2. Relativele şi interogativele româneşti cu căruia

Să ne întoarcem acum la diferenţa dintre (66) şi (67):

(66) a. *Căruia* $_i$ *i* $_i$ *-ai trimis bani* e $_i$*?*
b. *[Cărui băiat]* $_i$ *i* $_i$ *-ai trimis bani* e $_i$*?*
c. *băiatul căruia* $_i$ *i* $_i$ *-am trimis bani* e $_i$

(67) a. **Căruia* $_i$ *ai trimis bani* e $_i$*?*
b. **Căruia băiat* $_i$ *ai trimis bani* e $_i$*?*

---

[82] Mărcile de caz inerent dativ sînt realizate fonetic în ambele limbi: în română, prin dativ morfologic, în spaniolă, prin prepoziţie. Vergnaud (1982) a arătat că în franceză, cînd este folosită înaintea obiectelor indirecte, prepoziţia *à* marchează cazul; această ipoteză ar putea fi extinsă şi la limba spaniolă, dar problema este încă mult dezbătută (vezi Jaeggli (1982) şi Demonte (1987)).

[83] Această concluzie poate fi formulată în mod diferit: cazurile inerente nu se atribuie, ci doar se marchează; iar marcarea nu poate fi relevantă decît pentru categoriile lexicale.

[84] Cinque (1990) consideră că în italiană, categoriile vide din poziţia de obiect indirect nu se înscriu în tipologia categoriilor vide din cauza statutului de GPrep. Datele oferite de română indică faptul că această particularitate a obiectelor indirecte se datorează nu statutului de GPrep, ci, probabil, faptului că nu primesc caz structural.

Scanned with OKEN Scanner

c. **băiatul căruia$_i$ am trimis bani e$_i$*

Analiza propusă în secţiunea 6.1. pentru structurile cu *care* poate fi extinsă şi la structurile conţinîndu-l pe *căruia*: proiecţia maximală care domină acest element *wh* nu are statut de cuantificator sintactic; în consecinţă, *căruia* nu poate lega o variabilă. Caracterul negramatical al exemplelor din (67) se datorează faptului că e_i nu poate fi identificat contextual: nu poate fi urmă de clitic, deoarece în structură nu există nici un clitic care să o identifice; nu poate fi anaforă, deoarece nu este A-legată; nu poate fi variabilă, deoarece *căruia* nu are statut de cuantificator.[85] Exemplele din (66) sînt gramaticale, deoarece în acest caz e_i este identificat ca urmă a cliticului de către cliticul în dativ.[86]

6.4.3. Dislocarea la stînga a obiectelor indirecte

Dacă DSC se bazează pe acelaşi mecanism ca structurile *wh* din română (vezi secţiunea 6.2.), ar fi de aşteptat ca un clitic în dativ să apară în mod obligatoriu în propoziţiile cu dislocare la stînga a unui obiect indirect. Această predicţie este confirmată de date empirice:

(67) *Băiatului * (îi) voi trimite bani mîine.*[87]

De asemenea, ar fi de aşteptat ca structurile cu cuantificatori dislocaţi să funcţioneze paralel cu interogativele introduse prin *cui,* acceptînd clitice opţionale:

(68) *Nimănui nu eşti obligat să-(i) scrii.*

Paralelismul dintre structurile *wh* şi DSC apare astfel foarte clar în română, atît în cazul obiectelor directe, cît şi în cazul obiectelor indirecte.

---

[85] În limba română de la începutul secolului erau posibile următoarele propoziţii (exemple preluate din Nilson (1969)):

(i) *acel Cuza căruia datorim toate libertăţile...* (D. Zamfirescu, 1938)

(ii) *ideea că Turcia nu va putea să dureze, că o pîndesc primejdii cărora nu va putea să reziste...* (N. Iorga, 1927)

Pentru Steriade (1980), (iii), unde pronumele în dativ nu este dublat de clitic, explică posibilitatea absenţei cliticului din (i)-(ii):

(iii) *Cîntă, că dau eu un bacşiş ţie.* (Sadoveanu, 1925, ap. Sandfeld şi Olsen, 1936)

[86] Cliticul în dativ nu este obligatoriu cînd deplasarea lui *căruia* antrenează şi alte elemente. În (i) constituentul „antrenat" este nedefinit şi astfel poate avea statut de cuantificator; un clitic în dativ este opţional, întocmai ca în interogativele introduse prin *cui.*

(i) *Popescu, unor adoratori ai căruia ar fi fost greu să (le) mărturisim situaţia delicată în care ne aflăm...*

[87] În exemplele corespunzătoare din italiană, cliticele în dativ sînt opţionale (vezi Cinque (1984)a; 1990)). Această deosebire dintre română şi italiană este, într-un fel, neaşteptată, dat fiind paralelismul clar dintre cele două limbi (vezi Anexă). După Cinque, datele din italiană indică faptul că obiectul indirect poate funcţiona, cel puţin în anumite contexte, ca GP, situaţie exclusă în limba română contemporană.

Scanned with OKEN Scanner

ANEXĂ: DSC ÎN ITALIANĂ

Proprietățile care caracterizează DSC, discutate în secțiunea 6.2., caracterizează și DSC din italiană, analizată de Cinque (1984a; 1990):

(70) a. *Gianni, lo vedro domani.*
b. **Gianni, vedro domani.*

(71) **Gianni* $_i$, *l* $_i$*'ho cercato per mesi senza trovare* e $_i$.

Paralelismul sistematic dintre DSC în română și în italiană sugerează faptul că aceste construcții se bazează pe aceeași regulă sintactică. Dar, spre deosebire de română, italiana nu acceptă dublarea cu clitic a obiectelor directe. Cu alte cuvinte, italiana nu prezintă nici o structură gramaticală care ar putea fi *input* pentru o transformare de deplasare cu *output* o structură cu DSC. Aceasta nu înseamnă că nu se poate presupune o analiză bazată pe deplasare[88]: de pildă, se acceptă o analiză bazată pe deplasare în cazul pasivelor, deși structurile de *input* nu sînt gramaticale. De fapt, nu se poate stabili o legătură teoretic necesară între dublarea clitică și DSC. DSC sînt sau nu legitime în raport cu diferitele principii și condiții ale gramaticii, independent de existența dublării cu clitic, condiționate la rîndul ei de existența unei prepoziții care acordă caz obiectului direct dublat (vezi secțiunea 6.1.1.). În italiană nu există o astfel de prepoziție, care să explice imposibilitatea dublării clitice. În aceste condiții, cum se explică faptul că obiectele directe dislocate la stînga pot fi dublate de clitic, fără a încălca Filtrul de caz? La această întrebare se poate răspunde cu una dintre următoarele ipoteze: (a) GN-urile aflate în poziții rezultate din dislocare nu sînt supuse Filtrului de caz; (b) în pozițiile de tip A' se atribuie caz *par défaut*. Cît despre imposibilitatea apariției cliticelor în structurile *wh* din italiană, faptul se poate explica prin parametrul „cuantificare structurală": un GN în poziție de Comp are statut de operator, care trebuie să lege o variabilă, de aici decurgînd imposibilitatea apariției cliticelor (aceeași explicație este necesară și pentru spaniola Rio de la Plata, o limbă în care apare dublarea cu clitic).

---

[88] După Cinque (1984a; 1990), în italiană DSC nu se bazează pe deplasare. Este totuși de remarcat faptul că principalele argumente ale lui Cinque („goluri parazitare", „încrucișare slabă") demonstrează că DSC nu se bazează pe deplasare *wh*, mai precis, că DSC nu are ca rezultat structuri de cuantificare. Aceasta nu implică neapărat o analiză care exclude deplasarea. Diferența dintre o analiză bazată pe deplasare și una care nu se bazează pe deplasare, în cazul DSC s-ar putea să se dovedească a fi, pur și simplu, de natură terminologică. Dacă vom considera că singura regulă sintactică este Deplasarea α (vezi Chomsky (1976)), vom spune că în italiană configurațiile rezultate din DSC se bazează pe deplasare (deoarece prezintă fenomene de încălcare a „insulelor"), chiar dacă nu există o structură gramaticală reprezentînd *inputul* deplasării (vezi Cinque (1977)). Este însă nevoie de o altă analiză a DSC în italiană dacă: (a) deplasarea poate fi definită independent de constrîngerile de localitate; (b) dacă putem demonstra că în italiană DSC nu satisface definiția deplasării.

Scanned with OKEN Scanner

7. CE ELEMENTE SE RIDICA PRIN RQ?*

7.1. Două reguli la nivelul FL: RGN şi RDet

În capitolul 6, am adus argumente în favoarea ipotezei că R(Ridicarea) Q(Cuantificatorului) este constrînsă de condiţia (1). Să comparăm acest rezultat cu regula lui May (1977, 1985) privind RQ, pe care o prezentăm mai jos sub (2):

(1) RQ ridică GN-uri care poartă trăsături *qu*.
(2) RQ ridică GN-uri cuantificate.

În virtutea lui (1), RQ se aplică numai dacă trăsăturile *qu* s-au transmis de la determinant la GN-ul care îl domină. Această constrîngere nu se aplică în cazul lui (2): orice GN a cărui poziţie (Spec, GN) domină un cuantificator are statut de „GN cuantificat", fiind în consecinţă afectat de RQ. În cele ce urmează, procedeul transmiterii trăsăturilor va fi înlocuit cu o regulă de deplasare.

(3) RDet ridică[1] determinanţi[2].

(Numim „determinant" orice fel de element funcţional[3] nominal care poate apărea într-un GDet[4]: numeralele cardinale şi alţi determinanţi slabi, precum şi articolul hotărît şi determinanţii „tari" (în terminologia lui Milsark (1977)).

---

* Ideea de bază a acestui capitol a fost prezentată la Conferinţa asupra FL de la Tilburg, în 1988 şi publicată în Dobrovie-Sorin (1991). Prezenta versiune a beneficiat de comentariile lui Dan Finer, Jim Higginbotham, Utpal Lahiri, Howard Lasnik, Richard Larson, Peter Ludlow, Hans Obenauer, Elisabeth Villalta şi Akira Watanabe. În mod special mulţumim Irenei Heim şi Annei Szabolcsi pentru lectura atentă a acestui capitol.

[1] Proprietăţile pe care le vom analiza aici nu ne permit să alegem între modelul derivaţional al lui May şi cele reprezentaţionale (cf. Riemsdijk şi Williams (1981) şi Williams (1986)): principiile noi pe care le vom propune aici aduc modificări amîndurora. Prin convenţie, vom folosi formalismul RQ.

[2] Regula (3) evocă regula de *Quantifier Construal* a lui Heim (1982, p.133), potrivit căreia cuantificatorii (determinanţii nominali) sînt ataşaţi într-o poziţie de adjuncţie imediat la stînga nodului P. În concepţia lui Heim, adjuncţia cuantificatorului se aplică determinanţilor „tari", cum ar fi *every*, nu însă indefinitelor (deşi Heim nu discută determinanţii slabi, probabil i-ar fi tratat analog cu articolul nehotărît). După cum vom demonstra în continuare, RDet ridică atît cuantificatorii tari, cît şi cuantificatorii slabi.

[3] Pe linia interpretărilor lui Cardinaletti şi Giusti (1990), spre deosebire de Abney (1987), sîntem de părere că *many* este mai degrabă un element X^0, generat sub Det, decît un Grup Cuantificat.

Regula RDet prezentată în (3) este corespondentul la nivelul FL al unei reguli care operează în franceză la nivelul S-structurii (vezi Obenauer (1984-1985)):[5]

(4) a. *J'ai beaucoup$_i$ lu [e$_i$ de livres].*
Am mult/multe$_i$ citit e$_i$ de cărți
b. *Combien$_i$ as-tu lu [e$_i$ de livres].*
Cît/cîte$_i$ ai citit$_i$ de cărți

Argumentele pe care le vom aduce în favoarea regulii din (3) nu trebuie privite ca o respingere a regulii din (2). Mai degrabă, RDet şi RQ ar trebui văzute ca două cazuri particulare ale regulii de Deplasare α care transpune S-structura în FL. Pe linia lui Heim (1982), vom considera că RQ reprezintă de fapt un caz de Prefixare a GN-urilor (deci R(idicarea) GN), o regulă care deplasează toate GN-urile, nu ar pe cele cuantificate, şi le aduce în poziție de adjunct la P.[6]

O parte din datele empirice pe care le vom analiza în continuare au fost deja explicate în capitolul 6; acuzativele prepoziționale şi dublarea prin clitic forțează interpretarea de tip specific a GN-urilor cardinale. Regula diferită din (3) ne va permite să dăm o analiză mai detaliată a diverselor interpretări posibile ale GN-urilor, în general, şi a celor construite cu numerale cardinale, în special. Vom putea, de asemenea, să explicăm restricțiile privind interpretarea grupurilor *wh* impuse de „insulele slabe" („insulele" *wh*, negația, factitivele). Conform extinderii generalizării lui Comorovski (1989) propuse de Cinque, doar grupurile *wh* referențiale pot fi extrase din interiorul „insulelor". Această generalizare va fi revizuită în cele ce urmează.

7.2. Reprezentările de la nivelul FL şi denotația GN-urilor

Vom porni de la ipoteza că regulile de la nivelul FL afectează atît determinanții slabi, cît şi determinanții tari. Reprezentările astfel rezultate sînt constrînse de două tipuri de condiții de bună formare: (a) condiții semantice, care reglementează compatibilitatea reprezentării de la nivelul FL cu proprietățile semantice ale unui determinant dat; (b) condiții sintactice, care sînt identice cu cele definite în mod independent pentru fenomene pur sintactice.

---

[4] Pentru discuția de față, ipoteza GDet nu este necesară; RDet poate fi adoptată în absența ipotezei GDet. De aceea vom eticheta GN constituentul care în mod curent este considerat GDet.

[5] Este totuşi de remarcat că potrivit lui Obenauer, *beaucoup* este generat în bază, în poziția pe care o ocupă la nivelul S-structurii, mai degrabă ataşat la V, decît mutat din interiorul GN-ului.

[6] Motivația faptului că RQ funcționează, în abordarea noastră, ca o RGN priveşte faptul că trăsăturile „de cuantificare" nu sînt marcate pe GN, ci pe (Spec, GN) şi, în consecință, statutul cuantificațional al unui GN poate avea acces la o regulă doar dacă transmiterea trăsăturilor a avut loc, de la (Spec, GN) spre GN. Cum May nu stabileşte condițiile transmiterii trăsăturilor, RQ nu va fi sensibilă la proprietățile de cuantificare, în consecință va afecta orice tip de GN.

Scanned with OKEN Scanner

Regulile RGN şi RDet dau naştere unor reprezentări fundamental diferite la nivelul FL, aşa cum se poate vedea în (5') şi, respectiv, în (5''):

(5) *Ion a examinat zece studenţi*
(5') [$_{GN}$ zece studenţi$_i$] [Ion a examinat [$_{GN}$ e_i] (RGN)
(5'') [zece$_i$] [Ion a examinat [$_{GN}$ e$_i$ studenţi]] (RDet)

7.2.1. RDet + încorporarea N': interpretarea cantitativă

Poziţia precisă pe care o ocupă elementul afectat de RDet nu este relevantă în acest punct al discuţiei. Se poate presupune fie poziţia de adjuncţie la GFlex, folosită şi de RQ, fie poziţia de adjuncţie la GComp, folosită şi de Deplasarea de tematizare. Pentru a simplifica, vom considera poziţia de adjunct la GFlex.[7] Trebuie totuşi remarcat faptul că *beaucoup* apare într-o poziţie situată mai jos, probabil în poziţie de adjuncţie la GV; se poate presupune că are loc ulterior o deplasare la nivelul FL. Avînd în vedere configuraţia din (4)a, este firesc să presupunem că prin regula RDet de la nivelul FL determinantul nu ajunge direct în poziţia GFlex, ci trece mai întîi printr-o poziţie de adjuncţie la GV. Acestea nu au fost reprezentate în (5')-(5''). Constrîngerile sintactice sînt într-adevăr relevante pentru RDet şi ele impun, în linia lui Chomsky (1989, 1992), ideea că legăturile intermediare din lanţuri nu sînt vizibile la nivelul FL; cu alte cuvinte, nu au statut de variabile, fiind considerate elemente lipsite de interpretare, pur formale, care nu joacă nici un rol în constituirea sensului; în al doilea rînd, se aplică întocmai ca în (5''), iar într-o reprezentare mai complexă, lasă urme intermediare.

Să remarcăm acum că o reprezentare la nivelul FL, ca aceea din (5''), nu poate fi interpretată prin reguli de compoziţie semantică: RDet dă naştere unui GN deschis, care, în aceste condiţii, nu denotă un individ, ci un predicat; dar un predicat nu poate ocupa o poziţie argumentală în (5''). Pentru a rezolva această problemă, propunem o operaţie de încorporare a unui N' într-un verb:

(5[2]) a. [zece$_i$] [Ion a examinat $_{GN}$[e$_i$ studenţi]]
b. [zece$_i$] [Ion a studenţi$_j$-examinat [$_{GN}$e$_i$e$_j$]]
c. „Ion a examinat studenţi. Numărul lor a fost zece."
„Ion a studenţi-examinat, iar numărul setului studenţi-examinat este zece."
„Zece este numărul/cantitatea pe care Ion a studenţi-examinat-o."
„Numărul de studenţi pe care l-a examinat Ion a fost zece."

Predicatul corespunzător lui N' se combină cu predicatul propoziţiei, ceea ce are ca rezultat un predicat complex, de exemplu *a studenţi-examina*. Categoria

[7] În mod curent se presupune că elementele X^0 se pot ataşa numai unor elemente X^0, o condiţie care exclude reprezentarea din (5''). Sîntem obligaţi să presupunem că această constrîngere, care a fost pusă la îndoială chiar şi în cazul deplasării vizibile de la nivelul S-structurii (vezi Riemsdijk (1989)), nu este activă la nivelul FL.

Scanned with OKEN Scanner

vidă scindată rezultată în urma RDet şi a acestui proces de încorporare nu are statut de variabilă de individ. Această analiză poate explica fenomenul de „de-tranzitivizare" propus de Hoop (1992): pierderea tranzitivităţii nu trebuie interpretată literal ca o dispariţie a poziţiei obiect direct la nivelul S-structurii: RDet şi încorporarea N' lasă urme relevante din punct de vedere sintactic. Pierderea tranzitivităţii poate fi analizată ca o situaţie în care argumentul corespunzător obiectului direct nu denotă. Explicaţia ar fi că această categorie vidă scindată, rezultată în urma RDet şi a încorporării (vezi (5^2)b), nu poate fi interpretată ca o variabilă individuală, ci doar ca un obiect prototipic neindividualizat (vezi capitolul 5).

Determinantul ridicat funcţionează ca un fel de adverb modificator al predicatului complex sau ca o marcă de cantitate pentru obiectul prototipic asociat cu acest predicat. Glosele date în (5^2)c, foarte apropiate de (5^2)b, par potrivite: se spune despre Ion că a fost ocupat cu examinarea studenţilor (a examinat un ansamblu nediferenţiat de studenţi); numărul indivizilor care alcătuiesc acest ansamblu este „zece".

Considerăm că lectura cantitativă este comparabilă cu interpretarea numelor de materie:

(6) *Am folosit şapte uncii de unt.*

În (6) acţiunea de a folosi nu este percepută ca aplicîndu-se la fiecare uncie de unt, ci la o cantitate globală (şi anume, şapte uncii) de unt. În mod similar, în (5^2) acţiunea de examinare a studenţilor (examinarea de studenţi) nu este văzută ca aplicîndu-se distributiv fiecărui individ în parte, ci global, la întregul ansamblu de studenţi (acest tip de non-distributivitate, sau mai degrabă de non-individualizare, nu trebuie confundat cu interpretarea colectivă în care GN-ul poate fi interpretat ca entitate plurală).

În funcţie de particularităţile numelui, acest tip de interpretare apare mai greu sau mai uşor. Pe de o parte, numele de materie acceptă doar acest tip de interpretare; pe de altă parte, e greu de acceptat tratarea fiinţelor umane ca nişte ansambluri privite global. Dar în mod clar, substantivele numărabile pot fi interpretate astfel:

(7) a. *Trebuie să citesc 300 de pagini săptămîna asta.*
b. *Acest copil face cam 30 de greşeli de ortografie pe pagină.*
c. *Ai nevoie de cel puţin 10 ouă pentru prăjitura asta.*
d. *Ei au examinat 30 de candidaţi.*

7.2.2. RDet + RGN: interpretarea presupoziţională şi interpretarea existenţială

O altă modalitate de salvare a FL din (5'') este ridicarea GN-ului deschis prin RGN într-o poziţie unde denotaţia de tip predicat poate funcţiona ca restricţie pentru determinantul ridicat:

(5^3) a. [zece$_i$ [[$_P$Ion a examinat [$_{GN}$ e$_i$ studenţi]]] (RDet)
RDet

b. [zece$_i$ [[$_{GN}$ e$_i$ studenţi]$_i$ [$_P$Ion a examinat [$_{GN}$ e$_i$]]] (RGN)
RGN

Se observă că derivarea în care poziţia ocupată de GN-ul ridicat este superioară determinantului ridicat este un caz de deplasare nepermisă (urma determinantului în interiorul unui GN deschis ar c-comanda determinantul). Ne rămîne deci posibilitatea prezentată în (5^3)b, unde GN este ridicat într-o poziţie situată între determinantul ridicat şi constituentul P. Această derivare e permisă, dat fiind că ordinea ierarhică relativă a constituenţilor în poziţie de adjuncţie la P este liberă (vezi May (1977)).

Se pune întrebarea dacă FL prezentată în (5^3) nu ar putea fi derivată prin RGN urmată de RDet (vezi propunerea lui Heim (1982) privind cuantificatorii tari ca *fiecare):*

($5'''$) a. ◊[zece$_i$ [$_{GN}$ e$_i$ studenţi]$_i$ [$_P$Ion a examinat [$_{GN}$ e$_j$]]]
RDet GNR

Vom considera că această derivare este incorectă (aşa după cum indică rombul): poziţia de adjuncţie pe care o ocupă GN-ul nu este L-marcată şi în consecinţă constituie o barieră pentru ridicarea determinantului.[8] De observat că în această situaţie pare preferabil un model derivaţional în locul unuia reprezentaţional; într-adevăr, reprezentarea din ($5'''$) nu diferă de cea din (5^3)b; doar derivările sînt diferite.

Întorcîndu-ne la (5^3)b, această reprezentare are forma unei structuri de cuantificare restrînsă[9]. Partea a doua a formulei, adică GN-ul deschis, are rol de restricţie[10], iar partea a treia reprezintă domeniul de cuantificare al determinanţilor cardinali D-ridicaţi. Interpretarea corespunzătoare este de tipul: „pentru zece indivizi x (unde x este student), Ion a examinat x"[11].

Potrivit reprezentării FL din (5^3)b, propoziţia din (5) este adevărată dacă (a) există un număr nedeterminat de studenţi şi (b) (cel puţin) zece dintre ei au fost examinaţi de Ion. Propoziţia este falsă dacă nu este îndeplinită condiţia (b); dacă nu este îndeplinită condiţia (a), atunci propoziţia este ori falsă, ori nedeter-

---

[8] Această poziţie teoretică se opune celei prezentate de Fiengo, Juang, Lasnik şi Reinhart (1989), care sînt de părere că grupurile care ocupă poziţii A' nu funcţionează ca bariere.

[9] Vezi Lewis (1975), generalizare adoptată de Heim (1982) şi utilizată în mod curent în reprezentările de FL propuse în analizele sintactice de tip GB şi minimalist (Diesing (1990)).

[10] În Dobrovie-Sorin (1992) am încercat să demonstrăm că RDet+RGN dau naştere, în mod necesar, unei cuantificări nerestrînse: ca rezultat al RDet, determinantul nu mai ocupă o poziţie „soră" cu N', deci N' nu va mai funcţiona ca restricţie a determinantului. Acum credem că această analiză nu este corectă; forma cuantificării restrînse se bazează pe RDet (vezi Heim (1982)).

[11] Analiza numeralelor şi a indefinitelor ca predicate de cardinalitate se întîlneşte curent în semantica formală (Bartsch (1973), Scha (1981), Keenan (1987) şi Reinhart (1987)).

Scanned with OKEN Scanner

minată (adică nu are valoare de adevăr).[12] Acest tip de interpretare poate fi numit interpretare „partitivă" sau „presupozițională", datorită condiției stabilite în (a): un GN presupozițional este purtător al presupoziției că ansamblul denotat de N' nu este vid, vezi de Jong şi Verkuyl (1985) şi de Jong (1987); astfel, în condițiile unei interpretări presupoziționale, exemplul din (5) presupune existența unui grup de studenți; se afirmă că predicatul „a fi examinat de Ion" se aplică unei părți a acestuia.[13]

Analiza propusă pentru (5^3) se sprijină pe o corelație între forma cuantificării restrînse şi interpretarea presupozițională, pe care nu ne propunem să o motivăm. Îl vom cita numai pe Hausser (1974): „Toți cuantificatorii despre care s-a demonstrat că induc presupoziții existențiale vor fi reprezentați în continuare sub forma cuantificării restrînse".

Vom remarca acum că (5^3)b poate fi rescris sub forma unei cuantificări nerestrînse, ca în (5^4):

(5^4) a. [zece$_i$ [[$_{GN}$ e$_i$ studenți]$_i$ [$_i$ Ion a examinat [$_{GN}$ e$_i$]]]
b. [zece] ∃x [student (x) & examinat de Ion (x)] (cuantificare nerestrînsă)
c. Există un ansamblu X de indivizi x care sînt studenți şi au fost examinați de Ion; cardinalitatea ansamblului este zece.

Trecerea de la (5^4)a la (5^4)b se justifică prin proprietățile semantice ale determinantului ridicat, şi anume prin faptul că este simetric. În (5)b *student* nu este restricția determinantului *zece:* cuantificatorul existențial asociat cu *zece* leagă prin „legare neselectivă" (vezi Heim (1982)) atît variabila definită la nivelul GN (ansamblul studenților), cît şi pe cea definită la nivelul propoziției (x: Ion a examinat x).[14] Interpretarea corespunzătoare, să o numim existențială, ar fi „Există (un ansamblu de) zece indivizi care sînt studenți şi care au fost examinați de Ion". Această interpretare diferă de cea presupozițională astfel: nu se presupune existența unui ansamblu de studenți şi deci, în interpretarea existențială, exemplul (5) poate fi adevărat chiar dacă nu poate fi identificat din context nici un ansamblu de studenți. A se compara cu interpretarea presupozițională (vezi (5^3)b), în care exemplul (5) este fals (sau nu are valoare de adevăr) dacă din context nu poate fi identificat nici un ansamblu de studenți.

---

[12] Alegerea dintre cele două posibilități variază de la un model semantic la altul, fără consecințe, însă, pentru datele analizate aici.

[13] E uşor de găsit un context adecvat care să impună interpretarea presupozițională a lui (5): de exemplu, *Ieri, profesorii de la catedra de engleză au examinat 30 de ziariști, 20 de studenți şi 40 de pensionari. Ion a examinat 10 studenți.* Interpretarea presupozițională este de asemenea impusă de GN-urile partitive ca *zece dintre elevi, doi dintre copiii tăi* etc.

[14] Regula RDet permite formalizarea unei afirmații a lui Reinhart (1987), pentru care determinanții slabi operează asupra unui ansamblu propozițional (în timp ce determinanții tari operează asupra unor ansambluri definite la nivelul GN). Analiza propusă aici diferă de cea a lui Reinhart prin aceea că permite interpretarea determinanților slabi: această interpretare corespunde reprezentărilor FL.

Scanned with OKEN Scanner

7.2.3. RGN: interpretarea referențială

Vom compara acum interpretarea asociată lui (5^3) cu interpretarea asociată lui (5'), care conține un GN închis, adică un GN al cărui determinant se află în interiorul GN-ului, saturînd astfel poziția liberă asociată cu predicatul exprimat de N' (vezi Higginbotham (1987)). (5') va fi redat mai jos ca (5^1):

(5^1) [$_{GN}$ zece studenți$_i$] [Ion a examinat [$_{GN}$e$_i$]]

Este firesc să presupunem că:

(8) GN-urile închise denotă indivizi.

Aceasta înseamnă că GN-urile închise sînt asociate în mod necesar cu interpretarea referențială definită în (9):

(9) GN-urile referențiale sînt GN-urile care denotă indivizi.

Potrivit acestei propuneri, interpretarea referențială este atribuită GN-urilor care sînt potențial afectate de RGN, nu însă de RDet sau de RDet+RGN (acestea din urmă dau naştere, amîndouă, unor GN-uri deschise). Accentuăm ideea că interpretarea referențială nu depinde de aplicarea RGN: se presupune că GN-urile referențiale rămîn *in situ* atîta vreme cît nu apar proprietăți de domeniu care să ne forțeze să introducem RGN. Astfel, pe baza demonstrației din acest capitol, nu vom considera interpretarea referențială a lui (5) ca fiind un rezultat al RGN. O discutăm însă aici pentru a accentua ideea că deplasările de la nivelul FL nu dau naştere, în mod obligatoriu, unei interpretări bazate pe cuantificare. Totuşi, dacă din motive independente, RGN trebuie blocată, interpretarea referențială rămîne posibilă.

Considerăm că noțiunea de referențialitate folosită aici este diferită de noțiunea pragmatică de D-legare (legare discursivă), deşi pot fi stabilite anumite corelații, aşa cum vom arăta în secțiunile următoare. Considerăm că efectul de „încrucişare slabă" este un test pentru „(non-)referențialitate". Acest test trebuie corelat cu alte observații bine cunoscute privind consecințele pe care le are non-referențialitatea asupra deducțiilor logice (suspendarea legii terțului exclus, suspendarea legii contradicției).

O parafrază posibilă pentru interpretarea referențială asociată lui (5^1) este următoarea: „faptul de a fi examinat de Ion este o proprietate a zece indivizi care sînt studenți". Aceasta înseamnă că propoziția este adevărată dacă şi numai dacă (a) există zece indivizi J.M... (b) care sînt studenți şi (c) care au proprietatea de a fi fost examinați de Ion. Propoziția este falsă dacă oricare dintre condițiile puse în (a)-(c) nu este îndeplinită. Este interesant de remarcat că valorile de adevăr ale lui (5^1) pot fi stabilite calculînd denotația GN-ului *zece studenți* şi verificînd dacă ansamblul denotat de predicatul *a fi fost examinat de*

Scanned with OKEN Scanner

Ion aparține tuturor ansamblurilor cuantificatorului generalizat denotat de *zece studenți*.

Cadrul teoretic propus aici ne permite să distingem între GN-urile referențiale și cele presupoziționale[15]: cele dintîi sînt, la nivelul FL, GN-uri închise (denotînd, în consecință, un individ), iar cele din urmă apar la nivelul FL cu forma caracteristică a cuantificării restrînse[16] (și sînt, în consecință, interpretate cu ansamblul N' non vid). Este important să precizăm că aceste două interpretări nu sînt echivalente din punctul de vedere al condițiilor de adevăr: astfel, dacă în context nu pot fi identificați zece indivizi, (5) este fals (sau nu are valoare de adevăr) într-o interpretare referențială, dar poate fi adevărat sau fals într-o interpretare presupozițională.

REZUMAT

În discuția de pînă acum, am propus patru tipuri de reprezentări la nivelul FL, cu cele patru derivații distincte: RGN; RDet; RDet+RGN (cuantificare restrînsă); RDet+RGN (cuantificare nerestrînsă). Fiecare dintre aceste FL diferă de celelalte trei prin cel puțin unul dintre criteriile următoare: (i) prezența/absența GN-urilor deschise; (ii) prezența/absența variabilelor individuale; (iii) forma cuantificării (restrînse sau nerestrînse).

Anticipînd concluziile din secțiunea 7.3.2., vom menționa aici un tip diferit de reprezentare, corespunzătoare cuantificatorilor pronominali:

(10) a. Ion a întîlnit pe cineva.
b. *cineva* [Ion a întîlnit *e*]

Vom demonstra că, deși reprezentarea FL asociată cuantificatorilor pronominali nu implică un GN deschis (cuantificatorii pronominali nu sînt afectați de RDet), implică totuși cuantificarea nerestrînsă. Cuantificatorii pronominali funcționează ca operatori, și nu ca GN-urile referențiale.

---

[15] Termenul „presupozițional" (opus celui de cardinal/existențial) se întîlnește la Diesing (1990), care exploatează relația dintre interpretarea presupozițională și cuantificarea restrînsă. Pentru Diesing, cazul paradigmatic al cuantificării restrînse este cel al subiectelor exterioare Grupului Verbal; o altă configurație pertinentă este cea care rezultă din RQ sau mai degrabă din RGN. Propunerea pe care o facem aici diferă de cea a lui Diesing, deoarece afirmăm dependența cuantificării nerestrînse de RDet (în consecință, interpretările existențială sau cardinală corespund în mod necesar unei FL obținute prin RDet (+RGN)). Analiza noastră impune deci mai multe constrîngeri asupra cuantificării nerestrînse, ceea ce ne permite să explicăm de ce interpretarea cardinală nu este posibilă în unele contexte. De asemenea, în acest cadru teoretic, se poate explica diferența dintre interpretarea referențială și cea presupozițională, ceea ce nu e posibil în cadrul teoretic propus de Diesing.

[16] Reinhart (1987) observă că termenul restrictiv poate fi stabilit direct la nivelul S-structurii, independent de RDet: în (42), unde RDet nu s-a aplicat, N' funcționează ca termen restrictiv pentru cuantificator. Spre deosebire de Reinhart, considerăm că N' funcționează ca restricție doar dacă determinantul s-a ridicat la nivelul FL. În cazul în care ridicarea determinantului e blocată, GN va fi inaccesibil, deci în virtutea lui (9)b, va primi o denotație de tip individual; în acest caz, nu intervine nici cuantificator, nici restricție.

Scanned with OKEN Scanner

Rezumăm aceste rezultate în (11):

(11)

FL	RGN	RDet	RDet+RGN	RGN a Qindep
(i) GN-uri deschise	NU	DA	DA	NU
(ii) var. individ.	DA	NU	DA	DA
(iii) Q(ne)restr.	-[17]	Qnerestr.	Qrestr./ne~	Qnerestr.

Schema din (12) sintetizează corelația dintre configurațiile de la nivelul FL și interpretările posibile:

(12)

RGN	→		referențial
RDet+RGN (q. restr.)	→	presupozițional	nereferențial
RDet+RGN (q. nerestr.)	→	existențial	
RDet	→	cantitate	

Propunerea noastră este că GN-urile slabe sînt compatibile cu cele patru configurații la nivelul FL și, corelate cu acestea, prezintă patru posibilități diferite de interpretare. Această analiză diferă de analizele semantice curente, care atribuie GN-urilor slabe o singură interpretare, cea existențială. Paralel cu diferențele privind condițiile de adevăr – diferențe deja prezentate – există și cîteva teste sintactice bine cunoscute, care pun în evidență diferitele interpretări. Astfel, atît GN-urile presupoziționale, cît și GN-urile existențiale atrag încălcări ale principiului de „încrucișare slabă", în timp ce GN-urile referențiale nu. Pe de altă parte, contextele de tipul *există* (engl. *there)* ne oferă un test pentru această distincție: doar GN-urile existențiale sînt acceptate în acest tip de contexte. Diferența dintre interpretarea existențială și cea cantitativă pare în acest moment speculativă, dar ea va deveni clară cînd vom aborda problema „insulelor slabe" (vezi secțiunea 7.7.): vom demonstra că „insulele slabe" nu blochează interpretarea nonreferențială, în general (și nici interpretările presupoziționale sau existențiale), în schimb, blochează interpretările cantitative.

7.3. RDet și condițiile de localitate

Pînă în acest punct am stabilit că ipoteza RDet permite elaborarea unui cadru teoretic care poate atribui GN-urilor slabe patru reprezentări distincte[18], pe care se bazează patru interpretări diferite (referențială, presupozițională, existențială, cantitativă).

---

[17] „Liniuța" indică faptul că RGN nu se bazează nici pe cuantificarea restrînsă, nici pe cuantificarea nerestrînsă (vezi nota 15).

[18] Obenauer (1992a, b) aduce argumente sintactice independente – bazate pe inversiunea complexă din franceză și pe acordul participiului trecut – în favoarea ideii că GN-urile slabe dau naștere la cel puțin două reprezentări distincte la nivelul FL, comparabile cu ceea ce noi am considerat GN-uri închise, respectiv, GN-uri deschise.

Scanned with OKEN Scanner

7.3.1. Acuzativele prepoziționale și RDet

Paradigma ilustrată în (13)-(15) pentru limba română caracterizează și alte limbi care au acuzative prepoziționale, cum ar fi spaniola (vezi Jaeggli (1982)), ebraica.

(13) a. *Ion a examinat pe cineva, dar nu știu pe cine.*
b. *Ion n-a examinat [GPpe [GN nimeni]].*

(14) a. *Am întîlnit un prieten.*
b. *Caut o secretară.*
c. *Fiecare profesor va examina [GN trei studenți].*

(15) a. *Am întîlnit pe un prieten.*[19]
b. *Caut pe o secretară.*
c. *Fiecare profesor va examina [GPpe [GN trei studenți]$_i$].*

Toate aceste exemple conțin GN-uri cuantificate (GNQ) în poziție de obiect direct; în (13) și în (15) GNQ este precedat de prepoziția *pe* (comparabilă cu *a* din spaniolă, vezi Jaeggli (1982)). Exemplele (13) arată că prepoziția este permisă (chiar obligatorie cu nominale umane) în contextul cuantificatorilor pronominali. Perechea (14)-(15) indică faptul că în cazul nedefinitelor și al cardinalelor folosirea acuzativelor prepoziționale forțează interpretarea referențială; acuzativele prepoziționale din (15)a-c au o interpretare specifică: „există un prieten, iar eu l-am întîlnit; există o secretară, iar eu o caut; există trei indivizi (Ion, Maria, Patricia), care sînt studenți, și fiecare profesor îi va examina".

Corelația dintre acuzativele prepoziționale și referențialitate (numită, în mod curent, specificitate) este o generalizare empirică bine cunoscută, dar care nu este însă bine înțeleasă. În cele ce urmează vom arăta că ipoteza RDet poate să ne ofere o explicație. Înainte, însă, vom insista asupra faptului că interpretarea admisă este cea referențială, și nu cea presupozițională. Pentru a demonstra acest lucru este suficient să se observe că GN-urile partitive, cunoscute ca fiind presupoziționale, sînt compatibile cu interpretări diferite, dependente de ocurența unui acuzativ prepozițional.

---

[19] Nu toți vorbitorii sînt de acord în privința gramaticalității exemplului (15), așa cum a fost prezentat aici (fapt valabil atît pentru română, cît și pentru spaniolă). Pentru unii vorbitori, exemplele (15) sînt negramaticale (pentru o sugestie privind explicarea acestei situații vezi nota 23). Inserția unui clitic de dublare nu modifică acceptabilitatea; vorbitorii care resping pe (15)a-b resping și structurile corespunzătoare cu clitice de dublare. Descrierea datelor e complicată de faptul că în limba română contemporană dublarea prin clitic a acuzativelor prepoziționale a devenit aproape obligatorie (a fost opțională la începutul secolului). Deci exemplele din (15) sună oarecum arhaic; le discutăm aici pentru că încercăm să distingem între constrîngerile de interpretare impuse de acuzativele prepoziționale și cele datorate dublării cu clitic.

Scanned with OKEN Scanner

(16) a. ??*Mama ei$_i$ va ajuta [una din studentele tale]$_i$.*
b. *Mama ei$_i$ va ajuta pe [una din studentele tale]$_i$.*

Exemplul din (16)a arată că partitivele dau naştere la încălcări ale principiului „încrucişare slabă". Deci partitivele nu sînt în mod necesar referenţiale. În (16)b, unde este folosit acuzativul prepoziţional, nu apar încălcări de acest tip. Existenţa perechilor minimale de felul acesta demonstrează faptul că acuzativele prepoziţionale nu declanşează presupoziţionalitatea, ci referenţialitatea. Această observaţie este diferită de majoritatea analizelor recente ale nedefinitelor, care disting între interpretarea specifică/legată discursiv/presupoziţională, pe de o parte, şi interpretarea non-specifică/nelegată discursiv/existenţială, pe de altă parte (vezi, printre alţii, Pesetsky (1987), Diesing (1990), Enç (1990), Dobrovie-Sorin (1990)). Această caracterizare imprecisă, uneori incorectă, se poate datora unei implicaturi conversaţionale: interpretarea referenţială implică informal interpretarea legată discursiv[20]: prin urmare, interpretarea referenţială a GN-ului *un student* sugerează faptul că individul desemnat aparţine unui grup mai larg de studenţi, care face parte din cunoştinţele comune vorbitorului şi ascultătorului.

În cadrul teoretic propus aici, diferitele interpretări ale GN-urilor slabe se bazează pe reprezentări diferite la nivelul FL: interpretările referenţiale, presupoziţionale/existenţiale, cantitative se bazează pe RGN, RDet+RGN (restrînsă şi nerestrînsă) şi, respectiv, RDet. În acest cadru, se poate explica interpretarea referenţială obligatorie a acuzativelor prepoziţionale, dacă se poate arăta că FL rezultată din RGN este bine formată, în timp ce FL rezultată din RDet+RGN şi RDet+încorporarea N' nu este legitimă în virtutea principiilor generale.

Vom examina acum FL rezultată din RGN şi RDet:

(15^1) a. [$_P$ [$_{GN}$ un prieten$_i$ [$_P$ am întîlnit [$_{GP}$ pe e$_i$] RGN
(15^2) a. ◊[$_P$[un$_i$ [$_P$ am întîlnit [$_{GP}$ pe [$_{GN}$ e$_i$ prieten] RDet

FL din (15^1), obţinută prin RGN este corectă: *pe GN* este obiect direct, fiind deci L-marcat de verb, astfel încît GN-ul poate fi extras din GP-ul al cărui centru este prepoziţia *pe*. Cum (15^1) conţine un GN închis, interpretarea care îi corespunde va fi cea de tip referenţial. În felul acesta ajungem la concluzia că acuzativele prepoziţionale sînt compatibile cu interpretarea referenţială. Pentru a arăta că aceasta este singura interpretare posibilă, va trebui să arătăm că celelalte reprezentări la FL nu sînt corecte. Şi într-adevăr, (15^2) nu este corectă, aşa cum am indicat deja prin romb, deoarece apare aici o încălcare a PCV-ului: urma determinantului ridicat nu este nici guvernată tematic, nici guvernată prin antecedent, deoarece RDet trece peste o barieră (GN-ul subliniat, care nu este L-marcat de *pe*).[21] Cum RDet nu este legitimă, orice operaţie ulterioară – RGN

[20] Accentuăm faptul că în acest caz, D-legarea nu este pusă în relaţie cu interpretarea presupoziţională.

[21] Faptul că GN-ul nu este L-marcat este suficient pentru a respinge ca incorect enunţul (15^2). Trebuie totuşi remarcat faptul că extragerea din interiorul unui GN se supune unei cerinţe

Scanned with OKEN Scanner

sau încorporarea de N' – este blocată. Cu alte cuvinte, derivările RDet+RGN şi RDet+încorporarea de N' sînt amîndouă excluse. Date fiind corelaţiile de sub (12), caracterul nelegitim al acestor derivaţii[22] explică de ce nici una dintre interpretările non-referenţiale (cea presupoziţională, cea existenţială, cea cantitativă) nu este posibilă în cazul acuzativelor prepoziţionale.[23]

Să se compare exemplele din (14): în absenţa lui *pe,* GN-ul obiect este L-marcat de verb şi, în consecinţă, RDet nu trece peste nici o barieră:

(14[2]) a. $[_P[un]_i\ [_P$ am întîlnit $[_{GN}e_i$ prieten]]]

Această reprezentare la FL este corectă şi, în consecinţă, RDet + RGN sau RDet + încorporarea N' sînt admise. Astfel se explică de ce interpretările presupoziţională, existenţială, cantitativă sînt toate admise în cazul lui (14).

Pornind de la această analiză a acuzativelor prepoziţionale, putem formula o predicţie interesantă pentru limbile care prezintă atît acuzative prepoziţionale, cît şi o regulă de S-structură de tipul RDet, aşa cum a fost ea prezentată pentru franceză în (4): cea de a doua este posibilă cu acuzativele neprepoziţionale, dar nu şi cu acuzativele prepoziţionale[24]. Acesta este exact cazul limbii bengali, după informaţiile lui Dasgupta (vezi Dasgupta (1988)).

În rezumat, vom spune că analiza propusă oferă explicaţia pentru o generalizare bine cunoscută, potrivit căreia acuzativele prepoziţionale declanşează interpretarea specifică, mai exact referenţială, a indefinitelor şi a cardinalelor. Un număr de studii recente avînd în vedere mai multe limbi (vezi în mod special Enç (1991) pentru turcă şi Hoop (1992) pentru olandeză) arată că acest efect

---

mai puternice, şi anume guvernarea canonică de către verb (vezi Anexa şi Pollock (1989)).

[22] Să ne amintim că derivarea RGN+RDet a fost de asemenea exclusă (vezi discuţia asupra lui (5'')).

[23] După cum am precizat în nota 19, unii vorbitori consideră incorecte exemple ca acelea din (15). În cadrul propus aici, vom presupune că pentru aceşti vorbitori cuantificatorii slabi sînt supuşi obligatoriu fie la RDet, fie la RDet+RGN: pentru acei vorbitori care acceptă (15), cuantificatorii slabi pot fi afectaţi şi numai de RGN.

[24] Trebuie remarcat că în română GN-urile guvernate de *pe* (de fapt, de orice tip de prepoziţie) constituie bariere pentru relaţia dintre cliticul genitiv ataşat verbului şi urma sa, care ocupă poziţia (Spec, GN), o poziţie caracteristică genitivelor (cliticul din (i) este marcat pentru cazul morfologic genitiv-dativ; ipoteza că acest clitic este un genitiv, nu un dativ, este formulată în Steriade (1980) şi Dobrovie-Sorin (1987):

(i) a. I_i -am văzut $[_{GN}$ profesorul $e_i]$

b. *I_i (l)-am văzut $[_{GP}$ pe $[_{GN}$ profesor $e_i]$]

În franceză există o construcţie similară, care este, de asemenea, blocată de prezenţa prepoziţiilor vide (şi lexicale):

(ii) a. J'en_i ai recontré [l'auteur e_i]

b. *J'en_i ai écrit $[_{GP}$ à $[_{GN}$ l'auteur $e_i]$]

Analogia dintre deplasarea determinanţilor la nivelul FL şi deplasarea la nivelul S-structurii, pe care am ilustrat-o în (i)-(ii), poate fi pusă la îndoială, în măsura în care genitivele şi determinanţii nu sînt constituenţi de acelaşi tip (sînt constituenţi de tipul GX, respectiv X^0). Totuşi, deplasarea genitivelor şi cea a determinanţilor poate fi comparată în măsura în care ambele elemente sînt subconstituenţi ai GN-ului; mai mult chiar, dacă presupunem că deplasarea genitivelor lasă o urmă de tip GN, elementul deplasat este un clitic, deci o categorie X^0.

Scanned with OKEN Scanner

este determinat şi de cazul morfologic acuzativ[25] (opus acuzativelor nemarcate). Pentru a extinde punctul nostru de vedere şi asupra acuzativelor morfologice, trebuie să presupunem că L-marcarea operată de verb este blocată de cazul morfologic. Facem următoarea sugestie: cazul morfologic funcţionează ca un caz inerent. Cum cazul inerent este asociat în mod direct cu un anumit rol tematic (Chomsky (1981)), acuzativele marcate morfologic primesc caz în virtutea faptului că primesc un rol tematic. Totuşi, ele nu sînt L-marcate de verb, dacă definim L-marcarea în termenii unei relaţii structurale necesare atribuirii cazului structural.

7.3.2. Cuantificatorii pronominali

Să discutăm acum comportamentul cuantificatorilor pronominali, ilustrat în (13), reluat în (17):

(17) *Ion a examinat* [$_{GPrep}$ *pe* [$_{GN}$ *cineva*]].

Aplicînd RDet în (17) obţinem structura (18), care este nelegitimă din motivele deja discutate mai sus (în prezenţa lui *pe,* GN constituie o barieră pentru ridicarea oricăruia dintre subcomponentele lui):

(18) ◊[cine]$_i$ Ion a examinat [$_{GP}$pe [e_i va]]

Dacă (18) ar fi fost reprezentarea corectă a lui (17), ne-am fi aşteptat ca acest exemplu să fie negramatical (deoarece (18) nu este legitim); ceea ce nu se întîmplă însă. Cum (17) este pe deplin gramatical, vom presupune că RDet nu se aplică părţilor componente ale cuantificatorilor pronominali[26]. Deoarece RDet nu se aplică, singura reprezentare corectă la FL pentru exemplele de tipul (17) va fi (19), care se obţine prin RGN:

(19) [$_{GN}$ cineva$_i$] [Ion a examinat [$_{GP}$ pe e_i]

Această reprezentare implică un GN închis, care ar trebui deci interpretat ca referenţial. Dar cuantificatorii pronominali dau naştere la încălcări ale principiului de „încrucişare slabă", ceea ce indică faptul că funcţionează non-referenţial:

---

[25] Această generalizare pare a fi supusă variaţiei lingvistice: aşa cum ne-a fost semnalat de Anna Szabolcsi, maghiara prezintă acuzative marcate morfologic care par a fi apte să funcţioneze non-referenţial (se pot încorpora într-un verb).

[26] Nu credem că poate fi invocat statutul morfologic neanalizabil al lui *nimeni* şi *nimic* ca motiv al faptului că RDet nu se aplică (*ni* poate fi analizat ca prefix negativ, dar *meni* nu este nici morfem liber, nici morfem legat; *mic* ar putea fi pus în legătură cu *mic* „de dimensiuni mici"). Astfel, pronume analizabile, cum sînt în engleză *nobody* şi *nothing*, par a nu admite ridicarea lui *no* prin RDet.

Scanned with OKEN Scanner

(20) **Mama lui$_i$ a ajutat pe cineva$_i$*

În mod corelativ, cuantificatorii pronominali nu pot fi dublați de clitice, în timp ce GN-urile referențiale (vezi în special acuzativele prepoziționale) acceptă dublarea prin clitic:

(21) a. **Ion l$_i$ -a examinat [$_{GP}$pe [$_{GN}$cineva]$_i$].*
b. *Am întîlnit pe un prieten.*
c. *L-am întîlnit pe un prieten.*
(21') a. [$_{GP}$ pe cineva$_i$] [Ion l$_i$ -a examinat e$_i$]

Am demonstrat deja că (21)b primește în mod necesar o interpretare referențială. Caracterul gramatical al lui (21)c indică faptul că GN-urile referențiale pot fi dublate prin clitice. Pe de altă parte, cuantificatorii pronominali nu funcționează ca GN-uri referențiale, ci ca operatori, de unde caracterul negramatical al lui (21)a.

Sintetizînd, putem spune că RDet nu afectează cuantificatorii pronominali. Singura derivație corectă la nivelul FL este cea din (19), rezultată din aplicarea regulii RGN, care nu este blocată de *pe*. Testul încrucișării slabe și testul dublării prin clitice indică, pe de altă parte, următorul fapt: cuantificatorii pronominali funcționează ca operatori, nu ca GN-uri referențiale. De această observație am ținut seama cînd l-am considerat pe *cineva* drept cuantificator existențial. (19) se rescrie ca (19'):

(19'') ∃x [Ion a examinat x].

Rămîne totuși o dificultate în privința lui (19) și (19'), și anume aceea că trebuie să presupunem că trăsătura de „persoană" nu funcționează ca o restricție a cuantificatorului; putem presupune, însă, că *cineva* este marcat cu trăsătura [+uman].

CONCLUZII

În încheierea acestei secțiuni vom compara pe scurt abordarea în termenii RDet cu procesul în două etape prezentat în capitolul 6 (transmiterea trăsăturilor *qu,* urmată de RQ). Așa cum este ușor de verificat, procesul în două etape oferă și el o explicație corectă a datelor relevante.

Totuși, există cîteva diferențe importante în privința analizei fenomenelor empirice. În capitolul 6, GN-urile slabe au fost considerate compatibile cu două reprezentări distincte la nivelul FL (pot fi afectate sau nu de RQ, după cum trăsăturile *qu* se transmit sau nu), corespunzătoare celor două situații RDet+RGN și RGN, în cadrul teoretic dezvoltat aici, bazat pe RDet. Acum putem postula un al treilea tip de reprezentare, bazată pe încorporarea RDet+N', deci cea care stă la baza interpretării cantitative. Distincția între RDet+RGN și

Scanned with OKEN Scanner

încorporarea RDet+N' este un rezultat bine venit, deoarece captează diferențele empirice care privesc atît interpretările relevante, cît şi condițiile de localitate cărora li se supun cele două tipuri (vezi secțiunea 7.7., unde sînt discutate „insulele slabe").

În final, ar fi de remarcat că dacă asociem cuantificarea asupra unui ansamblu de variabile cu RDet+RGN, obținem un rezultat corect, şi anume: cuantificatorii nerestrînşi, cum ar fi *cineva* şi *nimeni,* nu permit cuantificarea asupra unor ansambluri, ci numai cuantificarea asupra indivizilor. Diferența dintre cuantificatorii nerestrînşi şi numeralele cardinale ne permite să explicăm diferențele empirice dintre aceste două tipuri de GN-uri, privind comportamentul lor în contexte cu „insule slabe". Aceste diferențe se surprind mult mai greu în cadrul teoretic dezvoltat în capitolul 6: ar trebui să postulăm reguli diferite de interpretare pentru cuantificatorii nerestrînşi şi pentru GN-urile purtătoare de trăsături *qu* dobîndite prin percolare.

Potrivit propunerii prezentate în capitolul 6, imposibilitatea dublării cliticelor în anumite configurații bazate pe cuantificare derivă din ipoteza conform căreia variabilele sînt purtătoare de Caz[27]. Potrivit propunerii din acest capitol, posibilitatea dublării clitice nu este pusă în legătură cu teoria Cazului, ci depinde de capacitatea GN-ului dublat de a primi o interpretare referențială. Afirmațiile din (22)a-b par naturale, iar de aici decurge generalizarea (23):

(22) a. GN-urile non-referențiale nu pot primi trăsături pronominale.
b. Cliticul îşi impune trăsăturile pronominale GN-ului dublat.

(23) GN-urile non-referențiale nu pot fi dublate.

7.3.3. Alte pronume cuantificate

Ar fi interesantă o comparație între cuantificatorii pronominali de tipul *nimeni, cineva, oricine* şi pronumele cuantificate de tipul *unul/una, nici unul/nici una.*

(24) a. *În şcoala asta sînt 10 profesori de engleză, dar din păcate nu-(l) apreciez pe nici unul.*
b. *În şcoala asta sînt 10 profesori de engleză; ieri (l')-am întîlnit pe unul.*

(25) a. **În şcoala asta sînt 10 profesori de engleză, dar din păcate nu apreciez nici unul.*
b. *În şcoala asta sînt 10 profesori de engleză; ieri am întîlnit unul.*

(26) a. *Am auzit că există profesori buni, dar din păcate n-am întîlnit nici unul în viața mea.*

---

[27] Nu este clar de ce o categorie vidă nu poate moşteni cazul absorbit de cliticul care o identifică sau cazul atribuit grupului *wh* (vezi **pe cine$_i$ l$_i$ -ai văzut e$_i$* unde grupul *wh* este marcat pentru caz de *pe*).

Scanned with OKEN Scanner

b. *Ion caută două secretare, şi eu caut una.*

(27) a. **Am auzit că există profesori buni, dar din păcate nu (l)-am întîlnit pe nici unul în viaţa mea.*
b. **Ion caută două secretare, şi eu o caut pe una.*

Spre deosebire de *nimeni, cineva* şi *oricine,* pronumele de tipul *(nici)unul* nu sînt precedate obligatoriu de *pe*, chiar dacă se referă la fiinţe umane[28] (vezi (26)). Trebuie deci să caracterizăm pe *nimeni* şi *nici unul* în aşa fel încît diferenţa dintre aceste elemente să poată explica diferenţa de distribuţie a lui *pe,* în cadrul unei analize unitare a lui *pe*. *Nici unul* este diferit de *nimeni* în măsura în care este interpretat cu referire la un centru nominal; simplificînd, vom spune că *nici unul* înseamnă *nici un copil/student* în funcţie de context. Pentru a explica această interpretare, trebuie să presupunem că *nici unul* nu funcţionează ca un cuantificator nerestrîns, dar poate funcţiona fie ca un GN închis (deci, referenţial), fie ca un GN deschis (deci non-referenţial/cuantificaţional), în funcţie de aplicarea sau neaplicarea RDet.

Să ne întoarcem acum la exemplele (24)-(26). În (24)a apare prepoziţia *pe*, ceea ce potrivit analizei noastre înseamnă că nu poate fi D-ridicat cuantificatorul negativ; în consecinţă, pronumele cuantificat din (24)a este de fapt un GN închis, referenţial şi, aşa cum este de aşteptat, apariţia cliticului de dublare este gramaticală. Sensul lui (24)a corespunde acestei reprezentări: „nu este adevărat că proprietatea de *a fi apreciat de mine* aparţine ansamblului de proprietăţi denotate de Popescu, Ionescu etc.", unde Popescu, Ionescu... sînt zece profesori de engleză din şcoală.

Exemplele (25) pun în evidenţă caracterul obligatoriu al prepoziţiei *pe*. Pentru a explica această observaţie trebuie să presupunem că (a) în absenţa lui *pe,* RDet se aplică obligatoriu, rezultînd, în consecinţă, o interpretare de tip existenţial, presupoziţional sau cantitativ şi (b) interpretările existenţială, cantitativă, presupoziţională sînt negramaticale. Explicaţia pentru (b) decurge din principiile care guvernează anaforele discursive: prima dintre propoziţiile din (24)-(25) afirmă existenţa unui ansamblu de profesori de engleză, iar pronumele din propoziţia subordonată îşi va lua referinţa în mod obligatoriu din acest ansamblu. Acest principiu discursiv permite interpretarea referenţială (care implică D-legarea, cum se observă mai sus) şi exclude interpretările cantitativă şi presupoziţională. Totuşi nu este foarte clar de ce nu este posibilă interpretarea presupoziţională pentru *nici unul.*

Să examinăm acum exemplul (26). De vreme ce nu e nimic care ar putea bloca RDet, această regulă se aplică obligatoriu (vezi (a)). În continuare vom reprezenta în (26') porţiunea relevantă din (26); dacă înlocuim categoriile vide cu variabile obţinem (26''):

[28] Aceasta indică faptul că e incorect să se spună că pronumele obiecte directe cu trăsătura [+uman] sînt precedate în mod obligatoriu de *pe* (vezi Farkas (1978)). Observaţiile care urmează conduc la ideea că *pe* apare obligatoriu în faţa pronumelor cu trăsătura [+uman] ori de cîte ori apariţia lui *pe* este posibilă.

Scanned with OKEN Scanner

(26') $nici_i$ [e_i unul]$_j$ [n-am întîlnit e_j în viaţa mea]
(26'') [pentru nici un x] [x este unul] [am întîlnit x în viaţa mea]

Potrivit acestei reprezentări, ansamblul de indivizi asupra căruia operează cuantificatorul se defineşte la nivelul propoziţiei. Interpretarea corespunzătoare este existenţială/non-presupoziţională: „nu există nici un individ x [astfel încît x este unul [= un profesor bun], şi eu am întîlnit x]". Exemplul (27) este negramatical deoarece *pe* blochează RDet; aceasta ar da naştere interpretării referenţiale, care nu e compatibilă cu contextul discursiv din (27).

În rezumat, pronumele cuantificate au acces fie la RGN (care ridică pronumele în totalitate), fie la RDet+RGN[29] (prin care se produce ridicarea unei părţi componente a pronumelui, urmată de RGN ce se aplică GN-ului deschis care a rezultat). Se pare că pronumele cuantificate diferă de GN-le cuantificate: cele dintîi sînt supuse obligatoriu (nu doar opţional) regulii RDet+RGN. Paradigma din (24)-(27) arată că interpretările asociate cu FL postulate de analiza noastră sînt în concordanţă cu restricţiile de interpretare impuse de un context lingvistic dat. Cuantificatorii nerestrînşi diferă în mod esenţial de pronumele cuantificate: nu pot avea statut de GN-uri închise/referenţiale sau presupoziţionale, chiar dacă nu sînt afectaţi de RDet.

7.4. RDet şi deplasarea *wh*

În capitolul 6 s-a arătat că româna prezintă două tipuri de structuri *wh*. În acest punct al cercetării putem surprinde diferenţele dintre ele considerînd că într-un caz, dar nu şi în celălalt, regula RDet definită în (3) se aplică în FL.

Să examinăm mai întîi cuantificatorul slab *wh*.

(28) a. *Ce roman ai citit?*
b. **Ce roman l-ai citit?*

Aceste date pot fi explicate dacă presupunem că elementul *ce* este ridicat obligatoriu prin RDet. Mai precis, (29)a-b sînt obţinute prin aplicarea reconstrucţiei grupului *wh* în poziţia A, urmată de RDet, la rîndul ei urmată de RGN:[30]

(29) a. $[_{P'}[ce_i]\ [_P\ GNe_i\ roman]_i\ [_P \ldots [\ GNe_i]\ ]$[31]

[29] Lăsăm deschisă unor cercetări ulterioare problema accesului eventual al pronumelor la RDet.

[30] RDet în sine este incompatibilă cu proprietăţile semantice ale grupului *what N'* (acest cuantificator trebuie să lege o variabilă individuală, dar se poate aplica lui *how many* (vezi 7.6. şi 7.7.3.2.)).

[31] Nu este clar în ce poziţie este ridicat cuantificatorul: cum este o categorie X^0, nu poate intra în poziţie de adjuncţie la proiecţii maximale cum sînt P' (dar această condiţie s-ar putea să nu se aplice la nivelul FL).

Scanned with OKEN Scanner

?x [x:roman: ai citit x]
ce obiect este acela, astfel încît este un roman, iar tu l-ai citit?
b. ◊[$_P$ [ce$_i$] [$_P$ GNe$_i$ roman]$_i$ [$_P$...îl$_i$ ... [GNe$_i$]]

(28)b este negramatical deoarece reprezentarea (29)b nu este bine formată; determinantul D-ridicat funcționează ca operator și în aceste condiții nu poate fi dublat de clitic (vezi (23)).

Să ne întoarcem acum la cuantificatorul puternic *care:*

(30) a. *Pe care băiat l-ai văzut?*
b. **Pe care băiat ai văzut?*

Datorită proprietăților sale semantice, *pe care* nu poate fi ridicat din interiorul grupului *wh*.[32] Ceea ce înseamnă că reprezentări ca aceea din (29) nu sînt posibile pentru exemplele (30); doar (30^1), care se bazează pe RGN, este corectă:

(30^1) a. *[care băiat$_j$] [$_P$ai văzut [GNe$_j$]]*
„Care dintre acești băieți este acela pe care l-ai văzut?"

De vreme ce cuantificatorul *wh* nu poate fi ridicat prin RDet, grupul *wh* este un GN închis, în consecință, referențial[33], iar, în aceste condiții, poate fi dublat prin clitic. Totuși nu este clar de ce variabila trebuie să fie dublată printr-un clitic (vezi caracterul negramatical al lui (30)b). Răspunsul la această întrebare va avea în vedere date din mai multe limbi: în limbi ca franceza, spaniola etc., dublarea prin clitic nu este necesară (de fapt, este exclusă) în cazul grupurilor *wh* puternice:

(31) fr. *Quelle fille$_i$ as-tu rencontreé* e$_i$*?*

7.5. Legitimarea categoriilor vide A'-legate

După cum s-a arătat în capitolul 6, comportamentul românei nu poate fi explicat prin prezența fenomenului dublării prin clitic: spaniola Rio de la Plata, de pildă, prezintă această particularitate, și cu toate acestea exclude dublarea prin clitic în structurile *wh*. De asemenea, vom respinge ideea stipulativă că în română *care* ar fi diferit de engl. *which* sau de fr. *lequel* prin trăsături semantice intrinseci. În capitolul 6, am demonstrat că dublarea prin clitic a grupurilor *wh* se datorează absenței „operatorului nul". Vom prezenta acum o analiză mai precisă a acestei ipoteze.

Ideea intuitivă este că în română cliticul obligatoriu validează urmele *wh* ale grupurilor *wh* tari. Franceza, spaniola, engleza au la dispoziție alte mijloace de validare a urmelor *wh*, prezente și în strategia cu „operator nul".

[32] Mai precis, RDet se aplică, dar FL rezultată este respinsă din cauza semanticii lui *which*.
[33] Pare un paradox să vorbim despre grupuri *wh* referențiale. Pentru detalii, vezi secțiunile 7.7.3. și 7.7.4.

Scanned with OKEN Scanner

7.5.1. Operatorii nuli, acordul wh *şi configuraţiile* wh

Vom porni de la configuraţia propusă în mod curent pentru structurile *wh*:

(32)

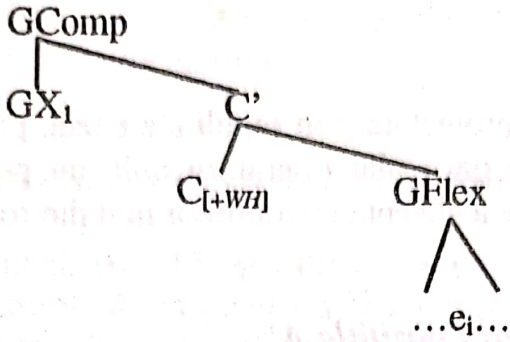

Dată fiind această structură, grupul *wh* de sub [Spec, C'] este un antecedent al urmei *wh*, relaţia fiind mediată de C^0, marcat de trăsătura [+*WH*]. În aceste condiţii s-ar putea afirma că în realitate C_{WH} , şi nu grupul *wh*, legitimează urma *wh*. Este normal să presupunem că orice C^0 marcat [+*WH*] funcţionează ca operator şi că operatorii legitimează categorii vide A'-legate.

Este bine cunoscut faptul că în engleză, franceză, spaniolă etc., configuraţia din (32) este bine formată, indiferent de tipul de element aflat sub [Spec, C']. Două situaţii sînt relevante aici: (a) operatorii nuli sînt acceptaţi în [Spec, C'] şi (b) nu se realizează acord explicit între grupurile *wh* şi urmele *wh* (pentru acordul *wh* vezi Chung (1982)). Româna are particularităţi opuse: (a') operatorii nuli nu sînt acceptaţi şi (b') anumite grupuri *wh* în poziţia obiect determină „acord *wh*", manifestat prin cliticul de acuzativ care dublează urma *wh*.

Există două moduri în care se poate explica variaţia lingvistică. Se poate presupune că româna se caracterizează prin aceeaşi configuraţie structurală ca franceza sau engleza. Diferenţa s-ar datora unui parametru ce priveşte validarea categoriei C^0:

(33) a. În engleză, franceză etc., C^0 este legitimat structural de [Spec, C'], independent de conţinutul lui [Spec, C'].
b. În română, C^0 este legitimat doar dacă este „identificat".

Este posibil ca operatorii nuli, din cauza faptului că nu au conţinut lexical, să nu identifice elemente de tip C^0. Cît despre grupurile *wh* cu conţinut lexical, acestea vor legitima C^0 prin acord, care transmite în jos spre grupurile *wh*. Nu vom adopta această analiză care pare stipulativă şi a cărei formulare tehnică nu ni se pare clară.

Vom încerca să derivăm diferenţele amintite mai sus dintr-o diferenţă structurală între construcţiile *wh*. Încercăm să sugerăm ideea că structurile *wh* din română nu se bazează pe deplasare în [Spec, C'], ci mai degrabă pe o adjuncţie la GFlex:

Scanned with OKEN Scanner

(34)

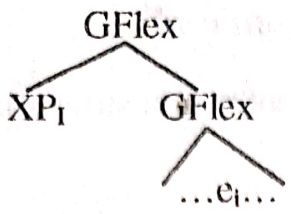

Cum poziţiile de adjuncţie nu sînt proiectate prin reguli ale bazei, pare firesc să considerăm că elementele vide, în particular operatorii nuli, nu pot apărea în poziţii de adjuncţie. Acest fapt explică absenţa operatorilor nuli din română.

7.5.2. Elemente care legitimează poziţiile A'

Putem explica „acordul *wh*", adică distribuţia cliticelor de dublare în structurile *wh*, dacă restrîngem clasa elementelor care legitimează poziţiile A' după cum urmează:

(35) O categorie vidă nu este legitimată de un GN închis care o A'-leagă.

(36) O categorie vidă este legitimată de un operator care o A'-leagă. Cuantificatorii pronominali, determinanţii şi $C^0_{[WH]}$ au statut de operatori.

(37) O categorie vidă este legitimată de un clitic.

Raportîndu-ne la configuraţia din (34) şi la principiul negativ din (35), caracterul negramatical al exemplului din (30)b este de aşteptat, deoarece nu există nici un element A' care să legitimeze categoria vidă din poziţia obiect direct (deci pentru a fi legitimată categoria vidă este necesar un clitic de dublare, vezi (37)). Exemplul din limba franceză din (31) este corect deoarece categoria vidă este legitimată de $C^0_{[WH]}$ (vezi configuraţia din (32)).

De asemenea, putem înţelege de ce grupul *ceN'* nu poate fi dublat de clitic. Considerînd că RDet este obligatorie în cazul lui *ce,* configuraţia la FL este cea din (38):

(38)

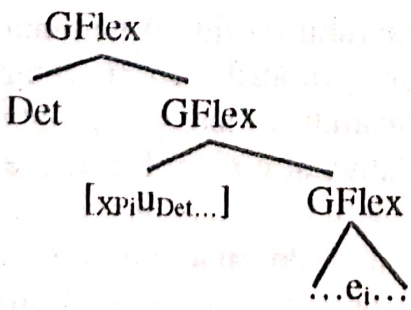

În (38) categoria vidă este legitimată de determinantul D-ridicat (determinanţii au statut de operatori şi, în consecinţă, pot legitima categorii vide (vezi (36)).

Scanned with OKEN Scanner

Întorcîndu-ne acum la limbile engleză şi franceză, e firesc să presupunem că reprezentările de la nivelul FL specifice limbii române sînt posibile şi în aceste limbi: mai precis, engl. w*hat,* spre deosebire de engl. *which,* este afectat de RDet. Această diferenţă dintre relative şi nehotărîte nu apare în configuraţia (32) deoarece categoria vidă este legitimată de $C_{[wh]}$, indiferent dacă RDet a afectat sau nu cuantificatorul *wh*.

7.5.3. RDet şi cuantificatorii pronominali

Contrastul dintre (39) şi (40) oferă un argument interesant pentru ipoteza noastră, conform căreia pentru a fi legitimată urma *wh,* cuantificatorii *wh* din română trebuie ridicaţi din interiorul grupului *wh* din care fac parte.

(39) a. *Ce elev$_i$ ai putea tu suporta* e$_i$*?*
b. *Cîţi elevi$_i$ ai putea tu suporta* e$_i$*?*

(40) a. *??Pe ce elev$_i$ ai putea tu suporta* e$_i$*?*
b. **Pe cîţi elevi ai putea tu suporta* e$_i$*?*

Exemplele din (39) sînt gramaticale deoarece variabila din poziţia de obiect direct este legitimată de cuantificatorul ridicat: *ce* este un determinant slab, deci afectat de RDet. Nimic nu blochează această regulă: ca rezultat al RDet, *ce* c-comandă urma *wh*, legînd-o şi legitimînd-o. Singura diferenţă între (39) şi (40) fiind prezenţa/absenţa prepoziţiei *pe,* putem trata exemplele din (40) ca încălcări ale constrîngerii de localitate asupra RDet, pe care am examinat-o deja cînd am discutat problema GN-urilor cuantificate *in situ* (vezi discuţia din (15)):

(40') ◊[$_P$[ce$_i$] [$_P$ ai putea tu suporta [$_{GP}$pe [$_{GN}$elev]]]

În (40') ridicarea lui *ce* încalcă PCV-ul (guvernarea prin antecedent este blocată deoarece *ce* traversează cel puţin o barieră (GN-ul care nu este L-marcat de *pe*)). Cu alte cuvinte, *pe* blochează ridicarea lui *ce* din GPrep-ul de care este dominat şi, în consecinţă, grupul *wh* are statut de GN închis, referenţial, care nu poate legitima categoria vidă din poziţia de obiect direct (vezi (35)).

Să examinăm acum exemplele din (41):

(41) *Pe cine ai invitat?*

(41') [$_p$ [cine$_i$] [$_p$ai invitat [pe [$_{GN}$e$_i$]]]

În (41') *cine* este un cuantificator pronominal, deci nu există nici o barieră care ar putea bloca ridicarea lui *cine* prin RGN din interiorul [$_{GP}$ pe [$_{GN}$ cine]]. Cum cuantificatorii *wh* pronominali funcţionează ca operatori (vezi (36)), ei pot legitima urmele elementelor *wh*. Este interesant de remarcat că există un

Scanned with OKEN Scanner

paralelism clar între comportamentul cuantificatorilor *wh* pronominali şi comportamentul cuantificatorilor *in situ*. Astfel, în secţiunea 7.3.2. s-a ajuns la concluzia că RDet nu se aplică nici unui component al cuantificatorilor pronominali, care sînt ridicaţi în întregime prin RGN (de unde şi ocurenţa posibilă a lui *pe*). Cuantificatorii pronominali *in situ* nu funcţionează ca GN-urile referenţiale: dau naştere unor efecte de tip „încrucişare slabă" şi nu acceptă dublarea prin clitic. Aceste particularităţi se regăsesc şi la cuantificatorii pronominali *wh* (vezi capitolul 6). În mod corelativ, cuantificatorii pronominali funcţionează ca elemente ce legitimează categoriile vide A'-legate.

7.5.4. Configuraţiile wh *şi structura constituenţilor din P şi P'*

În continuare se poate pune următoarea problemă: de ce româna nu face uz de strategia de deplasare a constituentului *wh* în poziţia [Spec, Comp']? Am putea sugera un răspuns luînd în discuţie cîteva rezultate independente la care am ajuns privind structura constituenţilor din propoziţiile româneşti. În capitolele 1-3, s-a arătat că poziţia A a GN-urilor subiecte nu este nodul [Spec, Flex'], ci o poziţie internă GV-ului. [Spec, Flex'] este o poziţie A', disponibilă pentru dislocările la stînga şi constituenţii topicalizaţi, precum şi pentru grupurile *wh*. Astfel, putem considera că *wh* se deplasează sub [Spec, Flex'], înlocuind soluţia bazată pe adjuncţie, aşa cum a fost aceasta prezentată în (34) şi în (38). De remarcat faptul că în ambele ipoteze, C^0 şi [Spec, Comp'] nu sînt activate în structurile *wh* româneşti.

Pe scurt, s-a propus că PCV-ul poate fi satisfăcut într-un stadiu ulterior, la nivelul FL. Legitimarea categoriilor vide A'-legate apare mult mai constrînsă decît se consideră în general. Propunerea standard este că o categorie vidă A'-legată este legitimată indiferent de natura antecedentului său, atunci cînd legarea este locală. Potrivit revizuirii făcute aici, categoriile A'-legate nu pot fi legitimate de GN-urile închise, referenţiale. Trebuie să fie legate fie de un operator, fie de un clitic. Discuţia de faţă are în vedere, în primul rînd, obiectele directe; s-ar putea ca pentru alte categorii vide condiţiile de legitimare să fie diferite (vezi Anexa).

7.6. Trei reprezentări în FL pentru „cîţi"

Să ne amintim de propunerea din secţiunea 7.3. privind nedefinitele şi cardinalele, considerate a fi compatibile cu trei tipuri distincte de reprezentări la nivelul FL, obţinute prin: (a) RGN; (b) RDet; (c) respectiv, RDet+RGN. Presupunînd că RDet şi RGN se aplică structurilor *wh* reconstruite, ne aşteptăm ca structurile cu *cîţi* să primească trei reprezentări distincte la nivelul FL, corespunzătoare celor din (5):

Scanned with OKEN Scanner

(42) *Cîte cărți$_i$ ai consultat e$_i$?* (triplă ambiguitate)
(42^1) cîte cărți$_i$ ai consultat e$_i$? (reconstrucție+RGN)
(42^2) cîte$_i$ ai consultat e$_i$ cărți? (reconstrucție +RDet)[34]
(42^3) [cîte$_j$ [[e$_j$ cărți]$_i$ ai consultat e$_i$]] (reconstrucție+RDet+RGN)

Dată fiind această analiză, facem predicția că reprezentările la FL de tipul (42^1) impun prezența cliticelor de dublare. Cît despre (42^2) și (42^3), ele nu diferă în planul expresiei: în ambele cazuri este exclusă apariția unui clitic și a acuzativului prepozițional, ceea ce arată că grupul *wh* este referențial. În ceea ce urmează, se va arăta că distincția este totuși relevantă în contextele de „insule slabe". Diferitele interpretări posibile ale reprezentărilor la FL din (42) vor fi explicate mai jos; se va arăta că sînt paralele cu interpretările referențială, existențială și cantitativă, pe care le-am propus deja în cazul GN-urilor *in situ*.

REZUMAT

Cadrul teoretic propus aici ne permite să stabilim următoarea tipologie a reprezentărilor la FL în cazul structurilor *wh*:

(43) a. RGN (grupuri *wh* închise; D-legare)
b. RDet (grupuri nominale deschise; absența variabilelor individuale; interpretare cantitativă)
c. RDet+RGN (grupuri nominale deschise; variabile individuale; absența D-legării)
d. RGN în cazul cuantificatorilor independenți (operator; variabile individuale; absența D-legării)
e. Operatori nuli (construcții scindate)

În franceză și în engleză diferențele dintre (43)a și (43)c sînt neutralizate, datorită faptului că în aceste limbi categoriile vide A'-legate sînt oricum legitimate de C$_{[WH]}$.

7.7. RDet, referențialitatea și localitatea

Să vedem acum dacă tipologia propusă mai sus aduce ceva nou în privința diferențelor dintre deplasarea A' „lungă" și deplasarea A' „prin cicluri succesive", discutate în literatura de specialitate recentă (vezi în special Cinque (1990) și Rizzi (1990)).

[34] Reprezentări la FL de tipul celor din (42^2) au fost deja propuse (Chomsky (1977), Heim (1987)). Au fost considerate ca derivate prin reconstrucția unei părți a grupului *wh*. Regula privind RDet oferă o derivare ce respectă, într-o mai mare măsură, principiile gramaticii.

Scanned with OKEN Scanner

7.7.1. Condiţiile deplasării A' după Rizzi (1990)

Argumentele se pot deplasa la distanţă (nu sînt sensibile la „insulele slabe"), în timp ce adjuncţii se pot deplasa doar la mică distanţă (sînt sensibili la „insulele slabe"). Diferenţa a fost pusă pe seama modalităţii diferite în care argumentele şi adjuncţii satisfac PCV-ul: argumentele sînt guvernate tematic de verb; adjuncţii nu sînt guvernaţi tematic, deci trebuie guvernaţi prin antecedent. „Insulele slabe" sînt contexte care blochează guvernarea prin antecedent. Rizzi (1990) observă că anumite complemente ale V-ului (vezi, în special, expresiile idiomatice şi grupurile cantitative) se comportă ca şi adjuncţii (sînt sensibile la „insulele slabe"), ceea ce indică faptul că guvernarea tematică nu este suficientă pentru satisfacerea PCV-ului. Această observaţie îl conduce pe Rizzi (1990, p. 74) să formuleze PCV-ul ca pe o conjuncţie de două propoziţii, formulare rezumată aici în (44). Condiţia de identificare din definiţia PCV-ului[35] poate fi satisfăcută în două moduri, cf. (44)b-c:

(44) a. O categorie vidă non-pronominală trebuie să fie (i) guvernată propriu-zis de un centru (legitimare formală) şi (ii) trebuie să fie identificată (legitimare a conţinutului).
b. O categorie vidă poate fi identificată prin A'-legare dacă şi numai dacă primeşte un rol tematic.
c. În celelalte cazuri, identificarea categoriei vide este mediată de guvernarea prin antecedent.

În aceste condiţii, diferenţa dintre deplasarea *wh* lungă şi deplasarea *wh* scurtă nu se datorează guvernării de către un centru lexical (sau guvernării tematice), opuse guvernării prin antecedent, ci mai degrabă diferenţei dintre cele două tipuri de identificare, adică A'-legare şi guvernare prin antecedent. Aceasta înseamnă că atît în cazul deplasării lungi, cît şi în cazul deplasării scurte, urma *wh* trebuie legitimată în virtutea unei relaţii particulare cu grupul *wh*: un tip de relaţie este guvernarea prin antecedent; celălalt tip este A'-legarea[36].

A'-legarea se produce cu condiţia existenţei unei relaţii de c-comandă între cele două elemente cu acelaşi indice referenţial; de vreme ce deplasarea nu creează indici referenţiali, aceştia pot fi doar preluaţi. Aceasta înseamnă că avem nevoie de un mecanism prin care indicii referenţiali să fie atribuiţi/legitimaţi ca aparţinînd GN-urilor, care îi vor prelua şi în situaţiile de deplasare A'. Rizzi este de părere că indicii referenţiali sînt legitimaţi de roluri tematice referenţiale[37]; dacă o categorie vidă nu primeşte un rol tematic referenţial,

[35] În capitolele finale din *Relativized Minimality*, Rizzi redefineşte PCV exclusiv în termenii legitimării formale. În aceste condiţii, poziţia de identificare rămîne neschimbată, deşi se presupune că nu face parte dintre cerinţele PCV-ului.

[36] Noţiunea de A'-legare a lui Rizzi este un caz particular a ceea ce se numeşte în mod curent „A'-legare" (spre deosebire de A-legare).

[37] Eticheta de „rol tematic referenţial" nu este poate cea mai fericită, dar ni se pare foarte clar conceptul pe care îl numeşte, chiar dacă Rizzi (1990) nu îl defineşte foarte clar. De aceea

Scanned with OKEN Scanner

aceasta trebuie legitimată de guvernarea prin antecedent, blocată în contextele cu „insule slabe" (conform minimalității relativizate propuse de Rizzi).

7.7.2. Reconstrucția, RDet și caracterul local al deplasării wh

După cum au observat Cinque (1989, 1990), Dobrovie-Sorin (1988, 1991), Frampton (1990), Kroch (1990) și alții, anumite interpretări ale grupurilor *wh* sînt sensibile la testul „insulelor slabe". Rizzi (1990) nu are în vedere aceste situații deoarece acolo unde fenomenul are relevanță, apare un rol tematic disponibil. Potrivit rafinării pe care Cinque (1990) o aduce la teoria lui Rizzi, grupurile *wh* referențiale se pot deplasa la distanță, spre deosebire de grupurile *wh* non-referențiale, care trebuie guvernate prin antecedent (această generalizare apare la Longobardi, cînd discută fenomenul de reconstrucție a domeniului, la Cinque, cînd discută situația cliticelor dislocate la stînga în italiană, la Pesetsky (1987) și Comorovski (1989a, b), cînd prezintă diverse fenomene de D-legare).

O problemă pe care o ridică generalizarea lui Cinque este că nu se dă o definiție exactă a expresiilor referențiale; ne întrebăm ce au în comun diferitele cazuri prezentate[38]; mai mult, ne putem întreba dacă pot fi într-adevăr subsumate noțiunii de „referențialitate" și dacă sînt toate sensibile la exact același tip de condiții de localitate. Atîta vreme cît nu știm exact ce înseamnă referențialitate, e de preferat să evităm folosirea proprietăților referențiale ca noțiuni primitive, deci ca un fel de trăsături abstracte ce ar caracteriza elementele limbii.

În teoria propusă aici, referențialitatea pornește dintr-un tip particular de reprezentare (bazată pe GN-urile închise) și nu este legată de elemente lingvistice individuale. Astfel, se poate merge chiar mai departe de generalizarea descriptivă a lui Cinque, spre o abordare de tip explicativ, încercînd să răspundem la următoarea întrebare:

(45) De ce „insulele slabe" blochează interpretarea non-referențială a grupurilor *wh*?

---

am sugera următoarea definiție: se numește rol tematic referențial acel rol care permite delimitarea unui ansamblu de indivizi (eticheta „rol tematic referențial" – păstrată aici în mod convențional – este complet nerelevantă și ar putea fi înlocuită cu orice altceva, să zicem cu „rol tematic 1"). Independent de contextul lor lingvistic, verbe ca *a vedea, a mînca, a scrie* etc. presupun ansambluri de indivizi de tipul „obiecte ce pot fi văzute/mîncate/scrise". O categorie vidă care ocupă poziția de obiect direct a acestor verbe poate fi deci văzută ca o variabilă individuală. În mod similar pot fi definite ansambluri de indivizi care pot fi măsurați sau cîntăriți; GN-urile cum sînt *grădină, cameră, copil* etc. pot fi considerate constante. Totuși, „1 kg, 2 kg, 100 g etc." sau „1 m, 2 m, 3 cm etc." nu pot fi interpretate ca niște constante rezultate din atribuirea unei valori variabilelor individuale de tipul celor menționate. Este clar că expresiile idiomatice nu sînt constante corespunzătoare variabilelor individuale. În sfîrșit, nu pare posibilă construirea unui ansamblu de indivizi corespunzător circumstanțialelor subcategorizate (moduri de comportament, locuri spre care se merge sau în care se stă).

[38] Cinque propune o serie de teste, mai precis anaforele pronominale, dar aceste teste nu se aplică tuturor tipurilor de GN-uri avute în vedere.

Scanned with OKEN Scanner

Răspunsul la (45) presupune parcurgerea următoarelor etape: (a) alegerea unui tip de reprezentare la FL care dă naştere interpretărilor non-referenţiale: (b) demonstrarea faptului că reprezentarea la FL relevantă este blocată de contextul „insulelor slabe".

O demonstraţie în acest sens a fost făcută de Dobrovie-Sorin (1988, 1991). Ideea centrală este că interpretările non-referenţiale, mai precis interpretarea cantitativă, se bazează pe aplicarea RDet la nivelul FL. Cum este ştiut faptul că RDet este blocată de contextul „insulelor slabe" la nivelul S-structurii (vezi Obenauer (1984-1985) şi Rizzi (1990)), este de aşteptat să fie blocată şi la nivelul FL: în consecinţă, ne aşteptăm ca nici interpretările care depind de RDet să nu fie posibile în contextele cu „insule slabe".[39]

Fie exemplele (46)a-c:

(46) a. *Combien de livres$_i$ as-tu consultés e$_i$?*
b. *Combien de livres$_i$ n'as-tu pas consultés e$_i$?*
c. *Combien de livres$_i$ as-tu beaucoup consultés e$_i$?*

Observaţia pe care am făcut-o şi am încercat să o explicăm a fost că interpretarea cantitativă a grupurilor *wh* este posibilă în (46)a, dar nu în (46)b-c (toate cele trei exemple acceptă interpretarea referenţială: interpretarea non-referenţială/existenţială cel mai puţin evidentă va fi discutată mai jos). Presupunînd că interpretarea cantitativă se bazează pe (reconstrucţie urmată de) RDet (vezi secţiunea 7.3.3.), trebuie în continuare să explicăm de ce FL obţinută prin RDet nu este legitimă în contextele cu „insule slabe".

(46[1]) a. Cîte$_i$ ai consultat e$_i$ de cărţi?
b. Cîte$_i$ n-ai consultat e$_i$ de cărţi?
c. Cîte$_i$ ai mult consultat e$_i$ de cărţi?

FL din b,c nu este legitimă, ca şi binecunoscutele exemple ale lui Obenauer (1984-1985), negramaticale la nivelul S-structurii:

(47) a. *Combien$_i$ as-tu consulté e$_i$ de livres?*
b. **Combien$_i$ n'as-tu pas consulté e$_i$ de livres?*
c. **Combien$_i$ as-tu beaucoup consulté e$_i$ de livres?*

Caracterul negramatical al lui (47)b a fost analizat de Rizzi (1990) ca o încălcare a PCV-ului (unde PCV-ul este definit în termenii minimalităţii relativizate): *ne* este un antecedent minimal care blochează relaţia de guvernare prin antecedent între *combien* şi urma subordonată cea mai îndepărtată (A'-legarea nu se aplică deoarece urma lui *combien* nu primeşte rol tematic referenţial, vezi (44)).

[39] Ideea de la care s-a pornit va fi redefinită într-o oarecare măsură mai jos. Comportamentul în raport cu „insuléle slabe" va fi verificat pe o tipologie mai rafinată a structurilor *wh*, cum este cea prezentată în 7.5. şi 7.6.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru scopul demonstrației noastre nu contează dacă această explicație este sau nu corectă (pentru o analiză semantică a „insulelor slabe" vezi Szabolcsi şi Zwarts (1990) şi Szabolcsi (1992)). Important este însă faptul că orice explicație am adopta, negramaticalitatea exemplelor (47)b-c se explică exact în același mod ca şi exemplele (46[1])b-c, prost formate. Caracterul incorect al lui (46[1])b-c, explică, pe de altă parte, respingerea interpretării cantitative.

7.7.3. Deplasarea la distanță a grupurilor wh *D-legate (legate discursiv)*

Amintim că în cadrul teoretic propus aici dispunem de o tipologie a structurilor *wh* care distinge trei clase de structuri *wh* (vezi (43)a-e). S-a stabilit că, întocmai ca structurile bazate pe RDet+RGN, cuantificatorii independenți nu pot primi interpretarea referențială. Totuşi vom demonstra că aceştia nu sînt sensibili la testul „insulelor slabe". Analog este cazul construcțiilor scindate. Toate aceste situații contrazic generalizarea lui Comorovski (1989a,b) şi Cinque (1990), potrivit căreia grupurile *wh* non-referențiale/care nu sînt D-legate nu pot fi extrase din interiorul „insulelor slabe".[40]

7.7.3.1. Cuantificatorii independenți

Potrivit analizei propuse în 7.3.2., cuantificatorii independenți nu suferă RDet, dar funcționează totuşi nonreferențial. Ar fi de asemenea de remarcat faptul că interpretarea cuantificatorilor independenți nu se bazează, în mod evident, pe D-legare. Vorbitorul presupune că ascultătorul poate răspunde menționînd un individ particular, dar acest individ nu face parte din cunoştințele comune în situația dialogală dată:

(48) a. *Ce$_i$ ai regretat că a citit e$_i$ Maria?*
Pe cine$_i$ regreți că a iubit$_i$ Maria?
b. *Ce$_i$ nu a citit e$_i$ Maria?*
Pe cine$_i$ nu a examinat e$_i$ Maria?
c. *Ce$_i$ e timpul să citească e$_i$ Maria?*
Pe cine$_i$ e timpul să întîlnească e$_i$ Maria?

Analiza lui Rizzi prevede absența efectelor de „insule slabe" care se observă în exemplele de mai sus: variabila legată de un cuantificator independent primeşte un rol tematic referențial şi în, consecință, poate fi A'-legată.

---

[40] Generalizarea lui Cinque este o dezvoltare a propunerii lui Comorovski (1989a, b), care consideră că doar grupurile *wh* D-legate pot fi extrase din interiorul insulelor *wh*. Majoritatea exemplelor noastre sînt construite cu factitive negative; se pare că insulele *wh* impun constrîngeri particulare, pe care le vom lăsa pe seama unei cercetări viitoare.

Scanned with OKEN Scanner

7.7.3.2. RDet+RGN

7.7.3.2.1. RDet în cazul lui *ce*

În secțiunea 7.4. am arătat că româna prezintă o pereche minimală *ceN'* – *careN'*: primul grup nu poate fi dublat prin clitic, nu poate primi acuzativul prepozițional, în timp ce al doilea este dublat obligatoriu prin clitic și marcat de acuzativul prepozițional. Această distincție marcată la nivelul expresiei se corelează cu o binecunoscută diferență de interpretare în termenii D-legării. Dar această diferență în ceea ce privește D-legarea nu pare să explice diferența de comportament în ceea ce privește extragerea din interiorul „insulelor slabe". Atît (49), cît și (50) sînt bine formate:

(49) a. *Ce carte regreți că a citit Maria?*
b. *Ce carte n-a citit Maria?*

(50) a. *Care carte regreți că a citit-o Maria?*
b. *Care carte n-a citit-o Maria?*

Datele din (49) arată că „insulele slabe" sînt încălcate de grupul *ceN'* care nu este D-legat, situație neașteptată în configurațiile cu D-legare.

Dată fiind propunerea avansată, trebuie să explicăm de ce reprezentările FL din (49), bazate pe RDet+RGN sînt corecte:

(49[1]) a. *Ce$_i$ [[e$_i$ carte]$_i$ regreți că a citit e$_i$ Maria]?*
b. *Ce$_i$ [[e$_i$ carte]$_i$ nu a citit e$_i$ Maria]?*

Categoria vidă din poziția de obiect direct primește un rol tematic referențial și, în consecință, conform teoriei lui Rizzi, se poate obține A'-legarea; astfel, „insulele slabe" pot fi încălcate (vezi (44)b).

7.7.3.2.2. Dubla interpretare a lui *cîte/cîți*: D-legare, non D-legare

Fie următoarele exemple:

(51) a. *Cîte femei$_i$ regreți că ai iubit e$_i$?*
b. *Pe cîte femei$_i$ regreți că le$_i$-ai iubit e$_i$?*

Aceste date arată faptul că, opțional, *cîte/cîți* pot fi dublate (paralel cu apariția acuzativului prepozițional). Diferența marcată formal dintre aceste două situații se corelează cu o diferență de interpretare: doar (51)b, nu și (51)a, este D-legat. Și aici observăm că absența D-legării din (51)a nu blochează extragerea unor elemente din interiorul „insulelor slabe". Această situație se poate explica dacă adoptăm următoarele reprezentări la FL:

Scanned with OKEN Scanner

(51[1]) a. [$_{GComp}$ cîte$_j$ [$_{GC}$ [e$_j$ femei]$_i$ [regreți a fi iubit e$_i$]]
b. [$_{GComp}$ cîte femei$_i$ [regreți a le fi$_i$ iubit e$_i$]]

(51[1])b, care conține o categorie vidă legată de un GN închis, corespunde unei interpretări „predicative": se presupune că interlocutorul se raportează la un ansamblu de femei, un ansamblu D-legat (un ansamblu de femei cunoscute atît de vorbitor, cît și de ascultător), să zicem [Maria, Ioana, Patricia]; pentru fiecare femeie, interlocutorul verifică valoarea de adevăr a predicatului (= a regretat...), iar apoi numără răspunsurile pozitive.[41] Este de remarcat că acest procedeu de a răspunde la întrebările parțiale este echivalent cu procedeul de a răspunde la un ansamblu de întrebări totale: *Regreți că ai iubit-o pe Maria/Ioana/Patricia?* Acest procedeu se bazează pe D-legare, mai precis pe interpretarea referențială a grupului *wh*. Doar atunci cînd grupul *wh* denotă un individ, condițiile de adevăr pot fi atribuite verificînd dacă un predicat dat se poate aplica unui individ anume (în termeni formali vom spune că se verifică dacă o proprietate (un ansamblu de indivizi) aparține ansamblului de proprietăți (ansamblul ansamblurilor de indivizi) denotate de individ). Cum întrebările totale depind de posibilitatea atribuirii în acest mod a valorii de adevăr, o întrebare parțială poate fi echivalentă cu o întrebare totală doar dacă grupul *wh* denotă un individ.

Să se compare cu (51)a, care formulează o întrebare privind numărul de indivizi femei pe care interlocutorul regretă că le-a iubit. Această interpretare nu implică o legare discursivă: nu există un ansamblu de femei, relevant la nivelul discursului, ci numai un ansamblu definit ca intersecția a două predicate: [[x:regreți că ai iubit pe x] și [x:femeie]]. Interlocutorului i se cere să precizeze cardinalitatea ansamblului. Interpretarea corespunzătoare se bazează pe cuantificarea existențială: „există un ansamblu de indivizi, astfel încît...; cine/cîți indivizi există în ansamblu?". Se poate considera că diferența dintre (51)a și (51)b se bazează pe cuantificarea existențială și, respectiv, pe predicație.

Diferența dintre (51)a și (51)b poate fi, de asemenea, caracterizată în termenii unor presupoziții diferite: (51)a presupune *regreți că ai iubit pe x* (întrebarea vizează identificarea variabilei), în timp ce (51)b presupune *există [Maria, Ioana, Patricia]*, iar întrebarea vizează adevărul propoziției *regreți că ai iubit-o pe Maria, pe Ioana, pe Patricia.*

Limbi ca franceza și engleza nu marchează formal distincția dintre (51)a și (51)b și de aceea este greu de caracterizat la nivel intuitiv diferența dintre cele două interpretări. Vorbitorii de engleză ar putea gîndi diferența dintre (52) a și b astfel:

---

[41] Relația de „predicație" descrisă aici este probabil ceea ce Szabolcsi (1992) numește procedura de „verificare" (este luat cîte un individ dintr-un univers de discurs și verificat dacă are proprietatea exprimată de predicat). Szabolcsi observă că „verificarea este valabilă deoarece fiecare individ e ca un cuier de care sînt atîrnate toate proprietățile, *cf.* Landman (1986)". O interpretare firească a acestei observații ar fi că procedeul de „verificare" e valabil doar în contexte care prezintă D-legarea: aici universul e limitat la indivizi de care „atîrnă proprietățile".

Scanned with OKEN Scanner

(52) a. *Cîte femei regreți că ai iubit?*
b. *Pe care dintre aceste femei regreți că le-ai iubit? Cîte sînt?*

În concluzie, exemplele (51)a-b din română diferă între ele prin prezența/absența unor grupuri *wh* închise/deschise (corespunzătoare interpretărilor cu/fără D-legare), dar ambele sînt gramaticale în configurațiile cu „insule slabe". Aceasta indică faptul că insulele slabe nu determină interpretarea cu D-legare, care în conformitate cu propunerile teoretice de pînă acum ar fi de așteptat, deoarece nimic nu blochează o derivare care se bazează atît pe RDet, cît și pe RGN. Amintim că „insulele slabe" blochează o reprezentare bazată doar pe RDet deoarece în acest caz variabila legată de un determinant ridicat nu ocupă o poziție A și, în consecință, nu i se poate atribui un rol referențial. Aceasta explică de ce interpretarea cantitativă a lui *cîți/cîte* nu este posibilă în contextele cu „insule slabe" (vezi secțiunea 7.7.2.1. de mai sus).

7.7.3.3. Construcțiile scindate

În fine, vom discuta construcțiile scindate, a căror interpretare se bazează în mod curent pe prezența unui operator nul care legitimează o variabilă într-o poziție A:

(53) (engl.) *It is John [O_i [I met x_i last year]]*
(rom.) *Ion este cel pe care l-am întîlnit anul trecut.*

Generalizarea lui Cinque (1989, 1990) stabilește că încălcarea „insulelor slabe" se corelează cu referențialitatea grupului *wh*; cum operatorii nuli nu pot fi considerați referențiali, Cinque consideră că elementul referențial relevant este antecedentul operatorului însuși. După părerea noastră, această propunere este o stipulație. În secțiunea următoare vom aduce argumente empirice, care contrazic ideea că structurile scindate se bazează pe o legare discursivă.

7.7.4. Deplasarea wh *la distanță a adjuncților legați discursiv*

Pînă acum am demonstrat că anumite grupuri *wh* nelegate discursiv pot fi extrase din interiorul „insulelor slabe". Cazurile relevante de acest tip sînt cuantificatorii independenți, construcțiile scindate și structurile *wh* care se bazează pe RDet+RGN. Aceste date demonstrează că (55), care este extinderea propusă de Cinque (1990) la generalizarea lui Comorovski (1989), este prea puternică:

(55) Doar grupurile *wh* referențiale/D-legate pot fi extrase din interiorul „insulelor slabe".

Scanned with OKEN Scanner

Singura interpretare non-referențială care nu este posibilă în contextel cu „insule slabe" este interpretarea cantitativă.[42] Propunerea lui Rizzi (1990) combinată cu ipoteza RDet propusă aici permit să se capteze corect aceste date; nu este necesară o explicație suplimentară privind referențialitatea grupurilor *wh*.

Ceea ce nu prevede teoria lui Rizzi este însă faptul că D-legarea permite extragerea adjuncților din interiorul „insulelor slabe".

(56) a. ?*For which of these reasons do you wonder if they can fire you* e_i?
(exemplul lui Szabolcsi)
Pentru care dintre aceste motive te întrebi dacă ar putea să te dea afară?
b. ?*On which of these days$_i$ doesn't Mary remember whether she was wearing a white dress* e_i?
În care din zile nu-şi aduce aminte Maria dacă a purtat o rochie albă?
c. ?*In which bookshop$_i$ did you forget when you last bought a book* e_i?
Din ce librărie ai uitat cînd ai cumpărat ultima carte?

Aceste date pot fi integrate teoriei spunînd că legarea discursivă legitimează indici referențiali pentru grupuri *wh* (să ne amintim că, potrivit lui Rizzi, indicii referențiali sînt necesari legării A' şi pot fi legitimați doar de roluri tematice). Ar trebui examinate cu mai multă atenție aceste exemple, dar pentru scopul nostru este suficientă o generalizare empirică:

(57) Adjuncții D-legați pot fi extraşi din interiorul „insulelor slabe".

În acest moment putem să aducem argumente suplimentare în favoarea ideii prezentate anterior, şi anume, cuantificatorii nerestrînşi şi construcțiile scindate nu se bazează pe legarea discursivă. Dacă s-ar baza pe acest tip de legare, ar fi de aşteptat ca (a) grupurile *wh* independente în poziție de adjunct şi (b) adjuncții scindați să poată fi extraşi din interiorul „insulelor slabe":

(58) **When$_i$ do you regret that Mary came* e_i? (a se compara cu (32))
*Când$_i$ regreți că a venit Maria e_i?
**Why$_i$ dou you regret that Mary came* e_i?
*De ce$_i$ regreți că a venit Maria e_i?

(59) **It's for this reason$_i$ that you wonder if they can fire you* e_i.
(a se compara cu (56))
*E din acest motiv$_i$ că te întrebi dacă te pot da afară e_i.
**It's this way$_i$ that you wonder if they can fire you* e_i.
*E în acest fel$_i$ că te întrebi dacă te poate da afară e_i?

[42] Aceeaşi generalizare apare şi la Szabolcsi şi Zwarts (1990), Szabolcsi (1992) şi Frampton (1990).

Scanned with OKEN Scanner

*It's on the day$_i$ that preceded her wedding that Mary doesn't remember whether she was wearing a white dress e$_i$.
*Este cu o zi$_i$ înainte de nuntă că Mary nu-şi aduce aminte dacă a purtat o rochie albă e$_i$.
*It's in this bookshop$_i$ that I forget when I last bought a book e$_i$.
*E din această librărie$_i$ că nu-mi mai aduc aminte dacă am cumpărat ultima carte e$_i$.
*It's 100 meters$_i$ that John wonders whether this yard measures e$_i$.
Este 100 de metri$_i$ că Ion se întreabă dacă măsoară curtea aia e$_i$.
*It's 200 $_i$ that Bill wonderes whether it was worth paying for the book e$_i$.
Este 200 $_i$ că Bill s-a întrebat dacă a meritat să dea pe carte e$_i$.

Cum toate aceste exemple nu sînt gramaticale, concluzia care se impune este că nici cuantificatorii nerestrînşi, nici construcţiile scindate nu se bazează pe o legare de tip discursiv. În absenţa D-legării, extragerea din interiorul „insulelor slabe" depinde de prezenţa unui rol tematic referenţial; cum adjuncţii nu prezintă un astfel de rol tematic, nu pot fi extraşi în (58)-(59).

CONCLUZII

(1) Condiţia privind rolurile referenţiale tematice (variabilele individuale) explică în mod corect datele ce pot fi observate în contextele fără D-legare (adjuncţi, complemente fără roluri tematice referenţiale în raport cu interpretarea cantitativă vs. argumente).
(2) În contextele cu D-legare condiţiile formulate de Rizzi pot fi încălcate: chiar şi adjuncţii pot fi extraşi din „insulele slabe".
(3) Pentru grupurile *wh* care au roluri referenţiale, D-legarea nu influenţează extragerea din interiorul „insulelor slabe".

Generalizarea formulată în (2) sugerează că structurile *wh* implicînd D-legarea se bazează pe o relaţie destul de diferită de cazurile standard de A'-legare, definită în termenii rolurilor tematice referenţiale. În secţiunea 7.7.3.2.2. am încercat să demonstrăm că D-legarea implică predicaţia, în timp ce A'-legarea se bazează pe cuantificarea existenţială. În felul acesta se anulează distincţia dintre cele două tipuri de deplasări la distanţă (ambele încalcă insulele puternice, vezi capitolul 6), A'-legarea (cuantificarea existenţială) şi predicaţia (D-legarea).

7.8. Insulele slabe şi domeniul

7.8.1. Asimetrii între topicalizare şi deplasarea wh

Să revenim acum la o clasă de exemple discutate de Cinque (1990), care nu pot fi explicate prin teoria expusă mai sus. În italiană (la fel ca în română) exemplele de tipul celor din (60), cu un cuantificator independent topicalizat, sînt gramaticale. Cuantificatorii independenţi nu pot fi topicalizaţi prin extragere din interiorul „insulelor slabe", după cum arată exemplele din (61):

Scanned with OKEN Scanner

(60) a. *Qualcuno troverai.* (Cinque (1990))
Pe cineva o să găsești.
b. *Qualcosa fara per noi.*
Ceva o să facă (el) pentru noi.

(61) a. **Qualcuno mi chiedo come troverai* (Cinque (1990))
*Pe cineva mă întreb cum o să găsești.
b. **Qualcosa, mi chiedo chi fara per noi.*
*Ceva mă întreb cine va face pentru noi.
c. **Qualcuno, non credo che trovera.*
*Pe cineva nu cred că va găsi.
d. *Qualcuno, mi pento di aver aiutato.*
*Pe cineva regret că am ajutat.

Exemple de tipul celor din (61) constituie un argument puternic în favoarea ideii că elementele non-referențiale nu pot fi extrase din interiorul „insulelor slabe". În mod cert, această generalizare nu este corectă pentru cuantificatorii *wh* nerestrînși, care se pot extrage liber din interiorul „insulelor":

(62) a. *Whom do you wonder how you'll find?*
Pe cine te întrebi cum vei găsi?
b. *What do you wonder who will do for us?*
Ce te întrebi cine va face pentru noi?
c. *Whom don't you think that he will find?*
Pe cine nu crezi că va găsi?
d. *Whom do you regret to have helped?*
Pe cine regreți că ai ajutat?

Vom propune în continuare o explicație pentru comportamentul asimetric al cuantificatorilor nerestrînși de tipul *qualcuno* și *qualcosa* și cuantificatorii *wh* nerestrînși. Vom arăta că asimetria de comportament în raport cu „insulele slabe" se corelează cu o asimetrie privind proprietățile de domeniu. Deci comportamentul special al lui *qualcuno* în (61) nu trebuie pus direct în legătură cu incapacitatea de a fi extras din interiorul „insulelor slabe".

7.8.2. Cuantificatorii pronominali și domeniul

După cum indică exemplele (63)b și (64)b, cuantificatorii pronominali topicalizați obligatoriu interpretați cu domeniu restrîns, (63)a și (64)a pun în evidență ambiguitatea cuantificatorilor *wh* pronominali în privința interpretării cu domeniu restrîns sau cu domeniu larg.

(63) a. *Pe cine apreciază toți studenții tăi?* (ambiguu)
b. *Pe cineva (sînt sigură că) apreciază toți studenții tăi.*
(domeniu restrîns pentru *cineva*)

Scanned with OKEN Scanner

(64) a. *Ce eşti sigur că au citit toţi?* (ambiguu)
b. *Ceva sînt sigură că au citit toţi.* (domeniu restrîns pentru *ceva*)

Deşi prezintă încă multe aspecte neclare, aceste date oferă baza unei generalizări valabile atît pentru română, cît şi pentru italiană.

7.8.3. „Insulele slabe" blochează domeniul restrîns

Ideea că „insulele slabe" blochează interpretarea cu domeniu restrîns se găseşte la Longobardi (1987); Giorgi şi Longobardi (1990), Kiss (1991); de Swart (1992) şi Szabolcsi (1992). Vom ilustra această idee cu exemplele lui Longobardi citate de Cinque (1990). Interpretarea de tip „familie de întrebări" este posibilă în (65)a, după cum indică răspunsurile posibile: „Dr. X a reuşit să vadă 5 într-o oră, Dr. Y, 7" etc. Exemplul din (65)b, pe de altă parte, poate primi un răspuns care precizează un singur număr („Doar 3"):

(65) a. *Cîţi pacienţi crezi că a reuşit să vadă fiecare doctor într-o oră?*
b. *Cîţi pacienţi regreţi că a reuşit să vadă fiecare doctor într-o oră?*

Considerînd că interpretarea de tip „familie de întrebări" depinde de domeniul restrîns al lui *cîţi*, faptul că această interpretare este exclusă în (65)b poate fi pus pe seama contextului cu „insule slabe".

Întorcîndu-ne la (61), caracterul său negramatical poate fi acum înţeles ca rezultat a două cerinţe contradictorii: pe de o parte, topicalizarea cuantificatorilor pronominali forţează interpretarea cu domeniu restrîns, dar, pe de altă parte, această interpretare este blocată de insulele slabe. A se compara această situaţie cu cea a cuantificatorilor pronominali: deoarece acceptă interpretarea cu domeniu restrîns, aceştia pot fi extraşi din interiorul „insulelor slabe".

În concluzie, sensibilitatea la „insulele slabe" prezentată de topicalizarea cuantificatorilor pronominali nu se datorează faptului că aceştia sînt non-referenţiali, ci este o consecinţă a proprietăţilor de domeniu pe care le au „insulele slabe" şi topicalizările.

ANEXA 1: NON-REFERENŢIALITATEA ÎN ABSENŢA RDet

RDet respectă condiţia generală impusă extragerii din interiorul unui GN. Vezi Pollock (1989):

(66) Extragerea din interiorul unui GN este posibilă doar dacă GN-ul este guvernat canonic de verb.

Această condiţie este respectată doar dacă nu intervine nici un element ce guvernează canonic un constituent, ca în (67). Prepoziţiile, fie că sînt vide, fie că sînt lexicale (vezi (68)) respectiv (69) au statutul unor elemente cu capacitate de guvernare, în consecinţă, blochează extragerea din interiorul GN-ului:

Scanned with OKEN Scanner

(67) *J'ai beaucoup$_i$ lu [e$_i$ de livres].*

(68) **J'ai beaucoup$_i$ parlé [$_{GP}$ à [$_{GN}$ e$_i$ d'enfants].*

(69) **J'ai beaucoup$_i$ parlé [$_{GP}$ devant [$_{GN}$ e$_i$ d'enfants].*

În condițiile în care regulile de la FL sînt supuse aceloraşi constrîngeri ca şi regulile din S-structură, ajungem la concluzia că nici corespondentele la FL ale lui (68) şi (69) nu sînt bine formate. Cum putem explica atunci interpretarea non-referențială posibilă în cazul lui (70) şi (71):

(70) *J'ai parlé [$_{GP}$ à [$_{GN}$ beaucoup d'enfants].*

(71) *J'ai parlé [$_{GP}$ devant [$_{GN}$ beaucoup d'enfants].*

Conform celor prezentate în 7.3., non-referențialitatea este legată de RDet. Totuşi, dacă RDet se aplică în (70) şi în (71) se obțin corespondentele la FL ale lui (68) şi (69), care, în aceste condiții, conform regulii, ar trebui să fie excluse.

Pentru (70) şi (71) există însă şi o derivare alternativă, care dă rezultatul aşteptat de analiza noastră: se aplică întîi RGN (care antrenează prepoziția), iar apoi se R(idică) D(eterminantul) din interiorul constituentului devenit GN:

(71') [beaucoup]$_j$ [$_{GPrep_i}$ devant [$_{GN}$ e_j d'enfants]] [$_P$ J'ai[$_{GV}$ parlé [$_{GPrep}$ [$_{GPrep}$ e_i].

Acest tip de derivare a fost deja analizat (vezi discuția exemplului (5''')). Motivul teoretic este că un GN ridicat ocupă o poziție care nu e guvernată canonic de verb. Motivul empiric este că dacă se acceptă (71'), trebuie acceptată o derivare similară şi în cazul acuzativelor prepoziționale, ceea ce ar avea ca rezultat nedorit predicția că şi în acest caz este posibilă o interpretare de tip existențial.[43]

Concluzia la care ajugem în acest fel este că non-referențialitatea nu poate fi pusă în legătură cu regula RDet la FL, ceea ce ar compromite propunerea pe care o facem. Din fericire, această concluzie, care este probabil corectă, nu contrazice demonstrația noastră. Se pare că non-referențialitatea trebuie pusă în legătură cu RDet numai în cazul *obiectelor directe;* RDet nu pare a fi relevantă pentru obiectele indirecte şi pentru GPrep-uri. Aceasta nu este o problemă cu adevărat importantă, deoarece este ştiut că obiectele indirecte (şi grupurile prepoziționale) se comportă diferit de obiectele directe în raport cu structurile de cuantificare (de pildă, variabilele legate de GN-urile deschise pot fi dublate prin clitice; pentru amănunte, vezi capitolul 6).

---

[43] Acest rezultat poate fi evitat dacă spunem că o derivare comparabilă cu cea din (71) nu este legitimă pentru acuzativele prepoziționale, deoarece în acest caz prepoziția este „vidă", şi deci nu L-marchează GN-ul; în consecință, într-o reprezentare diferită de cea din (71') prin prezența prepoziției vide *pe* (în locul prepoziției lexicale *devant* „în fața" din franceză), ridicarea cuantificatorului ar fi de asemenea blocată. Totuşi aceasta nu poate fi soluția corectă. Pentru a explica interpretarea existențială din (70) va trebui să presupunem existența lui (70'):
(70') fr. [Beaucoup]$_j$ [$_{GPrep_i}$ à $_{GN}$ e$_j$ d'enfants]] [$_P$J'ai [$_{GV}$parlé [$_{GPrep}$ e$_i$]]]
Dar cum prepoziția este vidă (vezi Vergnaud (85)), RDet este blocată, fapt analog cu situația din română, unde apare *pe*.

Scanned with OKEN Scanner

ANEXA 2: DETERMINANȚII TARI

Scopul principal al acestui capitol a fost de a analiza datele empirice în situațiile în care interpretarea semantică a GN-urilor este parțial influențată de configurația sintactică. Din motive pe care le vom preciza mai jos, interpretarea GN-urilor tari este mai puțin sensibilă la configurația sintactică.

Pe linia lui Heim (1982, p.133), vom adopta următoarea structură pentru configurațiile la FL în cazul lui *fiecare*[44]:

(72) a. Am examinat fiecare student.

b.

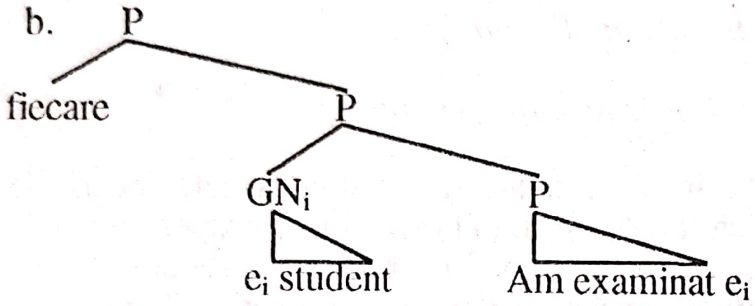

În urma RDet este generat un GN deschis, care se traduce printr-un termen restrictiv. Cea de-a treia parte a structurii se traduce ca „domeniu primar" (vezi (7)a-b):

(72) c. fiecare x (x:student) [Am examinat x]

Interpretarea corespunzătoare este cea presupozițională.

Remarcăm de asemenea că, datorită proprietăților semantice ale determinanților tari, adică faptului că sînt asimetrici, reprezentarea care rezultă din RDet+RGN nu se poate rescrie ca o cuantificare pronominală[45]. Din același motiv, RDet + încorporarea N' nu poate afecta determinanții puternici.

Astfel, singura reprezentare posibilă pentru (72) pare să fie de forma cuantificării restrînse prezentate în (72)b-c, care dă naștere interpretării presupoziționale.

Faptul că GN-urile tari primesc obligatoriu interpretare presupozițională se poate verifica prin bine cunoscutul test cu *there*.[46] Mai precis, contextele de tip

---

[44] Amintim că această reprezentare este derivată în cadrul teoretic propus de Heim prin RGN+RDet, iar în cadrul teoretic propus aici, prin RDet+RGN. Această deosebire nu este relevantă pentru discuția de față.

[45] Se pare că *every* „fiecare" permite forma cuantificării nerestrînse: ∀x[x e student ⇒ Ion a întîlnit x]. Totuși trebuie remarcat că este necesară introducerea conectorului logic „implică"; s-ar putea considera că regulile care fac legătura între sintaxă și FL nu pot insera conectori logici (conectorul conjunctiv este o excepție: poate fi văzut ca o traducere a juxtapunerii sau a configurațiilor cu adjuncție, iar în aceste condiții el poate fi introdus în FL). Există situații mai clare de acest tip: engl. *most*, de pildă, poate fi reprezentat în termenii cuantificării restrînse.

[46] Exemplul relevant este binecunoscut:
(i) **There came most students.*
(ii) *There came two students.*

there (echivalent, în linii generale, cu *există*, în română) indică faptul că GN-urile tari nu pot primi nici interpretarea existențială, nici interpretarea cantitativă. Cele două posibilități rămase sînt deci interpretarea presupozițională și interpretarea referențială. Testul „încrucișării slabe" indică faptul că anumite GN-uri tari, ca *majoritatea N'* sau *fiecare N'*, nu pot primi interpretarea referențială,[47] ci doar interpretarea presupozițională:

(73) a. *Mama lui$_i$ iubește fiecare copil$_i$*
b. *Mamele lor$_i$ iubesc majoritatea copiilor$_i$.*

Grupurile nominale tari cum sînt *fiecare* și *majoritatea* indică în mod clar că referențialitatea și presupozițiile trebuie tratate independent. Asta nu înseamnă că toate GN-urile tari sînt în mod necesar non-referențiale. Anumite GN-uri tari pot fi într-adevăr dublate prin clitice, fapt care forțează interpretarea referențială (dispar încălcările de tipul „încrucișare slabă").

În rezumat: regula RDet este sensibilă la proprietățile semantice ale determinanților. Doar RDet poate afecta determinanții slabi, nu însă și determinanții puternici (deoarece nu sînt simetrici, determinanții puternici nu sînt compatibili cu reprezentările rezultate în urma aplicării exclusive a RDet). Ca orice regulă a gramaticii, RDet este opțională și, în consecință, nu se aplică în cazurile în care ar conduce la reprezentări incorecte. De asemenea, reprezentări identice la nivelul FL (vezi *ce* obținută prin RDet+RGN) pot da naștere unor reprezentări semantice diferite (cu cuantificare restrînsă sau nerestrînsă), în funcție de prezența determinanților puternici sau a determinanților slabi. Se pare deci că interpretarea GN-urilor puternice este în mare măsură influențată de proprietățile semantice ale determinanților. Nu acesta este și cazul GN-urilor slabe, care acceptă patru reprezentări diferite, în funcție de regulile care transpun S-structurile în FL.

[47] Ideea că GN-urile tari și GN-urile slabe nu diferă în ceea ce privește statutul „referențial/cuantificațional" contrazice taxonomia propusă în capitolul 6, unde GN-urile tari sînt considerate ca funcționînd cu trăsăturile specific/referențial. Cum principalul nostru scop a fost (și încă mai este) acela de a analiza cuantificatorii slabi, această inconsecvență în interpretare nu a afectat rezultatele principale.

Scanned with OKEN Scanner

Bibliografie

Abney, S. 1987, *The English Noun Phrase in Its Sentential Aspect*, teză de doctorat., MIT, Cambridge, Mass.

Afarli, T. A. 1989, „Passive in Norwegian and in English", *Linguistic Inquiry* 20:1, pp. 101-108.

Akmajian, S. and T. Wasow 1975, „The Constituent Structure of VP and Aux and the Position of the Verb BE", *Linguistic Analysis* 1, pp. 205-245.

Akmajian, S., S. Steele and T. Wasow 1979, „The Category AUX in Universal Grammar", *Linguistic Inquiry* 10.1, pp. 1-64.

Aoun, Y. 1981, *The Formal Nature of Anaphoric Relations*, teză de doctorat, MIT.

Aoun, J. 1985, *A Grammar of Anaphora*, MIT Press, Cambridge, Mass.

Aoun, Y. and D. Sportiche 1983, „On the Formal 'Theory of Government", *The Linguistic Review* 2, 3, pp. 211-236.

Aoun, Y. and Li, T.A. 1989, „Scope and Constituency", *Linguistic Inquiry* 20,2, pp. 141-173.

Avram, L. 1988, „'Verb auxiliar' în limba română: categorie lexicală sau morfem gramatical'?", *Studii şi cercetări lingvistice* XXXIX, 5, pp. 439-445.

Ayoub, G. 1982, *Structure de la phrase verbale en arabe standard*, teză de doctorat de ciclul III, Paris Vlll-Vincennes.

Azoulay, A. 1985, *Les tours comportant l'expression DE+ adjectif*, Librairie Droz, Geneve-Paris.

Baker, M. 1988, *Incorporation: A Theory of Grammatical Function Changing*, The University of Chicago Press, Chicago.

Baker, M., Johnson, K. and Roberts, 1. 1989, „Passive Arguments Raised", *Linguistic Inquiry* 20, 2, pp. 219-253.

Bartsch, R. 1973, „The Semantics and Syntax of Number and Numbers", in J.P. Kimball, ed., *Syntax and semantics* 2. New York and London: Seminar Press.

Barwise, J. and R. Cooper 1981, „Generalized Quantifiers and Natural Language", *Linguistics and Philosophy* 4, pp. 159-219.

Belletti, A. 1982, „«Morphological» Passive and Pro-drop: the impersonal Construction in Italian", *Journal of Linguistic Research* 2.1.

Belletti, A. 1988, „The Case of Unaccusatives", *Linguistic Inquiry* 19, pp. 1-34.

Belletti, A. 1990, *Generalized Verb Movement*, Rosenberg e Sellier, Torino.

Bennis H. and T. Hoekstra 1988, 'The Tense Connection', *GLOW Newsletter*, Foris, Dordrecht.

den Besten, H. 1977, „On the interaction of Root Transformations and Lexical Deletive Rules", articol inedit, Universitatea din Amsterdam (versiune publicată: den Besten (1983)).

den Besten, H. 1983, „Root Transformations and Lexical Deletive Rules", în Abraham, W. (ed.), *On the Formal Syntax of the Westgermania*, Benjamins, Amsterdam/ Philadelphia.

Blinkenberg, A. 1960, *Le problème de la transitivité en français moderne*, Munsksgaard.

Bonet i Alsina, M. E. 1991, *Morphology after syntax: pronominal clitics in Romance*, teză de doctorat, MIT.

Scanned with OKEN Scanner

Borer, H. 1981, *Parametric Variation in Clitic Constructions*, teză de doctorat, MIT.
Borer, H. 1984, *Parametric Syntax*, Dordrecht, Foris (versiunea publicată a tezei Borer (1981)).
Borer, H. 1986, „I-Subjects", *Linguistic Inquiry*, 17, pp. 375-416.
Borer, H. 1987, „Anaphoric AGR", in O. Jaeggli and K. Safir, eds. *The Null Subject Parameter*, Dordrecht, Reidel (1989).
Borer, H. 1986 (ed.), *Syntax and Semantics* 19, Academic Press, New York.
Bouchard, D. 1984, *On the Content of Empty Categories*, Foris Publications.
Bredemeier, J. 1976, *Strukturbeschrankungen im Rumänischen*, Tübingen.
Bresnan, J. 1970, „On complementizers: toward a syntactic theory of complement types", *Foundations of Language*, 6, pp. 297-321.
Bresnan, J. 1972, *Theory of Complementation in English Syntax*, teză de doctorat, MIT.
Burzio, L. 1981, *Intransitive Verbs and Italian Auxiliaries*, teză de doctorat, MIT.
Burzio, L. 1986, *Italian Syntax. A Government-Binding Approach*, Reidel, Dordrecht.
Cardinaletti, A. 1990, *Impersonal Constructions and Sentential Arguments in German*, Unipress, Padua.
Cardinaletti, A. and G. Giusti 1990, „Partitive ne and the QP-hypothesis", manuscris, Universitatea dinVeneţia.
Cardinaletti, A., G. Cinque and G. Giusti 1988, *Constituent Structure*, Dordrecht, Fons.
Chomsky, N. 1955, *The Logical Structure of Linguistic Theory*, Harvard; Plenum, 1975.
Chomsky, N. 1957, *Syntactic Structures*, Mouton.
Chomsky, N. 1965, *Aspects of the Theory of Syntax*, MIT.
Chomsky, N. 1973, „Conditions on Transformations", in Anderson & Kiparsky eds. *A Festschrift for Morris Halle*, New-York, Holt, Rinehart & Winston.
Chomsky, N. 1976, „Conditions on Rules of Grammar", *Linguistic Analysis* 2,4, pp. 303-351.
Chomsky, N. 1977, „On Wh-Movement", in P.Culicover, T.Wasow, and A. Akmajian (eds), *Formal Syntax*, Academic Press, New York, pp. 71- 132.
Chomsky 1980, „On Binding", *Linguistic Inquiry* 11, pp. 1-46.
Chomsky, N. 1981, Lectures on Government and Binding, Foris Publications, Dordrecht.
Chomsky, N. 1982, *Some Concepts and Consequences of the Theory of Binding*, MIT Press, Cambridge, Mass.
Chomsky 1986a, *Knowledge of Language. Its Nature, Origine and Use*, Praeger, New York.
Chomsky, N. 1986b, *Barriers*, Linguistic Inquiry monograph, nr. 13, MIT Press.
Chomsky, N. 1989, „Some Notes on Economy of Derivation and Representation", in I. Laka & A. Mahajan, *MIT Working Papers in Linguistics*, vol. 10.
Chung, S. 1982, „Unbounded dependencies in Chamorro grammar", *Linguistic Inquiry* 13, pp. 39-77.
Cinque, G. 1977, „The Movement Nature of Left Dislocation", *Linguistic Inquiry* 8, 2, pp. 397-412.
Cinque, G. 1982, „Island Effects, Subjacency, ECP/Connectedness and Reconstruction", manuscris, Università di Venezia.
Cinque, G. 1984 a, „Clitic Left Dislocation in Italian and the «Move a» Parameter", manuscris, Università di Venezia.
Cinque, G. 1984 b, „A'-bound pro vs variable", manuscris, Università di Venezia.
Cinque, G. 1'386, „Bare Quantifiers, Quantified NPs and the Notion of Operator at S-structure", *Rivista di grammatica generativa*, vol . 11.

Scanned with OKEN Scanner

Cinque 19X8, „On Si Constructions and the Theory of ARB", *Linguistic Inquiry*, 19, pp. 521-581.

Cinque, G. 1989, „«Long» Wh-movement and Referentiality", lucrare prezentată la Second Princeton Workshop on Comparative Grammar, Princeton University, aprilie 1989.

Cinque, G. 1990, *Types of A'-Dependencies*, Linguistic Inquiry Monograph 17.

Comorovski, I. 1986, „Multiple Wh Movement in Romanian", *Linguistic Inquiry*, pp. 171-177.

Comorovski, I. 1989a, *Discourse and the Syntax of Multiple Constituent Questions*, teză de doctorat, Cornell Unversity.

Comorovski, I. 1989b, „Discourse-Linking and the Wh-Island Constraint", in *Proceedings of the 19th Annual Meeting, NELS*.

Contreras, H. 1987, „Small clauses in Spanish and English", *Natural Language and Linguistic Theory* 5, pp. 225-244.

Couquaux, D. 1979, „Sur la syntaxe des phrases predicatives en français", *Linguisticae investigationes* III, 2, pp. 245-284.

Couquaux, D. 1981, „French Predication and Linguistic Theory", in R. May and J. Koster, eds., *Levels of Syntactic Representation*, 33-64, Foris, Dordrecht.

Culicover, P. 1976, *Syntax*, Academic Press, New York.

Dasgupta, P. 1988, „Bangla Quantifier Extraction, Unaccusative in Situ, and the ECP", *Linguistic Inquiry* 19, 4.

Davidson, D. 1966, „The Logical Form of Action Sentences", in D. Davidson 1980.

Davidson, D. 1980, *Essays on Actions and Events*, Clarendon Press, Oxford.

Demonte, V. 1987, „C-command, Prepositions and Predication", *Linguistic Inquiry*, 18, 1, pp. 147-157.

Diesing, M. 1990, *The Syntactic Roots of Semantic Partition*, teză de doctorat, Amherst.

Dobrovie-Sorin, C. 1985, „Redoublement clitique, relatives et interrogatives en roumain et espagnol", *Linguisticae investigationes* IX:2, pp. 269-307.

Dobrovie-Sorin, C. 1986, „A propos du contraste entre le passif morphologique et se moyen dans les tours impersonnels", *Linguisticae investigationes* X:2, pp. 289-330.

Dobrovie-Sorin, C. 1987, *Syntaxe du roumain*, teză de Doctorat d'Etat, Université de Paris 7.

Dobrovie-Sorin, C. 1988, „What Does QR Raise", *Logical Form (Program and Abstracts)*, Tilburg University.

Dobrovie-Sorin, C. 1990a, „Clitic Doubling, WH Movement and Quantification in Romanian", *Linguistic Inquiry* 21, 3.

Dobrovie-Sorin, C. 1990b, „Auxiliaries and Sentence Structure in Rumanian", in Mascaro and Nespor, eds. *Grammar in Progress. GLOW Essays for H. van Riemsdijk*, Foris Publications.

Dobrovie-Sorin, C. 1991, „Mouvement wh et relations de quantification", in J. Guéron et J.-Y. Pollock, eds. *Grammaire générative et syntaxe comparée*, Ed. du CNRS, 15, quai A. France, Paris.

Dobrovie-Sorin, C. 1992, „LF Representations, Weak Islands and the ECP", *GLOW abstract*.

Dubuisson, C. and J. Goldsmith 1976, „A propos de l'inversion du clitique sujet en français", in A. Ford, J. Reighard and R. Singh eds., *Actes du Sixième Congrès de l'Association Linguistique du Nord-Est; Recherches Linguistiques a Montréal* vol. 6, pp. 103-112.

Emonds, J. 1976, *A Transformational Approach to English Syntax: Root, Structure Preserving, and Local Transformations*, Academic Press, New York.

Emonds, J. 1978, „The Verbal Complex V'-V in French", *Linguistic Inquiry* 9:2, pp. 151-175.

Enç, M. 1987, „Anchoring Conditions for Tense", *Linguistic Inquiry* 18:4, pp. 633-657.

Scanned with OKEN Scanner

Enç, M. 1991, „The Semantics of Specificity", *Linguistic Inquiry* 22: 1, pp. 1-25.
Engdahl, E. 1983, „Parasitic Gaps", *Linguistics and Philosophy*, 6, pp. 5-34.
Everaert, M. 1986, „Long reflexivization and obviation in the Romance languages", in P. Coopmans, 1. Bordelois, and B.D. Smith (eds), *Formal parameters of generative grammar*, University of Utrecht.
Fabb, N. 1 984, *Syntactic Affixation*, teză de doctorat, MIT, Cambridge, Mass.
Farkas, D. 1978, „Direct and Indirect Object Reduplication in Romanian" C.L.S. 14.
Farkas, D. 1981, *Intensionality and Romance Subjunctive Relatives*, teză de doctorat, University of Chicago.
Farkas, D. 1984, „Subjunctive Complements in Rumanian", in P. Baldi (ed.), *Papers from the XII Linguistic Symposium on Romance Languages*, John Benjamins.
Farkas, D. 1988, „On the Morpho-Syntax of Subjunctive Clauses in Rumanian", *International Journal of Rumanian Studies* 6, 2.
Fassi-Fehri, A. în curs de apariţie, *Issues in the Structure of Arabic Clauses and Words*, Kluwer.
Fiengo, R., J. Huang, H. Lasnik and T. Reinhart 1989, „The Syntax of Wh-inSitu", *Proceedings of WCFLL* 7.
Fodor, J. and Sag, I. 1982, „Referential and Quantificational indefinites", *Linguistics and Philosophy* 5, pp. 355-398.
Frampton, J. 1990, „The Fine Structure of WH Movement and the Proper Formulation of the ECP", ms., Northeastern University.
Fukui, N. and Speas, M. 1986, „Specifiers and Projection", *MITWPL* 8.
Galves, C. 1989, „L'objet nul et la structure de la proposition en portugais du Brésil", *Revue des Langues romanes* XCIII, 2, pp. 305-336.
Givon, T. 1982, „Transitivity, topicality and the Ute impersonal passive", in P. J. Hopper and S.A. Thompson, eds.
Gleitman, L. 1990, „The Structural Sources of Verb Meanings", *Language Acquisition* 1.1., pp. 3-57.
Godard, D. 1989, „Empty Categories as Subjects of Tensed Ss in English or French?", *Linguistic Inquiry* 20, 3, pp. 497-506.
Goldin, M . 1968, Spanish Case and Function, Washington, Georgetown University Press.
Gramatica limbii române, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1966.
Grimshaw, J. 1981, „Form, Function, and the Language Acquisition Device. In C.L. Baker and J. McCarthy, eds. *The Logical Problem of Language Acquisition*. Cambridge, MA, MIT press.
Grimshaw, J. 1990, *Argument Structure*, Cambridge, MA, MIT press.
Grimshaw, J. 1991, „Extended Projection", manuscris inedit, Brandeis University.
Grosu, A. and Horvath, J. 1987, „On Non-finiteness in Extraction Constructions", *Natural Language and Linguistic Theory* 5,2.
Gruber, J. 1976, *Lexical Structures in Syntax and Semantics*, North Holland, Amsterdam.
Guéron, J. and Hoekstra, T. 1988, „T-chains and the constituent structure of auxiliaries", lucrare prezentată la *GLOW Conference*, Veneţia 1987.
Guţu-Romalo, V. 1962, „Forme verbale compuse", *Studii şi cercetări lingvistice* XIII, 1962, 2, pp. 191-199.
Haider H. 1988, „Matching Projections", in A. Cardinaletti, G. Cinque and G. Giusti, eds. *Constituent Structure*. Papers from the 1987 *GLOW Conference* Annali di ca' Foscari XXVII, 4, pp. 101-123.

Scanned with OKEN Scanner

Haik, I. 1984, „Indirect Binding", *Linguistic Inquiry* 15, pp. 185- 223.
Hale, K. 1981, „On the position of Warlbiri in a typology of the Base", Indiana University Linguistic Circle.
Hale, K. and Keyser, J. K. 1991, *On the Syntax of Argument Structure*, Center for Cognitive Science, MIT.
Halle, M. 1989 „An Approach to Morphology", *NELS* 20, Amherst, MA, pp. 150-184.
Harlow, S . 1983, „Celtic Relatives", *York Papers in Linguistics*, 10, pp. 77- 121.
Hausser, R. 1974, *Quantification in an extended Montague grammar*, teză de doctorat, University of Texas at Austin.
Heim, I. 1982, *The Semantics of Definite and Indefinite Noun Phrases*, teză de doctorat, Univ. of Mass., Amherst.
Heim, I. 1987, „Where Does the Definiteness Restriction Apply? Evidence from the Definiteness of Variables", in E.J. Reuland and A.G.B. ter Meulen eds., *The Representation of (In)definiteness*, MIT Press, pp. 21-43.
Higginbotham, J. 1980 „Pronouns and Bound Variables", *Linguistic Inquiry* 11, pp. 679-708.
Higginbotham, J. 1985, „On Semantics", *Linguistic Inquiry* 16:4, pp. 547-593.
Higginbotham, J. 1987, „Indefiniteness and Predication", in Reuland, E. and Alice ter Meulen, eds. *The Representation of (In)definiteness*, MIT Press.
Hoekstra, T. 1984, Transitivity: *Grammatical Relations in Government-Binding Theory*, Foris, Dordrecht.
Hoekstra, T. and R. Mulder 1990, „Unergatives as Copular Verbs: Locational and Existential Predication", *The Linguistic Review* 7, 1.
Hoji, H. 1985, *Logical Form Constraints and Configurational Structures in Japanese*, teză de doctorat, University of Washington, Seattle.
Holmberg, A. 1990 „Scandinavian Weak Pronouns", lucrare prezentată la Eurotypology Group 8 meeting „Clitics and their hosts", Université de Genève.
de Hoop, H. 1992, *Noun Phrase interpretation and Case Assignment*, Groningen.
Hopper, P. J. and S. A. Thomson 1980, „Transitivity in grammar and discourse", *Language* 56, 2, pp. 251 -299.
Hopper, P. J. and S. A. Thomson 1982, *Studies in Transitivity, Syntax and Semantics* 15, New York, Academic Press.
Hornstein, N. 1984, *Logic as Grammar*, MIT Press.
Horvath, J. and Grosu, A. 1987, „On the Notion «Head»; evidence from interrogatives and free relatives", *Theoretical Linguistics*, 14, pp. 35-64.
Huang, J. 1982, *Logical Relations in Chinese and the Theory of Grammar*, teză de doctorat, MIT.
Huang, J. 1984, „On the distribution and reference of empty categories", *Linguistic Inquiry*, 15.
Huang, J. 1989, „PRO-drop in Chinese", in O. Jaeggli and K. Safir eds., *The Null Subject Parameter*.
Huot, H. 1977, *Recherches sur la subordination en français*, teză de Doctorat d'Etat, Université de Paris 7.
Huot, H. 1981, *Constructions infinitives du français: le subordonnant 'de'*, Droz, Geneva.
Hyams, N. 1986, „The interpretation and Acquisition of Italian Impersonal si", in H. Borer, (ed.), *Syntax and Semantics* 19, pp. 219-240.
Hurtado, A. 1984, „On the Properties of LF", *Cornell Working Papers in Linguistics*, 5.
Jackendoff, R. 1972, *Semantic Representation in Generative Grammar*, MIT Press.

Scanned with OKEN Scanner

Jackendoff, R.S. 1977, *X' Syntax*, MIT Press, Cambridge, Mass.
Jaeggli, O. 1980 „Remarks on To Contraction", *Linguistic Inquiry* 11. I, pp. 239-245.
Jaeggli, O. 1982, *Topics in Romance Syntax*, Foris Publications, Dordrecht.
Jaeggli, O. 1986a, „Passive", *Linguistic Inquiry* 17, pp. 587-622.
Jaeggli, O. 1986b, „Three issues in the Theory of Clitics", in H. Borer (ed.) *Syntax and Semantics* 19, Academic Press, New York.
Jaeggli, O. and K. Safir 1989, eds *The Null Subject Parameter*, Kluwer.
Jakubowicz, C. 1985a, „Do Binding Principles Apply to Infl?", *Proceedings of the Northeast Linguistic Society* 15, 183-206.
Jong, F.M.G. de, and H. J. Verkuyl 1985, „Generalized Quantifiers: The Properness of Their Strength", in J. van Benthem and A. ter Meulen, eds., *Generalized Quantifiers in Natural Language*, Dordrecht, Foris.
Jong, F.M.G. de 1987, „The Compositional Nature of (In)definiteness", in E. J. Reuland and A. G. B. ter Meulen, eds.
Kaisse, E. 1985b, *Connected Speech: the interaction of syntax and phonology*, Academic Press, New York.
Kaisse, E. I9X5, „Locating Turkish Devoicing", *Proceedings of the WCCFL* 5, pp. 119-128.
Kayne, R.S. 1969, *The Transformational Cycle in French Syntax*, teză de doctorat, MIT
Kayne, R.S. 1975, *Syntaxe du français. Le cycle transformationnel*, Paris, Le Seuil.
Kayne, R. S. 1975 *French Syntax*, MIT Press, Cambridge, Mass.
Kayne, R. S. 1982, „Predicates and Arguments, Verbs and Nouns", GLOW abstract, Paris.
Kayne, R. 1983, „Chains, Categories External to S, and French Complex Inversion", *Natural Language and Linguistic Theory* I, pp. 109-137.
Kayne, R. 1984, *Connectedness and Binary Branching*, Foris Publications, Dordrecht.
Kayne, R. 1987 „Facets of Romance Past Participle Agreement", ms., MIT.
Kayne, R. 1989 „Null Subjects and Clitic Climbing", in O. Jaeggli and K. Safir eds. *The Null Subject Parameter*, Dordrecht, Reidel.
Kayne, R. 1991, „Romance Clitics, Verb Movement and PRO", *Linguistic Inquiry* 22, 4, pp. 647-687.
Kayne, R. and J.-Y. Pollock 1978, „Stylistic Inversion, Successive Cyclicity, and Move NP in French", *Linguistic Inquiry* 9, pp. 595-621.
Keenan, E.1987, „A Semantic Definition of 'Indefinite NP'", in E. Reuland and A. ter Meulen, eds., pp. 286-319.
Keenan, E. and J. Stavi 1986, „A semantic characterization of natural language determiners", *Linguistics and Philosophy* 9, pp. 253-326.
Kempchinsky, P. 1985, „The Subjunctive Disjoint Reference Effect", *Proceedings of the 15th Linguistic Symposium on Romance Languages*.
Kiss, E. K. 1991, „Logical Structure in Linguistic Structure: The Case of Hungarian", in J. Huang and R. May, eds. *Logical Structure and Linguistic Structure*, Kluwer, Dordrecht.
Kitagawa, Y. 1986, *Subjects in Japanese and English*, teză de doctorat, Univ. of Mass., Amherst.
Klavans, J. 1980, *Some Problems in the Theory of Clitics*, Indiana University Linguistics Club.
Klavans, J. 1985, „The independence of Syntax and Phonology in cliticization", *Language* 61, pp. 95- 120.
...k, A. de ...85, *La place du pronom personnel régime conjoint en français. Une étude diachro...que*, Amsterdam, Rodopi.

Scanned with OKEN Scanner

Mohanan, K. T. 1985 „Remarks on Control and Control Theory", *Linguistic Inquiry*, 16, 4, pp. 637-649.

Motapanyane, V. 1988, „La position du sujet dans une langue a l'ordre SVO/VSO", *Rivista di grammatica generativa*, 14, pp. 75-103.

Napoli, D. J. 1973, *The two si's of Italian*, teză de doctorat, MIT.

Naro, A. 1976, „The Genesis of the Reflexive impersonal in Portuguese: a Study in Syntactic Change as a Surface Phenomenon", *Language*, 52, 4.

Nilson, E. 1969, *Les termes relatifs et les propositions relatives en roumain moderne*, Lund.

Obenauer, H. 1984-1985, „On the identification of Empty Categories", *The Linguistic Review*, 4, pp. 153-202.

Obenauer, H.-G. 1992 a, *Aspects de la syntaxe A-barre. Effets d'intervention et mouvement des quantifieurs*, teză de Doctorat d'Etat, Université de Paris 8.

Obenauer, H.-G. 1992 b, „L'interpretation des structures wh et l'accord du participe passe", in H.-G. Obenauer et Anne Zribi-Hertz eds., *Structure de la phrase et théorie du liage*, Actes du colloque international du GDR 120 (CNRS), 9-11 mars 1990, Presses Universitaires de Vincennes.

Ouhalla, J. 1988,*The Syntax of Head Movement, A Study of Berber*, teză de doctorat, University College, Londra.

Ozkaragoz, I. 1980, „Evidence from Turkish for the unaccusative hypothesis", BLS 6, pp. 411-422.

Pană-Dindelegan, G. 1974, *Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română*, București, Ed. Academiei RSR.

Partee, B. 1972, „Opacity, coreference, and pronouns", in D. Davidson and G. Harman eds., Semantics of Natural Language, Reidel, Dordrecht, pp. 415-441.

Partee, B. H. 1973, „Some Structural Analogies between Tenses and Pronouns in English", *The Journal of Philosophy* 70, pp. 601-609.

Partee, B. H. 1984, „Nominal and temporal anaphora", *Linguistics and Philosophy*, 7: 2, pp. 243-286.

Partee, B. H. 1988, „Many Quantifiers", *Proceedings of ESCOL*.

Perlmutter, D. 1972 „Evidence for Shadow Pronouns in French Relativization", in *The Chicago which Hunt*, C.L.S.

Perlmutter, D. 1978, „Impersonal Passive and the Unaccusative Hypothesis", BLS 4, Univ. of CA, pp. 157-189.

Perlmutter 1989, „Multiattachment and the Unaccusative hypothesis: the perfect auxiliary in Italian", *Probus*, 1, 1, pp. 63-119.

Perlmutter, D.M. and Postal 1978,„The 1-Advancement Exclusiveness Law", in Perlmutter and Rosen, C. eds. 1984.

Perlmutter and Rosen, C. eds. 1984, *Studies in Relational Grammar* 2, University of Chicago Press, Chicago, Illinois.

Pesetsky, D. 1982, *Paths and Categories*, teză de doctorat, MIT.

Pesetsky, D. 1987, „Wh-in-situ: Movement and Unselective Binding", in E.J. Reuland and A.G.B. ter Meulen (eds) *The Representation of (In)definites*, MIT Press, pp. 98-130.

Picallo, C. 1984, „The infl Node and the Null Subject Parameter", *Linguistic Inquiry* 15: 1, pp. 75-102.

Picallo, C. 1985, *Opaque Domains*, teză de doctorat, CUNY, N. York.

Scanned with OKEN Scanner

Sloan, K. 1991 „Quantifier-Wh Interaction", *MITWPL* 15.
Sobin, N. 1985 „On Case Assignment in Ukrainian Morphological Passive Constructions", *Linguistic Inquiry* 16, pp. 649-662.
Speas, M. 1986, *Adjunctions and Projections in Syntax*, teză de doctorat, MIT, Cambridge, Mass.
Sportiche, D. 1988, „A Theory of Floating Quantifiers and its Corollaries for Constituent Structure, *Linguistic Inquiry*, 19, 3, pp. 425-449.
Steriade, D. 1980, „On the Derivation of Genitival Relatives in Romance", *Syntax Generals paper*, MIT.
Steriade, D. 1981, „Clitic Doubling in the Romanian WH Constructions and the Analysis of Topicalization", *Papers from the Regional Meeting*, CL.S., vol. 16-17
Stowell, T. 1981, *Origins of Phrase Structure*, teză de doctorat, MIT.
Suñer, M. 1986, „On the Referential Properties of Embedded Finite Clause Subjects", in I. Bordelois, H. Contreras, and K. Zagona (eds), *Generative Studies in Spanish Syntax*, pp. 183-196, Foris Publications.
Suñer, M. 1988, „The Role of AGR(eement) in Clitic-Doubled Constructions", *Natural Language and Linguistic Theory* 6,3, pp. 391-434.
Swart, H. de 1992, „Intervention Effects, Monotonicity and Scope", in C. Barker alld D. Dowty, eds. SALT 11: *Proceedings of the Second Conference on Semantics and Linguistic Theory* (OSU WPL 40), Columbus, the Ohio State University.
Szabolcsi, A. and F. Zwarts 1990, „Semantic Properties of Composed Functions and the Distribution of WH-phrases", in Stokhof-Torenvliet, eds. *Proceedings of the 7th Amsterdam Colloquium*, december 19-22, 1989, ITLI, pp. 529-555.
Szabolcsi, A. 1992, „Weak Islands, individuals and Scope", in C. Barker and D. Dowty, eds. SALT II: *Proceedings of the Second Conference on Semantics and Linguistic Theory* (OSU WPL 40), Columbus, the Ohio State University.
Tiktin, H., 1891 (a treia ed. 1945), *Gramatica română*.
Tomaselli, A. 1987, „On the pronominal nature of Comp in German", ms., Università di Pavia.
Travis, L. 1984 *Parameters and Effects of Word Order Variation*, teză de doctorat, MIT.
Vergnaud, J.R. 1985, *Dépendances et niveaux de représentations en syntaxe*, teză de Doctorat d'Etat, Université de Paris 7.
Vergnaud, J.R. 1985, *Dépendances et niveaux de représentations en syntaxe*, Amsterdam, John Benjamins.
Vergnaud, J.R. 19X7, „An Integrated Theory of Constituents Structure", GLOW Conference, Veneția.
Williams, E. 1979, „Passive", manuscris, University of Massachussets.
Williams, E. 1980, „Predication", *Linguistic Inquiry*, I, 1: 1, pp. 203-238.
Williams, E.S. 1986, „A Reassignment of the Functions of LF", *Linguistic Inquiry*, 17, 2, pp. 265-301.
Williams, E.S. 1988, „Is LF Distinct from S-Structure? A Reply to May" *Linguistic Inquiry*, 19, 1, pp. 135-146.
Zagona, K.1988, *Verb Phrase Syntax, A Parametric Study of English and Spanish*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.
Zanuttini, R. 1989, „The structure of negative clauses in Romance", *NELS* 20, pp. 517-330.
Zribi-Hertz, A. 1982, „La construction se-moyen du français et son statut dans le triangle: moyen, passif, réfléchi", *Linguisticae investigationes*.

Scanned with OKEN Scanner

Zwicky, A.M. 1971 „In a manner of speaking", *Linguistic Inquiry* 2, pp. 223-233.
Zwicky, A.M. 1977 „On Clitics", lucrare prezentată la 3rd International Phonologie-Tagulig at the University of Vienna, 1976, Indiana University Linguistics Club, Bloomington.
Zwicky, A.M., and G.K. Pullum 1982 *Cliticization vs. inflection: English n't*, Indiana University Linguistics Club, Bloomington.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale

DOBROVIE-SORIN, CARMEN

Sintaxa limbii române: studii de sintaxă comparată a limbilor romanice / Carmen Dobrovie-Sorin; trad.: Elena Soare. – Bucureşti: Univers, 2000

320 p.; 17 x 24 cm. – (Fundamenta – Univers)

Tit. orig. (eng):

Bibliogr.

Index.

ISBN 973-34-0808-5

I. Soare, Elena (trad.)

811.135.1'367

ÎN ATENŢIA
librarilor şi vînzătorilor cu amănuntul

Contravaloarea timbrului literar
se depune în contul Uniunii Scriitorilor din România nr. 45101032,
deschis la BCR, Filiala Sector 1, Bucureşti

Scanned with OKEN Scanner

Colecția FUNDAMENTA – UNIVERS

- instrumente de învățare, informare, documentare pentru diferite discipline
- un suport eficient pentru studiul individual

SINTAXA LIMBII ROMÂNE

- **o lucrare fundamentală în domeniul sintaxei comparate a limbilor romanice**
- **o abordare a problemelor sintaxei limbii române din perspectiva gramaticii generative**

ISBN 973-34-0808-5

EDITURA UNIVERS

Scanned with OKEN Scanner